

PREFATĂ

Manualul de față năzuiește să dea elevilor de clasa a VII-a o privire de ansamblu asupra problemelor limbii române, făcându-i să înțeleagă care sint elementele ei componente, precum și strinsa legătură dintre acestea. În manual apare un capitol nou — *Vocabularul* — care oferă elevilor posibilitatea de a analiza materialul cu care operează legile gramaticii.

Am încercat — atât cât a fost posibil — să rezumăm problemele de fonetică și morfologie cunoscute de elevi din anii precedenți, pentru a lăsa ceva mai mult spațiu sintaxei — în special sintaxei frazei, — capitolul asupra căruia trebuie să cadă accentul în predarea gramaticii la clasa a VII-a.

Ferindu-ne de a dizolva morfologia în sintaxă și invers am subliniat, în fiecare din cele două capitole ale gramaticii, interdependența lor. Așa, de exemplu, am dat atenție deosebită acelei părți din morfologie, verbului, care pregătește temeinica înțelegere a predicatului verbal și nominal, a subordonatelor subiective, predicative și complete directe.

Funcțiunile sintactice ale părților de vorbire sint prezentate în așa fel, încît ele să ușureze trecerea spre capitolul *Sintaxa*.

Studiul *trecerii de la o categorie gramaticală la alta* — din capitolul *Vocabularul* — poate ajuta pe elevi să înțeleagă și faptul că între părțile de vorbire nu există ziduri de netrecut, ci, dimpotrivă, interesante posibilități de trecere de la una la alta, fapt care exprimă viuiciunea spiritului poporului oglindit în limbă.

Am ținut seama de principiul accesibilității și, de aceea, ori de câte ori s-a simțit nevoia unei explicații a fenomenului gramatical de studiat, am dat-o sub formă de observații.

În ceea ce privește *definițiile*, ne-am străduit ca, respectând caracterul lor științific, să le simplificăm, menționând — pentru uniformizarea redactării lor la cele trei clase — definițiile bune date în manualele claselor a V-a și a VI-a.

Manualul utilizează ca metodă predominantă de înfățișare a problemelor de gramatică *metoda deductivă*.

Alegerea textelor de analizat, ca și a celor din explicații a constituit pentru noi o preocupare de seamă. Am urmărit astfel să dăm texte frumoase din punct de vedere literar, din opere studiate la clasă sau recomandate ca lectură obligatorie în afara clasei, texte care să educe în elevi dragostea și interesul pentru bogăția și frumusețea limbii române.

Am urmărit în sfârșit să facem știință cu caracter practic, împletind pas cu pas problemele de fonetică, morfologie și sintaxă cu îndrumări de ortoepie, ortografie și punctuație.

Capitolele acestui manual au fost elaborate după cum urmează:

— Ștefania Golopenția: *Introducerea, Vocabularul, Substantivul, Articolul, Adjectivul, Verbul, Sintaxa propoziției și a frazei, Semnele de punctuație și ortografie.*

— Grigore Brincuş: *Fonetica, Pronumele, Numeralul, Adverbul, Prepoziția, Conjunția și Interjecția.*

Autorii

INTRODUCERE

Limba este mijlocul cel mai important de comunicare între oameni. Răspunzînd acestei necesități sociale, limba săracă a societății primitive s-a dezvoltat și s-a îmbogățit paralel cu progresele societății și ale gîndirii omenești.

Orice limbă se compune din: *vocabular* și *structura gramaticală*.

Vocabularul cuprinde totalitatea cuvintelor care, puse la dispoziția gramaticii, reprezintă limba vorbită și scrisă.

Fonetica studiază sistemul de sunete al limbii, sunete din care sînt formate cuvintele.

Gramatica este știința care dă regulile de vorbire și de scriere corectă a limbii. Ea se compune din două mari părți: *Morfologia* și *Sintaxa*.

Morfologia se ocupă cu studiul *categoriilor gramaticale* numite *părți de vorbire*.

Sintaxa se ocupă cu studiul *propoziției*, al *părților de propoziție* și al *frazei*.

Elementele componente ale limbii sînt strîns legate între ele, formînd un sistem bine încheiat, care îndeplinește în chip desăvîrșit funcțiunea de comunicare între oameni.

Limba romînă este limba națională a poporului romîn. Ea face parte din *familia limbilor romănice*, adică din familia limbilor de origine latină.

În țesătura limbii române sînt însă și însemnate influențe slave, mai cu seamă în vocabular.

Forma cea mai îngrijită a limbii naționale poartă numele de *limbă literară*. Aceasta este limba folosită în literatură, știință, școală, teatru, radio presă...

Orice om cultivat al patriei noastre este dator să-și însușească limba română literară, făurită de-a lungul secolelor de geniul creator al poporului nostru, împletit cu strădania marilor noștri scriitori clasici și contemporani, care au contribuit la mlădierea și îmbogățirea limbii „vechi și înțelepte” a poporului român.

VOCABULARUL

Vocabularul sau *lexicul* cuprinde totalitatea cuvintelor unei limbi.

Cuvintele sînt formate din îmbinări de sunete (școală = ș + c + o + a + l + ă) sau uneori dintr-un singur sunet (*e* = este), care au un înțeles.

Cuvîntul constituie o singură *unitate lexicală*, indiferent de diversele forme gramaticale pe care le poate lua, pentru că înțelesul lui fundamental rămîne același.

Astfel: *învață*, *învățasem*, *voi învăța*, *aș învăța*, *să învâț*, *învățînd*, *învățat* etc. reprezintă diversele forme gramaticale (de timp, persoană, mod și număr) ale aceluiași cuvînt, pentru că toate exprimă același înțeles sub diferite aspecte.

Lexicul constituie materialul din care se construiesc propozițiile și frazele.

Pentru ca să poată exprima gânduri și sentimente, cuvintele se îmbină între ele după regulile gramaticale ale limbii și după înțelesul lor.

Astfel, cînd se spune, *Copilul se joacă* sau *Copiii se jucau*, în această îmbinare a lor în propoziții, cuvintele *copil* și *a juca* se supun regulii gramaticale a acordului dintre subiect și predicat; ele

pot însă forma propoziții și pentru că îmbinarea lor exprimă un înțeles care oglindește un fapt petrecut în realitate. (De aceea nu se poate spune *Pietrele se joacă*).

COMPONENȚA VOCABULARULUI

Vocabularul limbii române — ca și acela al oricărei alte limbi — este alcătuit din două părți:

1. *Fondul principal* de cuvinte și
2. *Restul vocabularului*.

FONDUL PRINCIPAL DE CUVINTE

Fondul principal de cuvinte este format dintr-un număr restrâns de cuvinte, care însă sînt absolut necesare înțelegerii dintre cei care vorbesc aceeași limbă. Trăsăturile caracteristice ale cuvintelor care fac parte din fondul principal de cuvinte sînt următoarele:

a) Denumesc elementele absolut necesare comunicării între oameni și sînt foarte întrebuintate în vorbire. De exemplu:

— pămînt, ogor, apă, aer, masă, scaun, a munci;

— zi, noapte, soare, ploaie, a trăi, a dormi, a mîncea;

— cap, mîină, ochi, gură, obraz;

— tată, mamă, frate, bunici etc.

b) Durează vreme îndelungată, reprezentînd elementul cel mai stabil al unei limbi și servesc

ca punct de plecare în formarea unor cuvinte noi.
De exemplu:

- pădure-pădurice-pădurar-pădureț-pădures;
- casă-căsuță-căscioară etc.

c) Formează expresii proprii unei limbi. Așa, spre exemplu, cuvintele *gură*, *mână* intră în componența multor expresii caracteristice limbii române: *gură mare*, *gura pînzei*, *gura văii*, *gură rea*...

Fondul principal de cuvinte al limbii române s-a format de-a lungul istoriei poporului nostru. Iată de ce, în cuvintele lui, este adeseori concentrată mare parte din însăși istoria țării.

În fondul principal de cuvinte au intrat cuvinte de diferite origini. Majoritatea lor sînt de origine latină, dar există și un însemnat număr de cuvinte slave, precum și cîteva maghiare, grecești, turcești etc. Cuvintele acestea exprimă natura relațiilor cu popoarele de la care le-am primit.

Așa, spre exemplu, cuvintele slave referitoare la viața cîmpului: *plug*, *brazdă*, *răzor* etc., arată interesul popoarelor slave pentru munca pămîntului, precum și contribuția lor la dezvoltarea agriculturii în țara noastră.

RESTUL VOCABULARULUI

În restul vocabularului se cuprinde un număr mult mai mare și mai variat de cuvinte. Aici intră cuvintele vechi, ieșite din uz, dar păstrate de scriitori în operele în care vor să redea culoarea unor epoci trecute: *vornic*, *postelnic* etc. Tot aici intră cuvintele care variază de la o regiune la alta: prune — perje; cucuruz — păpușoi etc., cuvîn-

tele caracteristice unei anumite profesii, precum și cuvintele noi, intrate sau făurite în limbă o dată cu cele mai actuale progrese ale societății. Astfel, în epoca noastră, au pătruns în limbă cuvinte noi ca: *televizor, miciurism, polivitamine, iarovizare* etc., în timp ce cuvinte vechi ca *prefect, primar, jandarm* etc. au dispărut.

Așadar, cuvintele din restul vocabularului nu au o întrebuințare generală pe tot cuprinsul țării și sînt mult mai puțin stabile, fiind supuse mult mai mult dispariției și schimbării.

Pe cînd modificările în fondul principal de cuvinte sînt rare, restul vocabularului este în permanentă mișcare și transformare.

FORMAREA CUVINTELOR

RĂDĂCINA CUVINTELOR

Dacă se analizează cuvintele: *încep, începe, începeam, începui, începător*, (a) *începe*, se observă că, la toate, există *un element sonor comun*. Din acesta, prin adăugarea unor grupuri de sunete (care s-au alipit unele la începutul lui, altele la sfîrșitul lui) s-au format două feluri de cuvinte:

a) cuvinte care reprezintă forme gramaticale deosebite ale aceluiași cuvînt de bază: *încep* (prezent), *încep/eam* (imperfect), *încep/ui* (perfectul simplu)... și

b) *cuvinte noi*, cu alt înțeles față de cuvîntul de bază, dar înrudit cu acesta: *încep/ător*, (a) *re-încep/e*.

Elementul sonor, comun mai multor cuvinte cu înțeles înrudit, care pot face parte din categorii gramaticale deosebite /substantiv, adjectiv, verb, adverb.../, se numește *rădăcină*.

Astfel, *încep* este rădăcina tuturor cuvintelor despre care a fost vorba mai sus.

ALTERNANȚE FONETICE

O trăsătură caracteristică limbii române o constituie variațiile suferite de sunetele din rădăcina unor cuvinte. Aceste variații de sunete pot avea loc:

1. În timpul flexiunii unui cuvânt, adică în timpul *declinării* sau *conjugării* lui.

E x e m p l e:

a — *ă* = scară — scări

a — *e* = masă — mese

e — *ea* = negru — neagră

o — *ou* — *u* = port — poartă — purtăm

t — *ț* = bărbat — bărbați

d — *z* = braț — brazi

s — *ș* = urs — urși etc.

2. În rădăcina cuvintelor noi, formate din altele existente.

E x e m p l e:

a — *ă* = casă — căsuță

î — *i* = tânăr — (a) întineri

o — *u*; *s* — *ș* = frumos — frumuseț etc.

Yariațiile suferite de sunetele unui cuvînt în timpul flexiunii sau în formarea cuvintelor noi poartă numele de *alternanțe fonetice*.

MIJLOACE DE FORMARE A CUVINTELOR

O limbă este cu atît mai bogată în posibilități de exprimare, cu cît are un vocabular mai bogat.

Orice limbă dispune de mijloace proprii de îmbogățire a vocabularului, deci de *formare a cuvintelor*.

Astfel, limba romînă poate crea cuvinte noi din cele vechi prin trei mijloace principale:

- derivare,
- trecere de la o categorie gramaticală la alta,
- compunere /formare de cuvinte compuse/.

DERIVAREA

Procedeul de formare a unor cuvinte noi din altele vechi, cu ajutorul *sufixelor* și *prefixelor* se numește *derivare*.

„Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut,
Mîndru *ciobănel*
Tras printr-un inel?“

(Miorița — *Folclor*)

„Las'că ştiu eu că te *prefaci!*“

(I. L. Caragiale.— *D-1 Goe*)

Cuvintele *ciobănel* şi *prefaci* sînt derivate din cuvintele *cioban* şi *faci*, unul cu ajutorul grupului de sunete *el* (*cioban/el*) alipit la rădăcina cuvîntului *cioban*, altul, cu ajutorul grupului de sunete *pre* (*pre/faci*), alipit la începutul cuvîntului *faci*.

Grupul de sunete (uneori un singur sunet) alipit la sfîrşitul unei rădăcini pentru a forma un cuvînt nou se numeşte *sufix*.

Grupul de sunete (uneori un singur sunet) alăturat începutului unui cuvînt pentru a forma un cuvînt nou se numeşte *prefix*.

DERIVAREA CU AJUTORUL SUFIXELOR

Limba romînă este o limbă foarte bogată în sufixe, care permit să fie exprimate diverse nuanţe de idei şi sentimente.

Sufixele pot fi: *substantivale*, *adjectivale*, *verbale* sau *adverbiale*, după cum ajută la formarea substantivelor, adjectivelor, verbelor sau adverbilor.

Sufixele substantivale pot fi:

1. *Sufixe diminutive*, cu ajutorul cărora se formează substantivele care denumesc o fiinţă sau un lucru mai mic decît cel obişnuit. Cele mai utilizate sufixe diminutive sînt: *-aş*, *-el*, *-ică*, *-ice*, *-ior*, *-ioară*, *-iţă*, *-uie*, *-uş*, *-uşă*, *-uţ*, *-uţă*:

<i>-aş</i>	: copilăş	(copil/aş)
<i>-el</i>	: clopoţel	(clopoţ/el)
<i>-ică</i>	: rămurică	(rămur/ică).

Sufixele diminutivele exprimă adesea numai sentimentul de simpatie al celui care vorbește.

2. *Sufixe augmentative*, cu ajutorul cărora se formează substantive care denumesc ființe sau lucruri mai mari decât cele obișnuite:

- an : băietan (băiet/an)
- andru : băiețandru (băieț/andru)
- oi : băiețoi (băieț/oi)

Câteodată, sufixele augmentative exprimă și sentimentul de dispreț sau ironic al celui care vorbește: *chiaburoi*, *slugoi*.

Și cum s-a depărtat *băboiul* de acolo, nenorocita drumeață a îngenuncheat lângă patul soțului ei și a început a plînge cu amar și a zice:

(I. Creangă — *Pov. stea porcului*)

3. Sufixe cu ajutorul cărora se formează substantivele *colective*:

- ăraie : apăraie (ap/ăraie)
- ărie : rufărie (ruf/ărie)
- et : făget (făg/et)
- iș : prundiș (prund/iș)
- ime : tinerime (tiner/ime)
- iște : iniște (in/iște)

4. Sufixe cu care se formează substantivele pentru a arăta *originea locală* și *etnică* a unei ființe sau a unui lucru:

- ean : craiovean (craiov/ean)
- ez : chinez (chin/ez)

5. Sufixe care formează substantive pentru a arăta *indeletnicirea* unei persoane:

- ar : zidar (zid/ar)
- easă : florăreasă (florăr/easă)
- er : pălărier (pălări/er)
- aş : vîslas (vîsl/aş)
- giu : geamgiu (geam/giu).

6. Sufixe cu ajutorul cărora se formează substantive care denumesc *diverse acțiuni* sau *rezultatul unor acțiuni*. Cele mai des folosite sufixe de acest fel sînt următoarele:

- eală : urzeală (urz/eală)
- et : rîset (rîs/et)
- ință : biruință (biru/ință)
- iș : seceriș (secer/iș)
- înt : jurămînt (jurăm/înt)
- oare : ninsoare (nins/oare)
- ură : strînsură (strîns/ură)
- ătură : țesătură (țes/ătură).

7. Sufixe cu ajutorul cărora s-au format și se formează încă *nume de familie*:

- așcu : Dumitrașcu (Dumitr/așcu)
- eanu : Craioveanu (Craiov/eanu)
- escu : Costescu (Cost/escu)
- oiu : Brăiloiu (Brăil/oiu).

Sufixele adjectivale

Cele mai întrebuintate sufixe adjectivale sînt: -ăreț, -atic, -ean, -el, -ică, -esc, -eț, -or, -ior, -ișor, -nic, -nos, -ios, -uț...

E x e m p l e:

- ăreț : vorbăreț (vorb/ăreț)
- atic : văratic (văr/atic)
- el : frumușel (frumuș/el)

- ean* : pămîntean (pămînt/*ean*)
- et* : pădureț (pădur/*et*)
- uț* : micuț (mic/*uț*).

Sufixele verbale

Exemple:

- iza* : (a) colectiviza (colectiv/*iza*)
- ega* : (a) fumega (fum/*ega*)
- ui* : (a) fulgui (fulg/*ui*).

Sufixele adverbiale

Cele mai utilizate sufixe adverbiale sînt:

- este* : romînește (romîn/*este*)
- iș* : pieptiș (piept/*iș*)
- îș* : tîriș (tîr/*îș*).

DERIVAREA CU AJUTORUL PREFIXELOR

Limba romînă folosește prefixele în măsură mult mai mică decît sufixele.

Prefixele cele mai des întîlnite sînt:

- des-* : (a) *desface* (*des*/*face*)
- ne-* : *nemilos* (*ne*/*milos*)
- bi-* : *bianual* (*bi*/*anual*)
- con-* : *concetățean* (*con*/*cetățean*)
- răs-* : (a) *răscumpăra* (*răs*/*cumpăra*)
- a-* : *anormal* (*a*/*normal*)
- pre-* : *prelua* (*pre*/*lua*)
- trans-* : *transformare* (*trans*/*formare*)
- în-* : (a) *înscie* (*în*/*scie*).

Exerciții

1. Analizați modul de derivare a cuvintelor de mai jos și arătați sufixele sau prefixele cu ajutorul cărora s-au format:

— înscris, desceris, transcris, preface, preîntîmpina, răzgîndi, ciobănaș, brădet, iniște, clopoțel, frăsinet, țîntărima, cînepiște, luntraș, tinichigiu, geangiu, plînset, silință, flăcăuandru, căsoaie, căscioară, rîuleț, grădiniță, pădurice, sccheriș, învățătură, jurămînt, moldovean, Petrescu, Ionașcu, Bolintineanu, căldicel, părintesc, glumet, a spicui, pieptiș, a dori, rusește.

2. Subliniați sufixele din textele de mai jos:

a) Treptat cîmpul se umbrește sub a brazdelor desime;

(V. Alecsandri — *Plugurile*)

b) ...fata împăratului se preface într-o păsărică și zboară nevăzută prin cinci străji. Dar cînd ajunge la străjerul Ochilă, el sireicanul mi ți-o vede și dă de știre lui Păsărilă, zicînd:

— Măi, fetișoara împăratului ne-a tras butucul.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

c) Obrazu-i smad, cu mustăcioară tunsă și barbă rotunjită, cu nas vulturesc și sprîncene întunecoase, arăta încă frumusețe și bărbăție.

(M. Sadoveanu — *Hanu Ancuței*)

3. Formați cuvinte cu ajutorul prefixelor: ne-, pre-, in-, des-, răz-; alcătuiți apoi cite o propoziție cu fiecare din aceste cuvinte.

TRECEREA DE LA O CATEGORIE GRAMATICALĂ LA ALTA

Limba română își îmbogățește posibilitățile de exprimare și prin trecerea cuvintelor de la o categorie gramaticală la alta.

Exemple :

— *adjectivul devine substantiv:*

· *Leneșul* mai mult aleargă...

(Folclor)

— *Adjectivul devine adverb:*

Bistrița se îndoiaie *frumos* pe sub codri...

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

În exemplul de mai sus, cuvântul *frumos*, care este adjectiv atunci când stă lângă un substantiv, a devenit cuvânt invariabil: un *adverb de mod*.

— *Verbul devine substantiv:*

Dar unchiul se scoală, pleacă la *plimbare*...

(Gr. Alexandrescu — *Boul și vițelul*)

Substantivul *plimbare* este *infinitivul lung* al verbului *a (se) plimba*.

— *Adverbul devine substantiv:*

Binele ades vine pe urmele mîhnirii...

(Gr. Alexandrescu — *Anul 1840*)

În versul de mai sus, adverbul *bine* apare în-
trebuințat ca *substantiv*.

— Unele locuțiuni adverbiate devin locuțiuni
prepoziționale:

Privea *de jur împrejur*.

Pădurea se întindea *de jur împrejurul* satului.

În prima propoziție, cuvintele *de jur împrejur*
formează o unitate de înțeles, avînd valoare *de*
adverb de loc. *De jur împrejur* este o *locuțiune*
adverbială.

În propoziția a doua, locuțiunea adverbială a
devenit — prin articularea cuvîntului *împrejur* —
locuțiune prepozițională.

O b s e r v a ț i e

Locuțiunile prepoziționale, prin marea lor număr,
reprezintă cele mai dese cazuri de schimbare a categoriei
gramaticale. Iată un alt exemplu:

Prietenul nostru locuiește *peste drum*.

Unchiul locuiește *peste drum de mine*.

Peste drum, din prima propoziție, este *locuțiune adver-*
bială.

Peste drum de, din a doua propoziție, este *locuțiune*
prepozițională.

COMPUNEREA

Procedul prin care se formează un cuvînt nou
din două sau mai multe cuvinte se numește *compunere*.

În poiană mai vin încă elegante floricele,
Uncle-n condurii doamnei, și-n rochiți de rîn-
dunele...

(V. Alecsandri — *Concertul în tuncă*)

Cuvintele *condurii doamnei* și *rochiți de rîndunele* sînt numirile populare ale unor flori. Imaginația poporului a împreunat cuvintele *condurii* și *doamnei* și a denumit astfel floarea care are asemănare cu niște pantofiori. La fel a fost numită *rochița-rîndunelei*, a cărei corolă seamănă cu o rochiță.

În felul acesta, din cîte două cuvinte s-a compus un alt cuvînt.

O b s e r v a Ț i e

Elementele care alcătuiesc un cuvînt compus își pierd, fiecare în parte, înțelesul lor. Rostirea unui cuvînt compus trezește în minte o singură idee; el constituie, deci, o unitate.

Compunerea se poate face prin două mijloace:

- prin *alăturare* (juxtapunere) și
- prin *contopire*.

Compunerea prin alăturare

Cuvintele *compuse* pot fi formate prin simpla alăturare a unor cuvinte: de exemplu, în *floarea-soarelui*, *ochiul-boului*, fiecare dintre cuvintele componente și-a păstrat independența lui gramaticală.

În acest mod s-au format foarte multe din substantivele compuse, comune și proprii, din limba romînă.

D e e x e m p l u :

- a. *Nume geografice* — *Baia Mare, Alba Iulia...*
- b. *Nume istorice* — *Mircea cel Bătrîn, Mihai Viteazul...*
- c. *Nume din basme* — *Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana...*

d. *Nume de plante* — *ciuboțica-cucului, gura-leului...*

.....

Compunerea prin contopire

O treaptă mai înaintată de compunere o reprezintă aceea prin *contopirea* elementelor componente, ca în cuvântul *untdelemn*, format din trei cuvinte: *unt + de + lemn*, care și-a pierdut fiecare în parte independența lui gramaticală, formînd o singură unitate..

Prin contopire au fost formate multe din cuvintele limbii romîne. Tabloul de mai jos cuprinde cîteva cuvinte grupate pe categorii *gramaticale*:

- *Substantive* *primăvară, miazănoapte, pierde-vară etc.*
- *Adjective* *binevoitor, răufăcător...*
- *Pronume* *fiecare, oarecare, oarecine...*
- *Numerale* *cincizeci, șaptesprezece...*
- *Verbe* *a binevoi, a binemerita....*
- *Adverbe* *oriunde, oricum, oricînd...*
- *Locuțiuni*
 adverbiale *peste drum, de jur împrejur, la mijloc, în față...*
- *Locuțiuni*
 prepoziționale *în susul, în josul, în jurul...*
- *Locuțiuni*
 conjuncționale *de vreme ce, în timp ce, cu toate că...*

FAMILIA DE CUVINTE

Cuvîntul de bază împreună cu toate derivatele și compusele sale formează o *familie de cuvinte*.

Tabloul de mai jos cuprinde familia cuvîntului *mînă*. În tablou sînt date și expresiile caracteristice limbii romîne, în care intră cuvîntul *mînă*.

Cuvîntul de bază	Rădăcină	Cuvinte derivate	Cuvinte compuse și expresii caracteristice limbii romîne
mînă	mîn.	minuță minușită miner minecă a minui a înmina îndemînă îndemi- natic neinde- minatic	a da mina (a saluta) a-i da mina (a fi bogat) a da o mină (de ajutor) a întinde o mină de ajutor a-i fi la îndemînă (aproape) a-i fi peste mină (a-i fi greu) a cere mina (în căsătorie) a pune mina (a fura) a ridica mina asupra cuiva a-și lua mina de pe cineva (a-l părăsi) a pune mina în foc pentru cineva (a garanta) e o mină de om (om mic, slab) mină în mină (lucrează mină în mină) mină de la mină (au pus mină de la mină, au contribuit) mină spartă (risipitor) de mina întii, a doua... (calitatea) a sta cu mîinile în sin (a nu face nimic) a pune mina pe rană (a găsi esențialul) a sta cu mîinile încrucișate (a sta degeaba) a avea mină bună, rea... mîini de aur (dibace) mină de fier (om hotărît) o mină de oameni (cițiva) a da din mîini (a lucra)

Exerciții

1. Analizați următoarele cuvinte compuse și arătați oral, felul în care s-au format:

— nu-mă-uita, binefacere, rea-credință, gură-cască, pierde-vară, a binevoi, ficcare, cîndva, Făt-Frumos, miazănoapte, miazăzi, răuvoitor, floarea-soarelui; laptele-cucului, gura-leului, tic-tac, Rîmnicul Sărat, oriunde, oricum.

2. Subliniați cuvintele compuse din textele următoare:

O dungă neagră așterne Milcovul peste trecutul patriei noastre. Numele lui recheamă atîtea amintiri dureroase: războaie crîncene între Ștefan cel Mare și Radu cel Frumos, între Tomșa și Petru Șchiopu, între Mihai Viteazul și Simion Movilă... aproape patru veacuri de luptă vrăjmașă între frați.

(A. Vlahuță — *Romînia pitorească*)

3. Care sînt cuvintele din textele de mai jos care au trecut de la o categorie gramaticală la alta?

a) Dacă bietul copil nu a avut parte de o creștere îngrijită, numai bătrînii sînt de vină.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

b) Îmi înțelegea glasul, asculta fluieratul prelung care-i imită numele, se oprea din fuga-i de vînt, întorcea capul spre mine, se-nturna supusă, se lipea la pămînt de picioarele mele, bătea din coadă și mă privea țintă, parcă cerea iertare.

(M. Sadoveanu — *Puica*)

SENSUL CUVINTELOR

SINONIME

Cuvintele diferite ca sunete, dar care au același înțeles sau exprimă nuanțe ale aceluiași înțeles se numesc *sinonime*.

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă.

(V. Alecsandri — *Iarna*)

Se leagănă în pas agale
Un mîndru car purtat de boi.
Se duc pe ne-nturnata cale
Și-s albi ca *neaua* amîndoi.

(D. Anghel și Șt. O. Iosif — *Lui Grigorescu*)

Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de *omăt*...

(M. Eminescu — *Călin*)

Cuvintele *zăpadă*, *nea* și *omăt* din textele de mai sus denumesc toate aceeași materie rece, pufoasă și albă, care acoperă iarna pămîntul: sînt cuvinte *sinonime*.

Sinonimele *zăpadă*, *nea* și *omăt* au înțelesuri identice, fiecare din ele fiind întrebuintat de preterință într-o anumită regiune a țării. În limba literară sînt folosite toate trei.

Dăm cîteva exemple de asemenea sinonime:

- *porumb*, *păpușoi*, *cucuruz*
- *speranță*, *nădejde*

- cameră, odaie
- a obosi, a osteni etc.

De cele mai multe ori, sinonimele nu au înțelesuri identice, ci înțelesuri foarte apropiate. Astfel cuvintele: *frică*, *teamă*, *groază* nu pot fi întrebuințate unul în locul celuilalt, deși înțelesurile lor sînt foarte apropiate.

Chiar cuvinte ca *vreme* și *timp*, deși aproape identice ca înțeles, nu pot fi întrebuințate întotdeauna unul în locul altuia. Așa, de exemplu, se spune *timpurile verbului* (nu *vremile verbului*) și *mișcare în doi timpi* (nu *mișcare în două vremi*).

Sinonimele au o mare valoare în limbă. Cu cît o limbă este mai bogată în sinonime, cu atît ea are posibilitatea de a exprima cele mai variate nuanțe de gîndire și simțire.

ANTONIME

Cuvintele diferite ca sunete și opuse ca înțeles se numesc *antonime*.

Ce mi-i vremea, cînd de veacuri
 Stele-mi scînteie pe lacuri,
 Că de-i vremea rea sau bună,
 Vîntu-mi bate, frunza-mi sună;

(M. Eminescu — *Revedere*)

Cuvintele *bună* și *rea* au sunete deosebite și înțeles opus. Ele sînt *antonime*.

Antonimele sînt mult întrebuințate în literatură spre a stabili contrastele, opozițiile la care

recurg scriiterii pentru a impresiona mai adânc pe cititor.

Antonimele sînt de două feluri:

1. exprimate prin cuvinte total deosebite ca formă:

bun — rău
a merge — a sta
întuneric — lumină etc.

2. exprimate prin același cuvînt precedat de un prefix negativ:

sărat — nesărat
normal — anormal
înfrunzit — desfrunzit
corect — incorect etc.

OMONIME

Cuvintele care au aceleași sunete, dar înțelesuri deosebite, se numesc *omonime*.

Caisul nostru s-a gătit la *poartă*
Cu panglici albe ca-n tablouri vechi
Și cu zulufi de floare la urechi
Cum astăzi nicăieri nu se mai *poartă*.

(G. Topirceanu — *Aprilie*)

Două din versurile de mai sus se termină cu același cuvînt, *poartă*, care are însă, în fiecare vers, un alt înțeles.

Astfel, în primul vers, cuvîntul *poartă* are înțelesul de *intrare*, iar în ultimul vers, el este indicativul prezent al verbului *a se purta* (ca *po-doabă*).

Observație

. Înțelesul fiecărui omonim reiese cu ușurință dacă se ține seama de celelalte cuvinte cu care se leagă în propoziție.

Exemple de omonime:

— *toc* — de seris, de pantof, de ușă sau fereastră; formă a verbului *a toca* (eu *toc*):

— *sare* — de bucătărie; formă a verbului *a sări* (el *sare*):

— *casă* — de locuit sau de bani:

— *masă* — de lemn; mulțime (o *masă* de oameni = o mulțime de oameni).

Exerciții

1. Găsiți sinonimele următoarelor cuvinte:

soldat, glas, iubire, câmp, pământ, a zări, a se afla, a zice, a gândi, a învinge, a izbuti, praf.

2. Alcătuiți propoziții cu omonimele următoarelor cuvinte:

minte, fură, corn, fiare, vin, fii, mie.

3. Explicați omonimele și antonimele subliniate în textele următoare:

- a) Să ție potrivnicii minte
Că-s viu, când e vorba de țară,
Și morții-u morminte!

(G. Coșbuc — *Moartea lui Gelu*)

- b) Chiar acum din crîng venii
Și e-o veste bună!
Iarăși e concert, copii;

Merg și eu, și tu să *vii*,
Mergem împreună.

(G. Coșbuc — *Concertul primăverii*)

c) Cînd privesc zilele de-aur a scripturelor romine,
Mă cufund ca într-o *mare* de visări dulci și
senine.

(M. Eminescu — *Epigonii*)

d) A fost odată un împărat *mare, mare...*

(B. Șt. Delavrancea — *Bunica*)

scologisme

barbarisme:

ex. 4, 5 și 7.

FONETICA

Fonetica este studiul sunetelor vorbirii.

SUNETELE

Sunetele sînt cele mai mici unități sonore din care se alcătuiesc cuvintele. Cele patru cuvinte din care este formată propoziția *Țara noastră este frumoasă* sînt compuse din sunetele: *t, a, r, a — n, o, a, s, t, r, ă — e, s, t, e — f, r, u, m, o, a, s, ă*. Cuvintele pot fi compuse dintr-un număr mai mare sau mai mic de sunete. De exemplu, cuvintele din propoziția *Îi dau o carte* sînt formate astfel.

îi (pronume) din două sunete: *î, î;*

dau (verb) din trei sunete: *d, a, u;*

o (articol) dintr-un singur sunet: *o;*

carte (substantiv) din cinci sunete: *c, a, r, t, e.*

Numărul de sunete variază nu numai de la un cuvînt la altul, ci și de la o formă flexionară la alta a aceluiași cuvînt:

lup — lupul — lupului — lupi — lupii — lupilor:

-cred — crede — credem — credeam — crezusem.

Cuvintele se deosebesc între ele fie prin toate sunetele din care sînt alcătuite (*lup, ied*), fie prin cîteva dintre ele (*cale, mare*), fie numai prin unul singur (*care, mare, pare, sure, tare*).

Uneori, cuvinte cu sensuri diferite pot fi alcătuite din aceleași sunete, combinate însă altfel: *car, rac, arc; mare, eram, rame, arme*.

VOCALÉ ȘI CONSOANE

Sunetele vorbite se împart în două mari categorii: *vocale și consoane*.

Sunetele vorbirii formate prin ieșirea liberă a curentului de aer din plămîni se numesc *vocale*.

Vocalele pot fi rostite singure, fără ajutorul altor sunete; de exemplu, sunetele *a, e*, din cuvîntul *carte!* Celelalte sunete din cuvînt sînt întovărășite de o vocală atunci cînd se rostesc separat.

Limba romînă are șapte vocale: *a, e, i, o, u, ă, î*.

Sunetele vorbirii formate prin ieșirea curentului de aer din plămîni și oprirea lui pentru un scurt timp printr-un obstacol pus de buze, limbă sau dinți se numesc *consoane*.

De exemplu, pentru rostirea consoanelor *p, b, m*, curentul de aer expirat din plămîni este oprit, pentru un scurt timp, prin închiderea buzelor. Articulația completă a acestor consoane se efectuează

tuează numai în momentul deschiderii explozive a buzelor. La articularea altor consoane, *t, d, l, n, r, c, g* etc., curentul de aer este oprit, de asemenea, pentru un foarte scurt timp, prin aplicarea limbii pe dinți sau pe o porțiune a cerului gurii.

Spre deosebire de vocale, consoanele nu se pot rosti singure, ci numai însoțite de *î* sau *i*: *bî, cî, dî, chi, ghi*. Consoanele, luate singure, nu pot forma silabe.

Limba română are 22 de consoane: *b, c* (*car, corb, cum*), *c* (*cer, cine*), *ch* (*cheie, chin*), *d, f, g* (*gară, gol, gumă*), *gh* (*ger, gintă*), *g* (*ghem, ghindă*), *h, j, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, z*.

LITERE, ALFABET

Semnele convenționale prin care se reprezintă în scris sunetele vorbite se numesc *litere*.

Literele nu trebuie confundate cu sunetele. Sunetele se rostesc, prin urmare se aud, pe când literele se scriu, deci se văd.

Totalitatea literelor așezate într-o anumită ordine formează **alfabetul**.

Alfabetul limbii române este alcătuit din 27 de litere:

A, a (a), Ă, ă (ă), B, b (be), C, c (ce), D, d (de), E, e (e), F, f (fe), G, g (ghe), H, h (ha), I, i (i), Î, î (î), J, j (je), K, k (ka), L, l (le), M, m (me), N, n (ne), O, o (o), P, p (pe), R, r (re), S, s (se), Ș, ș (șc), T, t (te), Ț, ț (țe), U, u (u), V, v (ve), X, x (ics), Z, z (ze).

CARACTERISTICILE ALFABETULUI ROMÎNESC

În alfabetul limbii romîne, aproape fiecare literă corespunde unui sunet. Există totuși unele nepotriviri, cînd aceeași literă redă sunete diferite sau cînd același sunet este exprimat grafic prin litere diferite:

a) sunetele redată prin literele *c*, *g*, urmate de *a*, *o*, *u* (*car*, *copac*, *curte*, *gard*, *gol*, *gară*), sînt diferite de cele redată prin *c*, *g*, urmate de *e*, *i*, (*cer*, *cinci*, *gene*, *gingaș*);

b) grupurile de litere *ch*, *gh* notează cîte un singur sunet. De exemplu, cuvintele *chem*, *ghem* sînt reprezentate grafic fiecare prin patru litere, dar sînt alcătuite numai din trei sunete;

c) litere *ch* și *k* redau aceleași sunete: *chin*, *kilogram*;

d) litera *i* la sfîrșitul unor forme substantive (*lupi*, *frați*, *prieteni*) sau verbale (*dormi*, *te plimbi*) exprimă un *i* scurt;

e) unele litere se deosebesc între ele doar printr-un semn diacritic: *a—ă*; *i—î*; *s—ș*; *t—ț*.

LITERE ÎMPRUMUTATE DIN ALTE LIMBI

În scrierea limbii romîne sînt folosite și cîteva litere împrumutate din limbi străine:

ő: *Petőfi*

q: *Quintilian* (cit. *Cvintilian*)

ü: *Dürer*, *München*

y: *Byron*, *Lyon* (cit. *Bairon*, *Lion*)

W: *New-York* (cit. *Niu-iore*), *watt* (cit. *uat*),
Washington (cit. *Uașinglân*), *Waterloo* (cit.
Uaterlu).

Aceste litere se întrebuintează numai în scrierea cuvintelor străine.

Alfabetul românesc este foarte asemănător cu alfabetul folosit de romani, cu deosebirea că în alfabetul românesc au fost create cîteva litere în plus, pentru redarea sunetelor românești inexistente în limba latină: *ă*, *î*, *ș*, *ț*.

Pînă pe la 1860, scrierea românească a folosit alfabetul chirilic, foarte asemănător cu alfabetul limbii ruse.

VOCALĂ ȘI SEMIVOCALĂ

Vocala este sunetul fără de care o silabă nu poate să existe. În fiecare silabă se află o vocală. În cuvîntul *pădure*, fiecare dintre cele trei silabe cuprinde cîte o vocală: *pă-du-re*.

Silabe compuse numai din consoane nu există, deoarece consoanele nu pot fi rostite singure.

În cuvinte ca: *ia-tă*, *ie-pu-re*, *sea-ră*, *cîi-ne*, unele silabe conțin două vocale: una care reprezintă sunetul principal, indispensabil al silabei — este vocală plină, numită și *vocală întregă* sau *ulenisonă*; cealaltă este mai scurtă și, prin unele caracteristici, se apropie de consoane. Acest sunet se cheamă *semivocală*.

Semivocalele românești sînt: *e* (*seară*), *i* (*iarnă*), *o* (*moară*), *u* (*ou*); *a*, *ă* și *î* sînt totdeauna vocale.

Semivocalele, ca și consoanele, nu pot forma — singure — silabe.

DIFTONGI, TRIFTONGI

Grupul de sunete compus dintr-o vocală și o semivocală rostite într-o singură silabă se numește *diftong*.

În cuvintele: *seară*, *iarnă*, *erou* se disting diftongii: *ea*, *ia*, *ou*, care în rostire nu depășesc limitele unei silabe: *sea-ră*, *iar-nă*, *e-rou*.

Grupul de sunete compus dintr-o vocală și două semivocale rostite într-o singură silabă se numește *triftong*.

În cuvintele *plouosă*, *dădeau* se află triftongii *ioa* și *eau*, roșiți în limitele unei singure silabe: *plo-ioa-să*, *dă-deau*. Se observă că triftongul este alcătuit dintr-un diftong și o semivocală.

Triftongii limbii române sînt:

eau: veneau, șleau

iei: *iei* (de la verbul *a lua*), *piei*

iau: *miau*, *iau* (de la verbul *a lua*)

eo: *learcă*

eai: *credeai*, *veneai*

ioa: *lăcrămioară*

iai: *tăiai*

oai: *leoaică*, *ursoaică*.

Observații

În vorbire, diftongii și triftongii se pot forma și din întâlnirea vocalei finale a unui cuvînt cu vocala inițială a cuvîntului următor: *ne-a dat*, *mi-a dat*, *ne-o spune*, *mi-ai*

cerut, le-ai arătat, le-oi duce, i-ai petrecut, berzele-au plecat.

Prin linioara de unire care se pune în asemenea cazuri se arată că vocalele și semivocalele din care sînt alcătuiți diftongii și trifltonzii respectivi fac parte din două cuvinte diferite, rostite împreună.

Exerciții

1. Arătați diftongii și trifltonzii din textul de mai jos:

Doi sori luceau: unu în vîzduhul asfințitului, altul în balta limpeu.

Așteptam neclintiți lîngă adîncul iazului, fără să schimbăm vorbe, căci n-aveam onoarea de-a ne cunoaște. Din cînd în cînd, omul cel trist și bărbos întorcea fruntea ca să privească o lișiță care ieșise din păpuris, ori un bitlan încremenit în fundul cotlonului, sub arcu unei răchiți. Plutele tresăreau cînd și cînd pe luciul.

(M. Sadoveanu. — *Nada Florilor*)

2. Copiați textul următor și subliniați diftongii cu o linie și trifltonzii cu două linii:

Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiau acum zdravăn și-l puneau în cătuși să-l ducă la Peatra... Iaca pentru ce scosese atunci vornicul oamenii la clacă. Așa, cu amăgele, se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste... Flăcăii ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți; iar noi, copiii, ne-am întors plîngînd pe la casele noastre.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

HIATUL

Doă vocale alăturate, dar rostite în silabe diferite, se numesc *vocale în hiat*.

Vocalele în hiat pot fi identice sau diferite.

a) Identice:

ide-e, epope-e, ale-e
co-ordonare, co-operativă, zo-ologie, alco-ol
fi-ind, fi-ință, scri-itor, vi-itor.

b) Diferite:

cere-ale, ide-al
Te-odor, ge-olog
asoci-ați-e, lini-ar
famili-e, vi-e
bibli-otecă, fi-or
locuți-une, narați-une, nați-une
po-et, po-emă
diminu-a, lu-at
su-ire, constru-ît
respectu-os, defectu-os.

SILABA

Sunetul sau grupul de sunete care se rostește într-un singur efort de expirație se numește *silabă*.

Silaba conține în mod obligatoriu o vocală. Vocala reprezintă centrul silabei și poate alcătui singură o silabă: *o-raș, po-e-zi-e*.

Consoanele și semivocalele nu pot forma singure o silabă. Ele sînt atrase în silabă de vocale.

Luete singure, silabele nu au înțeles. Ele servesc la alcătuirea cuvintelor, care pot fi formate din una sau mai multe silabe. Cuvîntul *nou* are o singură silabă, *casă* are două silabe, *colaborare* are cinci silabe.

DESPĂRȚIREA CUVINTELOR ÎN SILABE

În scris, cînd se desparte un cuvînt la sfîrșitul unui rînd, se pune linioara de despărțire numai între silabe. Cuvîntul nu trebuie rupt la întîmplare, ci despărțit cu atenție în silabe, în așa fel, încît în rîndul următor să fie trecute numai silabe întregi.

Cuvintele se despart în silabe după următoarele reguli:

1. *Consoana aflată între vocale formează silabă cu vocala următoare: ca-să, ma-re, școa-lă.*

2. *Grupul de două consoane așezat între vocale se desparte trecîndu-se prima consoană la silaba dinainte, iar cealaltă, la silaba următoare: car-te, as-tăzi.*

O b s e r v a Ț i i

1. Nu se desparte grupul de două consoane dintre care a doua este *l* sau *r*: *ca-blu, ti-tlu, ca-dru, ne-gru.*

2. Dacă grupul de două consoane este alcătuit din *r* și *l*, acestea se despart în silabe diferite, potrivit regulii generale: *bur-lan, gîr-lă, mier-lă.*

3. Grupul de consoane *cs*, reprezentat grafic prin *x*, nu se separă: *a-xă, fi-xa.*

3. Grupul de trei sau patru consoane așezat între vocale se separă, trecându-se prima consoană în aceeași silabă cu vocala precedentă iar celelalte consoane cu vocala care urmează: *sub-stanță, pen-tru, zîm-bru, con-strucție* etc.

O b s e r v a Ț i i

1. Grupurile consonantice *ct, ct, pt* precedate de *m, n, r* se despart: *junc-ți-e, sanc-tu-u-ne, punc-taj, arc-tic, somp-tu-os.*

2. Jertfă se desparte: *jert-fă*, deoarece rostirea grupului *tt* în aceeași silabă nu este posibilă.

4. Cuvintele derivate sau compuse se despart în silabe ținându-se seama de părțile lor componente: *in-e-gal* (nu: *i-ne-gal*), *sub-li-nu-a* (nu: *su-bli-ni-a*), *drept-unghu* (nu: *drep-tunghi*), *nici-o-da-tă* (nu: *ni-cio-da-tă*), *trans-a-tlan-tic* (nu: *tran-sa-tlan-tic*).

O b s e r v a Ț i i

1. Cuvintele compuse prin juxtapunere (alăturare) trebuie despărțite, la sfârșitul rindului, în așa fel, încît linioara care unește cuvintele să nu coincidă cu aceea care separă silabele: de exemplu, *iarbă-mare*, trebuie despărțit fie după silaba *iar-*, fie după *ma-*, în nici un caz după primul cuvînt.

2. La fel trebuie despărțite cuvintele legate prin lini-oară de formele neaccentuate ale pronumelui personal sau ale verbului *a fi*: *spuneți-ne, spune-ne-o, acesta-i al meu, care-s cărțile?*

Exercițiu

Despărțiți în silabe cuvintele următoare:

a) apropiere, înțelegere, prietenie, popoare, în-făptuiri, dorință, activitate, cadran, codrului, con-deiului, înflăcărare, contribuie, absolut, destinde-re, inactual, perlă, tîrlă, surlă, coaptă, zmecoaică,

plouă, alergau, vindeau, făgăduiai, tăiai, înnopta, atlet, atribut, actor, actual.

b) Și cînd fasciștilor le-am dat răsplata,
ne-am reîntors pe-al tău pămînt bogat,
schimbînd cu plugul arma, iar grenata
cu-al minelor ciocan neastîmpărat.

(Al. Andrițoiu—*Patriei*)

ACCENTUL

Intensitatea deosebită cu care se pronunță una din silabele unui cuvînt se numește *accent*.

Silaba care poartă accentul se numește *silabă accentuată*.

În fiecare cuvînt format din cel puțin două silabe se află o silabă accentuată. Aceasta se pronunță mai apăsător, mai tare.

Accentul cade întotdeauna pe sunetul principal al silabei, adică pe vocală, indiferent de numărul de sunete din care este alcătuită silaba.

În limba romînă, accentul este liber, adică poate cădea pe oricare silabă a cuvîntului: pe ultima (*u-șor, ca-drîn, ta-vân, sal-teă, a-ler-gă, făgă-du-it*); pe penultima (*mă-re, pă-dū-re, a-ler-gă-re, flo-ră-ri-e*); pe antepenultima (*cūm-pă-nă, vră-bi-e, li-te-ră, pri-ci-nă*) sau pe silabe situate la distanță mai mare față de sfîrșitul cuvîntului (*în-tin-de-ri-le, si-tu-ă-ții-le, dez-bă-te-ri-lor*).

În cuvintele formate din mai multe silabe există, în afară de accentul principal, unul sau

două *accente secundare*. Acestea au o intensitate mai slabă.

Un cuvânt ca *activitate* are un accent secundar pe silaba inițială (*a*).

O b s e r v a Ț i e

În unele limbi, ca de pildă chineza, japoneza, coreeana, silabele accentuate se deosebesc de cele neaccentuate nu prin intensitate, ci prin tonul mai ridicat sau mai coborât ca care sînt pronunțate. Acest accent se cheamă *accent musical*.

ROLUL ACCENTULUI

Datorită accentului, cuvintele identice ca formă, dar cu înțeles diferit (omonimele) se pot deosebi între ele:

ăcele (pl. de la *ac*) — *acéle* (pron.);

módele (pl. art. de la *modă*) — *modéle* (pl. de la *model*);

nóta (sing. art. de la *notă*) — *notá* (inf. sau imperf. de la verbul *a nota*);

cópii (pl. de la *copie*) — *copii* (pl. de la *copil*).

La unele verbe de conjugarea I, accentul este singurul mijloc de a deosebi persoana a III-a singular a indicativului prezent de persoana a III-a singular a perfectului simplu:

alúngă (indicativ prezent) — *alungă* (ind. perf. simplu);

lúptă (indicativ prezent) — *luptă* (ind. perf. simplu).

Accentul are un rol foarte important în versificație, fiindcă ritmul versurilor se obține prin succesiunea regulată a silabelor accentuate:

Arábii tóți răsár din córt,
Să-mi vádă róibul, cînd îl pórt,
Și-l jóc în frîu și-l lás în tráp!
Mi-e drág ca óchii méi din cáp
Și nú l-aș dá nici mórt.

(G. Coșbuc — *El-Zorab*)

ORTOEPIE ȘI ORTOGRAFIE

Rostirea corectă a cuvintelor se numește *ortoepie*.

Regulile ortoepice ale limbii romîne se bazează pe vorbirea îngrijită, aleasă, formată de-a lungul secolelor, în special în cel trecut și în al nostru.

Însușirea și respectarea acestor reguli dau posibilitate oricui să vorbească o limbă romînească frumoasă și corectă, o limbă literară.

Cîteva reguli ortoepice ale limbii romîne

a) După consoanele *ț, s, z* trebuie pronunțat *e, i, ea*, nu *ă, î, a*: *cățel* (nu *cățăl*), *sete* (nu *săte*), *zece* (nu *zăce*), *ține* (nu *ține*), *singur* (nu *sîngur*), *zic* (nu *zîc*), *țapăn* (nu *țapăn*), *seară* (nu *sară*), *zeamă* (nu *zamă*).

b) Prepozițiile *către, de, din, dintre, după, pînă, prin, printre* nu trebuie rostite *cătră, dă, dîn, dîntre, dupe* sau *dupa, pănă sau pană, pîn* sau *pin, pîntre* sau *pintre*, cum sînt pronunțate în unele părți ale țării.

c) Trebuie rostit diftongul *-ea* la sfârșitul unor cuvinte ca: *a mea, cădea, făcea, zăcea, îmi plăcea* (nu: *a mè, cãdè, făcè, zăcè, plăcè*).

d) Corectă este vorbirea cu *ia*, nu cu *ie* în cuvinte ca: *băiat* (nu *băiet*), *mîngîiat* etc.

e) În multe regiuni ale țării se rostește *ghine* (în loc de *bine*), *chiept*, *cept* (în loc de *piept*), *ghițâl*, *jițâl*, *ițâl* (în loc de *vițel*), *hier* (în loc de *fier*), *niere*, *mniere* (în loc de *miere*). Rostirile de felul acestora nu sînt literare, deci trebuie evitate.

f) Corecte sînt rostirile: *subiect* (nu *subect*), *piesă* (nu *pesă*), *identic* (nu *indentic*), *portret* (nu *potret*), *propriu* (nu *propriu*), *pîine* (nu *pîne*), *poet* (nu *poiet*), *epocă* (nu *iepocă*), *personaj* (nu *personagiu*).

Scrierea corectă a cuvintelor se numește *ortografie*.

Iată cîteva reguli de ortografie:

a) Se scrie *ă* nu *e*, după *ș*, *j* la substantivele și adjectivele de declinarea I: *ușă, uriașă, grijă, coajă*; la persoana a III-a a indicativului prezent și perfectului simplu: *îngrășă, îngrășă, angajă*; la pluralul substantivelor terminate în *-are*: *însășișări, angajări*.

Cînd *ș*, *j* se află în rădăcina cuvîntului, se scrie *e*, nu *ă*: *șes, înșela, jelui, jeric*.

b) Se scrie *ia*, nu *ea*, atunci cînd *ia* alternează cu *ie* sau cînd nu există forme alternante: *piatră* (alternează cu *pietre*), *fiare* (*fier*), *viață* (*viețui*), *chiar*. Se scrie *ea* atunci cînd alternează cu *e*: *gheată* (*ghete*), *gheață* (*îngheța*), *chemă* (*chem*).

c) Se scriu cu *ie*, nu cu *e*, cuvintele ca: ied, ieftin, iepure, ierla, ieși, cheie, clăie, femeie, proiect, statuie, voie, trebuie, treier. *ieșire*.

d) Înainte de consoanele *b*, *d*, *g*, *v* se rostește și se scrie *z*, nu *s*: război, brazdă, răzgîndi, deziolta, zgomot.

e) Consoanele duble se scriu numai în cazurile cînd se și rostesc:

accelera, *accent*, *accident*, *succes*;
| *înnoda*, *înnoi*, *înnopta*, *înnora*;
| *interraional*, *interregional*.

f) Se scriu cu un singur *s* cuvintele casă (de bani), masă (mulțime de oameni), rasă (umană).

g) Numele cîtorva scriitori mari ai noștri se scriu așa cum s-au semnat ei înșiși: *V. Alecsandri*, *Cezar Bolliac*, *B. P. Hasdeu*, *M. Kogălniceanu*, *Anton Pann*, *C. A. Rosetti*, *A. Russo*, *C. Negruzzi*.

h) Numele proprii străine se redau așa cum se scriu în limba respectivă, dacă aceasta folosește alfabetul latin: *Victor Hugo*, *Shakespeare*, *Fr. Schuler*, *Fr. Bacon*, *Byron*, *Walt Withman*.

i) Se scriu cu inițială majusculă: numele proprii (*M. Eminescu*), numele de state (*Republica Populară Romîni*). Numele instituțiilor — în afară de ale celor centrale — ale întreprinderilor, ale publicațiilor se scriu cu majusculă numai la inițiala primului cuvînt (*Școala medie tehnică de comerț*, *Institutul de istorie literară și folclor*, *Știința tineretului*).

j) Se scriu cu inițială micș: numele de popoare (*român, francez, rus*); numele lunilor și ale zilelor săptămînii (*ianuarie, luni*); numele punctelor cardinale (*nord, sud, miazănoapte*).

k) Abrevieri (prescurtări): *d.e.* sau *de ex.* (de exemplu), *ș.a.* (și altele, și alții), *ș.a.m.d.* (și așa mai departe), *etc.* (și ceilalți și celelalte), *i.e.n.* (înainte de era noastră), *e.n.* (al erei noastre, anul), *nr.* (numărul), *rn.* (raion), *reg.* (regiune).

MORFOLOGIA

Partea gramaticii care stabilește regulile modificării formei cuvintelor în decursul vorbirii se numește *morfologie*.

Cuvintele care formează vocabularul unei limbi nu pot constitui prin ele înseși o limbă. Pentru a exprima judecăți, idei și sentimente, cuvintele trebuie legate în propoziții și fraze. În această îmbinare a lor, cuvintele suferă o serie de *schimbări în forma lor*.

Astfel, cuvintele își schimbă forma pentru a arăta *genul, numărul, cazul, gradele de comparație, persoana, diateza, modul, timpul*.

Totalitatea schimbărilor pe care le suferă forma unui cuvânt pentru a exprima diferite raporturi gramaticale se numește *flexiunea aceluia cuvânt*.

Limba română cunoaște zece clase de cuvinte, zece *categorii gramaticale*, numite *părți de vorbire*: *substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția*.

Dintre acestea, numai primele șase părți de vorbire au flexiune. Ele sînt *cuvinte flexibile*. Ultimele patru părți de vorbire — *adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția* — nu-și schimbă forma. Ele sînt *cuvinte neflexibile*.

Limba română cunoaște două feluri de flexiuni: *declinarea* și *conjugarea*.

Schimbarea cuvintelor (substantivul, articolul, adjectivul, pronumele și numeralul) după gen, număr și caz se numește *declinare*.

Schimbarea verbului după diateză, mod, timp, persoană și număr se numește *conjugare*.

În strânsă legătură cu morfologia se dau regulile *ortoeptice* și *ortografice* ale limbii române.

SUBSTANTIVUL

Partea de vorbire flexibilă care arată nume de ființe, lucruri, ^{fenomene} împărțiri ~~ale timpului, substanțe,~~ fenomene, acțiuni, însușiri, stări sufletești, relații ale ființelor sau lucrurilor, se numește *substantiv*.

Oameni	femeie, scriitor, copil etc.
Animale	miel, vulpe, mierlă etc.
Plante	brad, lălea, trifoi, griu etc.
Lucruri	masă, dulap, tablou, farfurie etc.
Nume de locuri	deal, vale, munte, izvor etc.
Împărțiri ale timpului	clipă, ceas, zi, lună, an etc.
Substanțe	fier, lemn, aur, nisip, făină etc.
Fenomene	<i>naturale</i> : ploaie, fulger, vint etc. <i>sociale</i> : cultură, răscoală, revoluție, război, libertate, egalitate etc.
Nume de acțiuni	luptă, scriere, muncă, citire, alergare, trecere etc.

Nume de insușiri	forță, robustețe, hărnicie, verdeață. frăgezime etc.
Stări sufletești	iubire, ură, durere, bucurie, dor etc.
Relații (ale ființelor și lucrurilor)	prietenie, tovarășie, solidaritate etc.

O b s e r v a ț i i

1. Substantivele *muncă, scriere* etc. sînt nume de *acțiuni în general*, spre deosebire de *verbe* care arată acțiunile în desfășurarea lor, legate de persoana care le săvîrșește: *el muncește, tu scrii* etc.

2. Substantivele *hărnicie, voieșie* etc. sînt nume de *insușiri*, spre deosebire de *adjective*, care arată însușirea unei anumite ființe, a unui anumit lucru etc.: *copil voios, fată harnică*.

SUBSTANTIVE COMUNE ȘI PROPRII

Substantivele care denumesc toate ființele, lucrurile etc. de același fel se numesc *substantive comune*.

Exemple de substantive *comune*:

rîndunică, veveriță, băiat, greblă, sînge, brumă, speranță, foame, sete, bucurie etc.

Substantivele comune de mai sus nu denumesc *numai* o rîndunică, numai un băiat sau numai bucuria *cuiva*, ci *orice* rîndunică, *orice* băiat, *orice* bucurie.

Substantivele care denumesc numai anumite ființe, lucruri etc. spre a le deosebi de altele de același fel se numesc *substantive proprii*.

Sînt substantive proprii:

- *numele de familie, de persoane, de animale;*
- *numirile geografice (continente, țări, insule, orașe, munți, ape, trecători);*
- *numele corpurilor cerești;*
- *numiri de ziare, reviste, opere literare.*

SUBSTANTIVE PROPRII COMPUSE

Substantivele proprii pot fi *simple* (formate dintr-un singur cuvînt, ca în exemplele de mai sus) sau *compuse* (adică formate din două sau mai multe cuvinte).

De exemplu: *Ștefan cel Mare, Rîmnicul Sărat* etc.

Substantivele proprii se scriu cu literă inițială mare. La substantivele proprii compuse, cuvintele de legătură (articole sau prepoziții) se scriu cu literă mică: *Radu de la Afumați, Mircea cel Bătrîn.*

Uneori substantivele comune pot deveni proprii, și invers.

D e e x e m p l u :

— Substantive comune devenite proprii:

a) nume de familie: *Creangă* (Ion), *Ureche* (Grigore) etc.

b) numiri geografice: *Omul, Babele, Bușteni, Iazuri, Lunca* etc.

— Substantive proprii devenite comune:

obiecte purtînd numele țării sau al orașului de origine:

americă, olandă, nanchin, șampanie etc.

Exercițiu

Arătați care sînt substantivele comune și proprii din textele de mai jos. Subliniați substantivele proprii compuse.

Stau cîteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre, pe cînd începusem și eu, drăgăliță-doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humuleștii din tîrg, drept peste apa Neamțului, sat mare și vesel, împărțit în trei părți care se țin tot de una: Vatra-Satului, Delenii și Bejenii.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

GENUL SUBSTANTIVELOR

În limba romînă sînt trei genuri: *masculin*, *feminin* și *neutru*.

- masculin: iepure, copil, codru etc.
- feminin: pădure, floare etc.
- neutru: concediu, tablou etc.

SUBSTANTIVE MOBILE

Pentru a exprima deosebirea de sex la ființe, limba romînă creează cuvinte noi din cele existente, prin adăugarea unor sufixe, pentru a exprima sexul opus. Procedeu acesta poartă numele de *moțiune*. Prin *moțiune* se obțin:

— Substantive feminine din masculine:

- țaran — țarancă
- morar — morăriță
- brutar — brutărcasă

— Substantive masculine din feminine:

gîscă — gîscan

rață — rățoi

Substantivele nume de ființă formate prin moțiune pentru a arăta sexul opus se numesc *substantive mobile*.

SUBSTANTIVE EPICENE

Substantivele nume de ființe care au o singură formă pentru ambele genuri se numesc *substantive epicene*.

Sînt substantive epicene:

1. Cu formă masculină pentru ambele sexe:

— *jder, dihor, elefant, greier, cuc, uliu* etc.

2. Cu formă feminină pentru ambele sexe:

— *furnică, albină, lăcustă, veveriță, focă, balenă* etc.

Exercițiu

Subliniați substantivele epicene din textele următoare — cu o linie pe cele cu formă masculină și cu două, pe cele cu formă feminină:

a) În aer ciocîrlia, pe casă rîndunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele
C-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc
Și pe deasupra bălții nagîții se-nvîrtesc.

(V. Alecsandri — *Oaspeții primăverii*)

b) Iar în leagăn de mătase, grangurul misterios
Cu privighetoarea dulce se îngîină-armonios...

Și, ca roi de pietre scumpe, gîndăceii smălțuiți
Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburi tînuiți.
(V. Alecsandri — *Lunca din Mircești*)

NUMĂRUL SUBSTANTIVELOR

Forma pe care o ia substantivul pentru a arăta una sau mai multe ființe, lucruri etc. se numește *număr*.

Substantivul care arată o singură ființă, lucru etc. este la numărul *singular*. Substantivul care arată mai multe ființe, lucruri etc. este la numărul *plural*.

PLURALUL SUBSTANTIVELOR

În limba romîină, pluralul substantivelor se exprimă cu ajutorul terminațiilor următoare:

— Substantivele *masculine* se termină la plural nearticulat în *-i*:

 pom — pomi
 codru — codri.

— Substantivele *feminine* se termină la pluralul nearticulat în *-e, -i, -le, -uri*:

 clasă — clase
 carte — cărți
 stea — stele
 iarbă — ierburi.

— Substantivele *neutre* se termină la pluralul nearticulat în: *-e, -i și -uri*:

 scaun — scaune
 salariu — salarii
 pod — poduri.

Observație de ortografie

Substantivele masculine și neutre terminate la singular nearticulat în *-iu* (geamgiu, studiu) și cele feminine terminate la singular nearticulat în *-ie*, în hiat (florărie), se scriu la pluralul nearticulat cu doi i:

geamgiu — geamgii
studiu — studii
florărie — florării

SUBSTANTIVE DEFECTIVE DE NUMĂR

Substantivele care au forme numai pentru un singur număr se numesc *substantive defective* (de singular sau de plural).

1. Substantive defective de plural

— Nume de materii: aur, argint, miere, piper, sare, sînge, zahăr, brînză, făină, carne, vin etc.

— Nume de zarzavaturi și cereale: fasole, linte, mazăre, grîu, orz, ovăz etc.

— Nume de însușiri: cinste, blîndețe, bunătate, iscușință etc.

— Nume proprii: Craiova, Bîrlad, Moscova, Londra etc.

2. Substantive defective de singular

— Cîteva nume comune: icre, ochelari, merinde, zori, tărîțe etc.

— Unele nume geografice: Roșiori, Alpi, Apennini, Carpați etc.

SUBSTANTIVE CU FORME MULTIPLE DE PLURAL

Substantivele care au mai multe forme la plural se numesc substantive cu *forme multiple* de plural.

Tabloul de mai jos cuprinde substantive cu mai multe forme de plural, fiecare formă avînd înțeles deosebit.

Singular	Plural	
	M a s c u l i n	N e u t r u
(un) <u>cap</u>	(doi) <u>capi</u> (conducători)	(două) <u>capuri</u> (geografice) (două) <u>capete</u> (de om sau animal)
(un) <u>cot</u>	(doi) <u>coți</u> (unitate de măsură)	(două) <u>coturi</u> (ale unei ape) (două) <u>coate</u> (de la mînă)
(un) <u>corn</u>	(doi) <u>corni</u> (copac)	(două) <u>cornuri</u> (demin-cat) (două) <u>coarne</u> (la animale)
(un) <u>colț</u>	(doi) <u>colți</u> (dinte la animal)	(două) <u>colțuri</u> (unghi)
(un) <u>ochi</u>	(doi) <u>ochi</u> (organe ale văzului)	(două) <u>ochiuri</u> (mîncare de ouă — sau ochiuri de geam)
(un) <u>pas</u>	(doi) <u>pași</u> (mers)	(două) <u>pasuri</u> (geografice)

SUBSTANTIVE COLECTIVE

Substantivele care au formă de singular, dar înțeles de plural se numesc substantive *colective*.

Substantivele colective au formă de singular care însă arată nu numai o singură ființă sau lucru, ci o grupare de ființe sau lucruri de același fel.

Exemple de substantive colective:

- *făget, brădet* etc.
- *stejeriș, frunziș, pietriș* etc.
- *porumbiște, iniște, cînepiște* etc.
- *linerime, tărănime, muncitorime* etc.
- *stîncărie, rufărie* etc.

Exercițiu

Găsiți și subliniați substantivele colective din textele de mai jos:

a) Și-n făgetul nalt, bătut de brumă,
frunzele se desprindeau singure și cădeau
domol, fișînd.

(M. Sadoveanu — *Ilanu Ancuței*)

b) Frunză verde de-aluniș,
Tace cucul la răriș,
La răriș, la cărpiniș,
De frica celui Ghemiș
Că de-i mic și'ghemuit,
Are fața de-ngrozit.

(V. Alecsandri — *Poezii populare*)

CAZURILE SUBSTANTIVULUI

Forma pe care o ia substantivul după funcțiunea pe care o îndeplinește în propoziție se numește *caz*.

În limba română sînt cinci cazuri: *nominativul*, *genitivul*, *dativul*, *acuzativul* și *vocativul*.

O b s e r v a ție

Își schimbă forma după caz *substantivul* și părțile de vorbire care îl determină (*articolul*, *adjectivul* și *numeralul*), precum și *pronumele*, fiindcă acesta ține locul numelui.

Funcțiunile substantivului în propoziție după cazuri

C a z u l	Funcțiunea în propoziție	Intrebarea	E x e m p l e
Nominativ	<i>Subiect</i>	Cine? Ce?	...trec în stoluri <i>rîndurile</i> (M. Eminescu — <i>Ce te legeni...</i>)
	<i>Nume predicativ</i>		El e <i>sol</i> , precum se vede... (G. Coșbuc — <i>Iarna pe uli(ă)</i>)
	<i>Atribut sustantival apozitional</i>	Care?	El, <i>Sobietki</i> , ... <i>mintuitorul Vienei</i> , să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor... (C. Negruzzi — <i>Sobietki și românii</i>)

C a z u l	Funcțiunea în propoziție	Întrebarea	E x e m p l e
Gonitiv	<i>Atribut</i>	Al, a, ai, ale cui?	La moartea <i>părintelui</i> ei..., Ruxanda ră- măsese în fragedă vîrstă. (C. Negruzzi— <i>Alexandru</i> <i>Lăpușeanul</i>)
Dativ	<i>Complement indirect</i>	Cui?	Închinare-aș și n-am cui, Închinare-aș <i>murgu-</i> <i>lui</i> ... (<i>Toma Alimoș</i>)
Acuzativ	a. <i>Comple- ment direct</i>	Pe cine? Ce?	Nu-l văzusem de mult <i>pe Domnu' Tran-</i> <i>dajir</i> . (M. Sadoveanu— <i>Domnu'</i> <i>Trandajir</i>) Peste vîrf de rămurele Trec în stoluri rin- durele, Ducînd <i>gîndurile</i> mele Și <i>norocul</i> meu cu ele. (M. Eminescu — <i>Ce te</i> <i>legeni...</i>)
	b. <i>Comple- ment in- direct</i>	Despre cine? Despre ce? De cine? De ce? La cine? La ce?	...întreabă pe unii și pe alții <i>despre</i> <i>Scorpie și locuința</i> ei (P. Ispirescu — <i>Basmele</i> <i>romînilor</i>)

C a z u l	Funcțiunea în propoziție	Întrebarea	E x e m p l e
Acuzativ	c. <i>Complement circumstanțial</i>	Unde?... Cînd?... Cum?...	<i>În satul lui, ogoarele-și dau mina...</i> (V. Tulbure — <i>Vișinul lui Vania</i>) <i>iară... într-o dimineață, se întoarse trist la tătă-său...</i> (P. Ispirescu — <i>Prisla cel voinic și mercele de aur</i>)
	d. <i>Atribut substantival prepozițional</i>	Care? Ce fel?	Primăvara, mama noastră Sufală bruma din tereastră Și zăpada de pe coastă (<i>Folclor</i>)
Vocativ	<i>Întărește subiectul la persoana a II-a singular și plural</i>	—	<i>Moș Costache, să știi mata că merg și eu!</i> (M. Sadoveanu — <i>Dimineața de iulie</i>)

Exercițiu

ex. nr. 1 p 179.

Analizați substantivele din textele de mai jos, arătînd cazul lor și funcțiunea pe care o îndeplinesc în propoziție:

- a) Greuceanu, auzind, ieși pe pod și strigă:
— Vino, zmeule viteaz: în săbii să ne tăiem, sau în luptă să ne luptăm?

— Ba în luptă, că e mai dreaptă.
Se apropiară unul de altul și se luară la
trîntă.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

b) Pînă pe la toacă mergem tot pe locuri deschise. De jur împrejur avem mărcața panoramă a munților. Unde și unde vedem turme de oi presărate pe limpezișul plaiurilor; izvoare cu sclipiri de oțel tivesc poalele codrilor. Și nici un zgomot nu se aude, nici un fum nu se ridică în largă pustietate a zărilor. Cei doi plăieși se uită meru la soare — ceasornicul și călăuza lor prin coclaurile acestea fără drum și fără adăpost.

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR

Totalitatea formelor pe care le ia substantivul după cazuri, la singular și la plural se numește *declinare*.

În limba română, substantivele se pot declina în două feluri:

1. *Însoțite de articolul nehotărît* (un copil, o fată), sau de orice alt determinant (acest copil, bunul copil etc.).

2. *Cu articolul hotărît.*

Tabloul declinării substantivelor cu articolul nehotărît

Singular			
Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
N.	un cazangiu	o librărie	un fluviu
G.	(al, a, ai, ale) unui cazangiu	(al, a, ai, ale) unei librării	(al, a, ai, ale) unui fluviu
D.	unui cazangiu	unei librării	unui fluviu
A.	un cazangiu	o librărie	un fluviu
V.	cazangiu!	—	—
Plural			
N.	niște cazangii	niște librării	niște fluvii
G.	(al, a, ai, ale) unor cazangii	(al, a, ai, ale) unor librării	(al, a, ai, ale) unor fluvii
D.	unor cazangii	unor librării	unor fluvii
A.	niște cazangii	niște librării	niște fluvii
V.	cazangii!	—	—

Tabloul declinării substantivelor cu articolul hotărît

Singular			
Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
N.	cazangiu!	librăria	fluviul
G.	(al, a, ai, ale) cazangiu!	(al, a, ai, ale) librăriei	(al, a, ai, ale) fluviului
D.	cazangiu!	librăriei	fluviului
A.	cazangiu!	librăria	fluviul
V.	cazangiu!	—	—

P l u r a l			
N.	cazangiii	librăriile	fluviile
G.	(al, a, ai, ale) cazangiilor	(al, a, ai, ale) librăriilor	(al, a, ai, ale) fluviilor
D.	cazangiilor	librăriilor	fluviilor
A.	cazangiii	librăriile	fluviile
V.	cazangiilor!	—	—

Observație

Toate numele de ființe au cazul vocativ; celelalte nume pot fi folosite la vocativ numai când sînt personificate.

Exemplu

Codrurile, codruțule.....

(M. Eminescu — *Revedere*)

Observații de ortografie

1. Substantivele masculine terminate la nominativul singular nearticulat în *-iu* (*cazangiu*) se scriu la plural articular cu trei *i*, articolul hotărît *i* alipindu-se formei de plural nearticulat:

cazangii + art. *-i* = *cazangiii*
fii + art. *-i* = *fiii*.

2. Substantivele masculine, feminine și neutre, care se scriu cu doi *i* la nominativul plural nearticulat (*cazangii*, *librării*, *fluvi*), păstrează pe cei doi *i* în interiorul formelor articulate de plural. Se scriu, deci, astfel:

— *librăriile*, *fluviile* etc.
 — *cazangiilor*, *librăriilor*, *fluviilor* etc.

3. Substantivele feminine se scriu la *genitiv* și *dativ* singular articular așa cum arată coloana a treia a tabloului următor:

Genitiv-dativul singular al substantivelor feminine

<i>Nominativ</i> (cu articol nehotărit)	<i>Genitiv-dativ</i> (cu articol nehotărit)	<i>Genitiv-dativ</i> (articulat)
O grădină	(al, a, ai, ale) unei grădini	(al, a, ai, alê) grădinii
O masă	(al, a, ai, ale) unei mese	(al, a, ai, ale) mesei
O ciocirlie	(al, a, ai, ale) unei ciocirlii	(al, a, ai, ale) ciocirliei

Exercițiu

Copiați textul de mai jos. Subliniați cu o linie substantivele articulate și arătați, oral, genul, numărul și cazul lor:

Jelui-m-aș și n-am cui, Jelui-m-aș drumului,
 Jelui-m-aș vântului, Drumului, pustiului,
 Vântului, crivățului. Dar nici el n-are puțință,
 Bate vântul, Chinul meu n-are credință.
 Arde câmpul, Jelui-m-aș codrului,
 Îmi lasă jalea și gândul. Codrului, voinicului:

(Folclor)

DECLINAREA NUMELOR PROPRII

Tabloul declinării numelor proprii de persoană

M a s c u l i n

Cazul			
N.	Ștefan	Grigore	Radu
G.	(al, a, ai, ale) lui Ștefan	(al, a, ai, ale) lui Grigore	(al, a, ai, ale) lui Radu
D.	lui Ștefan	lui Grigore	lui Radu
A.	pe Ștefan	pe Grigore	pe Radu
V.	Ștefan! Ștefane!	Grigore!	Radu! Radule!

Observații

1. Unele nume de persoană de genul masculin își schimbă forma numai la vocativ: Ioane! Radule! Ștefane!

2. La genitiv și dativ primesc articolul hotărît lui, înainte: lui Ion.

3. La cazul acuzativ, avînd funcțiunea de complement direct, primesc înainte prepoziția *pe*: pe Ion.

Feminin

Cazul			
N.	Maria	Ioana	Domnica
G.	(al, a, ai, ale) Mariei	(al, a, ai, ale) Ioanei	(al, a, ai, ale) Domnicăi
D.	Mariei	Ioanei	Domnicăi
A.	pe Maria	pe Ioana	pe Domnica
V.	Maria! Mario! Marie!	Ioana! Ioană! Ioano!	Dominica! Domnico! Domnică!

Observații

1. Ca și numele proprii masculine, cele feminine primesc la acuzativ, cînd au funcțiunea de complement direct, prepoziția *pe*.

2. Numele proprii masculine terminate în *a*: *Oprea*, *Toma*, *Luca*, se declină fie după declinarea substantivelor masculine, fie după declinarea substantivelor feminine:

N.	<i>Oprea</i>
G.	<i>Oprii</i> (sau <i>al, a, ai, ale lui Oprea</i>)
D.	<i>Oprii</i> (sau <i>lui Oprea</i>)
A.	pe <i>Oprea</i>
V.	<i>Opreo! Oprea!</i>

Tabloul declinării numelor proprii geografice

Nume proprii geografice cu formă de masculin

	Singular	Plural
N.	Oltul	Iașii
G. (al, a, ai, ale)	Oltului (al, a, ai, ale)	Iașilor
D.	Oltului	Iașilor
A.	Oltul	Iașii
V.	Oltulei	—

Nume proprii geografice cu formă de feminin

	Singular	Plural
N.	Moldova	Vilcele
G. (al, a, ai, ale)	Moldovei (al, a, ai, ale)	Vilcelelor
D.	Moldovei	Vilcelelor
A.	Moldova	Vilcele
V.	Moldovo!	—

Observație

Numele proprii geografice cu formă masculină (*Oltul*) sau feminină (*Moldova*), cu formă de singular (*Moldova*) sau de plural (*Vilcele, Iașii*) se declină întocmai ca substantivele comune.

Exercițiu

Arătați cazul substantivelor proprii din textele de mai jos:

a) — Așteaptă puțintel, Iliuță, mi-a întors cuvânt Oanca, să spun și tătucăi chestia. Eu socot că, de aicea, Colțun se întoarce cu ușurință acasă, unde spui tu că-i primejdie.

Nu mult după asta au intrat la sfat bătrînul și mama vitregă a lui Grigoriță.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

b) Și din pricina lui Pepelea de moș Bodrîngă, Pavăl mai nu le putea dovedi din cîrpit; ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță, jucînd împreună cu noi.

O dată venise lui Oșlobanu rîndul să cumpere lemne; și așa, cu toată cîrpanoșia lui, iese cîne-cînește în medean, aproape de gazda noastră, și găsește un țaran de la Sasca, pare-mi-se, ori de la Baia, cu un car încărcat cu lobde de fag.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

c) Ion al lui Lepădat vorbi mai departe:
— Partidul știe ce vreți voi... Știe că la 1907 a fugit tot satul în pădure la Vlădoaia și că pe care i-au prins aici i-au împușcat, pe Fuziescu, pe Stroie, bunicul lui Fănică...

(P. Dumitriu — *Cronica de la cîmpic*)

ex. nr. 4 - p. 124 - 125
ARTICOLUL ? p. 125 - 126

Partea de vorbire flexibilă care se așază pe lângă un cuvînt pentru a-i determina înțelesul și a-l ajuta să se declină se numește *articol*.

Articolul nu poate apărea singur, ci numai însoțind alte cuvinte — un substantiv ori un echivalent al acestuia — cu care formează o unitate de înțeles.

Din punct de vedere al funcțiunii lor, articolele sînt de patru feluri:

- articol *nehotărît*
- articol *hotărît*
- articol *posesiv* sau *genitival*
- articol *adjectival*.

Din punctul de vedere al așezării lor față de cuvintele pe care le însoțesc, articolele sînt de două feluri:

- *proclitice*, adică așezate înaintea cuvintelor pe care le însoțesc, și
- *enclitice*, adică așezate la sfîrșitul cuvintelor.

Articolul nehotărît: *un* (*un* pădurar), articolul posesiv: *al* (*al* pădurarului) și articolul adjectival: *cel* (*copilul cel* vioi) sînt articole *proclitice*.

Articolul hotărît: *a* (*pădurea*) este articol *enclitic*.

ARTICOLUL NEHOTĂRÎT

Articolul care arată că ființa, lucrul etc. — denumite de substantiv — nu sînt cunoscute de mai înainte, se numește *articol nehotărît*.

Articolul nehotărît stă întotdeauna înaintea substantivului:

Sub sticlă, ntr-o cutie adunate,
Un pumn de lucruri mici, carbonizate:

(E. Jebeleanu — *Lidice*)

DECLINAREA ARTICOLULUI NEHOTĂRÎT

Articolul nehotărît se declină împreună cu substantivul pe care îl însoțește și are următoarele forme:

Cazul	Masculin		Feminin	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	un	niște	o	niște
G.	(al, a, ai, ale) unui	(al, a, ai, ale) unor	(al, a, ai, ale) unei	(al, a, ai, ale) unor
D.	unui	unor	unei	unor
A.	un	niște	o	niște

ARTICOLUL HOTĂRÎT

Articolul care arată că ființa, lucrul etc. — denumite de substantiv — sînt cunoscute de mai înainte se numește *articol hotărît*.

Articolul hotărît se alipește, de obicei, la sfîrșitul cuvîntului contopindu-se cu acesta:

Aduse *zmeul* pe Greuceanu și-l băgă în pămînt pînă în genunchi.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

DECLINAREA ARTICOLULUI HOTĂRÎT

Articolul hotărît se declină o dată cu substantivul căruia i se alipește și are următoarele forme:

Cazul	Masculin		Feminin	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	- l, - le	- i	- a	- le
G.	- lui	- lor	- i	- lor
D.	- lui	- lor	- i	- lor
A.	- l, - le	- i	- a	- le
V.	- le	- lor	—	- lor

ARTICOLUL POSESIV SAU GENITIVAL

Articolul care stă înaintea pronumelui posesiv, a substantivelor sau pronumelor în cazul genitiv sau a numeralelor ordinale, arătând de cele mai multe ori ideea de posesie, se numește *articol posesiv* sau *genitival*.

Articolul posesiv stă totdeauna înaintea cuvântului pe care îl însoțește.

E vreunul d-ai noștri cu ei să le ajute?

(Gr. Alexandrescu — *Toporul și pădurea*)

„Ah! pot să mor de-acum — am zis —
A noastră e izbînda!“

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanul*)

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate.

(Gr. Alexandrescu — *Umbra lui Mircea la Cozia*)

Formele articolului posesiv sînt următoarele:

M a s c u l i n		F e m i n i n	
Singular	Plural	Singular	Plural
al	ai	a	ale

Articolul posesiv se acordă în *gen* și *număr* cu numele ființei sau obiectului posedat.

Florile acestea sînt *ale* mele.

Puiul acesta este *al* tău.

Articolul posesiv *ale* din prima propoziție este de genul *feminin* și la numărul plural, ca și obiectul posedat, *florile*.

Articolul posesiv *al* din propoziția a doua este de genul masculin, numărul *singular*, ca și obiectul posedat, *puiul*.

ARTICOLUL ADJECTIVAL

Articolul care însoțește un adjectiv legat de un substantiv se numește *articol adjectival*.

Articolul adjectival este așezat între substantiv și adjectivul care-l însoțește pe acesta:

— Când, în puterea nopții, veni și fratele *cel* mare al zmeului, și calul lui sări de șaptesprezece pași înapoi.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

DECLINAREA ARTICOLULUI ADJECTIVAL

Articolul adjectival își schimbă forma după gen, număr și caz, astfel:

Cazul	Masculin		Feminin	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	<i>cel</i>	<i>cei</i>	<i>cea</i>	<i>cele</i>
G.	(al, a, ai, ale) <i>celui</i>	(al, a, ai, ale) <i>celor</i>	(al, a, ai, ale) <i>celei</i>	(al, a, ai, ale) <i>celor</i>
D.	<i>celui</i>	<i>celor</i>	<i>celei</i>	<i>celor</i>
A.	<i>cel</i>	<i>cei</i>	<i>cea</i>	<i>cele</i>
V.	—	—	—	—

Articolul adjectival se acordă în gen, număr și caz cu substantivul și adjectivul pe lângă care stă.

Mi-a luat vulturul găina *cea* mare, neagră.

(M. Sadoveanu — *Hultanul*)

Articolul adjectival *cea* este de genul feminin și la numărul singular, cazul acuzativ, ca și substantivul găina și adjectivul *mare*, pe care le însoțește.

Tabloul recapitulativ al articolului

Felul articolului	Articol enclitic		Articole proclitice					
	Articolul hotărit		Articolul nehotărit		Articolul posesiv		Articolul adjectival	
<i>Genul</i>	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
<i>Singular</i>	-l, -le	-a	un	o	al	a	cel	cea
<i>Plural</i>	-i	-le	niște	niște	ai	ale	cei	cele

Exercițiu

Analizați în scris articolele din textele următoare, după schema dată.

Articolul	Felul	Genul	Numărul	Cazul
(nuntire)a	hotărit	feminin	singular	acuzativ cu prepoziție

a) Pe cînd se pregătea la curte pentru nuntirea fiicei împăratului cu voinicul cel mincinos, ce zicea că a scos soarele și luna de la zmei, vine și fratele Greuceanului cu vestea că Greuceanu are să soscască în curînd.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

b) Astfel zise lin pădurea
Bolți asupra-mi clătînd;
Șuieram l-a ei chemare
Și-am ieșit în cîmp rîzînd.

(M. Eminescu — *O rămii*)

c) Cînd stigletele ajunse pe pămînt, cele dintii flori ridicau cupe albe din frunzele moarte și-l salutau...

Tîrîind și săltînd, cîntărețele duseră cu alai pe stiglete în dumbrăvioara de aproape. Acolo, fiecare dădu cîte o pană și înjghebară pentru tovarășul cel sărac un strai în diferite culori.

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

ADJECTIVUL

Partea de vorbire flexibilă care arată o însușire a unei ființe, lucru etc.—denumite de substantiv—înscind și determinind substantivul, se numește *adjectiv*.

Peste fagi cu vîrfuri *sure*

A căzut amurgul *rece*.

Înserarea *mută* trece

Furișată prin pădure...

Reci și *palide*-n senin

Se ivesc deasupra stele.

(G. Topirceanu — *Acceleratul*)

Cuvintele subliniate, în versurile de mai sus, sînt *adjective*.

Adjectivele nu pot exista singure, ci numai însoțind un substantiv pe care îl determină.

FELURILE ADJECTIVELOR DUPĂ ÎNȚELES

După înțeles, adjectivele se împart în două grupe:

— adjective *calificative* și

— adjective *determinative*.

1. *Adjectivele calificative* exprimă însușiri ale ființelor, lucrurilor etc. denumite de substantive. Din această grupă fac parte:

a) adjectivele propriu-zise, adică acelea care indică o *formă*, o *culoare*, o *dimensiune* etc.: *rotund*, *roșu*, *mare*, *ușor*, *pufos*:

Aburii *ușori* ai nopții ca fantasmă se ridică...

(V. Alecsandri — *Matul Siretului*)

b) participiile care califică substantivele ca și adjectivele propriu-zise:

Dar uite, nu e nu știu cât
O lună *chinuită*,
Și-o să te strîng de după gît,
Măicuța mea *iubită*...

(G. Coșbuc — *O scrisoare de la Muselim-Selo*)

Participiile *chinuită* și *iubită* califică întocmai ca niște adjective substantivele *lună* și *măicuță*.

2. *Adjectivele determinative* nu exprimă însușiri ale obiectelor, ci însoțesc și determină substantivele.

În această grupă intră adjectivele pronominale, și anume: *adjectivele posesive, demonstrative, interogative-relative* și *nehotărîte*.

Exemple:

— *Adjectiv posesiv*:

× Părinții *mei* își mutaseră gospodăria în sat, la doi kilometri de tîrg...

(M. Sadoveanu — *În noaptea cînd grăiesc dobitoacele*)

— *Adjectiv demonstrativ*:

× Ieșind de sub pod, se luă la trîntă și cu *acest* zmeu.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

— *Adjectiv interogativ*:

✓ *Care* copil nu-și iubește patria?

— *Adjectiv nehotărît:*

Toată figura lui e luminată de mulțumirea omului care a luptat cu moartea și a biruit-o.

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

Adjectivele pronominale din textele de mai sus: *mei, acest, care, toată* determină substantivele pe care le însoțesc. Ele sînt *adjective determinative*.

FELURILE ADJECTIVELOR DUPĂ TERMINAȚIE

După terminația nominativului singular, adjectivele se împart în două grupe:

a) adjective cu *două terminații* (una pentru masculin și alta pentru feminin): *alb, albă* etc.

b) adjective cu o *singură terminație* (pentru toate trei genurile): *verde, limpede, repede* etc.

ACORDUL ADJECTIVULUI CU SUBSTANTIVUL

Legătura strînsă dintre substantiv și adjectivul care îl determină este exprimată prin *acordul* adjectivului cu substantivul determinat:

Jos, sub *nucul* uriaș,
Gruia adormise —

(Șt. O. Iosif — *Gruia*)

Adjectivul *uriaș* are același gen, număr și caz cu substantivul pe care îl determină, *nucul* (genul masculin, numărul singular, cazul acuzativ).

Adjectivul se acordă în *gen*, *număr* și *caz* cu substantivul pe care îl însoțește și îl determină.

Exercițiu

Copiați textele de mai jos și subliniați cu o linie adjectivul calificativ și cu două linii pe cele determinative:

a) Era un om nalt, cărunț, cu fața uscată și adînc brăzdată. În jurul mustății tușinate și la coada ochilor mititei, pielea era scrijelată în crețuri mărunte și nenumărate.

(M. Sadoveanu — *Hanu Ancuței*)

b) Ea se uită... Păru-i galben,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună.

(M. Eminescu — *Crăiasa din povești*)

cf. VI - ex. m. 2 - p. 152.

DECLINAREA ADJECTIVULUI

1. Adjectivul care însoțește un substantiv cu înțeles hotărît

a) *Adjectivul în urma substantivului*

Dacă adjectivul este așezat în urma unui substantiv articulat cu articolul enclitic, adjectivul rămîne nearticulat:

Singular

Plural

N. macul roșu

G. (al,a,ai,ale)

macului roșu

D. macului roșu

A. macul roșu

V. —

macii roșii

(al,a,ai,ale) macilor roșii

macilor roșii

macii roșii

—

b) *Adjectivul înaintea substantivului*

Dacă adjectivul este așezat înaintea unui substantiv cu înțeles hotărît, articolul enclitic trece la adjectiv, deci adjectivul apare articulat.

Singular

Plural

N. frumoasa floare

G. (al,a,ai,ale)

frumoasei flori

D. frumoasei flori

A. frumoasa floare

V. —

frumoasele flori

(al,a,ai,ale)

frumoaselor flori

frumoaselor flori

frumoasele flori

—

2. Adjectivul care însoțește un substantiv cu înțeles nehotărît

Cînd adjectivul însoțește un substantiv fără articol enclitic, adjectivul nu primește articol enclitic, fie că este așezat în urmă, fie că este așezat înaintea substantivului.

a) *Adjectivul în urma substantivului*

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N. un copil <i>zglobiu</i>	niște copii <i>zglobii</i>
G. (al, a, ai, ale) unui copil <i>zglobiu</i>	(al, a, ai, ale) unor copii <i>zglobii</i>
D. unui copil <i>zglobiu</i>	unor copii <i>zglobii</i>
A. un copil <i>zglobiu</i>	niște copii <i>zglobii</i>
V. —	—

b) *Adjectivul înaintea substantivului*

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N. o <i>bună</i> mamă	niște <i>bune</i> mame
G. (al, a, ai, ale) unei <i>bune</i> mame	(al, a, ai, ale) unor <i>bune</i> mame
D. unei <i>bune</i> mame	unor <i>bune</i> mame
A. o <i>bună</i> mamă	niște <i>bune</i> mame
V. —	—

Observație de ortografie

Adjectivele terminate în *-iu* sau *-ie* (*argintiu-ie, fumuriu-ie, cenușiu-ie*) se scriu la plural nearticulat cu doi *i*:

(copaci) *fumurii, argintii, cenușii*
(rochii) *fumurii, argintii, cenușii*.

La pluralul articulat — atunci când sînt așezate înaintea unor substantive masculine — se scriu cu *trei i*: ultimul *i* este articolul enclitic de plural:

— *cenușiii* nori
— *zglobiii* copii
— *argintiii* ploi
— *propriiii* fii.

ARTICULAREA ADJECTIVULUI CU ARTICOLUL ADJECTIVAL

Cînd adjectivul este așezat în urma unui substantiv cu înțeles hotărît, se poate articula cu articolul adjectival *cel, cea, cei, cele*. Articolul adjectival se declină în același timp cu articolul hotărît al substantivului.

Singular

- N. codrul *cel* verde
G. (al, a, ai, ale)
codrului *celui* verde
D. codrului *celui* verde
A. codrul *cel* verde
V. —

Plural

- codrii *cei* verzi
(al, a, ai, ale) -
codrilor *celor* verzi
codrilor *celor* verzi
codrii *cei* verzi
—

Cînd articolele adjectivale însoțesc adjectivul singur (fără substantiv), au rolul de a-l substantiva.

E x e m p l e:

Cele bune să s-adunc
Cele rele să se spele.

(Folclor)

Cei tari se îngrădiră

Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi...

(M. Eminescu — *Împărat și proletar*)

GRADELE DE COMPARAȚIE

Adjectivul arată nu numai însușirea, ci și gradul în care o ființă sau un lucru are această însușire în raport cu alte ființe sau lucruri. Adjec-

tivele arată gradul însușirii cu ajutorul unei *comparații*, care însă nu este exprimată întotdeauna.

Formele pe care le ia adjectivul ca să arate diferitele grade ale însușirii se numesc *grade de comparație*.

Gradele de comparație ale adjectivelor sînt:

- gradul *pozitiv*
- gradul *comparativ*
- gradul *superlativ*.

GRADUL POZITIV

Forma pe care o are adjectivul pentru a arăta însușirea obișnuită a ființei, lucrului etc. se numește *gradul pozitiv*.

La gradul pozitiv, comparația cu alte ființe sau obiecte avînd aceeași însușire nu este exprimată:

✓ M-a deșteptat larma glasurilor și lumina albă a cîmpiei.

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandafir*)

Adjectivul *albă* este la *gradul pozitiv*.

GRADUL COMPARATIV

Forma pe care o ia adjectivul pentru a exprima o comparație între două sau mai multe ființe, lucruri etc. cu aceeași însușire se numește *gradul comparativ*.

Gradul comparativ este de trei feluri:

- a) de *superioritate*
- b) de *inferioritate*
- c) de *egalitate*.

a) *Comparativul de superioritate* exprimă o însușire care întrece pe aceea cu care este comparată:

✓ În sfârșit, or fi fiind alți slujbași *mai mari*, mai știi?

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandafir*)

✓ b) *Comparativul de inferioritate* exprimă o însușire care este întrecută de aceea cu care se compară.

✓ Șesul este *mai puțin prielnic* pomiculturii decât dealul.

c) *Comparativul de egalitate* exprimă o însușire egală cu aceea cu care se compară.

✓ Cultura este *tot atît de necesară* omului ca și hrana.

GRADUL SUPERLATIV

Forma pe care o ia adjectivul pentru a arăta gradul cel mai înalt al însușirii se numește *gradul superlativ*.

Gradul superlativ este de două feluri:

- a) *relativ* și
- b) *absolut*.

a) *Superlativul relativ* arată gradul cel mai înalt al unei însușiri comparate cu altele:

Atunci stigletele, care era *cel mai mic și mai mișel* din tot neamul, se arată convins și ieși înainte cu sfială.

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

b) *Superlativul absolut* arată gradul cel mai înalt al unei însușiri, fără exprimarea comparației cu altele:

Garduri *foarte înalte* de nuiele, cu streșină de spini, se ridicau la dreapta și la stînga.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

O b s e r v a Ț i i

1. Gradele de comparație ale adjectivului se formează astfel:

— *Comparativul de superioritate* cu adverbul *mai* pus înaintea adjectivului la gradul pozitiv:

mai + darnic.

— *Comparativul de inferioritate* cu adverbele *mai puțin* puse înaintea adjectivului la gradul pozitiv:

mai puțin + darnic.

— *Comparativul de egalitate* cu locuțiunile adverbiale *la fel de, tot așa de, tot atît de*, puse înaintea adjectivului la gradul pozitiv:

tot așa de + darnic.

— *Gradul superlativ relativ* cu *cel, cea, cei, cele mai...*, puse înaintea adjectivului la gradul pozitiv:

cel mai + darnic.

— *Gradul superlativ absolut* cu adverbele *foarte* sau *prea*, puse înaintea adjectivului la gradul pozitiv:

foarte + darnic.

2. Sint și adjective care nu au grade de comparație: *principal, perfect, sublim, unic, superior, inferior, întreg, mort* etc.

ex. 1 - a. *Alte c. vîn*
ex. 2 - p. *197. - c. vîn*

FUNCȚIUNILE SINTACTICE ALE ADJECTIVULUI

Adjectivul poate îndeplini următoarele funcțiuni sintactice:

1. *Subiect*

Sărăcuțul de mine! zise *cel mic*. Să nu cumva să faceți pozna să deschideți, că-i vai de voi!

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

2. *Nume predicativ*

...Și-Anton al Anei zace
De patru luni, și-i *slab și tras*,...

(G. Coșbuc — *O scrisoare de la Muselim-Selo*)

3. *Atribut*

Dar Genarul, om *nalt și puternic*, avea un cal *năzdrăvan* cu două inimi.

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

4. *Complement*

El se reîntoarce și găsi pe fată iar *singură*,
însă *mai palidă și mai plînsă*.

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

Exercițiu

Analizați oral adjectivele din textele următoare. Arătați la ce grad de comparație se află și ce funcțiune sintactică îndeplinesc:

a) După el mergeau cei trei generali: unul cu nuiava, altul cu linia lată, și, cel mai înfiorător, cu linia în patru muchii.

(B. Șt. Delavrancea — *Domnul Vucea*)

b) Erau odată într-un sat doi frați și amîndoi erau însurați. Cel mai mare era harnic și grijuliu... Cel mai mic era sărac. De multe ori fugea el de noroc, și norocul de dînsul, căci era leneș, nechitit la minte și nechibzuit la trebi, și-apoi mai avea și o mulțime de copii! Nevasta acestui sărac era muncitoare și bună la inimă, iar a celui bogat era pestriță la mațe și foarte zgîrcită.

(I. Creangă — *Dănilă Prepeleac*)

c) Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onișor ieșise cu șase oi la mugurul proaspăt al primăverii.

Era un copilaș palid și mărunțel și țîra pe pămîntul ravăn niște ciubote grele ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochi triști, învăluți ca într-o umbră cenușie și-și scoase cu anevoie din cap pălărioara veche, pleoștită ca o ciupercă.

(M. Sadoveanu — *Un om năcăjit*)

PRONUMELE

Partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv se numește *pronume*.

— Ba *eu*, drept să vă spun, cucoane, n-am înțeles! cică zise cu îndrăzneală *unul* dintre țărani, anume Ion Roată. Ş-apoi chiar dacă *ne-am* pricepe și *noi* la cîte *ceva*, *cine* se mai uită în gura *noastră* ?

(I. Creangă — *Moş Ion Roată și Unirea*)

Cuvintele subliniate în textul de mai sus sînt *pronume*.

FELURILE PRONUMELOR

În limba romînă sînt următoarele feluri de pronume:

1. personal: *eu, tu, el, ea, noi, dumneata, dînsul* etc.
2. reflexiv: *mă, te, se, îmi, îți, își* etc.
3. posesiv: *al meu, a mea, al vostru* etc.
4. demonstrativ: *aceasta, acela, același* etc.
5. interogativ-relativ: *care, cine, ce*.
6. nehotărît: *unul, cineva, ceva, fiecare* etc.

O b s e r v a Ț i e

Pronumele posesive, demonstrative, interogativ-relative și nehotărîte devin adjective posesive, demonstrative,

relativ-interogative și nehotărîte cînd însoțesc substantivele. Aceste adjective se numesc *adjective determinative*, fiindcă determină substantivele pe lângă care stau sau *adjective pronominale*, fiindcă provin din pronume.

PRONUMELE PERSONAL

Pronumele care deosebesc persoanele se numesc pronume *personale*: *eu, tu, el, ea, voi, ei, dinșil* etc.

Sînt trei persoane: *eu* (persoana I, care vorbește), *tu* (persoana a II-a, căreia i se adresează cineva), *el, ea* (persoana a III-a, despre care se vorbește).

Iar bieții boi se uită
Cu milă la stăpîn —
Pricep și *ei* durerea
Sărmanului romîn.

(G. Coșbuc — *Doina*)

Haina-i măturînd pămîntul
Și-o lîrăște-abia, abia:
Cinci ca el încap în *ea*,...

(G. Coșbuc — *Iarna pe uliță*)

Pronumele *ei* din primul text ține locul cuvîntului *boi*, iar *o* și *ea* din cel de-al doilea țin locul cuvîntului *haina*.

În declinare, pronumele personal își modifică forma după persoană, număr și caz, iar la persoana a III-a, și după gen.

DECLINAREA PRONUMELUI PERSONAL

Persoana I

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.	<i>eu</i>	<i>noi</i>
G.	—	—
D.	<i>mie, îmi, mi, mi-, -mi, -mi-</i>	<i>nouă, ne, ni, -ne, ne-, -ne-</i>
A.	(pe) <i>mine, mă, -mă, m-</i>	(pe) <i>noi, ne, ne-, -ne</i>

Persoana a II-a

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.	<i>tu</i>	<i>voi</i>
G.	—	—
D.	<i>ție, îți, ți, ți-, -ți, -ți-</i>	<i>vouă, vă, -vă, v-, vi, -vi-</i>
A.	(pe) <i>tine, te, te-, -te</i>	(pe) <i>voi, vă, -vă, v-</i>
V.	<i>tu!</i>	<i>voi!</i>

Persoana a III-a

M a s c u l i n

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.	<i>el</i>	<i>ei</i>
G.	(al, a, ai, ale) <i>lui</i>	(al, a, ai, ale) <i>lor</i>
D.	<i>lui, îi, i, i-, -i, -i-</i>	<i>lor, le, le-, -le, -le-, li, -li-</i>
A.	(pe) <i>el, îl, l-, -l, -l-</i>	(pe) <i>ei, îi, i, i-, -i, -i-</i>
V.	—	—

F e m i n i n

N.	<i>ea</i>	<i>ele</i>
G.	(al, a, ai, ale) <i>ei</i>	(al, a, ai, ale) <i>lor</i>
D.	<i>ei, îi, i, i-, -i</i>	<i>lor, le, le-, -le, li, -li-</i>
A.	(pe) <i>ea, o, -o</i>	(pe) <i>ele, le, le-, -le, -le-</i>
V.	—	—

Observație

Pentru cazul genitiv, pronumele personal are forme numai la persoana a III-a, iar pentru vocativ, numai la persoana a II-a. Pentru genitivul persoanelor I și a II-a se întrebuințează adjectivul posesiv.

FORMELE ACCENTUATE ȘI NEACCENTUATE ALE PRONUMELUI PERSONAL

La cazul dativ și acuzativ, pronumele personal are forme accentuate și neaccentuate:

1. Accentuate

<i>Dativ</i>	{ singular: <i>mie, ție, lui, ei</i> plural: <i>noastră, vouă, lor</i>
<i>Acuzativ</i>	{ singular: (pe) <i>mine, tine, el, ea</i> plural: (pe) <i>noi, voi, ei, ele</i>

2. Neaccentuate

<i>Dativ</i>	{ singular: <i>mi, mi-, -mi-, -mi, îmi</i> <i>ți, ți-, -ți-, -ți, îți</i> <i>i, i-, -i-, -i, îi</i> plural: <i>ne, ne-, -ne-, -ne, ni, -ni-</i> <i>vă, -vă, v-, vi, -vi-</i>
<i>Acuzativ</i>	{ singular: <i>mă, -mă, m-, -m-</i> <i>te, te-, -te, -te-</i> <i>-l, l-, îl; o, -o</i> plural: <i>ne, -ne, ne-, -ne-</i> <i>vă, v-, -vă</i> <i>-i, i-, -i-, îi; le, -le, -le-</i>

Observații

1. Cînd formele neaccentuate ale pronumelui personal sînt rostite împreună cu cuvintele vecine, se leagă de acestea, în scris, prin linioară: spune-*mi*, *mi*-ai spus, spunîndu-*mi*-se, să-*i* spui, să-*l* aștept, spune-*le*, arătîndu-*mi*-*l*.

2. Formele neaccentuate *îmi*, *îți*, *îl*, *îi*, care nu fac corp comun cu cuvintele vecine, se folosesc după un cuvînt care se sfîrșește în consoană, înaintea unui cuvînt care începe cu consoană sau la începutul unei propoziții:

Dar cînd a ajuns acasă, și-a făcut de iznoavă socoteala băbește, cum *îl* taie capul, și-a văzut că nu-*i* așa.

(A. Vlăduță — *Socoloata*)

— *Îi* dau cizme și haine. Mă duc și vorbesc cu domnul Cristea să-*l* primească în servicii la conac.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

FUNȚIUNILE PRONUMELUI PERSONAL ÎN PROPOZIȚIE

Pronumele personal îndeplinește în propoziție funcțiunile pe care le îndeplinește și substantivul căruia îi ține locul. Astfel, el poate avea funcțiunile de *subiect*, *atribut*, *complement*.

Cînd s-a văzut scăpat, fuga speriat la prepeliță să-*i* spuie ce-a pățit. *Ea* l-a luat, l-a mîngîiat și *i*-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu *mă* ascuți ?

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Puin!*)

În această frază, pronumele *ea* este subiect, iar celelalte pronume subliniate sînt complemente.

Ca un rob a muncit și el, și nevasta *lui*, și fata *lui* și cu ce s-a ales ?

(A. Vlahuță — *Socoteala*)

În această propoziție, pronumele *lui* îndeplinește funcțiunea de atribut.

ALTE PRONUME PERSONALE

Pentru persoana a III-a se mai întrebuintează, în afară de *el, ea, ei, ele*, și pronumele personale *dînsul, dînsa, dînșii, dînsele*.

Acest pronume este format cu prepoziția *de* dintr-un mai vechi *însul*, întîlnit în construcțiile cu prepozițiile *între, dintru, printru*: *între-însul, dintr-însul, printr-însul*.

Observație

În limba literară, folosirea pronumelui *dînsul*, alternînd cu pronumele *el*, împiedică repetițiile neplăcute.

Cl. VI - ex. nr. 5 - p. 168.

PRONUMELE PERSONAL DE POLITETE

Pronumele personal care exprimă politețea în relațiile dintre oameni se numește *pronume personal de politețe*.

...Am uitat să-ți spun că a trecut la amiază pe la noi cuscru Haralambie, întorcându-se de la târgul Botoșanilor, unde are *dumnealui* afaceri cu negustorii.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

— Domnule, îmi zisese părintele Ghermănuță la plecare, nu era rău să mai fi zăbovit *dumneavoastră* câteva zile la noi...

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

Pronumele de politețe se folosesc în locul pronumelor *tu, el, ea, voi, ei, ele*, în vorbirea cu persoanele cărora li se datorează respect.

Forma de plural *dumneavoastră* exprimă, față de singularul *dumneata*, gradul cel mai înalt de respect cuvenit unei persoane.

al. VI - ex. nr. 4. (5).

Declinarea pronumelui de politețe

P e r s o a n a a I I - a

Singular

Plural

N.A. *dumneata*

N.G.D.A. *dumneavoastră*

G.D. *dumitale*

N.G.D.A. *dumneavoastră*

Persona a III-a

Singular

Plural

N.A. *dumneasa, domnia sa* N.G.D.A. *dumnealor*
G.D. *dumisale, domniei sale*
sau

Masc. N.G.D.A. *dumnealui*

Fem. N.G.D.A. *dumneaei*

Observație de ortografie

Pronumele personale de politețe se pot scrie și prescurtat: *d-ta, d-tale, d-voastră* sau *dv., d-sa, d-sale, d-lui, d-ei, d-lor.*

Exerciții

1. Scoateți pronumele personale și analizați-le după modelul de mai jos:

Pronumele	Genul	Numărul	Cazul	Funcțiunea sintactică
dînsa	feminin	singular	acuzativ cu prepoziție	complement

Ori am vorbit cu dînsa glume ?
O fac de rîs și-i scot eu nume ?
Ori ies, gătită-n ciuda ei
În lume ?

Îi știu eu focul — ochii mei!
Lisandru e, că alta ce-i ?
Dar ce ? Îl țin legat de mine ?
Îl trag de mîneacă ? Ba bine!
El vine-așa de dragul lui,
Cînd vine.

(G. Coșbuc — *Dușmancele*)

2. Analizați pronumele personale din textul următor, arătînd funcțiunea lor sintactică.

— Strînge-l-ar de beregată pe el demonul, că nu se mai satură de cîștiguri și nu-i mai ajunge cît se îngrașă. Doar îl bătură pe băiat din porunca lui și acum tot băiatului îi pune vină ? Știu de rînduiala asta — oftă ea — știu și prea știu, că mi s-a întîmplat și mie. Zăcusem zece zile și la socoteală îmi scăzu treizeci. Dreptul meu mi l-a mîncat și mai adaose și dobîndă, otrăvi-l-ar fiere putredă

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

3. Arătați pronumele personale din textul de mai jos și spuneți: genul, numărul și persoana.

Ție, omule — zise mama — așa ți-i a zice, că nu șezi cu dînșii în casă toată ziua să-ți scoată peri albi, mînca-i-ar pămîntul să-i mănînce, doamne iartă-mă!

De-ar mai veni vara să se mai joace și pe afață, că m-am săturat de ei ca de mere

pădurețe. Cîte drăcii le vin în cap, toate le fac. Cînd începe a toca la biserică, Zahai al tău cel cuminte fuga și el afară și începe a toca în stative, de pîrîie peretii casei și duduic fereștile.

(I. Creangă — *Aminiri din copilărie*)

PRONUMELE DE ÎNTĂRIRE

Pronumele care însoțește un pronume personal sau un nume de persoană, pentru a pune accent pe persoana determinată, se numește *pronume de întărire*.

Nu i se potriveau de loc hainele; el *însuși* nu se simțea bine în ele.

(I. Slavici — *Budulea Taichii*)

Mircea *însuși* mină-n luptă vijelia-ngrozitoare.

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

Pronumele *însuși* însoțește, în primul exemplu, pronumele *el*, întărind persoana arătată prin acest pronume.

În exemplul următor, *însuși* însoțește numele de persoană *Mircea*, cu același scop ca în propoziția precedentă.

Aceste pronume se acordă în persoană, gen și număr cu pronumele sau substantivele pe care le însoțesc.

DECLINAREA PRONUMELUI DE ÎNTĂRIRE

Singular

P e r s o a n a I

<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. (eu) <i>însuși</i>	(eu) <i>însăși</i>
D. (mie) <i>însuși</i>	(mie) <i>însăși</i>
A. (pe mine) <i>însuși</i>	(pe mine) <i>însăși</i>

P e r s o a n a a I I - a

<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. (tu) <i>însuși</i>	(tu) <i>însăși</i>
D. (ție) <i>însuși</i>	(ție) <i>însăși</i>
A. (pe tine) <i>însuși</i>	(pe tine) <i>însăși</i>

P e r s o a n a a I I I - a

<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. (el) <i>însuși</i>	(ea) <i>însăși</i>
D. (lui) <i>însuși</i>	(ei) <i>însăși</i>
A. (pe el) <i>însuși</i>	(pe ea) <i>însăși</i>

Plural

P e r s o a n a I

<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. (noi) <i>înșine</i>	(noi) <i>însene</i>
D. (nouă) <i>înșine</i>	(nouă) <i>însene</i>
A. (pe noi) <i>înșine</i>	(pe noi) <i>însene</i>

Persoana a II-a

Masculin

Feminin

N. (voi) *înșivă*

(voi) *însevă*

D. (vouă) *înșivă*

(vouă) *însevă*

A. (pe voi) *înșivă*

(pe voi) *însevă*

Persoana a III-a

Masculin

Feminin

N. (ei) *înșiși*

(ele) *înseși*

D. (lor) *înșiși*

(lor) *înseși*

A. (pe ei) *înșiși*

(pe ele) *înseși, însele*

Observații de ortografie

1. Pronumele de întărire se scrie într-un singur cuvânt, cu toate că e alcătuit din două părți: *însuși* (însu + mi), *însuți* (însu + ți), *înșine* (înși + ne).

2. Pronumele de întărire de persoana a III-a trebuie scrise cu *-i* la sfârșit: *însuși, însăși, înșiși, înseși*.

PRONUMELE REFLEXIV

Pronumele care însoțește un verb, arătând că acțiunea se răsfrânge asupra subiectului care o face, se numește *pronume reflexiv*.

O palmă îi trase moartea lui, care se uscaseră de se făcuse cîrlig în chichiță și căzu mort și îndată se făcu țărînă.

(P. Ispirescu — *Tinerțe fără bătrînețe și viață fără de moarte*)

Ningea mercur. Dar *ți-amintești*, Ioane ? —
pe câmp eram nu trei, ci milioane!

(Eugen Jebeleanu — *Lidice*)

Pronumele *se* și *ți-* arată că acțiunile exprimate de verbele pe care le însoțesc (*uscase, făcuse, făcu și amintești*) se răsfrîng asupra subiectului.

Pronumele reflexiv are numai două cazuri: dativ și acuzativ. El are forme proprii numai pentru persoana a III-a, -aceleași pentru amîndouă genurile și numerele.

1. Forme accentuate	2. Forme neaccentuate
D. <i>sieși</i>	D. <i>își, și, și-, -și, -și-</i>
A. <i>sine</i>	A. <i>se, -se, s-</i>

Pentru persoana I și a II-a singular și plural se întrebuițează formele neaccentuate de dativ și acuzativ ale pronumelui personal.

O b s e r v a ț i e

Deosebirea dintre pronumele reflexiv și cel personal de persoana I și a II-a constă în aceea că pronumele reflexiv are persoana și numărul verbului alăturat.

E x e m p l u :

1. Pronumele reflexiv *mă*:

Mă (pers. I singular) îmbrac (persoana I singular)

2. Pronumele personal *mă*:

Mama *mă* (persoana I singular) îmbracă (persoana a III-a singular).

Pronumele reflexiv *mă* (îmbrac) se acordă în persoană și număr cu verbul: între pronumele personal *mă* și verbul *îmbracă*, din cel de-al doilea exemplu, nu există acest acord.

Exerciții

1. Arătați pronumele reflexive și pe cele personale din textul de mai jos; spuneți la ce caz sint:

Mă îmbrăcai, mă spălai cu apă rece, mă încălțai cu niște pantofi noi: mama mă piep-tănă și mă sărută pe frunte, așa că o pricepui... „să nu-ți fie frică, să nu mă dai de rușine!”

(B. Șt. Dejavrancea — *Domnul Vucea*)

2. Copiați textul de mai jos și subliniați cu o linie pronumele reflexive în cazul acuzativ, cu două linii pe cele în cazul dativ, și cu o linie punctată formele neaccentuate de dativ și acuzativ ale pronumelui personal:

Văzînd palaturile dărîmate și cu buruieni crescute pe dînsele, oftă, și, cu lacrimi în ochi, cătă să-și aducă aminte cît erau odată de luminate aste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele; ocoli de vreo două trei ori cercetînd fiecare cameră, fiecare colțuleț, ce-i aducea aminte cele trecute: se pogorî apoi în pivniță, gîrliciul căreia se astupase de dărî-măturile căzute.

(P. Ispirescu — *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte*)

11. m. 4 - p. 204 - el. 971

PRONUMELE POSESIV

Pronumele care înlocuiește numele unui obiect posedat și al posesorului obiectului se numește *pronume posesiv*.

Curgea și mult și iute focul
Iar între-ai noștri și vrăjmași
Erau cel mult optzeci de pași.

(G. Coșbuc — *Povestea căprarului*)

Il jeliră ai săi, îl jeliră boierii, îl jeli și
poporul.

(P. Ispirescu — *Aleodor împărat*)

Pronumele *ai noștri* și *ai săi* din exemplele de mai sus înlocuiesc atât numele obiectelor posesdate (ostașii, cei din familia împăratului), cât și numele posesorilor. Înlocuind două nume deodată, pronumele posesiv îndeplinește dublă funcțiune de pronume.

FORMELE PRONUMELUI POSESIV

1. Un posesor și un obiect posedat
Masculin: *al meu, al tău, al său*
Feminin: *a mea, a ta, a sa.*
2. Un posesor și mai multe obiecte posedate
Masculin: *ai mei, ai tăi, ai săi*
Feminin: *ale mele, ale tale, ale sale.*
3. Mai mulți posesori și un obiect posedat
Masculin: *al nostru, al vostru, al lor*
Feminin: *a noastră, a voastră, a lor.*
4. Mai mulți posesori și mai multe obiecte posedate
Masculin: *ai noștri, ai voștri, ai lor*
Feminin: *ale noastre, ale voastre, ale lor.*

Se observă că pronumele posesiv este precedat întotdeauna de articolul posesiv: *al, a, ai, ale*. El are forme deosebite pentru fiecare persoană,

la singular și plural, după numărul posesorilor și după genul obiectului posedat.

La persoana a III-a plural, pronumele posesiv are formele de genitiv plural ale pronumelui personal de persoana a III-a: (al, a, ai, ale) *lor*.

ACORDUL PRONUMELUI POSESIV

Pronumele posesiv se acordă în *gen, număr și caz* cu substantivul care arată obiectul posedat.

Al nostru-i, strigă Porojan, cu glas triumfător; și, în adevăr, trăgînd sfoara lui încîlcită de aceea a zmeului, acesta în curînd cădea în mîinile noastre.

(V. Alecsandri — *Vasile Porojan*)

Pronumele *al nostru*, din exemplul de mai sus, este de genul neutru, numărul singular, cazul nominativ, ca și substantivul *zmeul*, pe care îl înlocuiește și cu care se acordă.

Cu substantivul care arată posesorul, pronumele posesiv se acordă numai în persoană. *Al nostru*, din exemplul dat, este la persoana I plural, ca și numele posesorilor (autorul și Vasile Porojan).

ADJECTIVUL POSESIV

Adjectivul posesiv *însoțește* numele obiectului posedat și *ține locul* numelui posesorului.

O vin odorul *meu* nespus,
Și lumea *ta* o lasă;

Eu sînt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

(M. Eminescu — *Luceafărul*)

Cuvintele *meu* și *ta* din textul de mai sus însoțesc și determină substantivele *odorul* și *lumea* cu care se acordă, ca adjectivele, în gen, număr și caz. În această situație, ele nu mai sînt pronume posesive, ci *adjective posesive*.

Substantivele determinate *odorul* și *lumea* sînt articulate cu articolul enclitic, ceea ce face ca articolele *al*, *a*, *ai*, *ale* să nu mai fie necesare înaintea adjectivului posesiv.

Adjectivul posesiv este precedat de articolul posesiv numai în următoarele împrejurări:

a) Cînd substantivul determinat nu este articulat cu articolul enclitic:

Acest prieten *al meu* este fruntaș în muncă.

b) Cînd între substantivul determinat și adjectivul posesiv se intercalează unul sau mai multe cuvinte:

Partea aceasta este a mea,

(B. Șt. Delavrancea — *Bunicul*)

c) Cînd adjectivul posesiv se găsește înaintea substantivului determinat (aceasta mai ales în versuri):

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,

Am coborît cu-*al meu* senin
Și m-am născut din ape.

(M. Eminescu — *Luceafărul*)

Formele adjectivului posesiv sînt aceleași cu ale pronumelui posesiv, variind după posesor și obiectul posedat.

1. Un posesor și un obiect posedat

Masculin: (prietenul) *meu, tău, său*

Feminin: (prietena) *mea, ta, sa.*

2. Un posesor și mai multe obiecte posedate

Masculin: (prietenii) *mei, tăi, săi*

Feminin: (prietenele) *mele, tale, sale.*

3. Mai mulți posesori și un obiect posedat

Masculin: (prietenul) *nostru, vostru, lor*

Feminin: (prietena) *noastră, voastră, lor.*

4. Mai mulți posesori și mai multe obiecte posedate

Masculin: (prietenii) *noștri, voștri, lor*

Feminin: (prietenele) *noastre, voastre, lor.*

O b s e r v a ție

Pronumele personale de persoana a III-a singular la cazul genitiv (*al, a, ai, ale*) *lui, ei* se folosesc, mai ales în vorbirea familiară și populară, cu înțelesul pronumelui și adjectivului posesiv (*al său*; (*a*) *sa*).

Fișitul se auzi și mai tare și un oarecine se apropie de pom și se apucă de ramurile *lui*.

(P. Ispirescu — *Prieteu' cel voinic și ncrele de aur*)

sa
scii: ex. d. f.

ACORDUL ADJECTIVULUI POSESIV

Adjectivul posesiv se acordă, în *gen*, *număr* și *caz* cu substantivul determinat.

O, calul *meu*! Tu, fala *mea*,
De-acum eu nu te voi vedea
Cum ții tu nările-n pămînt
Și coada *ta* fuior în vînt,
În zbor de rîndunea!

(G. Coșbuc — *El Zorab*)

Adjectivele posesive *meu*, *mea*, *ta* au genul, numărul și cazul substantivelor pe care le însoțesc (*calul*, *fala*, *coada*).

O b s e r v a Ț i e

Cînd același adjectiv posesiv determină două sau mai multe substantive, el nu se repetă după fiecare substantiv, ci însoțește numai pe ultimul, acordîndu-se cu acesta în gen, număr și caz:

Și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femeii și copiii, vom ridica țeara în picioare, vom ridica slugile și vecinii *noștri*.

(C. Negruzzi — *Alexandru Lăpușneanul*)

O b s e r v a Ț i i d e o r t o g r a f i e

1. Pronumele și adjectivele posesive (ai) *noștri*, (ai) *voștri* se scriu cu un singur *-i*.

2. Adjectivele posesive care însoțesc nume de rudenie nearticulate se leagă de acestea prin linioară: *frate-meu*, *soră-mea*.

Exerciții

1. Analizați pronumele și adjectivele posesive din textul de mai jos:

Și cînd a venit și asupra mea cneazul Ursu Bîrlădeanu cu poruncă și călărași de la vornicie ca să mă scoată din ocina părintească, feciorii mei Gavril și Naftanail au ieșit la codru. Toată lumea știa de pătimirea mea. Și plîngea baba mea Cireașa de cîte ori își aducea aminte că feciorii noștri trăiseră împăcați în pămîntul rămas de la bătrînul nostru Ipate, iar acum umblă prin lume, cîștigîndu-și pîinea cu baltagul.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

2. Alcătuiți cite o propoziție cu următoarele pronume și adjective pronominale: noastră, ale tale, al meu, voastră, noștri, ai lor.

PRONUMELE DEMONSTRATIV

Pronumele care înlocuiește numele unui lucru sau al unei ființe, arătînd apropierea sau depărtarea acestora față de cel care vorbește, se numește *pronume demonstrativ*.

A treia zi dis-de-dimineață, se gîndi la lăunc. *Acesta* veni într-un suflet.

(P. Ispirescu — *Alcodor împărat*)

În zadar fata moșneagului spunea în urmă
că *acela* este lucrul mâinilor sale.

(I. Creangă — *Fata babei și fata moșneagului*)

Pronumele *acesta*, din prima frază, ține locul
unui nume, arătînd apropierea de cel care pove-
stește, iar pronumele *acela*, din fraza următoare,
înlocuiește numele unui obiect mai depărtat.

După înțelesul lor, pronumele demonstrative
sînt de două feluri:

1. De apropiere: *acesta*, *aceasta*
2. De depărtare: *acela*, *aceea*.

După forma lor, pronumele demonstrative sînt,
de asemenea, de două feluri:

1. Simple: *acesta*, *acela*
2. Compuse: *cestălalt*, *celălalt*.

O b s e r v a Ț i e

În limba populară se folosesc și forme scurte de pronume
demonstrative: *ăsta* (pentru *acesta*), *ăla* (pentru *acela*),
ăstălalt (pentru *celălalt*), *ălălalt* (pentru *celălalt*). Aceste
forme sînt neliterare.

DECLINĂREA PRONUMELUI DEMONSTRATIV

Acesta-acela

M a s c u l i n

Singular

N.A. *acesta*, *acela*
G.D. *acestuia*, *aceluia*

Plural

aceștia, *aceia*
aceștora, *acelora*

F e m i n i n

Singular

N.A. *aceasta, aceea*
G.D. *acesteia, aceleia*

Plural

acestea, acelea
acestora, aceloră

C e s t ă l a l t — c e l ă l a l t

M a s c u l i n

Singular

N.A. *cestălalt, celălalt*
G.D. *cestuilalt, celuilalt*

Plural

ceștilalți, ceilalți
cestoralți, celoralți

F e m i n i n

Singular

N.A. *ceastălaltă, cealaltă*
G.D. *cesteilalte, celeilalte*

Plural

ceștelalte, celelalte
cestoralte, celoralte

O b s e r v a ție

Formele *cestălalt, ceastălaltă* sint învechite.

A D J E C T I V U L D E M O N S T R A T I V

Adjectivul demonstrativ determină substantivul pe care îl însoțește, arătînd *apropierea* sau *depărtarea* obiectului exprimat prin substantivul determinat.

Mulți ani trecuse la mijloc de cînd *acești* frați nu mai avusese prilej a se întîlni amîndoi.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap-Alb*)

Acel bărbat înalt, bine legat și cu mustață porumbă, nu vorbise pînă în *acea* clipă cu oamenii din partea locului.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

Adjectivul *acești*, din primul text, determină substantivul *frați* și arată apropierea, iar *acel* și *acea*, din exemplul următor, determină substantivele *bărbat* și *clipă*, arătînd depărtarea.

Ele sînt *adjective demonstrative*.

Locul adjectivului demonstrativ poate fi înaintea substantivului pe care îl determină sau în urma acestuia. Cînd adjectivul demonstrativ este așezat în urma substantivului, formele lui sînt aceleași cu ale pronumelui demonstrativ: (omul) *acesta*, (cartea) *aceasta*, (omul) *acela*, (cartea) *aceea*.

Cînd este așezat înaintea substantivului, are forme deosebite: *acest* (om), *această* (carte), *acel* (om), *acea* (carte).

DECLINAREA ADJECTIVULUI DEMONSTRATIV

Adjectivul demonstrativ se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl însoțește, și se declină astfel:

Masculin

Singular

N.A. *acest*, *acel* (om)
G.D. *acestui*, *acelui* (om)

sau

N.A. (omul) *acesta*, *acela*
G.D. (omului) *acestuia*, *aceluia*

Plural

N.A. *acești, acei* (oameni)
G.D. *acestor, acelor* (oameni)

sau

N.A. (oamenii) *aceștia, aceia*
G.D. (oamenilor) *aceștora, acelora*

Feminin

Singular

N.A. *această, acea* (carte)
G.D. *acestei, acelei* (cărți)

sau

N.A. (cartea) *aceasta, aceea*
G.D. (cărții) *acesteia, aceleia*

Plural

N.A. *aceste, acele* (cărți)
G.D. *acestor, acelor* (cărți)

sau

N.A. (cărțile) *acestea, acelea*
G.D. (cărților) *aceștora, acelora*

Observații de ortoepie și ortografie

1. În vorbirea neingrijită, adjectivul demonstrativ apare neacordat în caz cu substantivul pe care îl determină. Sint greșite construcții ca: *dau elevului acela o carte*. Construcția corectă este : *dau elevului aceleuia o carte*.

—2. Singularul feminin și pluralul masculin la pronumele și adjectivele demonstrative trebuie ortografiate diferit:
singular feminin: (casa) *aceea*
plural masculin: (oamenii) *aceia*.

d. vii. ex. nr. 3 a. - p. 207.
 cl. vii. ex. nr. 2 - p. 155.

d. vii. ex. nr. 2 a. - p. 176.

Exercițiu

Analizați pronumele și adjectivele demonstrative din textele de mai jos, folosind schema dată:

Pronume sau adjectiv demonstrativ	Feiul	Genul	Numărul	Cazul	Funcțiunea sintactică
(din mijlocul) celorlalți	pronume demonstrativ	masculin	plural	genitiv	complement circumstanțial de loc

a) Atunci Harap Alb iese din mijlocul celorlalți și se întâlnește înaintea împăratului, zicînd:

— Prea înălțate împărate, de acum cred că mi-ți da fata, ca să vă lăsăm în pace și să ne ducem de unde am venit.

— A veni ea și vremea aceea, voinice, zise împăratul...

După aceasta, împăratul îi lasă încurcați și se duce în ale sale.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

b) Acum băieții învață într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă și frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara și frig iarna.

În locul acela odată a trăit un om. Pentru amintirea lui îți trimit această scrisoare.

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandafir*)

PRONUMELE INTEROGATIV-RELATIV

Pronumele care în propoziția interogativă ține locul substantivului așteptat ca răspuns la întrebare se numește *pronume interogativ*.

Și *cine* l-a fermecat?
Mîndrulița lui din sat.

(Folclor)

× *Care* s-a întors de la ușa mea fără să cîștige dreptate și mîngîiere?

(C. Negruzzi — *Alexandru Lăpușeanul*)

× — *Ce* vrei tu?
— Noi? Bună pace!

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

În exemplele de mai sus, pronumele interogative țin locul numelor așteptate ca răspuns. Astfel, *cine* înlocuiește substantivul *mîndrulița*, *care* înlocuiește un nume de persoană oarecare, iar *ce*, substantivul *pace*.

PRONUMELE RELATIV

Pronumele care leagă unele propoziții subordonate de cuvinte din propozițiile regente, avînd valoare de conjuncție, se numește *pronume relativ*.

Cine știe carte are patru ochi.

(*Proverb*)

Cîinele *care* latră nu mușcă.

(*Proverb*)

În cele două fraze, pronumele, *cine* și *care* au valoare de conjuncție, deoarece leagă propozițiile subordonate de regentele lor.

ADJECTIVELE INTEROGATIVE

Cînd pronumele *care* și *ce* însoțesc și determină în propoziția interogativă substantivele la care se referă întrebarea, se numesc *adjective interogative*.

— Da' lu' Vasilică nu i-o arat.

— *Care* Vasilică?

— Vasilică a lu' nenea Dumitru de la zudecătorie.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Nicușor*)

— *Ce* nevoie te-a ajuns de mine, Harap-Alb? zise ea zburînd pe umărul său.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

În exemplele de mai sus, *care* și *ce* determină substantivele *Vasilică* și *nevoie*.

DECLINAREA PRONUMELOR INTEROGATIV-RELATIVE

Cine

N.A. *cine*, (pe) *cine*
G. (al, a, ai, ale) *cui*
D. *cui*

Ce

N.A. *ce*

Care

Masculin		Feminin	
<i>Singular</i>	<i>Plural</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.A. <i>care</i>	<i>care</i>	<i>care</i>	<i>care</i>
G. (al, a, ai, ale)			
<i>căruia</i>	<i>cărora</i>	<i>căreia</i>	<i>cărora</i>
D. <i>căruia</i>	<i>cărora</i>	<i>căreia</i>	<i>cărora</i>

Se observă că *cine* are forme numai pentru singular, *ce* este invariabil, iar *care* are forme deosebite după *gen*, *număr* și *caz*.

Ca adjectiv, *ce* este, de asemenea, invariabil, iar *care* are genitiv-dativul fără particula *-a*:

Singular: *cărui* (om), *cărei* (eleve);
Plural: *cărora* (oameni), *cărora* (eleve).

În afară de *cine*, *care*, *ce*, limba română mai cunoaște și alte forme de pronume interogativ-relativ: *cel ce* [așcătuit din pronumele demonstrativ (*a*) *cel (a)* și pronumele relativ *ce*], și *cît*.

* *Cel ce* în astă lume a dus numai durerea
 Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți.

(M. Eminescu — *Impărat și protetar*)

Cît au stat la școală?

Acest pronume se declină astfel:

Cel ce Masculin

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.A. <i>cel ce</i> , <i>cela ce</i>	<i>cei ce</i>
G.D. <i>celui ce</i>	<i>celor ce</i>

Feminin

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.A. <i>ceea ce</i>	<i>cele ce</i>
G.D. <i>celei ce</i>	<i>celor ce</i>

Cît

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Masculin: <i>cît</i>	Masculin: N.A. <i>cîți</i> G.D. <i>cîtor</i>
Feminin: <i>cîtă</i>	Feminin: N.A. <i>cîte</i> G.D. <i>cîtor</i>

Observații de ortoepie

1. Tendința de a nu se mai folosi formele flexionare ale pronumelui *care* este greșită. Trebuie evitate construcții ca: prietenul *care* i-am dat cartea (corect: prietenul *cărui* i-am dat cartea).

2. Cînd pronumele *care* înlocuiește un nume de persoană și stă în cazul acuzativ cu funcțiunea de complement direct, se construiește cu prepoziția *pe* înainte. Sînt greșite construcții ca: profesorul *care* l-am văzut (corect: profesorul *pe care* l-am văzut).

Exerciții

d. VII. ex. nr. 2 a - p. 209.

1. Scoateți pe două coloane pronumele și adjectivele interogativ-relative din textele de mai jos: arătați genul, numărul și cazul lor:

a) Cine rîde cu zgomot, răsturnîndu-se în scaunc? Bacalaureații. Cine e surprins în picioare de procurorul general? Microbul care se dusese să-și ia șoșonul rămas în mijlocul odăii.

— Ce e asta? Ce e aici? Cîrciumă? Și procurorul vorbește cu o iușeală amețitoare.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Microbul*)

b) Întîmplarea ce știu și voi s-o povestesc
Mi-a spus-o un bătrîn pe care îl cinstesc
Și care îmi zicea
Că și el o știa
De la strămoșii lui,
Care strămoși ai lui zicea și ei c-o știu
De la un alt strămoș, ce nu mai este viu,
Și p-ai cărui strămoși, zău nu poci să vi-i spui.

(Gr. Alexandrescu — *Toporul și pădurea*)

2. Formați cite o propoziție cu următoarele pronume și adjective demonstrative: aceea, acea, acest, aceia, cealaltă, celorlalți, acesteia.

PRONUMELE NEHOTĂRÎT

Pronumele care ține locul unui nume de ființă sau de lucru, fără să dea vreo indicație precisă asupra lor, se numește *pronume nehotărît*.

Cum te-ai dus dumneata d-acasă, n-a trecut tocmai mult și iacă s-aude *cineva* bătînd la ușă.

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

Se duse deci la grajd ca să-și aleagă și ea un cal. Se uită la *unul*, se uită la *altul*, se uită la *toți* caii din grajduri, și de *nici unul* nu i se prindeau ochii.

(P. Ispirescu — *Ileana Sinziana*)

Pronumele *cineva, unul, altul, toți, nici unul*, din textele de mai sus, înlocuiesc nume de ființă, lăra să arate ceva precis în legătură cu ele.

După forma lor, pronumele nehotărîte sînt de două feluri:

a) Simple: *unul, una, altul, alla, alit, tot, cutare*;

b) Compuse: *cineva, ceva, careva, fiecare, fiecă, fiecare, oricine, orice, oricare, oarecare, vreunul, vreuna, vreun, vreo, altcineva, altceva*.

ADJECTIVUL NEHOTĂRÎT

Pronumele nehotărît care însoțește un substantiv se numește *adjectiv nehotărît*.

Sînt semne rele-n *fiecé* cătun
Și neguri în vîrteje peste țară.

(T. Arghezi — 1907)

Adjectivul nehotărît *fiecé* însoțește substantivul *cătun*.

DECLINAREA PRONUMELOR ȘI ADJECTIVELOR NEHOTĂRÎTE

Unul — una

Pronume

Masculin

Feminin

Singular: N.A. *unul*
G.D. *unuia*

una
uneia

Plural: N.A. *unii* *unele*
 G.D. *unora* *unora*

Adjectiv

Masculin *Feminin*

Singular: N.A. *un* *o*
 G.D. *unui* *unei*

Plural: N.A. *unii* *unele*
 G.D. *unor* *unor*

Altul — alta

Pronume

Masculin *Feminin*

Singular: N.A. *altul* *alta*
 G.D. *altuia* *alteia*

Plural: N.A. *alții* *atele*
 G.D. *altora* *altora*

Adjectiv

Masculin *Feminin*

Singular: N.A. *alt* *altă*
 G.D. *altui* *altei*

Plural: N.A. *alți* *alte*
 G.D. *altor* *altor*

Fiecare

Pronume

	<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
Singular:	N.A. <i>fiecare</i> G.D. <i>fiecăruia</i>	<i>fiecăreia</i>
Plural:	N.A. <i>fiecare</i> G.D. <i>fiecăroră</i>	

Adjectiv

	<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
Singular:	N.A. <i>fiecare</i> G.D. <i>fiecăruî</i>	<i>fiecărei</i>
Plural:	N.A. <i>fiecare</i> G.D. <i>fiecăror</i>	

Cineva

N.A.	<i>cineva</i>
G.D.	<i>cuiva</i>

Oricine

N.A.	<i>oricine</i>
G.D.	<i>oricui</i>

Observație

La pronumele și adjectivele nehotărîte compuse (*cineva*, *oricine*, *fiecare* etc.), se declină numai pronumele relativ; particulele *-va*, *ori-*, *fie-* rămân invariabile.

Observație de ortografie

Părțile componente ale unor pronume și adjective nu se scriu niciodată separat: *cineva*, *fiecare*, *oricine*, *oreunul*, *oreo*, *altcineva*, *altceva*.

Exercițiu

Analizați pronumele și adjectivele nehotărîte din fragmentul următor:

- Mulți crai și împărați ieșeau înaintea lui
- Harap Alb, și care dincotro îl ruga: unul să-i deie bănărit cît a cere el; altul, să-i deie fata și jumătate de împărăție; altul să-i deie fata și împărăția întreagă pentru asemenea odoare; dar Harap Alb ca de foc se ferea și urmîndu-și calea înainte, la stăpînul său le ducea...

La vederea acestei minunății, toți au rămas încremeniți și, uitîndu-se unii la alții, nu știau ce să zică.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

Exerciții recapitulative

1. Arătați pronumele și adjectivele pronominale din textul următor:

— Uite, Țugurlane, eu, cînd întîlnesc dreptatea omului, îl dau dracului, îmi scot capela! zise șeful, uitîndu-se țintă la Țugurlan.

— Dar pînă o întîlnești, îl lovești pe om peste obraz! răspunse Țugurlan așezîndu-se pe celălalt pat.

— Vezi părul ăsta al meu! zise șeful arătîndu-și tîmpla cu degetul. Al tău e negru! Întreabă-mă pe mine și o să-ți spun multe! promise el cu un glas care nu mințea. Ce-ai avut de te-ai apucat cu ai lui Aristide?

- Nu puteai să întrebi așa dinainte?
 — Mai bine taci din gură și ascultă-mă
 aicea, zise jandarmul supărat. Am dat eu,
 ai dat și tu! Ce mai vrei?

(M. Preda — *Moromeții*)
J. VII - ed. nr. 46 - p. 212.

2. Analizați pronumele și adjectivele pronominale din
 textul de mai jos, după schema dată:

Pronume sau adjectiv pronominal	Felul	Genul	Numărul	Cazul	Funcțiunea în propoziție
ei	pronume personal	masculin	plural	nominativ	subiect

— Acum știi, și-a început prietenul meu povestea, că atunci, în toamna lui '44 și iarna lui '45 se vîntura prin țară ideea reformei. Ea a cuprins și satele de pe aici, de pe lângă Dunăre, adusă și purtată de muncitorii de la șantierul naval din tîrg...

Că ziceau ei: — Nu mai așteptați mila boierilor... puneți mîna pe pluguri și intrați cu ele în moșii! Pămîntul este al celor ce-l muncesc!...

(Aurel Mihale — *Ceasul amintirilor*)

NUMERALUL

Partea de vorbire flexibilă care exprimă numărul sau ordinea ființelor sau lucrurilor se numește *numeral*.

Acum eram de *nouă* ani, trecusem în clasa *a treia* și nu mai știam decât adunarea și scăderea.

(B. Șt. Delavrancea — *Domnul Vucea*)

Cuvintele subliniate în textul de mai sus sînt *numerale*.

FELURILE NUMERALELOR

Numeralele sînt de două feluri: *cardinale*, care arată un număr, și *ordinale*, care exprimă, prin numărare, ordinea ființelor și lucrurilor.

A. NUMERALELE CARDINALE

Numeralele care exprimă un număr abstract sau un număr determinat de obiecte se numesc *numerale cardinale*.

Doi și cu trei fac cinci.

„O mie de țechini primești?”

„O, pașă, cît de darnic ești!”

(G. Coșbuc — *El-Zorab*)

Numeralele *doi*, *trei* și *cinci*, din primul exemplu, sînt numeral abstracte, căci nu exprimă

numărul unor obiecte sau ființe; *o mie*, din versurile citate, arată un număr de obiecte.

Numeralele cardinale sînt:

1. Hotărîte: *unu, zece, șaptesprezece* etc.
2. Nehotărîte: *puțini, cîtiva, mulți*.

NUMERALELE CARDINALE HOTĂRÎTE

Aceste numerale exprimă un număr abstract sau un număr precis de obiecte.

După forma lor, se împart în două categorii:

a) Simple: *unu, una, doi, două, trei, cinci, zece, o sută, o mie, un milion, un miliard*;

b) Compuse: *unsprezece, treisprezece, șaisprezece, douăzeci, douăzeci și unu, patruzeci, o sută doi, două sute cinci* etc.

DECLINAREA NUMERALULUI UNU

<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N.A. <i>unu, unul</i>	<i>o, una</i>
G.D. <i>unui (a)</i>	<i>unei (a)</i>

Numeralul *doi* are formă de feminin: *două*.

Numeralul *zece, sută, mie, milion* au formă de substantive și se declină, deci, la singular și plural.

Observații de ortoepie și ortografie

1. Numerele cuprinse între 11 și 19, precum și numărul zecilor se scriu într-un cuvint: *doisprezece, cincizeci*. Toate celelalte numerale se scriu despărțite.

2. Numerele 14, 16, 60 se rostesc și se scriu: *paisprezece*, *șaisprezece*, *șaizeci*.

3. La pronunțarea numeralelor cuprinse între 11 și 19, accentul principal trebuie să cadă pe prima silabă: *unsprezece*.

NUMERALELE NEHOTĂRÎTE

Numerele cardinale care exprimă un număr neprecis de obiecte se numesc *numerale nehotărîte*.

Învățătorul se opri și urmări *cîteva* clipe de tăcere.

(M. Preda — Moromeții)

Numerele nehotărîte sînt: *mulți*, *puțini*, *cîți*, *cîțiva*. Ele au forme deosebite după gen și caz:

Mulți

N.A. *mulți*, *multe*
G.D. *multor* (a)

Puțini

N.A. *puțini*, *puține*
G.D. *puținor* (a)

Cîți

N.A. *cîți*, *cîte*
G.D. *cîtor* (a)

Cîțiva

N.A. *cîțiva*, *cîteva*
G.D. *cîtorva*

NUMERALELE COLECTIVE

Numerele cardinale hotărîte care exprimă însoțirea unor ființe sau obiecte se numesc *numerale colective*.

Și apucîndu-l *amîndoi*, îl țineau nemișcat, uitîndu-se la el cu o bucurie infernală și mustriîndu-l.

(C. Negruzzi — *Alexandru Lăpușeanul*)

La licărirea unui opaiț, *tustrei* stau jos, în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte.

(A. Vlahuță — *Socoteala*)

Numeralele colective sînt: *amîndoi*, *amîndouă*, *tustrei*, *tuspatru*, *cîteșitrei*, *ambii*, *ambele*.

Numeralul *amîndoi* se declină:

N.A. *amîndoi*, *amîndouă*

G.D. *amînduror* (*a*)

NUMERALELE DISTRIBUTIVE

Numeralele cardinale care exprimă gruparea numerică a ființelor sau a lucrurilor se numesc *nume-rale distributive*.

✓ Mă rog ție, hai cu mine la cîmp spre Folticeni Vechi; vom învăța împreună, sau *cîte unul*,...

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

Numeralul *cîte unul* exprimă gruparea numerică a celor doi școlari care își propuneau să învețe.

Numeralele distributive sînt formate din numerele cardinale precedate de adjectivul *cîte*: *cîte doi*, *cîte trei*, *cîte zece*, *cîte cincisprezece*.

Cînd e nevoie de o întărire a ideii de distribuție, se recurge fie la repetarea întregului numeral distributiv — *cîte doi*, *cîte doi* — fie la repetarea numai a numeralului cardinal — *cîte doi doi* sau *doi cîte doi*.

NUMERALELE MULTIPLICATIVE

Numeralul cardinal care arată de cîte ori se mărește
• cantitate sau intensitatea unei acțiuni se numește
numeral multiplicativ.

✓ Darul dat la vreme e dar *îndoit*.

Numeralele multiplicative se formează din numerele cardinale, la care se adaugă sufixul *-it* și prefixul *în-*: *în- + doi + -it — îndoit*; *în- + zece + -it — înzecit*.

✓ NUMERALELE ADVERBIALE

Numeralele cardinale care arată de cîte ori se
îndeplinește o acțiune se numesc *numerale adverbiale*.

După aceea începe a-și arunca țărână după cap ca buhaiul, și apoi scurmînd *de trei ori* cu piciorul în pămînt se tologește jos pe pajiște, acolo pe loc...

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

Cuvintele *de trei ori* arată de câte ori se săvârșește lucrarea exprimată de verbul *scurmînd*; ele formează un *numeral adverbial*.

Numeralele adverbiale se formează din numeralul cardinal hotărît, precedat de prepoziția *de* și urmat de substantivul *ori*: *de două ori*, *de zece ori*, *de cincizeci de ori*. Numeralul adverbial care arată că acțiunea se îndeplinește o singură dată este alcătuit din numeralul *o*, urmat de substantivul *dată*: *o dată*.

ex. nr. 3 a. f. p. 217

B. NUMERALELE ORDINALE

Numerales care arată prin numărare locul pe care îl ocupă într-o înșirare un lucru sau o ființă se numesc *numerales ordinale*.

D. V. - ex. 3. p. 170.

Într-un colț al odăii, câteva merte de fasole; în altul, sămînță de cînepă; în al treilea, o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni, care trăiesc pînă pe după paști; în al patrulea, mazăre și bob...

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

Numeralele *al treilea* și *al patrulea* arată, prin numărare, locul pe care îl ocupă, în înșirare, colțurile odăii; ele sînt *numerales ordinale*.

Numeralele ordinale încep cu *întîiul*, *întîia* sau *primul*, *prima* și se sfîrșesc cu *cel (cea) din urmă* sau *ultimul*, *ultima*.

În afară de aceste numerales ordinale, toate celelalte se formează din numerales cardinale,

precedate de articolul proclitic *al, a* și urmate, la masculin, de articolul enclitic *-le-* și particula *a*, iar la feminin, de articolul enclitic *-a*. La numerele masculine se adaugă după articolul enclitic și particula *-a*.

M a s c u l i n : *al doi-le-a, al trei-le-a*
al zece-le-a.

F e m i n i n : *a șapte-a, a zece-a, a unsprezece-a.*

Se observă că deosebirea după gen a formelor numeralului ordinal o creează articolele.

DECLINAREA NUMERALULUI ORDINAL

Numeralul *întîi* se declină cu articol hotărît enclitic, sau cu articol adjectival, însoțit de prepoziția *de* contopită cu numeralul.

Singular

N.A. *întîiul, întîia sau cel (cea) dintîi*

G.D. *întîiului, întîii sau celui (celei) dintîi.*

Plural

N.A. *întîii, întîile sau cei (cele) dintîi*

G.A. *întîilor sau celor dintîi.*

O b s e r v a ț i i

1. Cînd însoțește un substantiv, numeralul *întîi*, ca toate celelalte numere, determină substantivul; ca orice

adjectiv așezat înaintea substantivului, *întîi* se articulează; așezat după substantiv, nu se articulează.

întîiul an. întîia clasă.
anul *întîi*, clasa *întîi*

Sînt considerate greșite construcțiile de felul: banca *întîia* (corect: banca *întîi*), căci adjectivul nu se articulează cînd e în urma substantivului pe care îl determină.

2. Celelalte numere ordinale se declină cu articolul adjectival *cel, cea*, care variază după gen, număr și caz, și cu articolul posesiv *al, a*, variabil numai după gen la singular (nu și la plural); între cele două articole se află prepoziția *de*:

Singular

N.A. *cel de-al doilea, cea de-a doua*

G.D. *celui de-al doilea, celei de-a doua.*

Plural

N.A. *cei de-al doilea, cele de-al doilea*

G.D. *celor de-al doilea.*

O b s e r v a Ț i i

1. Întrebuințarea numeralului cardinal în locul numeralului ordinal trebuie evitată: *anul doi* (corect: *anul al doilea*), *volumul unu* (corect: *volumul întîi*), *secolul douăzeci* (corect: *secolul al douăzecilea*).

Este corectă, totuși, întrebuințarea cardinalului în locul ordinalului pentru a exprima numere mari: *anul o mie nouă sute cincizeci și opt*; pentru a arăta numărul paginii (*pagina cinci*), al zilelor (*miercuri, douăzeci și șase februarie*),

al articolelor de lege (articolul *treizeci și cinci*), al trenurilor (trenul *două mii opt*) etc.

2. Pentru scrierea numeralelor ordinale se folosesc cifrele romane în felul următor: al V-lea (al cincilea), al XVII-lea (al șaptesprezecelea), a VII-a (a șaptea).

Exercițiu

cf. VI - ca m. 3 - p. 216.

Analizați numeralele din textele de mai jos:

a) Simbătă de cu seară locul se deșerta, și Ghiță, ajungînd să mai răsufle, se punea cu Ana și cu bătrîna să numere banii, și atunci el privea la Ana, Ana privea la el, amîndoi priveau la cei doi copilași, căci doi erau acum, iară bătrîna privea la cîteșipatru și se simțea întinerită, căci avea un ginere harnic, o fată norocoasă, doi nepoți sprinteni...

(I. Slavici — *Moara cu năroc*)

b) Gospodăria treiera prima ei recoltă și Ilieștia pe dinafară cîte zile-muncă are fiecare...

Brigman, magazionerul, stă cu plaivazul la ureche și face prinsoare cu Niculae Burcea că au să iasă peste 2500 kilograme la hectar.

(M. Preda — *Desfășurarea*)

c) Cît țin Iuncile, ele sînt pline de turme de porci, iară unde sînt multe turme, trebuie să fie și mulți păstori. Dar și porcarii sînt oameni, ba între mulți, sînt oameni de tot

felul, și de rînd, și de mîna a doua, ba chiar și oameni de frunte.

O turmă nu poate să fie prea mare, și așa, unde sînt mii și mii de porci, trebuie să fie sute de turme, și fiecare turmă are cîte un păstor, și fiecare păstor e ajutat de către doi, trei băieți, boitari (ajutor de porcar), adeseori și mai mulți, dacă turma e mare.

(I. Slavici — *Moara cu noroc*)

VERBUL

Partea de vorbire flexibilă care exprimă acțiunea, starca sau existența se numește *verb*.

— *Verbe care arată acțiunea:*

*Torcea, torcea, fus după fus,
Din zori și pînă-n seară;*

(Șt. .O. Iosif — *Bunica*)

— *Verbe care arată starea:*

*Doar un pui de pițigoi,
Într-un vîrf de fag pitic
Stă cu penele vîlvoi...*

(G. Topîrceanu — *Acceleratul*)

— Verbe care arată existența:

Ilei! să te miri, să te cutremuri
De câte-au fost-nainte vremuri —

(Șt. O. Iosif — *E mult de-atunci*)

LOCUȚIUNI VERBALE

... Și cine te-a pus la cale să mă iei toc-
mai pe mine în bătaie de joc ? .

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

Harap Alb își aduce atunci aminte de aripa
cea de furnică, o scoate de unde o avea strînsă,
apoi scapără și-i dă foc cu o bucățică de iască
aprinsă.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

Cuvintele subliniate să iei în bătaie de joc și
își aduce aminte pot fi înlocuite prin verbele a bat-
jocori (a rîde de) și a-și aminti.

Grupul de cuvinte care, luate împreună au valoarea
unui verb, se numește *locuțiune verbală*.

Printre cuvintele care formează locuțiunea ver-
bală se află totdeauna un verb care însă nu are
înțeles luat singur, ci numai împreună cu celelalte
cuvinte ale locuțiunii.

Cele mai multe locuțiuni verbale sînt formate cu verbele *a da*, *a face*, *a lua*:

a da în pîrg — a se pîrgui

a da rod — a rodi

a se da de-a rostogolul — a se rostogoli

a face pe plac — a satisface

a lua-o de bună — a crede

a lua-o la sănătoasa — a fugi.

O b s e r v a ție

Adeseori, substantivul sau adverbul din locuțiunea verbală cuprind chiar *rădăcina verbului* cu care poate fi înlocuită locuțiunea verbală.

a-și face intrarea — *a intra*

a face explozie — *a exploda*

a-și aduce aminte — *a-și aminti*.

De emoție, în surdină,
Sub un snop de bozie,
O păstaie de sulcină
A făcut explozie.

(G. Topîrceanu — *Rapsodii de toamnă*)

Exerciții

1. Arătați verbele și locuțiunile verbale din textul de mai jos.

Tăciunii-n vatră dau lumină;
Pe drumul de drumeți sărac
Mai vezi fugind cîte-o vecină
Să ceară cu-mprumut jăratie;
Grăbit, dă roate singuratic
Tăcutul liliac.

Și tot mai noapte-apoi se face,
Păduri și ape-adorm acum;
Din cer coboară-adîncă pace.
Ici colo vrun zăvor mai sună,
Începe-a se zări de lună
Și-i liniște pe drum.

(G. Coșbuc — *Pastel*)

2. Copiați textele următoare. Subliniați cu o linie verbe și cu două linii locuțiunile verbale:

a) ...unii dintre oamenii de prin sate făcuseră popas la Gorașcu Haramin, în calea întoarcerii; deshămaseră caii de la căruță și stăteau la sfat, unii în soarele amiezii, alții sub niște nuci vechi ce împodobeau dîmbul oblu de la cotitură.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

b) După masă, tata avea obicei să citească gazeta.

(M. Sadoveanu — *Băiețel*)

c) Nu băgasem de samă cum și cînd ieșise, ca din pămînt.

(M. Sadoveanu — *Tovarășul Moise*)

d) Se apropiară unul de altul și se luară la trîntă.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

e) Dar noroadele și zaporojenii și fratele
lui Ion-vodă ce-au făcut ?

— Au petrecut fiecare după norocul său;
mulți și-au lăsat acolo capetele.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcovă*)

VERBE TRANZITIVE ȘI VERBE INTRANZITIVE

Verbele a căror acțiune trece asupra unei ființe
sau asupra unui lucru, deci care au un complement
direct se numesc *verbe tranzitive*.

— *Verbe tranzitive cu complementul direct exprimat în propoziția respectivă:*

× Prin vișin, vîntul în grădină
Cătînd *culcuș*, mai bate-abia
Din aripi, și-n curînd s-alină,
Iar roșul mac *îchide floarea...*

(G. Coșbuc — *Pastel*)

Verbele *cătînd* și *îchide* din textul de mai sus
sînt urmate de complementele lor directe: *culcuș*
și *floarea*.

— *Verbe tranzitive cu complementul direct neexprimat în propoziția respectivă:*

...Iar cariu-n grindă
S-aude-acum *rozînd*.

(G. Coșbuc — *Pastel*)

Verbul *rozînd* este un verb tranzitiv, deși
complementul său direct nu este exprimat în

propoziția din care el face parte. Se înțelege de la sine că acel cariu roade *ceva (lemnul)*.

Verbele a căror acțiune nu poate trece asupra unei ființe sau asupra unui lucru, deci care nu pot avea un complement direct, se numesc *verbe intransitive*.

Pluteam abia simțit și vîsla avea un șopot
moale în laturea luntrii... Marmura bălții
tresărea înfiorîndu-se pînă la trestii...

(M. Sadoveanu — *Pe baltă*)

Acțiunea exprimată de verbele *pluteam* și *tresărea* nu trece și nu poate trece asupra unei ființe sau asupra unui lucru.

Verbele *a pluti* și *a tresări* sînt *verbe intransitive*.

Exercițiu

Arătați care sînt verbele tranzitive și care sînt cele intransitive din textele de mai jos:

a) A trecut înfii o boare
Pe deasupra viilor,
Și-a furat de prin ponoare
Puful păpădiilor.

Cu acorduri lungi de liră
I-au răspuns fînețele.
Toate florile șoptiră,
Întorcîndu-și fețele.

(G. Topirceanu — *Rapsodii de toamnă*)

b) Sporind mereu a țării vînjoasă temelie,
fierb valuri mari de fontă a Reșiței
furnale,

Eroii muncii luptă să-ți netezească ție,
prin noi și noi victorii — nebănuită cale.

(Dan Deșliu — *Celor ce vin*)

VERBE PREDICATIVE

Verbele care pot forma singure, la un mod personal, un predicat verbal se numesc *verbe predicative*.

Ilie *ascultă* cu atenție, *se gîndi* puțin, apoi *ceru* un creion și hîrtie și *limpezi* numaidecît socoteala.

(M. Preda — *Desfășurarea*)

Verbele *ascultă*, *se gîndi*, *ceru* și *limpezi* au înțeles de sine stătător și sînt toate la un mod personal (indicativ), formînd *predicate verbale*; sînt, deci, *verbe predicative*.

VERBE NEPREDICATIVE SAU COPULATIVE

× Și *era* gîngășă ca o floare, măcar că umbla îmbrăcată cu piei de sălbăticiune.

(M. Sadoveanu — *Mărțișor*)

Verbul *era* din propoziția *Și era gîngășă ca o floare*, deși este *la un mod personal*, nu poate forma singur predicatul propoziției de mai sus. El poate forma predicatul numai cu ajutorul numelui predicativ *gîngășă* (*era gîngășă* — *predicat nominal*).

Verbul *era* îndeplinește, deci, în această propoziție, rolul unui cuvînt de legătură între subiectul subînțeles *ea* și numele predicativ *gîngășă*; în

gramatică, acest cuvînt de legătură se numește copulă.

Verbele care și-au pierdut înțelesul lor de sine stătător și nu pot forma singure, la mod personal, un predicat verbal se numesc verbe *nepredicative* sau *copulative*. Împreună cu un nume predicativ, ele formează *predicats nominale*.

Verbul copulativ cel mai des întrebuințat este verbul *a fi*. Sînt însă și alte verbe copulative, ca: *a părea*, *a deveni*, *a se face*, *a însemna*, *a ră-mîne* etc.

O b s e r v a ție

Cînd verbul *a fi* își păstrează sensul său propriu de *a exista*, are înțeles de sine stătător, și la mod personal, formează un predicat verbal. În această situație, deci, verbul *a fi* este verb predicativ.

E x e m p l u :

*A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.*

(M. Eminescu — *Lucașărul*)

Exercițiu

Subliniați cu o linie verbele predicative și cu două linii verbele copulative din textele de mai jos:

a) Între țărani frunțași care au luat parte împreună cu boierii, cu episcopii și cu mitro-

politul țării la divanul ad-hoc din Moldova, în 1857, era și moș Ion Roată, om cinstit și cuvincios, cum sînt mai toți țaranii romîni de pretutindeni. Numai aîta, că moș Ion Roată, după cîte văzuse și după cîte pățise el în viața sa, nu prea punea temei pe vorbele boierești...

(I. Creangă — *Moș Ion Roată și Unirea*)

b) Ai auzit cucurigul? Răsare soarele. Cucușul acela negru e ceasornicul curții mele.

(Em. Girleanu — *În curtea mea*)

c) Era odată un moșneag și o babă; și moșneagul avea o fată și baba iar o fată. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă...

(I. Creangă — *Fata babei și fata moșneagului*)

VERBE AUXILIARE

* Verbele care ajută la formarea modurilor și a timpurilor compuse ale tuturor verbelor se numesc **verbe auxiliare**.

De ce m-ați dus de lîngă voi,
De ce m-ați dus de-acasă.

Să fi rămas fecior la plug,
Să fi rămas la coasă.

(O. Goga — Bătrînii)

× — Mîne vei vedea.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpuşneanul)

Verbele *ați, ați*, din textele de mai sus, sînt forme ale verbului *a avea*, care ajută verbul *a duce* să-și formeze perfectul compus al modului indicativ (*m-ați dus*).

Verbul *să fi* este o formă a verbului *a fi*, care ajută verbului *a rămîne* să-și formeze perfectul modului conjunctiv (*să fi rămas*).

Verbul *vei* este o formă a verbului *a vrea (voi)*, care ajută verbului *a vedea* să-și formeze timpul viitor al modului indicativ (*vei vedea*).

În limba romînă sînt trei verbe auxiliare: *a fi*, *a avea* și *a vrea (voi)*.

Observații

1. Fiecare din aceste verbe poate fi întrebuințat în vorbire și singur, cu înțelesul lui de sine stătător.

2. Cînd sînt *verbe auxiliare: am (plecat), să fi (plecat), vei (pleca)*, aceste verbe își pierd cu desăvîrșire înțelesul lor și devin numai niște simple *instrumente gramaticale morfologice* de formare a timpurilor compuse.

3. Verbul *a fi* servește și în sintaxă și în morfologie ca *instrument gramatical*: în sintaxă, ca *verb copulativ*, ajută la formarea *predicatalui nominal*, iar în morfologie, ca *verb auxiliar*, ajută la formarea timpurilor compuse ale diatezei active și reflexive și la formarea tuturor modurilor și timpurilor diatezei pasive.

FLEXIUNEA VERBULUI

Verbul este partea de vorbire cu cea mai bogată flexiune. El are forme deosebite pentru a exprima *diateza*, *persoana*, *numărul*, *modul* și *timpul*.

Flexiunea verbului după *diateză*, *persoană*, *număr*, *mod* și *timp* se numește *conjugare*.

DIATEZA

Formele pe care le ia verbul pentru a arăta dacă subiectul face sau suferă lucrarea se numesc *diateze*.

În limba română sînt trei *diateze*: *activă*, *pasivă* și *reflexivă*.

1. Dacă subiectul face lucrarea, verbul este la *diateza activă*:

x Iar roșul mac *îchide* floarea,
Din ochi *clipește*-ncet *cicoărea*
Și-*adoarme*-apoi și ea.

(G. Coșbuc — *Pastel*)

În textele de mai sus, subiectele *mac* (roșul mac) și *cicoarea* săvîrșesc acțiunile exprimate de verbele: *îchide*, *clipește*, *adoarme*. Aceste verbe sînt la *diateza activă*.

2. Dacă subiectul suferă lucrarea care a fost săvîrșită de altcineva, verbul este la *diateza pasivă*:

X Apa a fost înghițită printre crăpături de prăpăștiile stîncii dușmane.

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

Subiectul *apa*, din propoziția de mai sus, suferă acțiunea săvîrșită de altcineva (de *prăpăștiile stîncii dușmane*).

Verbul *a fost înghițită* este la *diateza pasivă*.

3. Dacă subiectul face lucrarea și tot el o suferă, verbul este la *diateza reflexivă*:

Se ridică în picioare și Ion al lui Lepădat, aplaudînd și el ca și ceilalți din prezidiu, numele partidului.

(Petru Dumitriu — *Noaptea din iunie*)

În propoziția de mai sus, subiectul *Ion* săvîrșește acțiunea exprimată de verbul *se ridică*, iar această acțiune se răsfrînge tot asupra subiectului care a săvîrșit-o. Verbul *se ridică* este la *diateza reflexivă*.

O b s e r v a ție

Numai verbele tranzitive se pot conjuga la *diateza pasivă*, deoarece numai aceste verbe au complement direct, care poate deveni subiectul propoziției cu predicat exprimat prin verb la *diateza pasivă*:

Eu citesc o carte.

Cartea *este citită* de mine.

Trecînd verbul de la *diateza activă* — *citesc* — la *diateza pasivă* — *este citită* — *complementul direct* din prima propoziție *devine subiect* în propoziția a doua.

Exercițiu

Scoateți pe trei coloane verbele la diateza activă, pasivă și reflexivă din textele de mai jos:

a) Strecurîndu-se ca o șopîrlă printre tufe, ieși în cărare și cățeaua pădurarului, slabă de i se vedeau coastele prin piele. Vasile ridică mîna și se plecă asupra ei. Frișca se lipi la pămînt schelălăind, apoi prinse a bate din coadă.

— De-acu să mergem, cucoane Grigoriță, zise pădurarul îndreptîndu-se. O apucăm tot înainte... Și-apoi la potica aceea a lor, nu se poate să nu dăm peste capre... Le-am văzut și ieri.

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului*)

b) Scumpă țară și frumoasă,
O! Moldovă, țara mea!
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea...

(V. Alecsandri — *Adio Moldovei*)

c) Și dac-a fost pețită des,
E lucru tare cu-nțeleș ..

(G. Coșbuc — *Nunta Zamfirci*)

d) Frunzuliță trei foi late,
De ce în temniță-mi șade?
Pentru-n paloș ferecat
Numa-n aur îmbrăcat

De nu știu cine furat;
Pentr-un roșu bidiviu
Cal nebun, roșu zglobiu
Ce-a fost prins de prin pustiu.

(Corbea)

PERSOANA

Forma pe care o ia verbul pentru a arăta că acțiunea este săvârșită de cel care vorbește, de cel căruia i se vorbește sau de altcineva în afară de cei doi vorbitori, reprezintă *persoana* aceluia verb.

x *Merg* și eu, și tu *să vii*...

(G. Coșbuc — *Concertul primăverii*)

y *Suflă* vîntul. Rece-*i* toamna,
Ars e cerul de leșie.

(E. Jebeleanu — *Bălcescu*)

Verbele subliniate exprimă, o dată cu acțiunea, și autorul acestor acțiuni: persoana I (*merg*), persoana a II-a (*să vii*) și persoana a III-a (*suflă*, *-i*, *e*).

VERBELE IMPERSONALE

Verbele care exprimă acțiuni care nu pot fi atribuite unei persoane anumite se numesc *verbe impersonale*.

a) Sînt impersonale verbele care exprimă fenomene atmosferice: *plouă, fulgeră, ninge, fulguiește.*

Iarnă... [] afară *ningeu* cu viscol.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *În lumea dreptății*)

b) Sînt, de asemenea, verbe impersonale: *trebuie, se pare, se cuvine, se zice, se crede, se simte, se întîmplă, se aude, se zvonește* etc.

Cea mai mare parte din ele sînt verbe reflexive care exprimă acțiuni nelegate de o anumită persoană, ci care au un caracter general.

Exemple:

Se crede că vremea se va schimba.

Se cade să fii politicos cu toată lumea.

Se vede că ți-ai învățat lecțiile.

c) Există și o serie de construcții verbale cu caracter impersonal, numite *expresii verbale impersonale*. Iată cîteva: *e bine, e rău, e ușor, e greu, e frumos, e urît, e potrivit, e de dorit, e de recomandat, e posibil; mi se pare, îmi vine să..., îmi face bine, îmi face rău* etc.

E de dorit ca toți copiii să învețe înotul.

E urît să nu-ți respecti cuvîntul dat.

E bine să nu promiți decît ceea ce poți îndeplini.

E de dorit, e urît, e bine sînt *expresii verbale impersonale*, deoarece exprimă constatări cu caracter general, nelegate de o anumită persoană.

NUMĂRUL

Forma pe care o ia verbul pentru a arăta că acțiunea este săvârșită de una sau de mai multe persoane reprezintă *numărul* verbului.

Ascultam vorbele cu luare-aminte, dar nu înțelegeam nimic.

(M. Sadoveanu — *Sfaturi vechi*)

MODUL

Formele pe care le ia verbul pentru a arăta felul cum consideră vorbitorul acțiunea exprimată de verb se numesc *moduri*.

reală În limba română sînt următoarele moduri: *indicativul, conjunctivul, condiționalul-optativ, imperativul, infinitivul, gerunziul, participiul și supinul.*

Aceste moduri se împart în două grupe: *moduri personale și moduri nepersonale.*

1. Modurile care prezintă acțiunea legată de persoana care o săvârșește, avînd forme diferite pentru exprimarea persoanei și a numărului, se numesc *moduri personale.*

Modurile personale sînt: *indicativul, conjunctivul, condiționalul-optativ și imperativul.*

2. Modurile care prezintă acțiunea desprinsă de persoană și care nu au forme diferite de persoană și număr se numesc *moduri nepersonale.*

Modurile nepersonale sînt: *infinitivul, gerunziul, participiul și supinul.*

FUNȚIUNILE VERBELOR ÎN PROPOZIȚIE

Modurile personale ale verbelor îndeplinesc în propoziție funcțiunea de predicat, deci sînt *moduri predicative*.

Dinspre cîmpie,
Vuiet greu de fierărie
Se destramă în tăcere,
Scade-n depărtare...
Piere!

(G. Topîrceanu — *Acceleratul*)

Modurile nepersonale ale verbelor nu pot îndeplini în propoziție funcțiunea de predicat, deci sînt *moduri nepredicative*.

Verbele la mod nepersonal pot îndeplini în propoziție funcțiunile de: *subiect, nume predicativ, atribut sau complement*.

1. *Subiect*:

E ușor *a scrie versuri*
Cînd nimic nu ai a spune,..

(M. Eminescu — *Criticilor mei*)

Verbul la modul infinitiv *a scrie* este subiectul propoziției *E ușor a scrie versuri*.

2. *Nume predicativ*:

Multe sînt *de făcut* și puține *de vorbit*,
dacă ai cu cine te înțelege.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

Verbele la modul supin *de făcut* și *de vorbit* îndeplinesc funcțiunea de nume predicative pe lîngă verbul copulativ *sînt*.

3. Atribut:

Stă pașa beat, cu ochi *topiți*,
Se trag spahii-*ncremeniți*.
Și-arabul, în genunchi *plecat*,
Sărută sîngele-*nchegat*
Pe ochii-*nșepeniți*.

(G. Coșbuc — *El-Zorab*)

Verbele la modul participiu: *topiți*, *încremenți*, *plecat*, *închegat*, *înșepeniți* îndeplinesc funcțiunea de atribut în propozițiile de mai sus.

4. Complement:

Și se duc ca clipele
Scuturînd aripele...

(M. Eminescu — *Ce te legeni...*)

Verbul la modul gerunziu, *scuturînd*, îndeplinește, în propoziția de mai sus, funcțiunea de complement.

Exercițiu

Subliniați cu o linie verbele la mod personal și cu două linii verbele la mod nepersonal din textele de mai jos. Arătați, oral, ce funcțiune sintactică îndeplinesc:

a) Uncheșul Haralambie și-a umflat pieptul, și-a slobozit viers mormăit din caval, ținîndu-l într-o latură și pipăindu-i cu degetele groase găurile. După îngînarea de melodice veche, sunet de caval amestecat cu voce nearticulată, moș Haralambie a ferit instrumentul și a recitat tărăgănat cuvinte ca din dureri și morminte neuitate.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

b) Ciobanul s-a ridicat în toată înălțimea sa.

— S-aud cucușii de miezul nopții, a declarat el; vă las cu rîsul dumneavoastră și eu mă duc cu mîhnirea mea. Rămîneți cu bine și cu sănătate. Și pe acest nepot îl sărut cu dragoste și-oi veni să-l mai văd.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

c) Nu grăi așa, lele Ileană, a strigat deodată, cu mînie, tinichigiul. Nu-i durere fără răscumpărare. Va veni cîndva vremea socotelilor.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

d) Presa se găsește într-un șopron văruiat în alb, cu nisip curat, împrăștiat pe jos, cu pereții sprijinind poloboace...

— Ne mecanizăm, face tovarășul Pala, explicînd cum poate purta un tractor mașina aceea din care mustul curge pe patru părți, făcînd spume și răspîndind mirosmi îmbătătoare.

(Eugen Mandric — *Concert la cramă*)

TIMPUL

Forma pe care o ia verbul pentru a arăta momentul în care se petrece acțiunea se numește *timp* .

Acțiunea exprimată de verb se poate petrece într-unul din cele trei timpuri de bază:

— *Prezentul*, care arată că acțiunea se petrece în momentul vorbirii: *lucrez*.

— *Trecutul*, care arată că acțiunea s-a petrecut *înaintea* momentului vorbirii: *am lucrat*.

— *Viitorul*, care arată că acțiunea se va petrece *după* momentul vorbirii: *voi lucra*.

Pentru unele timpuri există mai multe *forme verbale*. Acest lucru este posibil pentru că aceste timpuri exprimă și *aspectul* acțiunii: acțiune *terminată*, *neterminată* etc.

Astfel, limba română are mai multe forme de *trecut* și *viitor* la modul indicativ.

TABLOUL MODURILOR ȘI TIMPURILOR
MODURILE PERSONALE

M o d u l	T i m p u l	E x e m p l e
Indicativul: arată acțiunea ca <i>reală</i> și <i>sigură</i>	— <i>Prezentul:</i> acțiunea se face în <i>momentul vorbirii</i> .	Îi <i>văd</i> în poză ochii mari. (N. Tăutu — <i>Portretul eroului Eftimie Croitoru</i>)
	— <i>Imperfectul:</i> acțiune <i>trecută</i> , dar <i>neterminată</i> în <i>momentul trecut</i> .	În lan <i>erau</i> feciori și fete, Și ei <i>cîntau</i> o doină-n cor, Și <i>juca</i> viața-n ochii lor Și <i>vintul</i> lejuca prin plete. (G. Coșbuc — <i>Vara</i>)
	— <i>Perfectul simplu:</i> acțiune <i>trecută</i> , <i>terminată</i> de curînd.	Dacă <i>văzui</i> și <i>văzui</i> , Îmi <i>luai</i> coasa din cui Și mi-o <i>pusei</i> pe spinare Și <i>plecai</i> în lunca-mare. (Folclor)

M o d u l	T i m p u l	E x e m p l e
Indicativul: arată acțiunea ca reală și sigură.	— <i>Perfectul compus:</i> acțiune trecută, terminată într-un timp nehotărît.	Privirile de farmec bete Mi le-am întors cătră pământ... (G. Coșbuc — <i>Vara</i>)
	— <i>Mai mult ca perfectul:</i> acțiune trecută, terminată înaintea altei acțiuni tot trecute.	Dar pașa-și pierduse și capul și firea! (G. Coșbuc — <i>Pașa Hassan</i>)
	— <i>Viitorul:</i> acțiune care se va petrece după momentul vorbirii.	Și tu de-acum al cui vei fi Și cine te va mai scuti De arșiți și de ploii? (G. Coșbuc — <i>El-Zorab</i>)
	— <i>Viitorul anterior:</i> acțiune viitoare care se va petrece înaintea (anterior) altei lucrări viitoare.	Inima lui va șoptii stelelor într-o noapte de vară, ...cuvîntul dor, cuvîntul de foc pe care nici o limbă nu-l poate traduce. (A. Vlațuță — <i>Pictorul Gri-gorescu</i>)

Modul	Timpul	Exemple
Conjunctivul: arată acțiunea ca <i>voită</i> sau ca <i>realizabilă</i> .	— <i>Prezentul</i>	Și să vadă sfântul soare Într-o zi de sărbătoare Hora noastră cea frățească Pe câmpia românească. (V. Alecsandri — <i>Hora Unirii</i>)
	— <i>Perfectul</i>	Să fi rămas fecior la plug, Să fi rămas la coasă! (O. Goga — <i>Bătrînii</i>)
Condiționalul-optativ: arată acțiunea ca <i>dorită</i> (realizabilă sau nu) depinzând de o anumită <i>condiție</i> .	— <i>Prezentul</i>	Aș vrea să plîng de fericit Că simț suflarea ta divină! (G. Coșbuc — <i>Vara</i>)
	— <i>Perfectul</i>	Ah! cui i-ar fi trecut prin gînd Și-ar fi crezut vreodată Că mulți lipsi-vor în curînd Din mindra noastră ceată! (V. Alecsandri — <i>Peneș Curcanul</i>)
Imperativul: arată acțiunea ca pe o <i>poruncă</i> , o <i>rugămintă</i> sau un <i>îndemn</i> (afirmativ sau negativ).	— <i>Prezentul</i> a) afirmativ	O, priviți-i cum visează Visul codrului de fagil (M. Eminescu — <i>Poveștea codrului</i>)
	b) negativ	Puișorule, nu mai scoate capul pe fereastră! (I. L. Caragiale — <i>D-l Goe</i>)

MODURILE NEPERSONALE

M o d u l	T i m p u l	E x e m p l u
Infinitivul: arată acțiunea ca <i>foarte generală</i> .	— <i>Prezentul</i>	Ani de-a rindul, Grigorescu umbra vara prin munți observind... felul de <i>asta</i> și de <i>a privi</i> al ciobanului. (A. Vlahuță — <i>Pictorul Grigorescu</i>)
	— <i>Perfectul</i>	Este mare bucuria de <i>a fi luptat</i> pentru apărarea păcii.
Gerunziul: arată acțiunea ca fiind <i>impresurarea</i> în care se petrece acțiunea unui alt verb.	—	Peste virf de rămurile Trec în stoluri rindurile <i>Ducînd</i> gîndurile mele Și norocul meu cu ele. (M. Eminescu — <i>Ce te legeni...</i>)
Participiul: arată acțiunea verbului ca pe o <i>insusire</i> .	—	Și mă lasă <i>pustiit</i> <i>Vestejit</i> și <i>amortit</i> Și cu doru-mi singurel, De mă-ngin numai cu el. (M. Eminescu — <i>Ce te legeni...</i>)
Supinul: arată <i>numele acțiunii</i> verbului, exprimînd <i>scopul</i> acestei acțiuni.	—	Ne-a ajuns vremea de muncă, <i>De scos</i> arma de la briu, <i>De lăsat</i> potica-n luncă Și <i>de dat</i> capul sub friu (V. Alecsandri — <i>Cîntec haidăcesc</i>)

MODURI ȘI TIMPURI SIMPLE ȘI COMPUSE

Modurile și timpurile verbului sînt de două feluri: *simple* cînd sînt formate numai din verbul de conjugat, și *compuse*, cînd sînt formate din verbele auxiliare *a fi*, *a avea* și *a voi* și o formă nepersonală a verbului de conjugat (infinitivul sau participiul).

1. Sînt simple următoarele moduri și timpuri:
Indicativul: prezent, imperfect, perfectul simplu și mai mult ca perfectul.

Conjunctivul: prezent.

Imperativul

Infinitivul: prezent.

Gerunziul, participiul și supinul.

2. Sînt compuse următoarele moduri și timpuri ale diatezelor *activă* și *reflexivă*:

Indicativul

— *Perfectul compus*: am + cîntat.

— *Viitorul*: voi + cînta.

— *Viitorul anterior*: voi fi + cîntat.

Conjunctivul

— *Perfect*: să fi + cîntat.

Condițional-optativ

— *Prezent*: aș + cînta.

— *Perfect*: aș fi + cîntat.

Infinitivul

— *Perfect*: a fi cîntat.

Sînt, de asemenea, compuse toate timpurile și modurile diatezei pasive: *eram lăudat, fusesem lăudat*.

Forme inverse

Uneori, în special în versuri, verbul auxiliar al timpurilor compuse este așezat la sfîrșit.

Duce-*m-aș* și *m-aș* tot duce...

(Folclor)

Forma compusă obișnuită este *m-aș duce*; *duce-m-aș* este forma inversă.

Infinitivul lung nu se mai întrebunțează ca verb în limba română de azi decît în formele inverse ale condiționalului-optativ prezent.

Inchinare-aș armelor,
Armelor drăguțelor...

(Toma Alimoș)

Exerciții

1. Copiați textele următoare și subliniați cu o linie formele verbale inverse:

a) Făcutu-i-ați și lui la fel
Căciulă cum am vrut-o?

(G. Coșbuc — *O scrisoare de la Muslim-Selo*)

b) Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea peste noi
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stînele de oi.

(M. Eminescu — *Povestea codrului*)

c) Deodată-o schijă de obuz
Trăsnind... mîncea-o-ar focul

Retează capul lui Cobuz
Și-astfel ne curmă jocul.

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanul*)

ex. nr. 6 - p. 137.

2. Analizați verbele din textele următoare. Arătați diateza, modul și timpul acestor verbe.

a) Tăcerea se întinsese. Bătaia cînilor un răstimp lung nu se mai auzi. Iar printre tufe dese, prin luminișuri scurte, căprioara fugea alungată de spaimă, se depărta spre pîrâu.

O clipă se opri tremurînd, ca și cum ar fi fost înaintea unei prăpăstii. Apoi, încetinindu-și fuga, își făcu loc printre frunzișuri în albia apei. Cu cele două picioare de dinainte în unde, cu celelalte în iarba marelui, stătu pe loc. Blănița cenușie îi luccă lin în umbră; numai capul fin, cu urechile înălțate, cu ochii mari, sta într-un sul de raze. Ascultă puțin. Apoi își plecă botul și atinse de două ori apa de lîngă picioarele subțiri. Își ridică iar ochii. În undele limpeze, apoi, deodată căzu o picătură de sînge. Piciorul de dinainte, din stînga, se zgîrci ușurel și prinse a tremura. De la umăr, se prelingea sînge. Acuma picătură după picătură cădea mai des, tulburînd apa pîrăului. Căprioara își plecă domol capul, ca și cum voia să-și privească în oglinda aburită jumătatea de dinainte a trupului, în mișcare de oprire.

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului*)

b) O rămîi, rămîi la mine,
Te iubesc atît de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu ştiu să le-ascult...
Astăzi, chiar de m-aş întoarce
A-nţelege n-o mai pot...

(M. Eminescu — *O rămîi*)

CONJUGĂRILE

Verbele limbii romîne se împart în patru grupe numite *cele patru conjugări*.

Accastă grupare se face după terminaţia lor la forma scurtă a modului infinitiv.

Verbele de conjugarea I se termină în *-a*: a lăuda

Verbele de conjugarea a II-a se termină în *-ea*:
a tăcea

Verbele de conjugarea a III-a se termină în *-e*:
a duce

Verbele de conjugarea a IV-a se termină în *-i*:
a fugi, *-î*: a hotărî.

VERBE REGULATE ŞI NEREGULATE

Verbele care îşi formează modurile şi timpurile simple după regulile caracteristice fiecăreia din cele patru conjugări se numesc *verbe regulate*.

Verbele la care modurile şi timpurile simple nu se formează conform regulilor generale se numesc *verbe neregulate*.

În limba română sînt *neregulate* următoarele verbe: *a fi*, *a avea*, *a vrea*, *a bea*, *a da*, *a sta*, *a minca*, *a usca*, *a lua*.

Modurile și timpurile compuse se formează și la verbele neregulate în chip regulat, cu ajutorul verbelor auxiliare: *a fi*, *a avea* și *a vrea* (*a voi*).

CONJUGAREA VERBELOR AUXILIARE

CONJUGAREA VERBULUI *a fi*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

<i>Prezentul</i>	<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	<i>Perfectul compus</i>
sînt, <i>is</i> , -s	eram	fui — fusei	am fost
ești	erai	fuși — fuseși	ai fost
este, <i>e</i> , <i>fi</i> , -i	era	fu — fuse	a fost
sîntem	eram	furăm — fuserăm	am fost
sînteți	erați	furăți — fuserăți	ați fost
sînt, <i>is</i> , -s	erau	fură — fuseră	au fost

Mai mult ca perfectul

fusesem
fuseseși
fusesese
fuseserăm, fusesem
fuseserăți, fuseseți
fuseseră, fusesese

Viitor

voi fi
vei fi
va fi
vom fi
veți fi
vor fi

Viitor anterior

voi fi fost
vei fi fost
va fi fost
vom fi fost
veți fi fost
vor fi fost

Conjunctivul

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
să fiu	să fi fost (eu)
să fii	să fi fost (tu)
să fie	să fi fost (el)
să fim	să fi fost (noi)
să fiți	să fi fost (voi)
să fie	să fi fost (ei)

Condiționalul-optativ

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
aș fi	aș fi fost
ai fi	ai fi fost
ar fi	ar fi fost
am fi	am fi fost
ați fi	ați fi fost
ar fi	ar fi fost

Imperativul

Prezent (afirmativ)

fii (tu)
fiți (voi)

Prezent (negativ)

nu fi (tu)
nu fiți (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul	Gerunziul	Participiul	Supinul
-------------	-----------	-------------	---------

Prezent

a fi — fire	fiind	fost — fostă	de fost
-------------	-------	--------------	---------

Perfect

a fi fost		foști — foste	
-----------	--	---------------	--

O b s e r v a Ț i i

1. Următoarele forme ale verbului *a fi* se scriu astfel:
Indicativ prezent: *sînt, ești, este, sîntem, sînteți, sînt.*
Indicativ imperfect: *eram, erai, era, eram, erați, erau.*

2. Persoana a II-a singular a *conjunctivului prezent* și a *imperativului afirmativ* se scrie cu doi *i*: *să fii, fii!* Tot cu doi *i* se scrie gerunziul: *fiind*.

3. La infinitivul prezent și perfect, la viitorul indicativ, perfectul conjunctiv, prezentul condițional-optativ și imperativul negativ, verbul *a fi* se scrie cu un singur *i*:

a fi, a fi fost, voi fi, aș fi, să fi fost, nu fi!

4. Formele neaccentuate ale verbului *a fi* la indicativul prezent *-s* (nu-*s*), *-i* (nu-*i*) se scriu legate prin linioară de cuvintele cu care se pronunță împreună, spre deosebire de formele *îs* (sînt) și *îi* (este), care se scriu într-un cuvînt.

În analiza morfologică nu trebuie confundate formele verbale din vorbirea populară și familiară *îi: ei îi (este) acasă, îi (vei) veni tu acasă; -i: nu-i adevărat*, cu pronumele personale de persoana a III-a *îi* sau *i* (*îi* dau, *i*-am dat).

5. Verbul *a fi* se întrebunțează ca auxiliar la formarea următoarelor timpuri compuse ale diatezei active și reflexive:

— Viitorul anterior: *va fi citit.*

— Conjunctivul perfect: *să fi citit.*

— Condiționalul-optativ perfect: *aș fi citit.*

— Infinitivul perfect: *a fi citit.*

Verbul *a fi* este auxiliar morfolologic la formarea tuturor modurilor diatezei pasive:

eu fui lădat

eu fusesem lădat etc.

CONJUGAREA VERBULUI **a avea**

MODURILE PERSONALE

Indicativul

Prezentul Imperfectul Perfectul simplu Perfectul compus

am	aveam	avui	— avusei	am avut
ai	aveai	avuși	— avuseși	ai avut
are	avea	avu	— avuse	a avut
avem	aveam	avurăm	— avuserăm	am avut
aveți	aveați	avurați	— avuserăți	ați avut
au	aveau	avură	— avuseră	au avut

Mai mult ca perfectul

Victorul

Victorul anterior

avusesem	voi avea	voi fi avut
avuseseseși	vei avea	vei fi avut
avusesese	va avea	va fi avut
avuseserăm — avusesem	vom avea	vom fi avut
avuseserăți — avuseseseți	veți avea	veți fi avut
avuseseră — avusesese	vor avea	vor fi avut

Conjunctivul

Condiționalul-optativ

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>	<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
să am	să fi avut (eu)	aș avea	aș fi avut
să ai	să fi avut (tu)	ai avea	ai fi avut
să aibă	să fi avut (el)	ar avea	ar fi avut
să avem	să fi avut (noi)	am avea	am fi avut
să aveți	să fi avut (voi)	ați avea	ați fi avut
să aibă	să fi avut (ei)	ar avea	ar fi avut

Imperativul

Afirmativ

ai, aibi (tu)
aveți (voi)

Negativ

nu avea (tu)
nu aveți (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul	Gerunziul	Participiul	Supinul
<i>Prezent</i>			
a avea — avere	avind	avut — <i>avută</i>	de avut
<i>Perfect</i>			
a fi avut		avuți — <i>avute</i>	

Observații

1. Verbul *a avea* se întrebuițează ca auxiliar morfologic la formarea următoarelor timpuri compuse ale diatezei active și reflexive: perfectul compus indicativ și prezentul și perfectul condițional-optativ.

Ca auxiliar, verbul *a avea* are forme scurtate, ca: — *am*, *ai*, *a*, *am*, *ați*, *au* — pentru perfectul compus indicativ; — *aș*, *ai*, *ar*, — *am*, *ați*, *ar* — pentru condiționalul-optativ.

2. Verbul *a avea* se întrebuițează mai cu seamă ca verb de sine stătător cu înțelesul de *a poseda*.

CONJUGAREA VERBULUI **a vrea (a voi)**

MODURILE PERSONALE

Indicativul

	<i>Prezentul</i>		<i>Imperfectul</i>
vreau	— voiesc	voiam	— vream
vrei	— voiești	voiai	— —
vrea	— voiește	voia	— vrea
vrem	— voim	voiam	— —
vreți	— voiți	voiați	— —
vreau	— voiesc	voiau	— vreau

Perfectul simplu

vrui
vruși
vru
vrurăm — voirăm
vrurăți — voirăți
vrură — voiră

Perfectul compus

am vrut — am voit
ai vrut — ai voit
a vrut — a voit
am vrut — am voit
ați vrut — ați voit
au vrut — au voit

Mai mult ca perfectul

vrusem — voisem
vruseși — voiseși
vruse — voise
vrusese(ră)m — voise(ră)m
vrusese(ră)ți — voise(ră)ți
vrusese(ră) — voise(ră)

Viitorul

voi vrea — voi voi
vei vrea — vei voi
va vrea — va voi
vom vrea — vom voi
veți vrea — veți voi
vor vrea — vor voi

Viitorul anterior

voi fi vrut — voi fi voit
vei fi vrut — vei fi voit
va fi vrut — va fi voit
vom fi vrut — vom fi voit
veți fi vrut — veți fi voit
vor fi vrut — vor fi voit

Conjunctivul

Prezentul

să vreau — să voiesc
sa vrei — să voiești
să vrea — să voiască
să vrem — să voim
să vrei — să voiți
să vrea — să voiască

Perfectul

să fi vrut — să fi voit (eu)
să fi vrut — să fi voit (tu)
să fi vrut — să fi voit (el)
să fi vrut — să fi voit (noi)
să fi vrut — să fi voit (voi)
să fi vrut — să fi voit (ei)

Condiționalul-optativ

Prezentul

aș vrea — aș voi
ai vrea — ai voi
ar vrea — ar voi
am vrea — am voi
ați vrea — ați voi
ar vrea — ar voi

Perfectul

aș fi vrut — aș fi voit
ai fi vrut — ai fi voit
ar fi vrut — ar fi voit
am fi vrut — am fi voit
ați fi vrut — ați fi voit
ar fi vrut — ar fi voit

Imperativul

Afirmativ

voiește (tu)

Negativ

nu voi (tu)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul

Gerunziul

Participiul

Supinul

Prezentul

a vrea — vrere	vrînd-voind	vrut -ă	de vrut
a voi — voire		voit -ă	de voit

Perfectul

a fi vrut
a fi voit

O b s e r v a Ț i e

Verbul *a voi* se întrebuințează ca auxiliar morfologic la formarea *viitorului* și a *viitorului anterior* la toate cele trei diateze. Ca auxiliar, el are formele următoare:

voi, vei, vom, veți, vor.

CONJUGAREA VERBELOR REGULATE

DIATEZA ACTIVĂ

Conjugarea I: *a învăța -are*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

<i>Prezentul</i>	<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	<i>Perfectul compus</i>
învăț	învățam	învățai	am învățat
înveți	învățai	învățași	ai învățat
învață	învăța	învăță	a învățat
învățăm	învățam	învățarăm	am învățat
învățați	învățați	învățarați	ați învățat
învață	învățau	învățară	au învățat

Mai mult ca perfectul

învățasem
învățaseși
învățase
învățasem — învățaserăm
învățaseși — învățaserăți
învățase — învățaseră

Viitorul

voi învăța
vei învăța
va învăța
vom învăța
veți învăța
vor învăța

Viitorul anterior

voi fi învățat
vei fi învățat
va fi învățat
vom fi învățat
veți fi învățat
vor fi învățat

Conjunctivul

Prezentul

să învăț
să înveți
să învețe
să învățăm
să învățați
să învețe

Perfectul

să fi învățat (eu)
să fi învățat (tu)
să fi învățat (el)
să fi învățat (noi)
să fi învățat (voi)
să fi învățat (ei)

Condiționalul-optativ

Prezentul

aș învăța
ai învăța
ar învăța
am învăța
ați învăța
ar învăța

Perfectul

aș fi învățat
ai fi învățat
ar fi învățat
am fi învățat
ați fi învățat
ar fi învățat

Imperativul

Afirmativ

învăță (tu)
învățați (voi)

Negativ

nu învăța (tu)
nu învățați (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul Gerunziul Participiul Supinul

Prezent

a învăța — învățare învățînd învățat -ă de învățat

Perfect

a fi învățat

învățați -te

Conjugarea a II-a: a vedea -ere

MODURILE PERSONALE

Indicativul

Prezentul Imperfectul Perfectul simplu Perfectul compus

văd	vedeam	văzui	am văzut
vezi	vedeai	văzuși	ai văzut
vede	vedea	văzu	a văzut
vedem	vedeam	văzurăm	am văzut
vedeți	vedeați	văzurăți	ați văzut
văd	vedeau	văzură	au văzut

Mai mult ca perfectul *Viitorul* *Viitorul anterior*

văzusem		voi vedea	voi fi văzut
văzuseși		vei vedea	vei fi văzut
văzuse		va vedea	va fi văzut
văzusem	— văzuserăm	vom vedea	vom fi văzut
văzuseți	— văzuserăți	veți vedea	veți fi văzut
văzuse	— văzuseră	vor vedea	vor fi văzut

Conjunctivul

Condiționalul-optativ

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>	<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
să văd	să fi văzut (eu)	aș vedea	aș fi văzut
să vezi	să fi văzut (tu)	ai vedea	ai fi văzut
să vadă	să fi văzut (el)	ar vedea	ar fi văzut
să vedem	să fi văzut (noi)	am vedea	am fi văzut
să vedeți	să fi văzut (voi)	ați vedea	ați fi văzut
să vadă	să fi văzut (ei)	ar vedea	ar fi văzut

Imperativul

Afirmativ

Negativ

vezi (tu)	nu vedea (tu)
vedeți (voi)	nu vedeți (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul **Gerunziul** **Participiul** **Supinul**

Prezent

a vedea — vedere văzînd văzut -ă de văzut

Perfect

a fi văzut

văzuți -te

Conjugarea a III-a: *a scrie -ere*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

<i>Prezentul</i>	<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	<i>Perfectul compus</i>
scriu	scriam	scrisei	am scris
scrii	scriai	scriseși	ai scris
scrie	scria	scrise	a scris
scriem	scriam	scriserăm	am scris
scrieți	scriați	scriserăți	ați scris
scriu	scriau	scriseră	au scris

Mai mult ca perfectul

scrisesem
scriseseseși
scrisesese
scrisesesem
scriseseseți
scrisesese

— scriseserăm
— scriseserăți
— scriseseră

Viitorul

voi scrie
vei scrie
va scrie
vom scrie
veți scrie
vor scrie

Viitorul anterior

voi fi scris
vei fi scris
va fi scris
vom fi scris
veți fi scris
vor fi scris

Conjunctivul

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
să scriu	să fi scris (eu)
să scrii	să fi scris (tu)
să scrie	să fi scris (el)
să scriem	să fi scris (noi)
să scrieți	să fi scris (voi)
să scrie	să fi scris (ei)

Condiționalul-optativ

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
aș scrie	aș fi scris
ai scrie	ai fi scris
ar scrie	ar fi scris
am scrie	am fi scris
ați scrie	ați fi scris
ar scrie	ar fi scris

Imperativul

Afirmativ

scrie (tu)
scrieți (voi)

Negativ

nu scrie (tu)
nu scrieți (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul Gerunziul Participiul Supinul

Prezent

a scrie — scriere scriind scris -ă de scris

Perfect

scriși -se

a fi scris

Conjugarea a IV-a: *a porni -ire*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

<i>Prezentul</i>	<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	<i>Perfectul compus</i>
pornesc	porneam	pornii	am pornit
pornești	porneai	porniși	ai pornit
pornește	pornea	porni	a pornit
pornim	porneam	pornirăm	am pornit
porniți	porneaiți	pornirăți	ați pornit
pornesc	porneau	porniră	au pornit

Mai mult ca perfectul

Viitorul

Viitorul anterior

pornisem		voi porni	voi fi pornit
porniseși		vei porni	vei fi pornit
pornise		va porni	va fi pornit
pornisem	— porniserăm	vom porni	vom fi pornit
porniseți	— porniserăți	veți porni	veți fi pornit
pornise	— porniseră	vor porni	vor fi pornit

Conjunctivul**Condiționalul-optativ***Prezentul**Perfectul**Prezentul**Perfectul*

să pornesc	să fi pornit (eu)	aș porni	aș fi pornit
să pornești	să fi pornit (tu)	ai porni	ai fi pornit
să pornească	să fi pornit (el)	ar porni	ar fi pornit
să pornim	să fi pornit (noi)	am porni	am fi pornit
să porniți	să fi pornit (voi)	ați porni	ați fi pornit
să pornească	să fi pornit (ei)	ar porni	ar fi pornit

Imperativul*Afirmativ**Negativ*

pornește (tu)

nu porni (tu)

porniți (voi)

nu porniți (voi)

MODURILE NEPERSONALE**Infinitivul****Gerunziul****Participiul****Supinul***Prezent*

a porni — pornire pornind pornit -ă de pornit

Perfect

porniți -te

a fi pornit

Conjugarea a IV-a: a hotărî -îre**MODURILE PERSONALE****Indicativul***Prezentul**Imperfectul**Perfectul
simplu**Perfectul
compus*

hotărăsc	hotăram	hotării	am hotărit
hotărășți	hotărai	hotăriși	ai hotărit
hotărăște	hotăra	hotări	a hotărit
hotărîm	hotăram	hotărirăm	am hotărit
hotăriți	hotărați	hotărirăți	ați hotărit
hotărăsc	hotărau	hotăriră	au hotărit

Mai mult ca perfectul

hotărisem
 hotăriseși
 hotărise
 hotărisem — hotăriserăm
 hotăriseți — hotăriserăți
 hotărise — hotăriseră

Viitorul Viitorul anterior

voi hotări voi fi hotărit
 vei hotări vei fi hotărit
 va hotări va fi hotărit
 vom hotări vom fi hotărit
 veți hotări veți fi hotărit
 vor hotări vor fi hotărit

Conjunctivul*Prezentul*

să hotărâsc
 să hotărâști
 să hotărască
 să hotărîm
 să hotărîți
 să hotărască

Perfectul

să fi hotărit (eu)
 să fi hotărit (tu)
 să fi hotărit (el)
 să fi hotărit (noi)
 să fi hotărit (voi)
 să fi hotărit (ei)

Condiționalul-optativ*Prezentul*

aș hotări
 ai hotări
 ar hotări
 am hotări
 ați hotări
 ar hotări

Perfectul

aș fi hotărit
 ai fi hotărit
 ar fi hotărit
 am fi hotărit
 ați fi hotărit
 ar fi hotărit

Imperativul*Afirmativ*

hotărâște (tu)
 hotărâți (voi)

Negativ

nu hotări (tu)
 nu hotăriți (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul Gerunziul Participiul Supinul

Prezent

a hotări — hotărire hotărînd hotărit -ă de hotărit

Perfect hotăriți -te

a fi hotărit

DIATEZA PASIVĂ

Modurile și timpurile verbelor la diateza pasivă se formează din modurile și timpurile corespunzătoare ale verbului auxiliar *a fi* și participiul verbului de conjugat, la masculin sau feminin, la singular și plural.

Modul, timpul, persoana și numărul verbului auxiliar *a fi* reprezintă modul, timpul, persoana și numărul formei pasive respective.

Conjugarea I: *a fi chemat (ă)*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

Prezentul

sint chemat-ă
ești chemat-ă
este chemat-ă
sintem chemați-te
sinteți chemați-te
sint chemați-te

Imperfectul

eram chemat-ă
erai chemat-ă
era chemat-ă
eram chemați-te
erați chemați-te
erau chemați-te

Perfectul simplu

fui chemat-ă
fuși chemat-ă
fu chemat-ă
furăm chemați-te
furați chemați-te
fură chemați-te

Perfectul compus

am fost chemat-ă
ai fost chemat-ă
a fost chemat-ă
am fost chemați-te
ați fost chemați-te
au fost chemați-te

Viitorul

voi fi chemat-ă
vei fi chemat-ă
va fi chemat-ă
vom fi chemați-te
veți fi chemați-te
vor fi chemați-te

Mai mult ca perfectul

fusesem chemat-ă
fuseseseși chemat-ă
fusesese chemat-ă
fusesese(ră)m chemați-te
fusesese(ră)ți chemați-te
fusesese(ră) chemați-te

Viitorul anterior

voi fi fost chemat-ă
vei fi fost chemat-ă
va fi fost chemat-ă
vom fi fost chemați-te
veți fi fost chemați-te
vor fi fost chemați-te

Conjunctivul

Prezentul

să fiu chemat-ă
să fii chemat-ă
să fie chemat-ă
să fim chemați-te
să fiți chemați-te
să fie chemați-te

Perfectul

să fi fost chemat-ă (eu)
să fi fost chemat-ă (tu)
să fi fost chemat-ă (el)
să fi fost chemați-te (noi)
să fi fost chemați-te (voi)
să fi fost chemați-te (ei)

Condiționalul-optativ

Prezentul

aș fi chemat-ă
ai fi chemat-ă
ar fi chemat-ă
am fi chemați-te
ați fi chemați-te
ar fi chemați-te

Perfectul

aș fi fost chemat-ă
ai fi fost chemat-ă
ar fi fost chemat-ă
am fi fost chemați-te
ați fi fost chemați-te
ar fi fost chemați-te

Imperativul

Afirmativ

fii chemat-ă (tu)
fiți chemați-te (voi)

Negativ

nu fi chemat-ă (tu)
nu fiți chemați-te (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul

Prezentul

a fi chemat-ă

Perfectul

a fi fost chemat-ă

Gerunziul

fiind chemat-ă

Conjugarea a III-a, diateza pasivă: *a fi înscris(ă)*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

Prezentul

sînt înscris-ă
ești înscris-ă
este înscris-ă
sintem înscrisi-se
sinteți înscrisi-se
sînt înscrisi-se

Imperfectul

eram înscris-ă
erai înscris-ă
eră înscris-ă
eram înscrisi-se
erați înscrisi-se
erau înscrisi-se

Perfectul simplu

fui înscris-ă
fuși înscris-ă
fu înscris-ă
furăm înscrisi-se
furați înscrisi-se
fură înscrisi-se

Perfectul compus

am fost înscris-ă
ai fost înscris-ă
a fost înscris-ă
am fost înscrisi-se
ați fost înscrisi-se
au fost înscrisi-se

Mai mult ca perfectul

fusesem înscris-ă
fuseseseși înscris-ă
fusesese înscris-ă
fusesese(ră)m înscrisi-se
fusesese(ră)ți înscrisi-se
fusesese(ră) înscrisi-se

Viitorul

voi fi inscris-ă
vei fi inscris-ă
va fi inscris-
vom fi inscris-
veți fi inscriși-se
vor fi inscriși-se

Viitorul anterior

voi fi fost inscris-ă
vei fi fost inscris-ă
va fi fost inscris-ă
vom fi fost inscriși-se
veți fi fost inscriși-se
vor fi fost inscriși-se

Conjunctivul

Prezentul

să fiu inscris-ă
să fii inscris-ă
să fie inscris-ă
să fim inscriși-se
să fiți inscriși-se
să fie inscriși-se

Perfectul

să fi fost inscris-ă (eu)
să fi fost inscris-ă (tu)
să fi fost inscris-ă (el)
să fi fost inscriși-se (noi)
să fi fost inscriși-se (voi)
să fi fost inscriși-se (ei)

Condiționalul-optativ

Prezentul

aș fi inscris-ă
ai fi inscris-ă
ar fi inscris-ă
am fi inscriși-se
ați fi inscriși-se
ar fi inscriși-se

Perfectul

aș fi fost inscris-ă
ai fi fost inscris-ă
ar fi fost inscris-ă
am fi fost inscriși-se
ați fi fost inscriși-se
ar fi fost inscriși-se

Imperativul

Afirmativ

fii inscris-ă (tu)
fiți inscriși-se (voi)

Negativ

nu fi inscris-ă (tu)
nu fiți inscriși-se (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul

Gerunziul

Prezent

a fi înscris-ă

fiind înscris-ă

Perfect

a fi fost înscris-ă

DIATEZA REFLEXIVĂ

Modurile și timpurile verbului la diateza reflexivă se formează din modurile și timpurile verbului de conjugat la diateza activă, precedate de pronumele reflexive de dativ sau de acuzativ.

Conjugarea a III-a: *a se duce*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

Prezentul *Imperfectul* *Perfectul simplu* *Perfectul compus*

mă duc	mă duceam	mă dușei	m-am dus
te duci	te duceai	te dușeși	te-ai dus
se duce	se ducea	se dușe	s-a dus
ne ducem	ne duceam	ne dușerăm	ne-am dus
vă duceți	vă duceți	vă dușerăți	v-ați dus
se duc	se duceau	se dușeră	s-au dus

Mai mult ca perfectul

Viitorul

Viitorul anterior

mă dușesem		mă voi duce	mă voi fi dus
te dușeși		te vei duce	te vei fi dus
se dușese		se va duce	se va fi dus
ne dușesem	— dușeserăm	ne vom duce	ne vom fi dus
vă dușeși	— dușeserăți	vă veți duce	vă veți fi dus
se dușese	— dușeseră	se vor duce	se vor fi dus

Conjunctivul**Condiționalul-optativ**

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>	<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
să mă duc	să mă fi dus	m-aș duce	m-aș fi dus
să te duci	să te fi dus	te-ai duce	te-ai fi dus
să se ducă	să se fi dus	s-ar duce	s-ar fi dus
să ne ducem	să ne fi dus	ne-am duce	ne-am fi dus
să vă duceți	să vă fi dus	v-ați duce	v-ați fi dus
să se ducă	să se fi dus	s-ar duce	s-ar fi dus

Imperativul*Afirmativ**Negativ*

du-te (tu) nu te duce (tu)
duceți-vă (voi) nu vă duceți (voi)

MODURILE NEPERSONALE**Infinitivul****Gerunziul**

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>	ducindu-mă	ducindu-ne
a se duce	a se fi dus	ducindu-te	ducindu-vă
		ducindu-se	ducindu-se

Conjugarea a IV-a, diateza reflexivă: a-și dori**MODURILE PERSONALE****Indicativul**

<i>Prezentul</i>	<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	<i>Perfectul compus</i>
îmi doresc	îmi doream	îmi dorii	mi-am dorit
îți dorești	îți doreai	îți doriși	ți-ai dorit
își dorește	își dorea	își dori	și-a dorit
ne dorim	ne doream	ne dorirăm	ne-am dorit
vă doriți	vă doreați	vă dorirăți	v-ați dorit
își doresc	își doreau	își doriră	și-au dorit

<i>Mai mult ca perfectul</i>		<i>Viitorul</i>	<i>Viitorul anterior</i>
îmi dorisem		îmi voi dori	îmi voi fi dorit
îți doriseși		îți vei dori	îți vei fi dorit
își dorise		își va dori	își va fi dorit
ne dorisem	— doriserăm	ne vom dori	ne vom fi dorit
vă doriseți	— doriserăți	vă veți dori	vă veți fi dorit
își dorise	— doriseră	își vor dori	își vor fi dorit

Conjunctivul

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
să-mi dorese	să-mi fi dorit
să-ți dorești	să-ți fi dorit
să-și dorească	să-și fi dorit
să ne dorim	să ne fi dorit
să vă doriți	să vă fi dorit
să-și dorească	să-și fi dorit

Condiționalul-optativ

<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>
mi-aș dori	mi-aș fi dorit
ți-ai dori	ți-ai fi dorit
și-ar dori	și-ar fi dorit
ne-am dori	ne-am fi dorit
v-ați dori	v-ați fi dorit
și-ar dori	și-ar fi dorit

Imperativul

<i>Afirmativ</i>	<i>Negativ</i>
dorește-ți	nu-ți dori
doriți-vă	nu vă doriți

MODURILE NEPERSONALE

<i>Infinitivul</i>		<i>Gerunziul</i>	
<i>Prezentul</i>	<i>Perfectul</i>		
a-și dori	a-și fi dorit	dorindu-mi	dorindu-ne
		dorindu-ți	dorindu-vă
		dorindu-și	dorindu-și

Observații

1. Modurile *infinitiv* și *gerunziu* au — la diateza reflexivă — proprietatea de a exprima persoana cu ajutorul pronumelui reflexiv. Se spune astfel:

- a *mă* gândi, a *te* gândi, a *se* gândi etc.
- a-*mi* procura, a-*ți* procura, a-*și* procura etc.
- văzindu-*mă*, văzindu-*te*, văzindu-*se* etc.
- văzindu-*mi*, văzindu-*ți*, văzindu-*și*.

2. Adeseori, verbele cu formă reflexivă au, de fapt, un înțeles pasiv:

Cartea aceasta *se citește* repede.

Verbul *se citește*, cu aspect reflexiv, are înțelesul pasiv de: *este citită*. (Cartea este citită repede).

Ch. VI - ex. m. 2 - p. 214.

CONJUGAREA VERBELOR NEREGULATE

Verbul *a usca -are*

MODURILE PERSONALE

Indicativul

<i>Prezentul</i>	<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	<i>Perfectul compus</i>
usuc	uscam	uscai	am uscat
usuci	uscai	uscași	ai uscat
usucă	usca	uscă	a uscat
uscăm	uscam	uscarăm	am uscat
uscați	uscați	uscarăți	ați uscat
usucă	uscau	uscară	au uscat

Mai mult ca perfectul

uscasem
uscaseși
uscase
uscasem
uscaseți
uscase

— uscaserăm
— uscaserăți
— uscaseră

Viitorul

voi usca
vei usca
va usca
vom usca
veți usca
vor usca

Viitorul anterior

voi fi uscat
vei fi uscat
va fi uscat
vom fi uscat
veți fi uscat
vor fi uscat

Imperativul

Afirmativ

usucă (tu)
uscați (voi)

Negativ

nu usca (tu)
nu uscați (voi)

MODURILE NEPERSONALE

Infinitivul

Gerunziul

Participiul

Supinul

Prezentul

a usca — are uscind uscat-ă de uscat

Perfectul

a fi uscat

uscați-te

CONJUGAREA VERBELOR IMPERSONALE

Verbul *a fulgera-are*

Indicativul

Prezentul

Imperfectul

Perfectul simplu

Perfectul compus

fulgeră

fulgera

fulgeră

a fulgerat

Mai mult ca perfectul

fulgerase

Viitorul

va fulgera

Viitorul anterior

va fi fulgerat

Conjunctivul

Condiționalul-optativ

Prezentul

Perfectul

Prezentul

Perfectul

să fulgere

să fi fulgerat

ar fulgera

ar fi fulgerat

Infinitivul

Gerunziul

Participiul

Supinul

a fulgera

fulgerind

fulgerat-ă
fulgerați-te

de fulgerat

ADVERBUL

Partea de vorbire neflexibilă care exprimă o caracteristică a unei acțiuni, stări sau însușiri se numește *adverb*.

Adverbul determină verbe, adjective și chiar alte adverbe.

✓ Bate vîntul *cătinel*
Pletele-i mîngîie...

(Șt. O. Iosif — *Grui*a)

Adverbul *cătinel* determină verbul *bate*.

x Toți frații mă vorbesc de rău
Și tata-i supărat *mereu*.

(G. Coșbuc — *Numai una*)

Adverbul *mereu* determină adjectivul *supărat*.

x ...Eu ascultam cîinii... Am tras *prea* repede... m-am grăbit.

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului*)

Adverbul *prea* determină adverbul *repede*.

FELURILE ADVERBELOR

Adverbele sînt de trei feluri: *de loc*, *de timp* și *de mod*.

1. *Adverbele de loc* arată locul unei acțiuni: aici, aci, acolo, colo; înăuntru — afară; din-

coace — dincolo; aproape — departe; înainte — înapoi; unde, undeva, pretutindeni, oriîncotro, aiurea, nicăieri; deasupra — dedesubt; încoace — încolo; jos — sus.

2. *Adverbele de timp* arată momentul în care se petrece o acțiune:

acum, atunci, odată, odinioară, cîndva, demult, deseori, mereu, într-una, neconținut, (în-) totdeauna, oricînd, nicicînd, niciodată, azi, astăzi, mîine, poimîine; ieri, alaltăieri, deunăzi, curînd, tîrziu; cîteodată, uneori, cînd și cînd, rar.

3. *Adverbele de mod* arată felul unei acțiuni: astfel, așa, bine, aievea, altfel, altminteri, prea, foarte, firește, negreșit, desigur, nicidecum etc.

Unele adjective devin adverbe de mod, schimbîndu-și categoria gramaticală. De exemplu, cuvîntul *frumos* este adjectiv în construcția: creion *frumos*, dar în: scrie *frumos*, el este adverb, fiindcă determină un verb.

O b s e r v a Ț i i

1. De la adjectivele terminate în *-esc* se pot forma adverbe prin adăugarea unui *-e* (cu modificarea sufixului): romînesc-romînește, țărănesc-țărănește.

2. Substantivele care denumesc noțiuni în legătură cu timpul pot fi folosite, în formă articulată, ca adverbe de timp:

ziua, noaptea, dimineața, seara, toamna, iarna, joia, vinerea etc.

Atunci, fiul împăratului se puse la pîndă o săptămîină întreagă; *noaptea* pîndea și *ziua* se odihnea.

(P. Ispirescu — *Prislea cel voinic și merele de aur*)

LOCUȚIUNILE ADVERBIALE

Grupurile alcătuite din mai multe cuvinte care împreună au valoare de adverb se numesc *locuțiuni adverbiale*.

Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind *din vreme-n vreme*,
Trei vreascuri rupte dintr-un gard...

(G. Coșbuc — *Mama*)

Locuțiunile adverbiale sînt alcătuite:

1. dintr-un substantiv sau adjectiv precedat de una sau mai multe prepoziții: *pe de rost, pe semne, la rînd, din nou, în adevăr, spre seară, din vreme în vreme* etc.

2. dintr-un substantiv sau adverb repetat și legat cu o prepoziție sau cu conjuncția *și*: *zi de zi, din cînd în cînd, din ce în ce, cît de cît, an de an, lună de lună, cînd și cînd, așa și așa* etc.

GRADELE DE COMPARAȚIE ALE ADVERBELOR

Unele adverbe au grade de comparație, ca și adjectivele:

— *E mai greu* să-l învăț, cuscră Ileană, ce face unul ca noi cînd îngheață balta...

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

— *Mai lesne* poci a spune hoțiile urmate
— La zece tribunaluri sub nume de dreptate.

(Gr. Alexandrescu — *Satiră duhului meu*)

Tu care *mai în urmă*, rîzînd de-acestea toate,
De rost puteai a spune tragedii însemnate.

(Gr. Alexandrescu — *Satiră duhului meu*)

În exemplele de mai sus, adverbele *greu* și *lesne* și locuțiunea adverbială *în urmă* sînt la gradul comparativ.

Adverbele se compară în același mod cu adjectivele:

Pozitiv: repede

Comparativ { *a)* de superioritate: *mai repede*
 { *b)* de inferioritate: *mai puțin repede*
 { *c)* de egalitate: *tot așa (la fel) de repede*

Superlativ { *a)* relativ: *cel mai repede*
 { *b)* absolut: *foarte repede*

Prin gradele de comparație, adverbul, deși este neflexibil, se apropie de cuvintele flexibile.

J. VI - ex. nr. 3 - p. 220.

Observație

Adverbele *cînd*, *unde* și *cum* au, pe lângă valoarea de adverb, și calitatea de a lega unele propoziții subordonate de regentele lor. În privința aceasta, ele seamănă, ca și pronumele relative *cine*, *ce*, *care*, cu conjuncțiile; de aceea se numesc *adverbe relative*.

Observații de ortografie

1. Cu unele excepții, părțile componente ale locuțiunilor adverbiale se scriu despărțite: *de altfel*, *de curînd*, *de*

nevoie, de aproape, mai ales, pînă acum, pe dată, pe de rost, peste drum, de asemenea, pe de o parte, de mult, de afară, de aici.

2. Se scriu într-un singur cuvînt locuțiunile adverbiale: *alaltăieri, alaltăscară, bunăoară, dedesubt, dinainte, incolo, încotro, cîteodată, demult, deocamdată, deseară, niciodată, deodată, vreodată, alteori, adeseori, arareori, totodată, altădată, de vreme, laolaltă, deopotrivă, dinadins.*

3. Locuțiunile adverbiale aleătuite din două substantive, verbe sau adverbe, ori din adjectivul demonstrativ *astă-* și un substantiv, se scriu cu linioară între părțile lor componente: *calea-valea, vrînd-nevrînd, gata-gata, talmeș-balmeș, tirîș-grăpiș, încet-încet, astă-seară, astă-toamnă.*

4. Prepoziția compusă *de-a*, care intră în compoziția unor locuțiuni adverbiale, se scrie *de-a* și se separă de cuvîntul următor al locuțiunii: *de-a binelca, de-a curmezișul, cu de-a sila, de-a pururi, de-a berbeleacul, de-a latul.*

Exerciții

1. Copiați textele de mai jos și subliniați apoi adverbele cu o linie, iar locuțiunile adverbiale cu două linii; arătați, în scris, felurile adverbilor și locuțiunilor verbale:

a) Se urni din loc și porni agale, așa cum se cuvine. De îndată își simți gîndurile mult mai limpezi, descurcate, legate între ele și mai ales grozav de simple.

Acest lucru îi aduse în inimă o bucurie plină, adîncă, cum nu mai simțise de multă vreme. Pe neașteptate simți poftă să cînte și cîntă într-adevăr, dar ceva foarte nedeslușit: frînturi de melodii, de marșuri... Da, desigur, are să vadă la fața locului cum stau lucrurile.

(M. Preda — *Desfășurarea*)

b) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni. Pe fața apei sclipesc, ici, sfărâmaturi de oglinzi, colo, plăci de oțel; comori de galbeni între trestii. În nuferi, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur. Un colb de argint dă strălucire stufărișului. Peste tot liniște neclintită, de rai.

Cocostîrcul s-a sculat cu noaptea-n cap. A intrat în baltă.

Pe picioarele lungi, subțiri ca niște lugere, trupul lui se leagănă agale. Din cînd în cînd își udă pliscul; uneori se oprește de se uită ispititor, în fundul apei,...

(Em. Girleanu — *Mărinimic*)

2. Alcătuiți cite o propoziție cu următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: aproape, ușor, tirziu, de-a curmezisul, ca din senin, val-virtej.

PREPOZIȚIA

cf. V - ex. m. L. p. 204.

Partea de vorbire neflexibilă care leagă atributele sau complementele de cuvintele pe care le lămuresc se numește **prepoziție**.

1. Leagă atributul de substantivul pe care îl determină:

Dădaca Anghelina mi-a pus dinainte în sufragerie **cafeaua cu lapte**, al cărui gust îl

Doar pe coasta, la unu,
"Deu cobăile lui de huna,
A venit în ghera,
Negru, mic, miuat în lea

181

uitase~~m~~ de cînd mă deprinsesem cu pește
fript și *mămăliga* vîrtoasă *din ostrov*.

Pauca de la (M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

În fraza de mai sus, prepoziția cu leagă atributul (cu) *lăpte* de substantivul *cafeaua*, iar prepoziția *din* leagă atributul (din) *ostrov* de substantivul *mămăliga*.

2. Leagă complementul de verbul, adjectivul sau adverbul pe care îl determină:

De mult *gem umiliții-n umbră*
Cu umeri *gîrbovi de povară*.

(O. Goga — *Rugăciune*)

Prepoziția *în* leagă complementul (*în*) *umbră* de verbul *gem*, iar prepoziția *de* leagă complementul (*de*) *povară* de adjectivul *gîrbovi*.

FELURILE PREPOZIȚIILOR

După forma lor, prepozițiile sînt de două feluri:

1. Prepoziții simple: *către, contra, cu, de, din, după, fără, în, între, intru, la, lângă, pe, pentru, peste, pînă, prin, spre, sub*.

2. Prepoziții compuse: *de către, de după, de la, de pe, de pe la, de lângă, de peste, de prin, dinspre, de după, pe la, pe lângă, pe sub, pînă în, pînă la, fără de etc.*

LOCUȚIUNILE PREPOZIȚIONALE

Grupurile de cuvinte care au valoare de prepoziție se numesc *locuțiuni prepoziționale*.

...Apucă pe băiatul unchiașului de subțiori, îl răpește *din mijlocul* lor și se înalță cu dînsul în sus.

(P. Ispirescu — *Făt-Frumos cel cu cartea în mînă născut*)

Locuțiunea *din mijlocul* este formată din substantivul *mijlocul* și prepoziția *din*; are funcțiunea unei prepoziții.

Sînt locuțiuni prepoziționale: *afară de, de-a lungul, deasupra, dinaintea, dinapoia, din cauza, dindărătul, împrejurul, în urma, peste drum de, în fața, în spatele, față de, alături de, departe de, dedesubtul* etc.

Substantivele și pronumele precedate de prepoziție (simplă sau compusă) stau în cazul acuzativ:

× Vezi izvoare zdramicate *peste pietre* licurind

(M. Eminescu — *Călin*)

Cînd sînt precedate de prepozițiile (de) *asupra* sau (în) *contra*, cer cazul genitiv:

Niculaie se urcă în căruță peste cergă, *deasupra grîului*.

(M. Preda — *Moromeții*)

Unul dintre ei începuse a spune în basm.

Locuțiunile prepoziționale se construiesc:

a) cu acuzativul, cînd ultimul dintre cuvintele din care sînt alcătuite este o prepoziție:

Peste drum de casa noastră este o grădină.

b) cu genitivul, cînd ultimul cuvînt din locuțiune nu este o prepoziție. Aceste locuțiuni sînt articulate:

Celula lui Slavici era *dedesubtul* coridorului de sus, pe pămînt.

(T. Arghezi — *O amintire*)

Observații

1. Prepozițiile intră în compoziția a numeroase locuțiuni adverbiale (*de-a pururea, pe de rost, în veci, din nou*), prepoziționale (exemplele de mai sus) și conjuncționale (*cu toate că, de vreme ce, din cauză că*).

2. Unele locuțiuni prepoziționale sînt formate din adverbe sau locuțiuni adverbiale articulate: *îndărătul* (ușii), *dedesubtul* (casei), *înaintea* (școlii), *împotriva* (dușmanilor), *în fundul* (grădinii), *în lungul* (drumului), *în fruntea* (oștirii).

Observații de ortografie

1. Prepozițiile compuse și locuțiunile prepoziționale se scriu, în general, despărțit: *de la, de pe, pe la, de pe la, de pe lingă, de față cu*. Cele a căror fuziune s-a săvîrșit de mult se scriu într-un singur cuvînt: *înspre, dinspre, despre, împotriva, împrejurul, înăuntrul*.

2. Se scriu separat locuțiunile care nu sînt înțelese ca fiind compuse sau al căror ultim cuvînt este o prepoziție: *față de, față cu, din cauza*.

Exercițiu

Arătați funcțiunile prepozițiilor în textul de mai jos:

Mesteceni, plopi și ulmi se ridicau la deal pe costișă, cu ramurile încurcate și

neclintite în vîlvoarea asfîntitului. De acolo de sus, curgea parcă pe sub arcurile ramurilor un păianjeniş de ape trandafirii. Şi în tăcerea poienişelor, pe un gheb de pădureţ, o ciocănitoare vesti sosirea drumeţilor.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

cl. 7ⁱⁱ - nr. 2 - p. 252

cl. 5ⁱ - **CONJUNCȚIA** nr. 1 - p. 222.

Partea de vorbire neflexibilă care leagă două propoziții într-o frază sau două cuvinte cu același rol sintactic într-o propoziție se numește *conjunție*.

De silă, de milă, fu nevoit a mai aștepta încă un an, *ca să* facă și voia fiului său cel mijlociu...

(P. Ispirescu — *Prislea cel voinic și meretele de aur*)

Ea ciocănește *fiindcă* suge din mustul copacilor — i-o fi plăcînd hrana asta.

(Em. Girleanu — *Cioc! cioc! cioc!*)

Conjuncțiile *ca să* și *fiindcă* fac legătura între propozițiile celor două fraze.

O puternică suflare de vînt trecătoare și iute, ca un glas de piere, strecurîndu-se > printre frunzișuri se stinse tînguios și jalnic în nesfîrșitul umbros al depărtărilor.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

Conjunctia *și*, în exemplul de mai sus, leagă părțile de propoziție cu aceeași funcțiune sintactică.

În frază, conjunctia leagă două propoziții de același fel (coordonate) sau două propoziții diferite (o subordonată de regenta ei):

Prin ușoara întunecime viorie, cățelul îi atinse mâinile cu botul și o privi amical.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

M-aș fi bucurat mai mult *dacă* nu mi-ar fi fost ochii în lacrimi la amintirea mamei.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

În primul text, conjunctia *și* leagă două propoziții coordonate; în cel de-al doilea, conjunctia *dacă* leagă o subordonată de regenta ei.

În propoziție, conjunctia leagă două părți de propoziție de același fel:

a) două subiecte:

A fost odată un împărat și o împărăteasă...

(P. Ispirescu — *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*)

b) două atribute:

Gura cu dinți *mărunți și puternici* zîmbea fără răutate...

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

c) două complemente:

Din izvoare și din gîrle

Apa sună somnoroasă;

(M. Eminescu — *Freamăt de codru*)

*simple
compușe*

LOCUȚIUNILE CONJUNCȚIONALE

Grupurile alcătuite din mai multe cuvinte care împreună au valoarea unei conjuncții se numesc *locuțiuni conjuncționale*.

Doar izvoarele suspină

✓ *Pe cînd* codrul negru tace

(M. Eminescu — *Somnoroase păsărele*)

Locuțiunea conjuncțională *pe cînd* este alcătuită dintr-o prepoziție și un adverb relativ. Ea îndeplinește funcțiunea unei conjuncții.

Locuțiunile conjuncționale cele mai obișnuite sînt: *de vreme ce, îndată ce, după ce, pînă ce, de cînd, pe cînd, pînă cînd, ca și cum, ca și cînd, cu toate că, din cauză că, măcar că, numai că, de aceea, așadar, prin urmare, dimpotrivă, în timp ce, cu toate acestea, în loc să* etc.

FELURILE CONJUNCȚIILOR

După funcțiunea lor, conjuncțiile sînt de două feluri:

1. *coordonatoare*, care leagă două propoziții de același fel sau două părți de propoziții de același fel.

2. *subordonatoare*, care leagă o propoziție subordonată de regenta ei.

1. Conjunțiile coordonatoare sînt:

a. *copulative*: și, nici:

A trecut întîi o boare
Pe deasupra viilor,
× Și-a furat de prin ponoare
Puful păpădiilor.

(G. Topîrceanu — *Rapsodii de toamnă*)

b. *adversative*: însă, iar, ci, dar:

Calică-i era haina, dar strălucua pe ea
✓ Și crucea Sfîntul Gheorghe ș-a Romîniei Stea.
(V. Alecsandri — *Sergentul*)

c. *disjunctive*: sau, ori:

✓ Ori ți-e foame, ori ți-e sete
✓ Ori ți-e dor de codru verde?

(Folclor)

d. *conclusive*: deci, așadar, prin urmare, de aceea:

Eu? imi apăr sărăcia și nevoile și neamul.
✓ Și de aceea tot ce mișcă-n țara asta, rîu, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,...

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

2. Conjunțiile subordonatoare sînt:

a. *de loc*: unde, de unde, pe unde:

Acum sui pe mine fără grijă și hai să te
duc unde vrei.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

b. *de timp*: cînd, de cînd, după ce:

Cînd îl văzu pe prispă, înteți flacăra de
paie și se puse pe mestecat mămăliga.

(M. Preda — *Desfășurarea*)

c. *de mod*: *cum, precum, ca, decît*:

Cum îți vei așterne așa vei dormi.

(*Proverb*)

d. *de cauză*: *fîndcă, pentru că, deoarece, căci, că*:

El era foarte mîhnit *că* în zilele lui niște zmei furaseră soarele și luna de pe cer.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

e. *de scop*: *să, ca să*:

Apoi, Greuceanu desprinsese de la căruță un cal și-l dete fratelui său, *ca să* ducă împăratului Roșu vestea cea bună.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

f. *de condiție*: *dacă, de*:

Dă-mi bani! *Dacă*-l găsești pe plac,
Dă-mi numai cît socoți!

(G. Coșbuc — *El-Zorab*)

g. *de concesie*: *deși, cu toate că, măcar că*:

Deși vorbești pe înțeles,
Eu nu te pot pricepe;

(M. Eminescu — *Luceafărul*)

h. *de consecuție*: *încît, că, de*:

...dară după asta își puse și el puterile și zicea din fluier niște doine *de* te adormea.

(P. Ispirescu — *Ciobănașul cel isteț sau furloaietele blendei*)

Observații

1. Sint atâtea feluri de conjuncții cîte feluri de propoziții coordonate și subordonate sint. De aceea, pot fi adăugate aici conjuncțiile subordonatoare *subiective* (care introduc propoziții subiective: *că, cum, de*), *predicative* (introduc propoziții predicative: *cum, ce, că, să*), *atributive* (introduc propoziții atributive: *care, ce, de*), *completive* (introduc propoziții complete: *că, cum*).

2. Locuțiunile conjuncționale coordonatoare sint în număr redus: *dimpotrivă, în schimb* (adversativă), *așadar, prin urmare* (conclusive). Cele mai multe locuțiuni conjuncționale sint subordonatoare.

Observații de ortografie

1. Se scriu despărțite părțile componente ale locuțiunilor conjuncționale: *ca și cum, pentru că, pentru ca să, cu toate că, din cauză că, de pe cînd, ori de cîte ori*.

2. Se scriu într-un singur cuvînt locuțiunile: *așadar, deoarece, oriîncotro, orișunde, întrucît*.

cl. VII: ex. nr. 2 - a - p. 255.

Exerciții

1. Copiați textul de mai jos și arătați, în scris, funcțiunile conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale:

Cînd tăia tata porcul, și-l pîrlea și-l opărea, și-l învelea iute cu paie de-l înădușea, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor, și făceam un chef de mii de lei, știind că mie are să-mi deie coada porcului s-o frig, și beșica s-o umplu cu grăunțe, s-o umflu și s-o zurăiesc după ce s-a usca; și-apoi vai de urechile mamei, pînă ce nu mi-o spărgea de cap.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

2. Alcătuiți fraze ale căror propoziții să fie legate prin următoarele locuțiuni conjuncționale: *din cauză că, cu toate că, ca și cum, măcar că.*

INTERJECȚIA

Partea de vorbire neflexibilă care exprimă o stare sufletească sau imită sunete ori zgomote se numește *interjecție*.

Ei, ei! pe bădița Vasile l-am pierdut;
s-a dus unde i-a fost scris.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

Prepelița prindea câte o furnică, ori câte o lăcustă, le-o firimița în bucățele mici și ei *pic! pic! pic!* cu cioculețele lor, o mîncău numaidecît.

Tocare! (I. Al. Brătescu-Voinești — *Puiu!*)

Interjecția *ei, ei!* din primul exemplu exprimă un sentiment de regret, iar interjecția *pic! pic! pic!* din exemplul următor imită un zgomot.

FELURILE INTERJECȚIILOR

După înțelesul lor, interjecțiile sînt de trei feluri:

1. Interjecții care exprimă stări sufletești:

durere:

Oh, m-ați otrăvit, nelegiuților!

(C. Negruzzi — *Alexandru Lăpușeanul*)

amenințare:

x Alei, Toma Alimoș,
Boier din țara de jos,
Ce ne calci moșiile
Și ne strici fînețele

(Toma Alimoș)

bucurie:

Ah! viață, viață tânără și nouă,
Cu oameni, flori și steaguri în alai,
Cum s-ar putea să nu ne plăci tu nouă,
Să nu ne placă mîndrul nostru mai?

(M. Beniuc — *Furtuni de primăvară*)

admirație:

O, viteji de viță veche! Auziți în depărtare
Acel vuiet fără nume ce răsună ca o mare?...

(V. Alecsandri — *Odă ostașilor romîni*)

entuziasm:

Iată-ne ajunși!... încă un pas.
Ura!-nainte, ura!...

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanul*)

O b s e r v a ț i e

Acceași interjecție poate exprima, uneori, stări sufletești diferite.

De exemplu, interjecția *o* exprimă:

mîndria (aroganța):

O, tu nici visezi, bătrine, cîtî în cale mi s-au pus!

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

ironia:

O, te-admir, progenitură de origine romană!

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

durerea:

O, mamă, dulce mamă, din negura de vremei
Pe freacățul de frunze la tine tu mă chemi;

(M. Eminescu — *O, mamă!*)

admirației

O, ești frumos, cum numa-n vis
Un demon se arată,...

(M. Eminescu — *Luceafărul*)

chemarea insistenței

O, vin odorul meu nespus
Și lumea ta o lasă.

(M. Eminescu — *Luceafărul*)

2. Interjecții care exprimă o voință sau o dorință:

îndemn:

✓ ...*Hai*, nepoate, gata ești?

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

chemare:

Dragii tatei, băieți! *Ian* veniți încoace și aduceți cu voi și blăstămurile părintești: ragila și pieptenii de pieptănat cîlți! - *redun d. linc.*

(I. Creangă — *Dănilă Prepeleac*)

poruncă:

„*Marș, Leu! marș, Leu!*“ strigă conu Mișu dînd cu piciorul în cîine...

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Nicușor*)

3. Onomatopee, cuvinte prin care se imită sunete, zgomote sau strigătele animalelor.

Și scoțind capul din scorbura, duduia Lizuca așteptă, în tăcerea cuprinsului, întoarcerea tovarășului ei. Îl auzi într-un țirziu venind: *tip, tip*.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

Uneori, privighetoarea făcea — *fi, fi, ti, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings!*... iar cînd isprăvea într-o cascadă de triluri, zau dacă nu-ți venea s-o aplauzi ca pe-o primadonă.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Privighetoarea*)

O b s e r v a Ț i e

Uneori se folosesc ca interjecții și alte părți de vorbire: substantive, adjective, adverbe și chiar verbe: *păcat, amar, doamne, drace, sărmanul, ajară*.

Exercițiu

Arătați interjecțiile din textul de mai jos și spuneți ce exprimă.

— Dar nu l-ați văzut cum mișună prin cârciumi și băcănii? zise ctitorul. Intră într-una, ia binișor o măslină, o duce la gură, ș-o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol, o mestecă... — „Ei, cum dai măslinile, dragă cutare?“... — „Atît“... — „Scump, scump de tot la așa vremuri“. — „Vremuri grele!“ Și pleacă... Intră peste drum. Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucățică, îi face vînt. Pleasc, pleasc... — „Cum petreceți icrele?“... — „Atît“... — „Scump. Scump. Vremuri grele!“ Și pleacă... Se duce la pastrama-giul din colț. „Ia să vedem, vericule, cum ți-e marfa, că nu mai dau pe la cutare...“ Ia o feliuță, îi face de petrecanie. — „Cum o dați?“ — „Pe parale și atît“. — „Aș v-ați scumpit de tot. S-au dus vremurile alea... Vremuri grele!“ Și pleacă. Îi e sete. Intră într-o bragagerie. „Ei... să gust... ce bașibuzuc aveți?“ Suge un fund de tinichea. Ghiorț, ghiorț, ghiorț. „Zeamă de aguridă. Cin' s-o bea? Cin' s-o plătească? Vremuri...“ Și pleacă. Așa mîinîncă și se răcorește, și pe el îl dau banii afară din casă.

Și bătrînii, hi-hi, ho-ho, hi-hi... Rîd cu lacrimi...

(B. Șt. Delavrancea — *Hagi-Tudose*)

cl. V^h - ex. m. 3 a.6 - p. 256

SINTAXA

Partea gramaticii care stabilește regulile îmbinării cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze se numește *sintaxă*.

Părțile de vorbire studiate la morfologie îndeplinesc în propoziție diferite funcțiuni, și anume: de subiect, de predicat, de atribut sau de complement.

Sintaxa are două mari subdiviziuni:

Sintaxa propoziției

Sintaxa frazei.

Sintaxa propoziției studiază *felul propozițiilor* după înțeles, formă și alcătuire, precum și părțile componente ale propoziției, *părțile de propoziție*.

Sintaxa frazei studiază cele două feluri de unire a propozițiilor în frază:

— *coordonarea*, adică unirea propozițiilor de același fel, și

— *subordonarea*, adică unirea între propoziții în care una depinde de alta.

Sintaxa studiază, de asemenea, *construcțiile eliptice*, *ordinea cuvintelor în propoziție* și a *propozițiilor în frază*.

În strânsă legătură cu sintaxa se dau regulile întrebuințării semnelor de punctuație.

PROPOZIȚIA

Ø Îmbinare de cuvinte care exprimă o comunicare
cu ajutorul unui singur predicat se numește *propoziție*.

Propozițiile pot fi împărțite în mai multe
grupe:

1. după ^{scop} înțelesul lor,
2. după forma lor și
3. după alcătuirea (structura) lor.

1. FELURILE PROPOZIȚIILOR DUPA ÎNȚELES

După înțeles, propozițiile sînt: *enunțiative, interogative, exclamative, optative, imperative.*

— *Propoziția enunțiativă* exprimă o constatare sau o observare reală, față de care vorbitorul nu-și exprimă nici o stare sufletească. În aceste propoziții se întrebuintează mai cu seamă modul indicativ.

Propoziția enunțiativă este rostită fără o intonație specială:

⊗ Floarea cu coroană aurie se clătină lin spre copilă, la adierea vîntului.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

— *Propoziția optativă* exprimă dorința de a se realiza sau nu o anumită acțiune sau stare.

Într-o astfel de propoziție este întrebuintat modul optativ:

⊗ Dar *aș vrea să văz ziua pământului vestită,*
Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat...

(Gr. Alexandrescu — *Anul 1840*)

— *Propoziția interogativă* exprimă o întrebare. Ea se poate construi cu toate modurile, afară de imperativ.

Propoziția interogativă este legată de un răspuns, deoarece cel care o folosește urmărește scopul de a afla ceva:

⊗ — *Ei, știi ceva?* o întrebă el.
— Nu știu nimica, zise ea tristă...

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

— *Propoziția imperativă* exprimă o poruncă, o rugămintă, un sfat sau un îndemn, pe care vorbitorul le adresează, de obicei, persoanei cu care vorbește.

Modurile întrebuințate în propozițiile imperative sînt *imperativul* și *conjunctivul* (*citește! să citești!*).

⊗ — Puișorule, *nu mai scoate capul pe ferastră!*...

(I. L. Caragiale — *D-l Goe*)

O b s e r v a Ț i i

1. Intonația joacă un mare rol în determinarea nuanței de înțeles pe care o exprimă propoziția imperativă (poruncă, rugămintă sau îndemn).

2. Uneori, propoziția imperativă poate fi exprimată prin *interjecții* (cu *valoare verbală*):

— *Sst!* (Tăceți!)

3. Alteori, în propoziția imperativă verbul lipsește și totuși nuanța de poruncă apare foarte puternică:

— *Tăcere!* (Faceți tăcere!)

— *Propoziția exclamativă* exprimă stări sufletești de admirație, supărare, mînie etc.:

⊗ *Cît de frumoasă te-ai gătit,
Nатурo, tu!...*

(G. Coșbuc — *Vara*)

O b s e r v a Ț i e

La sfîrșitul propozițiilor enunțiative se pune punct. La sfîrșitul propozițiilor exclamative, optative și imperative se pune semnul exclamării. Propozițiile interogative se încheie cu semnul întrebării.

2. FELURILE PROPOZIȚIILOR DUPĂ FORMĂ

După formă, propozițiile sînt de două feluri:

⊗ — *afirmative* și

— *negative.*

Propozițiile afirmative aprobă sau confirmă ceva:

⊗ *De două ori l-am văzut pe Cuza-vodă!*

(M. Sadoveanu — *Povestiri de sară*)

Propozițiile negative dezaprobă sau tăgăduiesc ceva:

⊗ *Cu capul în poala bunichii niciodată
n-am putut asculta un basm întreg.*

(B. Șt. Delavrancea — *Bunica*)

3. FELURILE PROPOZIȚIILOR DUPĂ ALCĂȚUIRE (STRUCTURĂ)

Pentru a exprima o comunicare, cuvintele stau în anumite raporturi unele cu altele, îndeplinind funcțiunile de: *subiect*, *predicat*, *atribut* și *complement*.

Subiectul și mai cu seamă *predicatul* constituie miezul propoziției; ele sînt elementele absolut necesare exprimării unei comunicări. De aceea, ele sînt *părțile principale* ale propoziției. Ca să existe propoziție, este suficient să existe subiect și predicat sau numai predicat, cînd acesta este exprimat prin verbe impersonale.

Propoziția alcătuită numai din subiect și predicat sau numai din predicat se numește *propoziție simplă*.

(x) A înflorit liliacul. Plouă.

Atributul și complementul, putînd lipsi dintr-o propoziție, constituie *părțile secundare* ale acesteia.

Propoziția care cuprinde, în afară de subiect și predicat, cel puțin o parte secundară de propoziție, se numește *propoziție dezvoltată*.

(x) Și mă simțeam ușor ca un fulg plutind pe o apă...

(B. Șt. Delavrancea — Bunica)

RAPORTURILE DINTRE PĂRȚILE PROPOZIȚIEI

Între părțile propoziției pot exista două feluri de raporturi:

1. de *coordonare* și
2. de *subordonare*.

RAPORTURI DE COORDONARE

Cuvintele unei propoziții care îndeplinesc același rol, determină același cuvânt și răspund la aceeași întrebare, se află în raport de *coordonare*.

Raport de coordonare poate exista între *subiecte*, între *attribute*, între *nume predicative* sau între *complemente* de același fel:

În grădini, în câmpi, pe dealuri, prin poiene și prin vii

Ard movili buruienoaase...

(V. Alecsandri — *Dimineața*)

Cuvintele *în grădini, în câmpi, pe dealuri, prin poiene și prin vii* sînt toate complemente circumstanțiale de loc, determină *același* cuvânt (verbul *ard*) și răspund la aceeași întrebare (unde?). Aceste părți de propoziție se află între ele în raport de *coordonare*.

Coordonarea părților de propoziție se poate face prin simpla lor alăturare — *juxtapunere* — ca în cazul de mai sus; acestea formează *părțile multiple de propoziție*. Între ultimele două cuvinte ale părților multiple intervine, de obicei, conjuncția și.

Coordonarea părților de propoziție se face și cu ajutorul conjuncțiilor.

Vremea este *frumoasă*, dar *secetoasă*.

În exemplul de mai sus, numele predicative *frumoasă* și *secetoasă* se găsesc în raport de coordonare prin conjuncția adversativă *dar*.

RAPORTURI DE SUBORDONARE

Cuvintele unei propoziții se află în raport de *subordonare* atunci când unul precizează înțelesul celuilalt.

Raporturi de subordonare există între *atribut* și substantivele pe care le determină, și între *complement* și verbele, adjectivele sau adverbele pe care le determină acesta.

Se scutură din salcîmi o ploaie de miresme.

(B. Șt. Delavrancea — *Bunicul*)

Cuvintele *din salcîmi* determină înțelesul verbului *se scutură*, formînd un complement circumstanțial de loc al acestuia. Cuvintele *din salcîmi* se află în raport de subordonare față de verbul *se scutură*.

Cuvintele *de miresme* determină înțelesul substantivului *ploaie*, fiind atributul acestuia. Cuvintele *de miresme* se află în raport de subordonare față de substantivul *ploaie*.

Observații

În schemă, raporturile dintre cuvintele unei propoziții se pot exprima astfel:

— Cuvintele nr. 7 și 6 reprezintă subiectul și predicatul acestei propoziții (*movili ard*).

— Cuvîntul nr. 8 (*buruienose*) este atribut, subordonat substantivului *movili*.

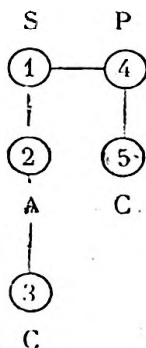
— Cuvintele nr. 1 (*în grădini*), nr. 2 (*în câmpi*), nr. 3 (*pe dealuri*), nr. 4 (*prin poiene*) și nr. 5 (*prin vii*) sînt complementele circumstanțiale de loc, în raport de subordonare față de verbul *ard* (nr. 6): între ele, însă, toate aceste complemente de același fel se află în *raport de coordonare*.

2. Schema propoziției:

— Moșneagul, iute ca un prîsnel, așterne țolul.

1 2 3 4 5

(I. Creangă — *Punguța cu doi bani*)

Cuvintele nr. 5 (*țolul*) și 3 (*ca un prîsnel*) sînt complemente subordonate cuvîntului nr. 4 (*așterne*), care este verb (cu funcțiune de predicat), și cuvîntului *iute*, care este adjectiv (cu funcțiune de atribut).

Cuvîntul nr. 2 (*inte*) este atribut, subordonat cuvîntului nr. 1 (*moşneagul*), care este substantiv (cu funcţiune de subiect).

PROPOZIȚII ELIPTICE

Propozițiile în care lipsesc una sau chiar ambele părți principale — pe care însă vorbitorul le subînțelege din propozițiile anterioare — se numesc *propoziții eliptice*.

Propozițiile eliptice se folosesc pentru a evita repetițiile și pentru a obține o exprimare mai concisă.

De aceea, cele mai multe propoziții eliptice se găsesc în replicile unui dialog.

- Mă rog... aveți apă?
- Da.
- E rece?
- Potrivită.

(I. L. Caragiale — *Petițiune*)

Da din textul de mai sus este o propoziție eliptică și de subiect și de predicat, care sînt subînțelese din propoziția anterioară: *Avem apă*.

Potrivită este o propoziție eliptică de subiect (*apă*) și de verbul copulativ (*este*). Ea înseamnă: *Apa este potrivit de rece*.

Exercițiu

Despărțiți în propoziții textul următor și arătați felul propozițiilor după înțeles, formă și alcătuire:

Într-o după-amiază pe la sfârșitul lui august, pe cînd puii se jucau frumos în miriște împrejurul prepeliței, aud o căruță venind și oprindu-se în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au ridicat toți în sus capetele cu ochișorii ca niște mărgele negre și ascultau.

„Nerol înapoi!” s-a auzit un glas strigîm.

Puii n-au priceput: dar mama lor, care înțelesese că e un vînător, a rămas incremenită. Scăparea lor era lăstarul, dar tocmai dintr-acolo venea vînătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiți cu pămîntul, și cu nici un preț să nu se miște.

— Eu o să zbor; voi să rămîneți nemișcați; care zhoară e pierdut. Ați înțeles?

Puii au clipit din ochi c-au înțeles, și au rămas așteptînd în tăcere.

Se auzea fișșitul unui cîine care alerga prin miriște și din cînd în cînd glasul omului:

— Unde fugi? înapoi, Nerol!

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Puiul*)

PARTILE PRINCIPALE ALE PROPOZIȚIEI

SUBIECTUL

Partea principală a propoziției care arată despre cine se vorbește în propoziție se numește *subiect*.

Subiectul răspunde la întrebările *cine? ce?*, puse predicatului.

... *a stat de strajă Lenin* prin veacuri
zbuciumate,...

(Dan Deşliu — *Celor ce vin*)

Noaptea se lăsase pe câmpii...

(M. Sadoveanu — *Neamul Şoimăreştilor*)

Subiectul arată:

1. *cine îndeplineşte acţiunea* exprimată de predicat, când acesta este exprimat printr-un verb la diateza activă sau reflexivă:

Iar iepurile *a zbughit-o* la jucat.

(Em. Girleanu — *Fricosul*)

Atunci, căţeluşa *s-a mişcat* o clipă.

(M. Sadoveanu — *Puica*)

2. *cine suferă acţiunea* exprimată de predicat atunci când acesta este un verb la diateza pasivă:

Şi poalele pădurii *sînt palid luminate*
De flăcările roşii...

(V. Alecsandri — *Dumbrava Roşie*)

3. *cine este fiinţa sau lucrul căruia i se atribuie diferite însuşiri* cu ajutorul numelui predicativ:

Pădurile erau cafenii, munţii albaştri

(M. Sadoveanu — *La Mestecânci*)

**Părțile de vorbire
prin care poate fi exprimat subiectul**

Subiectul poate fi exprimat printr-un:

a. *substantiv*:

(X) *Tropotele* cailor sunau subțire pînă la mari depărtări.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

b. *pronume* (orice fel de pronume):

(X) *Cineva...* a tras semnalul de alarmă.

(I. L. Caragiale — *D-l Goe*)

c. *adjectiv substantivat*:

(X) *...Cel mic* era harnic și cuminte.

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

d. *numeral*:

(X) *Al cincilea* coase dosarele...

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Blana lui Isaia*)

e. *verb* (la infinitiv sau supin):

(X) *A învățat* este o datorie de onoare.

Și bine de învățat acum.
f. *adverb substantivat*:

Dar *binele* cîteodată urmează după rău.

Observație

Subiectul poate fi exprimat și prin grupuri de cuvinte care desemnează nume de instituții, titluri de opere etc.

Dumbrava minunată este una din cele mai bune lucrări ale maestrului Mihail Sadoveanu.

SUBIECT SUBÎNȚELES *- inclus*

Cînd subiectul este exprimat printr-un pronume personal de persoana I sau a II-a, el poate adeseori lipsi, fiind subînceles din terminația personală a verbului, iar la verbele reflexive, și din pronumele reflexiv.

Asemenea propoziții se numesc propoziții cu subiect *subînceles*.

X *inclus* *Ți-ai ațintit* privirea pe carte și înveți...

(D. Deșliu — *Celor ce vin*)

Învăț mult - *subînceles*

Subiectul subînceles este, aici, *tu*. El este, de fapt, conținut în terminația personală a verbului *înveți* (tu *înveți*) și în pronumele reflexiv *ți* al verbului *ți-ai ațintit*.

PROPOZIȚII FĂRĂ SUBIECT

Propozițiile al căror predicat este exprimat printr-un verb impersonal sau printr-o construcție verbală impersonală sînt *propoziții fără subiect*.

În această categorie intră:

1. Propozițiile în care predicatul este exprimat prin verbe impersonale care indică fenomene atmosferice:

a. *plouă, tună, fulgeră* etc.

✓ Afară *fulguiește* mereu.

(A. Vlahuță — *Socoteala*)

b. *se luminează, se înserează* etc.

✓ Iarna *se înserează* devreme.

2. Propozițiile în care predicatul este exprimat printr-o construcție verbală impersonală, care indică fenomene atmosferice: *e ziuă, e noapte, e lumină, e cald, e rece, e ger, era bine* etc.

... dar în cotlonul nostru *era bine*.

(M. Sadoveanu — *Hultanul*)

J. VII - p. 266 - pec. m. I.

SUBIECT MULTIPLU

Propoziția care are două sau mai multe subiecte se numește propoziție cu *subiect multiplu*.

Spice, munți, păduri și schele
Sînt avcrea țării mele.

(M. Beniuc — *Stema țării*)

Observație

✓

Subiect logic și gramatical.

Subiectele multiple se despart prin virgulă atunci cînd ele nu sînt legate prin conjuncția și.

profesor

J. VIII - p. 198 - ex. m. 2

RECAPITULAREA SUBIECTULUI

1. Definiție

2. Părțile de vorbire prin care poate fi exprimat

{	— substantiv	{	— adjectiv
	— pronume		— numeral
	— orice parte de vorbire cu valoare de substantiv		— verb
			— adverb

3. Subiect subînțeles: *inoăță*m

a) Cînd predica- — *tună*
tul *este verb* — *îutgeră* etc.
impersonal — *se inse-*
rează etc.

4. Propoziții fără subiect

b) Cînd predi-
catul *este expresie*
verbală — *e trig*
impersonală — *e cald* etc.

5. Subiect multiplu

Exercițiu

Găsiți subiectele din textele următoare și arătați prin ce sint exprimate:

a) Cel urmărit, cu strai roș și cu platoșă, deodată se întoarce.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

b) Stelele pâliră; pădurea, copacii, tufele își dezbrăcară deodată umbra.

(Em. Gîrleanu — *Fricosul*)

c) Și ce e drept nu e păcat, avea o mindrețe de grădină de era pomîină; iar trancaafirii, mixandrele, garoafele, primulele, petargoniile și felurimile de flori, piersicile, caisele, pepenii, coacăzele, strugurii și felurimile lui de poame erau vestite în tot orașul, ba și în București.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Pană Trăsnea Sîntul*)

d) Iar alții dintre ei... umblau și mai departe.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

e) În pridvor, afară, cineva își scutură picioarele.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

f) Asta duce un car de var, celălalt un car de poame; mai apoi vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage, ori alt lemn lucrat.

(I. Slavici — *Popa Tanda*)

g) Cel întrebat tace.

(Al. Sahia — *Revoltă în port*)

h) Ne dase nume de Curcani
Un hitru bun de glume,...

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanul*)

i) Nu trece nici un ceas la mijloc, ș-un cuptor de plăcinte, cîțiva pui pîrpăliți în frigare și prăjiți în unt, o străchinoaică de brînză cu smîntînă și mămăliguța erau gata.

(I. Creangă — *Soacra cu trei nurori*)

j) Drumul, cărările, casele, copacii, toate
par mai vesele și mai frumoase, gătite ca de
sărbătoare, în lumina dulce a acestei dimineți
senine de vară.

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

l) Nu mai trec pe ulițe jandarii, —
Perceptori, primari și portărei,...

(D. Corbea — *Tovarășul Ion*)

PREDICATUL

Partea principală a propoziției care arată ce se
spune despre subiect se numește *predicat*.

*ce este cum
este sau*

Predicatul răspunde la întrebările: *ce face? cum
este? și ce (cine) este?*, puse subiectului.

Între subiectul și predicatul unei propoziții
există o strânsă legătură, ca aceea dintre autor și
fapta sa, dintre un lucru sau o ființă și calitățile
lui. Acest lucru se vede din propozițiile de mai
jos care arată:

1. *ce face subiectul:*

x *El intră în casă...*

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

2. *cum este subiectul:*

x *Apusurile erau ca sîngle...*

(Em. Girleanu — *Franza*)

3. *ce (cine) este subiectul:*

✕ *Bunicii mei sînt strănepoții acelor oameni.*

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

Predicatul este de două feluri: *verbal* și *nominal*.

PREDICATUL VERBAL

Predicatul exprimat numai printr-un verb la mod personal sau prin alte părți de cuvînt cu valoare verbală se numește *predicat verbal*.

ce face sau consi...

Predicatul verbal poate arăta că:

1. *subiectul face acțiunea:*

În vaduri ape repezi curg...

(G. Coșbuc — *Mama*)

2. *subiectul suferă acțiunea:*

Ordinele nu mai sînt ascultate.

(Al. Sahia — *Revoltă în port*)

3. *subiectul posedă ceva:*

Avea și dînsul trei feciori...

(G. Coșbuc — *Trei, doamne, și toți trei*)

4. *subiectul există:*

Erau odată într-un sat doi frați...

(I. Creangă — *Dănilă Prepeleac*)

Predicatul verbal poate fi exprimat prin:

a. *un verb predicativ la mod personal, la orice diateză.*

— la *diateza activă*:

Peste vîrf de rămurele
Trec în stoluri rîndurile...

(M. Eminescu — *Ce te legeni...*)

— la *diateza pasivă*:

...pavilionul portului a fost rupt în mii de bucăți.

(Al. Sahia — *Revoltă în port*)

— la *diateza reflexivă*:

Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură...

(V. Alecsandri — *Dimineața*)

b. *locuțiune verbală*:

De cîte ori priveam la ea
Cu dor mi-aduc aminte
Sfiala ce mă cuprindea...

(Șt. O. Iosif — *Bunica*)

c. *expresii verbale impersonale, ca:*

— *e ger, e senin, e înnourat* etc. (care indică aspecte ale naturii). Ele pot fi uneori înlocuite prin verbe impersonale: *geruiește, se înseninează* etc.:

Afară plouă, ninge: afară-i vijelie...

(V. Alecsandri — *Serile la Mircești*)

sau ca:

— *e bine, e rău, e drept* etc. (care arată anumite constatări valabile pentru toți). Ele se pot înlocui uneori prin verbe reflexive cu sens impersonal:

se cuvine, se cade etc.

(d.) *interjecții* cu valoare verbală:

...unde văd masă întinsă, hop și ele!

(C. Hogăș — *In Munții Neamțului*)

Exerciții

d. v. 10. m. 3- p. 198.

1. Arătați, oral, predicatele verbale din textul următor:

„Cînd mi-l aduc aminte pe dînsul mi se desfășoară înaintea ochilor întreaga lume a tineretilor, cu toate farințele ei acum pierdute pentru totdeauna: și nici unul dintre noi toți, care împreună am trecut prin acea lume, nu poate să gîndească la tineretele sale fără ca să-i treacă, așezat, retras și întotdeauna înțelept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor, pentru că Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturor.

(I. Slavici — *Budulea Taichii*)

2. Copiați textele de mai jos și subliniați predicatele verbale:

a) Jos, sub nucul uriaș
Gruia adormise —
Doarme ca un copilăș
Legănat de vis.

Paloșu-i, atîrnă-n cui
Animat de-o cracă —
Murgul paște-n voia lui,
De urît să-i treacă.

Scoală, Gruio, drag copil,
Scoală, Gruio dragă!
Au nu vezi cum vin tiptil
Turcii și te leagă?

(Șt. O. Iosif — *Gruia*)

b) Acolo este o privighetoare pe care o
știm noi de mult... Va fi băgat și ea poate
de samă schimbările de la curte:

(M. Sadoveanu — *Povestea cu privighetoarea*)

c) Nu-ți face și dumneata atîta inimă rea,
că o dată avem să mergem cu toții acolo.

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

d) Cînd au sosit oștirile-ncercate
Să slobozească-al tău pămînt robii,
Cîmpii și munți cu creste fulgerate —
Mai mult, mai tinerește l-am iubit.

(Al. Andrițoiu — *Patriei*)

PREDICATUL NOMINAL

Predicatul format dintr-un nume predicativ și un
verb copulativ se numește *predicatul nominal*.

analiza sintaxă, ce sau cum și 217

Predicatul nominal arată:

1. *cum este subiectul* (însușirea pe care o are subiectul):

Cumnata Nastasia de la Malu Surpat era mult mai atentă decît el.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

2. *ce sau cine este subiectul*:

Cocoșul acela negru e ceasornicul curții mele.

(Em. Gîrleanu — *In curtea mea*)

Verbele copulative

Verbul care leagă numele predicativ de subiect, adică ajută numelui predicativ să comunice ceva despre subiect se numește *verb copulativ*.

Verbul copulativ cel mai des întrebuințat este *a fi*.

Nevașta acestui sărac era muncitoare și bună la inimă...

(I. Creangă — *Dănilă Prepeleac*)

Alte verbe copulative, în afară de verbul *a fi*, sînt: *a deveni*, *a părea*, *a rămîne*, *a se chema*, *a se numi*, *a se naște*, *a se face* etc.

✓
Fostul sat *părea curat și bine organizat.*

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

Observație

Verbele copulative se cunosc după aceea că ele pot fi ușor înlocuite cu verbul copulativ *a fi*.

El pare *slăbuț*. El este *slăbuț*.

Numele predicativ

*cine, ce cum ești
subiectul*

Partea de vorbire care împreună cu verbul copulativ formează predicatul se numește *nume predicativ*.

Numele predicativ poate fi exprimat prin:

a. *substantiv*:

x Eu *sînt* a sa *mumă*, *el* e *fiul* meu; ✓

(D. Bolintineanu — *Muma lui Ștefan cel Mare*)

b. *adjectiv*:

x Glasul ei nu-i *așa de gros și răgușit*, ci-i *mai subțire și mai frumos*.

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

c. *pronume*:

afară de al reflexiv

Și ce cap *frumos* răsare!

Nu-i *al meu*? *Al meu* e oare? ✓

(G. Coșbuc — *La oglindă*)

d. numeral:

Și era una la părinți.

(M. Eminescu — *Luceafărul*)

e. verb (la infinitiv sau supin):

Datoria lui este de a învăța.

f. adverb:

Tristă veste, prieteni, să ne gătim de moarte,
Începură să zică, toporul e aproape...

(Gr. Alexandrescu — *Toporul și pădurea*)

Observații

1. Nu trebuie confundat predicatul verbal exprimat prin verb la diateza pasivă cu un predicat nominal.

Astfel, în propoziția *Ion a fost lăudat de mama sa*, predicatul *a fost lăudat* este un predicat verbal exprimat prin verbul *a lăuda*, la diateza pasivă. Verbul *a fost* nu este aici verb copulativ, ci auxiliar morfologic al diatezei pasive.

2. De asemenea, predicatele verbale exprimate prin expresii verbale impersonale nu trebuie confundate cu predicatele nominale.

În propoziția *e ger*, verbul *e* nu este un verb copulativ (adică nu face legătura între un subiect, care în cazul de față nu există, și între un nume predicativ).

Aceeași explicație este valabilă și pentru predicatele verbale: *e bine*, *e rău*, *e drept* etc.

3. Nici locuțiunile verbale nu trebuie confundate cu predicatele nominale. Ele pot fi, de altfel, reduse la un verb predicativ:

— <i>îmi aduc aminte</i>	— îmi amintesc
— <i>a dat în pîrg</i>	— s-a pîrguit
— <i>a dat rod</i>	— a rodit
— <i>se dă de-a rostogolul</i>	— se rostogolește etc.

Exerciții

C. VII - ca nr. 4 - p. 198.

1. Arătați felurile predicatelor din textele de mai jos:

a) Aerul era umed, răcoros, îl sorbeam ca pe o băutură întăritoare. Șezui pe o buturugă și deodată îmi păru că toți copaciiăștia sînt ființe vii, care privesc prietenește la noi. Cît sînt de voinici, unii chiar uriași, și cît de blînzi!

(I. Agirbiceanu — *Dimineața*)

b) Satul Șoimăreștilor rămase trist, apăsatsat de îngrijorări, ca de un nour.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

c) Timp de un ceas și jumătate, drumul e bun; vine apoi un pripor pe care îl urci, și după ce ai coborît iar în vale, trebuie să faci popas, să adapi calul ori vita din jug și să le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iară mai departe, locurile sînt rele.

(I. Slavici — *Moara cu noroc*)

2. Copiați textele următoare și subliniați predicatetele (cu o linie verbul copulativ și cu două linii numele predicativ):

a) Ramurile copacilor stăteau învăluite într-o promoroacă de pietre scumpe, care scînteiau lin, neclintite: omătul părea albăstriu și se întindea proaspăt și nepătat, pretutindeni.

(M. Sadoveanu — *Povestea cu iepurii*)

b) Dar nu arată nici o frică față de Fram. Dimpotrivă, părea foarte bucuros și nerăbdător să coboare și să facă mai repede cunoștință.

(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

c) Își plecă o dată botul uscat spre luciul apei, apoi iar rămase neclintită.

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului*)

d) Dar pînă la ele erau de străbătut locuri pline de primejdii.

(Em. Gîrleanu — *Căprioara*)

e) Brațul ce-l țineam în față era pavază bună, dar din vreme în vreme, tot mă ardea cite o jordiță peste obraz.

Cărarea era moale, cu frunzele uscate, umede, pe alocuri era ierboasă.

(I. Agîrbiceanu — *Dimineața*)

f) Cerul rămase acoperit de nori.

(Em. Gîrleanu — *Frunza*)

g) Viitorul e al tău... suspină Cocor și zîmbi și el nenumăratelor icoane pe care

le adunase din rătăcirile prin țara nouă a socialismului.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

h) Țara-i cu noi!

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoacă*)

i) Minereu, cărbune și bucate
Ale tale-s, fiu al muncii, toate.

(M. Beniuc — *Nu uita*)

j) În jurul tău e-un clocot de muncă înțelept:
Republica voinică îți crește viitorul...

(Dan Deșliu — *Celor ce vin*)

cl. VII - p. 270 - ex. 3b.

ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL

Acordul predicatului cu subiectul se face astfel:

I. Când este un singur subiect

1. Predicatul verbal exprimat printr-un verbu la diateza activă se acordă cu subiectul în *numar* și *persoană*.

Pers. a III-a pl.

↓ _____ ↓
* *Batalioanele* noastre *pornuseră* la ceasurile *trei*...

(M. Sadoveanu — *Luarea Griviței*)

2. Predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă se acordă cu subiectul în *persoană, număr, gen și caz*.

Pers. a III-a pl. neutru, nominativ

× *Ordinele nu mai sînt ascultate.*

(Al. Sahia — *Recoltă în port*)

3. La predicatul nominal se face un dublu acord:

a. *Verbul copulativ* se acordă cu subiectul în *număr și persoană*.

Pers. a III-a pl.

× *Flăcăii erau tăcuți...*

(M. Sadoveanu — *Luarea Grivitei*)

b. *Numele predicativ* (exprimat prin adjectiv sau parte de vorbire cu valoare adjectivală) se acordă cu subiectul în *gen, număr și caz*.

× *Popasurile erau mai dese.*

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

II. Cînd este subiect multiplu

1. *Acordul în persoană și număr*

Cînd într-o propoziție sînt mai multe subiecte exprimate prin pronume personale la diferite persoane, între care și persoana I, predicatul se pune la persoana I plural.

✓ **Eu, tu și el mergem** să vizităm muzcul Teodor Aman.

Cînd subiectul multiplu este exprimat prin pronume personale de persoana a II-a și a III-a, predicatul se pune la persoana a II-a plural.

✓ **Tu și el mergeți** la concert.

Dacă o propoziție are mai multe subiecte asociate în egală măsură la acțiunea predicatului, predicatul se pune la plural.

✗ *Obrazul pămîntiu, ochii triști i se cufundară* ca într-o fumegare.

(M. Sadoveanu — *Hoțul*)

2. *Acordul în gen*

La predicatul nominal, acordul numelui predicativ (adjectiv sau participiu) cu subiectul multiplu, alcătuit din substantive de gen diferit, se face în chipul următor:

a) Cînd subiectele sînt nume de ființe de gen diferit, numele predicativ ia forma de masculin plural:

✓ *Ion și Ana sînt cei mai vrednici* din clasă.

b) Cînd subiectele propoziției sînt substantive de genul feminin și neutru, numele predicativ ia forma de feminin neutru plural.

✗ *Dulapul și masa lui de lucru sînt totdeauna îngrijite.*

c) Cînd ambele sau toate subiectele sînt la plural, numele predicativ ia forma genului subiectului celui mai apropiat ca așezare.

Y *Trandafirii și micșunelele sînt acoperite de rouă.*

d) Dacă unul din subiecte este la plural, acordul numelui predicativ se face cu genul acestuia.

Y *Trandafirii și laleaua sînt acoperiți de roua.*

l. VIII - ca. m. 2 - p. 199.

— RECAPITULAREA PREDICATULUI

I. Definiția

II. Felurile predicatului

1. *Predicatul verbal*

— Definiție

Se exprimă prin:

- verb la cele trei diateze
- locuțiune verbală (*imi aduc aminte*)
- *expresii verbale impersonale de felul:*
 - *e cald, e ger etc.*
 - *e bine, e rău, e potrivit etc.*
 - *interjecții cu valoare verbală: hai!*

2. *Predicatul nominal*

— Definiție

Prin ce este exprimat: *nume predicativ* + verb copulativ

a. *Verbe copulative* *a fi, a părea, a rămîne, a se face, a se simți, a se numi etc.*

b. *Numele predicative*
pot fi exprimate

prin:

- substantiv
- adjectiv
- pronume
- numeral
- verb (infinitiv, supin)
- adverb.

III. Acordul predicatului cu subiectul

Regulile acordului în cazul predicatului verbal și nominal.

ATRIBUTUL

Partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un locuitor al acestuia (pronume, de exemplu) se numește *atribut*.

Atributul răspunde la întrebările: *care?* *ce tel?* *al, a, ai, ale cui?* și *cît?* puse substantivului determinat.

a) Atributul determină un substantiv:

× În jur creșteau mesteceni tineri, care-și tremurau domol *crengile* subțirele și desfrunzite.

(M. Sadoveanu — *La Mestecănei*)

b) Atributul determină un pronume:

× Și el — *el*, vîrful mîndru al celor ce apasă — Salută-n a lui cale pe-apărătorul mut.

(M. Eminescu — *Impărat și proletar*)

Cuvintele subliniate în textele de mai sus sînt atribute.

După părțile de vorbire prin care este exprimat, atributul poate fi: *adjectival*, *substantival*, *pronominal*, *verbal* și *adverbial*.

ATRIBUTUL ADJECTIVAL

Atributul exprimat printr-un adjectiv sau printr-un cuvânt cu valoare de adjectiv — verb la participiu sau numeral — se numește *atribut adjectival*.

Rolul principal al atributului adjectival este de a arăta *felul* obiectului denumit de substantivul determinat.

Atributele adjectivale pot fi exprimate prin:

1. *Adjectiv propriu-zis* (la orice grad de comparație):

a) Deodată însă își făcu loc prin îngrămădeală **un bătrîn mărunt, îndesat**, cu **barba scurtă și țepoasă, cu ochii ascuțiți și aspri**.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

b) Imbrăcărea azi *vestmîntul*

Cel mai mîndru, cel mai scump...

(E. Jeheleanu — *Bălcescu*)

2. *Verb la participiu*:

Printre case și rîpa țăranului trecea *drumul* de care noroios și adînc, **brăzdat de roți**.

(P. Dumitriu — *O sută de kilometri*)

3. Numeral (cardinal, ordinal, multiplicativ, nehotărît):

Cea dintâi *rază* de soare s-a împletit pe
× dînsa ca o sîrmă de aur.

(Em. Girleanu — *Frunza*)

Toate atributele de mai sus arată felul obiectelor denumite de substantivele pe care le determină, răspunzînd la întrebările: *ce fel?* și *care?*

O b s e r v a Ț i i

1. Atributul adjectival poate fi exprimat și printr-un verb la *gerunziu*, cu valoare de adjectiv, ca în exemplul acesta:

Apele spumegînde ale Bistriței coboară vijelios.

2. Atributul adjectival exprimat prin adjectiv propriu-zis sau verb la participiu (uneori la gerunziu) cu valoare adjectivală *se acordă în gen, număr și caz* cu substantivul determinat.

3. Între atributul adjectival și substantivul pe care îl determină nu se pune virgulă.

Exerciții

1. Analizați oral textele de mai jos, arătînd care sînt atributele adjectivale și prin ce părți de vorbire sînt exprimate:

a) Era un om îndesat, dar sprinten; îmbrăcat în ștofă grosolană și croită cam larg, ca un învățător de țară. Fața îi arăta vîrsta de vreo treizeci de ani; era o față măslinie, cu fălci late;.....

Sprîncenele subțiri și ochii codați, negri, nu spuneau niciodată nimic; numai gura

strînsă, de om hotărît, rîdea adesea, scurt, cînd Nelă se întorcea să vorbească celui de lîngă el.

(Petru Dumitriu — *Noaptea din unie*)

b) Veneau și răzeșii în urma lor, îmbrăcați în straiile cu care aveau obiceiul să iasă la oaste: ciubote de piele roșă, pantaloni largi și încrețiți în jurul mijlocului dintr-un șiac cafeniu și ilice negre cu nasturi rotunzi de argint și cu mînecele largi.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

2. Copiați textele următoare și scoateți atributele adjectivale într-un tabel de felul celui de mai jos:

Atributul adjectival	Pe cine determină	Întrebarea	Prin ce este exprimat		
			adj. propriu-zis	participiu	numeral
<i>uscat</i>	<i>om</i>	<i>ce fel?</i>	—	<i>participiu</i>	—

a) Era un om uscat, cu ochii arzători, îmbrăcat simplu, cu straie mohorîte. În cap purta o pălărie mare de paie, largă și pleoștită ca un clopot, cum poartă și azi în vremea verii țărani Mazoviei.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

b) Era un bărbat tînăr încă, cu fața plină, roșcovană, cu puțină mustață balaie, cu puțin pintece. Un om bine hrănit, cu obrazul mulțamit și cu ochii veseli. Celălalt, pădurarul,

era un zdrahon nalt și spătos, cu mustața groasă, întunecoasă, dar cu privirea limpede și senină.

(M. Sadoveanu. — *În pădurea Petrișorului*)

ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL

Atributul exprimat printr-un substantiv senumeste
atribut substantival.

După mijloacele de exprimare, atributul substantival este de trei feluri:

- genitival,
- prepozițional și
- apozitional.

Atributul substantival genitival este exprimat printr-un substantiv în cazul genitiv.

Rolul principal al atributului substantival genitival este acela de a exprima apartenența, posesiunea:

✗ *Viața lui Grigorescu* — o povestesc operele lui.

(A. Vlahuță — *Pictorul Grigorescu*)

Atributul substantival prepozițional este exprimat printr-un substantiv precedat de prepoziție sau de locuțiune prepozițională.

a) *Atribut exprimat prin substantiv precedat de prepoziție:*

x Un roi de albine se învârtea în zbor.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

b) *Atribut exprimat prin substantiv precedat de locuțiune prepozițională:*

y Într-o poiană din mijlocul unei păduri, gășii urma copitei unui cerb, plină ochi, de apa ploilor.

(Em. Girleanu — *O rază*)

O b s e r v a Ț i i

1. Cînd atributul substantival prepozițional este exprimat printr-un substantiv precedat de prepoziție, substantivul se află în cazul *acuzativ*; substantivele precedate de prepozițiile *asupra* și *contra* se află însă în cazul *genitiv*:
Lupta împotriva dreptății este o luptă zadarnică.

2. Cînd atributul substantival prepozițional este exprimat printr-un substantiv precedat de o locuțiune prepozițională, substantivul stă în cazul *genitiv*, dacă locuțiunea prepozițională este de felul: *în susul, în mijlocul, în dreptul, în jurul* etc.

Dacă locuțiunea prepozițională este de felul: *la mijloc de, în vreme de, în timp de* etc., substantivul stă în cazul *acuzativ*.

3. Atributul substantival prepozițional poate fi exprimat și printr-un substantiv precedat de adverbele de comparație *ca* sau *cît*, cu *valoare de prepoziție*:

Avea doi feciori ca brazii.

Atributul substantival apozitional este exprimat printr-un substantiv în cazul nominativ sau în același caz cu substantivul determinat.

a) Iar la degetul cel mic *o piatră* prețioasă,
un *diamant*, parcă atrăgea raza;

(Em. Girleanu — *O rază*)

b) M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită
doamnei Maria Popescu...

(I.L. Caragiale — *Vizită*)

În exemplul de mai sus, cuvintele *un diamant* și *Maria Popescu* determină substantivele *piatră* și *doamnei*. Ele sînt deci atribute.

Trăsătura caracteristică a acestor atribute este aceea că ele nu depind din punct de vedere logic și real de substantivul pe care îl determină, pe care de fapt îl numesc încă o dată, delinîndu-l.

Aceste atribute stau, din punct de vedere logic, pe același plan cu substantivele pe care le determină, deci sînt puse alături, sînt apozitii. De aceea, aceste atribute se numesc *tribute substantive apozitionale*.

În primul exemplu, atributul *un diamant* se află în cazul nominativ ca și substantivul *o piatră* pe care îl determină.

În exemplul al doilea, atributul *Maria Popescu* se află tot în cazul nominativ, deși substantivul pe care îl determină (*doamnei*) se află în alt caz (dativ).

Atributele substantive apozitionale stau, uneori, în cazul nominativ, indiferent de cazul substantivelor pe care le determină. Obișnuit, ele stau în același caz cu substantivul determinat.

Exerciții

1. Analizați oral atributele substantivale din textele de mai jos, arătând felul lor:

a) ...se aflau îngemănate în sufletul meu răzvrătirea lui Pintilie Rotarul, și mîhnirea maicei mele Polixenia, și mînia uncheșului meu Haralambie, și ghimpii lui domnu' inginer al nostru și atîtea amărăciuni crîncene ale căror istorisiri le ascultasem.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

b) Noapte lucie pe o lume ca din povești: copaci de zahăr, cîmp de cristal, iaz de oglindă. Și-n cuprinsul larg, uriașul policantru al cerului își aprinde, una cîte una, luminile, ca într-o nemăsurată sală de danț.

(Em. Girleanu — *Fricosul*)

c) Era dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, poameni și ospete de bogat. Iară copiii n-avea dascălul Pintilie decît doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Tapului, și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

ap. d. 1900
(I. Slavici — *Popa Tanda*)

d) In grai viu ne-a spus Bălcescu
Revoluția, fierbinte...

Și-azi prin grai urmăm firescul
Drum al luptei înainte.

(Cicerone Theodorescu — *Limba noastră*)

2. Scoateți atributele substantivale din textele de mai jos și așezați-le ca în tabloul de mai jos:

Atributul substantival	Felul lui	Pe cine determină	Întrebarea	Cazul atributului substantival
<i>corbului</i>	<i>genitival</i>	<i>ouăle</i>	<i>ale cui?</i>	<i>genitiv</i>

a) Atuncea, întâia oară, au crăpat ouăle corbului în cuib de cetină. Era frig ca într-o pustie de la mările albe. Iar paserile, înfricoșate, s-au strîns sub streșina bisericii, în sobor mare. Țipau zgribulite, și-n ochii lor sticleau săgeți mărunte de gheață. Veniseră acolo toate locuitorile, de la cîmpie și de la baltă, și toți cîntăreții cei mărunți din dumbrăvi și livezi.

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

b). Într-adevăr, Dumbravă vornicul descălică în fața șatrei domnești, însoțit de-o gloată năprasnică de boieri și de slujitori, purtînd nu veștimente de sărbătoare, nici zîmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oțelită a unei zile de hartă și semeață căutătură a unei biruințe lesnicioase.

(A. Odobescu — *Doamna Chiajna*)

c) În acest loc, la hotarul dintre sălcii și ape, în rîndul plopiilor, am dat de o piatră galbenă de calcar, proaspăt tăiată și adînc înfiptă în țărîmul de nisip.

(Aurel Mihale — *Ceasul amintirilor*)

ATRIBUTUL PRONOMINAL

Atributul exprimat prin pronume propriu-zis sau prin adjective pronominale se numește *atribut pronominal*.

Atributele pronominale exprimate prin pronume propriu-zise prezintă multe asemănări cu atributele substantivele; lucrul acesta este natural, deoarece pronumele ține locul unui substantiv.

Atributele pronominale pot fi exprimate prin:

a. *pronume în cazul genitiv:*

La moartea *părintelui ei*, bunului Petru Rareș... Ruxandra rămăsese în fragedă vîrstă...

(C. Negruzzi — *Alexandru Lăpușeanul*)

b. *pronume în cazul acuzativ cu prepoziție:*

— „E vreunul d-ai noștri cu ei să le ajute?”
Zise un stejar mare...

(Gr. Alexandrescu — *Toporul și pădurea*)

c. *pronume în același caz cu cuvîntul determinat (apozitie):*

El, acela, din dreapta, este bunicul meu.

Atributul pronominal *acela* este exprimat prin pronumele demonstrativ *acela*, care stă în același caz (nominativ) cu cuvîntul determinat (el).

În grupa atributelor pronominale exprimate prin *adjective pronominale* intră attributele exprimate prin:

a. *adjectiv posesiv:*

Dar *mila voastră* n-o primesc.

(G. Coșbuc — *El-Zorab*)

b. *adjectiv demonstrativ:*

E *aceeași poveste*, foarte frumoasă poveste, povestea cu împăratul Măzărean.

(M. Sadoveanu — *Făt-Frumos Măzărean*)

c. *adjectiv interogativ:*

Ce *bine-mi poți tu da?*

(G. Coșbuc — *El-Zorab*)

d. *adjectiv nehotărît:*

Și *toată lumea* se oprește. Urmează *cîteva clipe* de tăcere, de ascultare încordată.

(Al. Sahia — *Revoltă în port*)

Observație

Toate atributele exprimate prin adjective pronominale se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat, semănând din acest punct de vedere cu atributul adjectival:

Doar *cîțiva pași* despart cele două tabere.

(Al. Sahia — *Revoltă în porți*)

Atributul pronominal *cîțiva* exprimat printr-un adjectiv pronominal nehotărit este de genul *masculin*, numărul *plural*, cazul *nominativ*, ca și substantivul *pași* pe care îl determină.

Exercițiu

Analizați atributele pronominale din textele de mai jos după schema dată:

Atributul	Pe cine determină	Prin ce este exprimat		Cazul
<i>acela</i>	<i>colțul</i>	pronume	adj. pronominal	<i>acuzativ cu prepoziție</i>
		—	adj. pronominal	

a) Acolo, în colțul acela de țară, putea să fie cum voia învățătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum mergea școala lui.

.....
- De aceea, domnu' Trandafir al nostru a rămas foarte mirat cînd, într-un rînd, în cei

din urmă ani de dăscălie, a primit vizita unuia din cei de sus.

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandașir*)

b) ...la marginea codrului de-al șaptelea, care se întinde tocmai pe marginea tărîmului ăstuia, se află o babă... și baba asta are o herghelie, iar în herghelie se află un cal năzdrăvan, care te poate duce pe celălalt tărîm. Dar acest cal nu poate să-l capete decît acela care știe să și-l aleagă din toată herghelia după ce o va fi slujit pe baba aceea un an de zile.

(I. Slavici — *Băiet sărac*)

c) Și care romîn nu se simte pătruns de o jale tainică și nesfîrșită, cînd aude buciulul și doinele de munte?

(V. Alecsandri — *Romîni și poezia lor*)

d) Care jachetă? întrebă ea amărîtă, ca de pe altă lume.

(I.L. Caragiale — *Două loturi*)

e) Da, pentru strălucirea acestei dimineți
Luptară muncitorii atîția ani de-a rîndul!

(Dan Deșliu — *Celor ce vin*)

ATRIBUTUL VERBAL

Atributul exprimat prin verb la infinitiv, supin sau gerunziu se numește *atribut verbal*.

a. *Atribut verbal exprimat prin verb la infinitiv:*

Bucuria de-a trăi, ca rîul

Între țărături largi, pe șes, mi-e calmă.

(M. Beniuc — *Bucuria de-a trăi*)

b. *Atribut verbal exprimat prin verb la supin:*

La mîncare și la apă se opreau puțin, ca și cum n-aveau *vreme* multă de pierdut.

(M. Sadoveanu — *La Mestecănei*)

c. *Atribut verbal exprimat prin verb la gerunziu:*

Cu obrazii îmbujorați, cu *ochii* lucind, părea îmbătățită de fuga calului.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

Cuvintele *de-a trăi*, *de gîndit* și *lucind* determină substantivele: *bucurie*, *vreme* și *ochii*. Ele sînt atribute verbale, fiindcă sînt exprimate prin verbe la *infinitiv*, *supin* și *gerunziu*.

O b s e r v a ții

1. Atributul verbal exprimat prin verb la infinitiv este legat mai totdeauna de substantivul determinat printr-o prepoziție. Citeodată, prepoziția poate lipsi, așa cum se poate vedea în exemplul următor:

Mulți ani trecuse la mijloc de cînd acești frați nu mai avusese *prilej* a se întîlni amîndoi.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

2. Atributul verbal exprimat prin verb la supin se construiește de obicei cu prepozițiile: *de* sau *penru*.

Exercițiu

Găsiți atributele verbale din textele de mai jos. Arătați prin ce sint exprimate:

a) Și așa fraged și puținel cum era, ardea de neastîmpăr, de setea de a zbura, de a pleca în lume, de a lupta, de a ispiți necunoscutul, vraja și primejdiile depărtărilor, tăcut și încrezător în el, ca Prîslea cel năzdrăvan din basme.

(A. Vlahuță — *Romînia pitorească*)

b) ...apele curgînd în făgașuri adînci de pămînturi văroase... alcătuiau o icoană a vechii Moldove cea plină de dureri.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

c) Nicu Bălcescu avea o mare dorință de a învăța.

(I. Ghica — *Nicu Bălcescu*)

d) Isaia, cu brațele căzute de-a lungul trupului, se uita de jur împrejur cu dorința de a descoperi un zîmbet pe fața vreunuia din colegi...

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Blana lui Isaia*)

e) Și vede nu departe în fața lui, venind
Un corp de oaste mîndră în aur strălucind.
Erau trei batalioane de gardă-mpărătească
Mergînd voios la Plevna cu dor s-o
cucerească.

(V. Alecsandri — *Sergentul*)

ATRIBUTUL ADVERBIAL

Atributul exprimat prin adverbe sau locuțiuni adverbiale se numește *atribut adverbial*.

a. *atribut adverbial exprimat prin adverb:*

Bătrîna înaintă încet cu *pasul* ei agale.

b. *Atribut adverbial exprimat prin locuțiune adverbială:*

Piciorul de dinainte din stînga, se zgîrci ușurel și prinse a tremura.

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului*)

O b s e r v a Ț i i

1. Atributul adverbial se exprimă printr-un adverb precedat de obicei de prepozițiile *de* sau *din*, dar, uneori, și fără prepoziție.

2. Atributul adverbial exprimat prin adverbe de mod se întrebuițează de obicei fără prepoziție.

Exerciții

1. Dați exemple de propoziții în care să se găsească atribute adverbiale exprimate prin următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale:

de dimineață, cu amănuntul, astă-seară, astă-noapte, din stînga, de toamnă, de primăvară.

2. Găsiți atributele adverbiale din textele de mai jos:

a) Cînd l-a văzut, biata broscuță a încremenit pe pictorușele de dinpoi.

(Em. Girleanu — *Mărinimie*)

b) Întîmplarea de azi, adăugă el, e cea dintîi cumpănă din viața mea.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

c) Țîrîind și săltînd, cîntărețele duseră cu alai pe stiglete în dumbrăvioara de-a-proape.

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

d) Soborul de jos simți îndată ca o dulce alinare.

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

cf. V. m. 5 - p. 274, J. T. m. 2 - p. 274

RECAPITULAREA ATRIBUTULUI

I. Definiție

II. Felul atributelor

1. Atributul adjectival

Se exprimă prin:

- adjectiv propriu-zis
- adjectiv numeral
- adjectiv de proveniență verbală (participiu și uneori gerunziu).

2. *Atributul substantivat*

a. *Genitival*:—exprimat prin substantiv în cazul genitiv.

b. *Prepozițional*: — exprimat prin substantiv precedat de prepoziție sau locuțiune prepozițională.

c. *Apozițional*: — exprimat prin substantiv în cazul nominativ sau

— prin substantiv în același caz cu substantivul determinat.

3. *Atributul pronominal*: — exprimat prin orice fel de pronume sau

— orice fel de adjectiv pronominal.

4. *Atributul verbal*: — exprimat prin verb la infinitiv, gerunziu sau supin.

5. *Atributul adverbial*: — exprimat prin adverb sau locuțiune adverbială.

Exerciții

1. Arătați felul atributelor din textul următor:

E o dimineață frumoasă de iunie, plină de mireisme de flori de tei, de sulfină și de levănțică. La dreapta drumului, în vale, se țin lanț zăvoaiele Ialomitei, printre care, cînd și cînd, se vede apa sclipind în bătaia soarelui; la stînga, pînă în poalele dealurilor, grîne de toată frumusețea; lanuri galbene de grîu copt cu chenare roșii de maci înfloriți, lanuri de ovăz de un verde brumăriu, lanuri de porumb de un verde închis și lucitor; iar pe dealurile care închid zarea, vii cu răzoare de viță paralele și drepte, parcă sînt trase cu condeiul, printre care se zăresc ici și colo puncte albe: muncitori la plevilă.

(I. Al. Brătescu-Voinești—*Călătorului îi șade bine cu drumul*)

2. Analizați atributele din textele de mai jos, potrivit schemei date:

Atributul	Pe cine deter- mină	Prin ce este exprimat	Felul lui
<i>trei</i>	<i>zile</i>	<i>adjectiv numeral</i>	<i>atribut adjectival</i>

a) Încă trei zile și trei nopți stete feciorul de împărat la fereastra fetei. În crepetul zorilor de-a zecea zi, adică după ce au trecut de trei ori câte trei zile și de trei ori câte trei nopți, el își netezi părul și bătu, acuma d-a treia oară, la fereastră.

(I. Slavici — *Ileana cea șireată*)

b) Când se împlini de-a șaptea oară a șaptea zi, numărată de la cea dintâi zi de cununie, feciorul de împărat se arată înaintea voinicilor și celorlalți curteni ai săi, cu fața veselă și cu vorba pe de sute de mii de ori mai blîndă și mai îndurătoare decît pînă acum, dînd de știre că de aici înainte multă vreme n-are să mai iasă din curte, fiindcă-l poartă inima să stea zi și noapte lîngă soția sa.

(I. Slavici — *Doi feți cu stea în frunte*)

COMPLEMENTUL

Partea secundară de propoziție care determină un verb, un adjectiv sau un adverb se numește *complement*.

Complementul determină orice verb din propoziție la mod personal sau nepersonal, indiferent de rolul sintactic al verbului.

Complementul poate, deci, determina:

1. *Un verb:*

a. *la mod personal:*

Vifornițele *astupaseră* cu omăt văile...

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

Cuvintele *cu omăt* și *văile* sînt complemente ale verbului *astupaseră*, care îndeplinește în propoziție funcțiunea de *predicat*.

b. *la mod nepersonal:*

Iar cîntărețele cele mitite se strînseră într-un cotlon, *uitîndu-se* înfricoșate una la alta...

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

Cuvintele *înfricoșate* și *una la alta* sînt complemente ale verbului *uitîndu-se*, verb la mod nepersonal, care îndeplinește în propoziție funcțiunea de *complement*.

2. *Un adjectiv:*

— Nu se află pe lume pești ca cei din apa Moldovei și a Bistriței, *luminoși și iuți ca argintul viu*....

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

Cuvintele *ca argintul viu* formează un complement al adjectivelor *luminoși și iuți*.

3. *Un adverb:*

După aceea mai zboară încă o dată pînă la lună și iar se lasă în jos *mai iute decît fulgerul*.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

Cuvintele *decît fulgerul* formează un complement al adverbului *mai iute*.

Complementele se împart în trei categorii:

- *complement direct*
- *complement indirect*
- *complemente circumstanțiale*.

COMPLEMENTUL DIRECT

Complementul care arată asupra cui trece direct acțiunea exprimată de verb se numește *complement direct*.

Complementul direct răspunde la întrebările: *pe cine? ce?*

Complementul direct determină un verb tranzitiv:

X Și albinele-*aduc* miere, *aduc* colb mărunt de aur...

(M. Eminescu — *Călin*)

Cuvintele *miere* și *colb* determină verbul tranzitiv *aduc*, răspunzînd la întrebarea *ce?* Ele sînt complemente directe.

Numai verbele tranzitive la diateza activă sau la diateza reflexivă cu pronumele în cazul dativ pot avea complemente directe, pentru că numai aceste verbe arată că acțiunea săvîrșită de subiect trece asupra unei ființe sau a unui lucru:

1. *Complementul direct determină un verb activ:*

Greuceanu *luă* cu dînsul și *pe* fratele său.

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

2. *Complementul direct determină un verb reflexiv:*

Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat.

(I.L. Caragiale — *Vizită*)

Observații

1. Complementul direct al unui verb la diateza activă devine subiect atunci cînd verbul trece la diateza pasivă:
— Mama laudă *pe* Maria (complement direct).
— Maria (subiect) este lăudată de mama.

2. Unele verbe tranzitive ca: *a învăța, a asculta, a ruga* etc. pot avea două complemente directe: unul *al persoanei* și altul *al lucrului*:

Ioana învață *carte* pe *bunica ei*.
lucrul persoana

Complementul direct poate fi exprimat prin:
a. *substantiv* (pronume, numeral) *în acuzativ*, precedat de *prepoziția pe* sau fără prepoziție.

Găsiți în dosul casei pe Mărgărinta și pe Irinuța, rupându-și mâinile și văicărindu-se.

(M. Sadoveanu — *Hultanul*)

Nu cumva *ai văzut...*
Un *zid părăsit...*

(Meșterul Manole — *Folclor*)

^ ...și *aud* ceva zbătîndu-se înăuntru.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

b. *verb la infinitiv, gerunziu sau supin*:

x ... noi *știm a învîrți sapa, coasa și secera...*

(I. Creangă — *Moș Ion Roată și Unirea*)

O b s e r v a Ț i i

1. În analiza gramaticală nu trebuie făcute confuzii:

a) Între complementul direct și subiectul răspunzînd la întrebarea *ce?*

b) Între complementul direct și cel circumstanțial de loc, exprimat prin substantiv precedat de prepoziția *pe*:

Tot e alb, *pe cîmp, pe dealuri*, împrejur, în depărtare...

(V. Alecsandri — *Iarna*)

2. Trebuie ținut seama de faptul că prepoziția *pe*, la complementul direct, precedă numai numele de persoane.

Complementul direct răspunde la întrebarea *pe cine?*, nu la întrebarea *pe ce?* Întrebarea *pe ce?* arată locul unde este așezat un obiect sau unde se desfășoară o acțiune.

Exerciții

1. Analizați complementele directe din textele de mai jos:

a) Își scutură de zăpadă pîslarii și cojocul în tinda casei a șaptea, cea din urmă dintre odăile clădite la șir, cînd intră Șerpe Gheorghe, bucovineanul, și-l înștiință că-l cheamă cineva la cancelaria căpitanului.

Mitrea tresări. Îi izbucnise inima în piept cu bucurie.

— Or fi ordine de mutare... fu de părere Șerpe.

— A chemat și pe alții?

— N-am auzit.

.....

Își puse cușma de berbec își strînse cojocul și ieși iar.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

b) Cîți vor pacea să se prindă,
Tot pămîntul să cuprindă.

(*Folclor*)

2. Copiați textul următor: analizați complementele directe după schema dată.

Complementul	Pe cine determină	Întrebarea	Prin ce este exprimat
<i>a învăța</i>	<i>știm</i>	<i>ce?</i>	<i>verb la infinitiv</i>

...că dă, noi știm a învăța sapa, coasa și secera, dar dumneavoastră învățați condeiul și când vreți știți a face din alb negru și din negru alb.

(I. Creangă — *Moș Ion Roată și Unirea*)

COMPLEMENTUL INDIRECT

Complementul care arată asupra cui se răsfrânge în mod indirect acțiunea exprimată de verb se numește **complement indirect**.

indirect ob. complementar al. o. act. pas. caracter.

Complementul indirect răspunde la întrebările: *cui? de cine? de ce? la cine? la ce? despre cine? despre ce?* etc.

De obicei, pentru ființa sau lucrul exprimat prin complementul indirect rezultă *un folos sau o pagubă* din acțiunea verbală.

Observație

Dacă un verb trece de la diateza activă la diateza pasivă, *complementul indirect rămâne neschimbat*:

- Ofer *copilului* o carte.
- Cartea este oferită *copilului*.

Complementul indirect poate fi exprimat prin:

a) substantiv (pronume, numeral), în cazul *acuzativ*, răspunzînd la întrebarea *cui?*

γ *Acum zîmbea soarelui de octombrie.*

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

b) substantiv (pronume, numeral) în cazul *acuzativ* cu prepoziție, răspunzînd la întrebările: *de cine? de ce? la cine? la ce? despre cine? despre ce?*

× **Astăzi toți, de la vlădică pînă la opincă, trebuie să luăm parte la nevoile și la fericirea țării.*

(I. Creangă — *Moș Ion Roată și Unirea*)

Cînd complementul indirect este exprimat prin substantiv sau pronume precedat de prepozițiile *asupra, contra, împotriva* sau de locuțiuni prepoziționale, atunci el stă în cazul *genitiv*:

γ *Trebuie să lupți împotriva dușmanului.*

O b s e r v a Ț i i

1. Nu trebuie confundat complementul indirect cu complementele circumstanțiale de cauză sau de scop pînă la întrebarea *de ce?* cu diferite înțelesuri. Cele trei exemple de mai jos vor lămurii faptul acesta.

a) Tremură de frig (de ce? = *din ce cauză?*).

b) Învăță spre a ști (de ce? = *cu ce scop?*).

c) Bunicul se apropie de stup (de ce? = *de ce?*).

În primele două propoziții, întrebarea *de ce?* înseamnă de fapt, *din ce cauză?* (1) sau *cu ce scop?* (2). Deci, *de frig* este complement circumstanțial de cauză, iar *spre a ști* este complement circumstanțial de scop.

În exemplul al treilea însă, întrebarea *de ce?* nu mai poate fi înlocuită nici cu întrebarea *din ce cauză?*, nici cu întrebarea *cu ce scop?*; *de stup* este complement indirect.

2. Complementul indirect nu se desparte prin virgulă de cuvântul pe care îl determină.

Exercițiu *(15 p) 277 - ca. nr. 2.*

Găsiți complementele indirecte din textele de mai jos:

a) Numai Harap Alb nu aducea nici o suparare. Însă, ca tovarăș era părtaș la toate, și la pagubă și la câștig, și prietenos cu fiecare, pentru că avea nevoie de dînșii în călătoria sa la împăratul Roș, care zice cică era un om pîclișit și răutăcios la culme: nu avea milă de om, nici cît de un cîne.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

b) ...Nu-s deprins a umbla... din stăpîn în stăpîn.

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pătitul*)

c) Și iată cum din ceruri mă văzui silit a mă scobori iarăși pe pămînt.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

d) Întors acasă, își luă locul în grajd, mulțumit de liniștea dimprejurul lui, de lumina ce se revărsa pe ferestruia din față, de fînul mirositor ce-l smulgea de deasupra capului.

(Em. Girleanu — *Calul*)

e) Dar Tomşa nu-l auzea, năvălise asupra unui leah, cu sabia înălţată.

(M. Sadoveanu — *Neamul Şoimăreştilor*)

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL

Complementul care arată împrejurările de loc, timp, cauză, scop, precum şi modul în care se petrece acţiunea se numeşte *complement circumstanţial*.

Complementele circumstanţiale pot fi:
de loc, de timp, de cauză, de scop şi de mod.

Complementul circumstanţial de loc

Complementul care arată locul unde se petrece acţiunea, precum şi punctul de plecare, direcţia şi limita unei acţiuni se numeşte complement *circumstanţial de loc*.

Răspunde la întrebările: *unde? de unde? pînă unde? pe unde? încotro?*

Complementul circumstanţial de loc poate arăta:

a. *locul acţiunii:*

Amu cică era odată într-o ţară un crai...

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

b. *punctul de plecare al acțiunii:*

Din prundul gârlei, cireada se urca pe un vad...

(Duiliu Zamfirescu — *Viața la țară*)

c. *direcția acțiunii:*

Cantemir-bei... se repezi spre hoarda lui.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

d. *limita acțiunii:*

× Făt-Frumos ajunge pînă la scările de marmură ale palatului.

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

Complementul circumstanțial de loc poate fi exprimat prin:

a. *substantiv sau pronume în cazul acuzativ precedat de:*

— *prepoziții simple: în, din, prin, peste, la, lângă, spre, după etc.*

— *prepoziții compuse: de la, pînă la etc.*

— *locuțiuni prepoziționale (care cer acuzativul sau genitivul): departe de, afară din, în fața, din fața, în dosul, din dosul etc.:*

— *Mieii sprinteni pe colnice fug grămadă-n răpegiune.*

(V. Alecsandri — *Dimineața*)

— *A plecat de la coliba unchiașului Dor Mărunt...*

(A. Odobescu — *Pseudo-kyneghetikos*)

— În dreptul porții... se afla ușa cu două canaturi de stejar.

(A. Odobescu — *Doamna Chiajna*)

X — Bunicul *veni* spre noi cu brațele deschise.

Observație

În analiza gramaticală trebuie să se țină seama că locuțiunea prepozițională (ca și prepoziția simplă sau compusă) face parte integrantă din complement.

A doua zi *am purces* din Fărcașa pe la Borca spre pîrîul Cîrjei...

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

b) *adverbe și locuțiuni adverbiale de loc:*

✓ *Depart*, *înainte*, *răsar* din neguri de brădet „Pietrele Doamnei”...

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

... *de dedesubt se ridica*, pînă la ea. mireasma crinilor albi, singuratici, cu potirul plin de colbul aurului mirositor.

(Em. Gîrleanu — *Frunza*)

Exercițiu

Analizați complementele circumstanțiale de loc din textele următoare; arătați prin ce sint exprimate:

a) Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii.

Ea își înfîngea furca cu caietul de in în brîu și începea să toarcă și să răsucescă

un fir lung și subțire. Eu mă culcam pe spate și lăsam alene capul în poala ei.

Fusul îmi sfîrșia pe la urechi. Mă uitam la cer printre frunzele dudului. De sus mi se părea că se scutură o ploaie albastră.

(B. Șt. Delavrancea — *Bunica*)

b) În stînga se întinde Sabasa, între două dealuri descoperite; o linie ferată cară bușteni din codru. Pe maluri sînt schele de plute și-un pod peste rîu. Din vale de Fărcașa, între Bîtca Frumosului și Runcu Popeștilor, Bistrița o reteză de fugă, aruncă pluta peste praguri, plesnind-o de apă, și astfel, în jocuri și cîntece de valuri, intră în ținutul Neamțului.

(A. Vlahuță — *Romînia pitorească*)

c) În larg, pe întinsul apelor, Dunărea purta mii și mii de cioburi lucitoare...

(Aurel Mihale — *Ceasul amintirilor*)

Complementul circumstanțial de timp

Complementul care arată timpul cînd se petrece acțiunea exprimată de verb se numește complement *circumstanțial de timp*.

*durată
cîntă
frecvență*

Răspunde la întrebările: *cînd? de cînd? pînă cînd? cît timp?*

Complementul circumstanțial de timp poate arăta:

1. *epoca, momentul:*

Intr-o duminică, pe la ceasurile trei, de la cantina lagărului ieșeau prizonierii...

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

2. *răstimpul*:

...torcea fus după fus

× Din zori și pînă-n seară!

(Șt. O. Iosif — *Bunica*)

3. *durata*:

× Calul se opri cîteva clipe.

(Em. Girleanu — *Giza*)

Complementul circumstanțial de timp se poate exprima prin:

a) *substantiv în cazul acuzativ precedat de:*
— *prepoziții: de, din, la, pîna, spre, peste, cu, de etc.*

— *locuțiuni prepoziționale (care cer cazul acuzativ sau genitiv): în timp de, în timpul, în cursul, înainte de, în vremea, pe vremea.*

Mergeau fericiți, ocolind mereu, oprindu-se la bubuitul tunului...

(Em. Girleanu — *Calul*)

Poetul Ovidiu a trăit în vremea împăratului August.

b) *substantiv în cazul acuzativ fără prepoziție:*

... stăteau zile și nopți în ploaie și glod
sub cerul încărcat de norii deși...

(Em. Girleanu — *Calul*)

c) *verbe la gerunziu sau la infinitiv* (acesta din urmă precedat de prepoziție sau de locuțiune prepozițională):

× Craiul, primind cartea, îndată *chemă* tustrei feciorii înaintea sa...

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

× A doua zi *plecarăm* pîn-a nu răsări soarele.

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

× d) *adverbe sau locuțiuni adverbiale de timp*:

Ziua poposesc în bătătura lui cărașii — și *noaptea* hoții...

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

× ...cînd și cînd rozeta... împrăștia *mi-reasma* ei în zorii unora din dimineți.

(Em. Girleanu — *Raza*)

O b s e r v a ț i e

În cadrul complementelor circumstanțiale de timp, un loc de seamă îl ocupă locuțiunile adverbiale în componența cărora intră chiar substantive care exprimă împărțirea timpului ca: *zi de zi, din timp în timp, din vreme*

În vreme, nopți în șir, cu lunile, cu zilele, cu anii, ani de-a rîndul, an de an, clipă de clipă etc.

An cu an împărăția tot mai largă se sporește.

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

*...Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme
Trei vreascuri rupte dintr-un gard...*

(G. Coșbuc — *Mama*)

Exerciții

1. Subliniați complementele circumstanțiale de timp din textele următoare:

a) Apoi avu parcă un geamăt ușurel și-și întoarse botișorul negru spre pata de sînge. Sta așa. Din cînd în cînd se pleca spre apă.

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului*)

b) Lectiile de zbor se făceau dimineața, spre răsăritul soarelui, cînd se îngîină ziua cu noaptea și seara în amurg, căci ziua era primejdie din pricina hereților care dădeau tîrcoale deasupra miriștii.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Puiul*)

c) Înainte de a intra unde îi era locul, Mitrea se opri o clipă ca să privească o sanie cu cai înhămați la troică.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

d) Acum tu strîngi în suflet înțelepciunea vieții...

(Dan Deșliu — *Celor ce vin*)

2. Analizați complementele circumstanțiale de timp din textele următoare:

a) În toată dimineața — pînă a nu face divan — trata cu boierii săi despre felul plăcintelor ce trebuia să aibă la masă.

(C. Negruzzi — *Istoria unei plăcinte*)

b) Înainte de a intra în hotarul Costeștilor și Olărenilor, Potcoavă a mai poruncit un popas de amiază...

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

c) Dimineața mergea la cîmp, ca de obicei, serile rareori. În grajd vîra era răcoare; iarna, cald.

(Em. Girleanu — *Calul*)

Complementul circumstanțial de cauză

Complementul care arată cauza unei acțiuni sau a unei stări exprimate de un verb sau de un adjectiv se numește complement *circumstanțial de cauză*.

Complementul circumstanțial de cauză răspunde la întrebările: *din ce cauză? din ce pricină?*

Complementul circumstanțial de cauză poate arăta:

1. cauza acțiunii:

Ba și împăratul cîcă s-a îmbolnăvit de supărare.

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

2. cauza stării:

...s-a tinguit lelea Ileana, privind cu îndoială ochii mari și *bolnavi* de trudă ai lui Alecuț...

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

Complementul circumstanțial de cauză se poate exprima prin:

a. *substantiv în cazul acuzativ precedat de:*

— *prepoziții: de, din, pentru;*

— *locuțiuni prepoziționale (care cer acuzativul sau genitivul): din cauza, din cauză de, din pricina.*

✓ Atunci *incremeni* de spaimă.

(Em. Gîrleanu — *Sărăcutul*)

b. *adjective propriu-zise precedate de prepoziții:*

De harnic *n-are pereche-n* lume.

✗ c. *pronume precedate de locuțiuni prepoziționale:*

✓ *Am pierdut trenul din cauza lor.*

d. *verb la gerunziu:*

✓ Și fiul craiului, *nemaiputînd struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarne* rușinat înapoi la tată-său.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

Exerciții

1. Găsiți complementele circumstanțiale de cauză din textele următoare; arătați prin ce sint exprimate:

a) Trenul soscște cu repeziciune și se oprește deodată locului, ca un cal dresat. Toate inimile bat cu putere. Copiii cu mâna dusă la gură se retrag cu un pas, speriați de zgomot.

(Duiliu Zamfirescu — *Viața la țară*)

b) Din pricina dogoarei, mlaștinile sînt uscate peste tot...

.....

Cînd a ajuns și-a dat de baltă, se repezi nebun de bucurie, gonind paserile, care zburară înfricoșate.

(Em. Girleanu — *Musafirul*)

c) Și bietul viețuitor se topea; ametit de căldura, o luă într-un noroc înainte, încotro l-o duce soarta.

(Em. Girleanu — *Musafirul*)

2. Alcătuiți propoziții care să cuprindă următoarele complemente circumstanțiale de cauză:

de bucurie, de dor, de supărare, din pricina secetei, din cauza frigului.

Complementul circumstanțial de scop

Complementul care arată scopul acțiunii exprimate de un verb se numește complement *circumstanțial de scop*.

Complementul circumstanțial de scop răspunde la întrebările: *în ce scop? cu ce scop?*

Complementul circumstanțial de scop se poate exprima prin:

- a. *substantiv în cazul acuzativ precedat de:*
— *prepoziții: spre, pentru, în, întru, la, după;*
— *locuțiuni prepoziționale (care cer acuzativul sau genitivul): în scopul, cu scopul, în vederea etc.*

— În aer un popor întreg de rîndunele se
X *pregătește de plecare...*

(Em. Gîrleanu — *Puișorii*)

b. *verbe la infinitiv precedate de prepozițiile spre sau pentru:*

X *Încălecai spre a mă putea ține mai aproape
de părintele Ghermănuță.*

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

O b s e r v a Ț i i

1. Complementele circumstanțiale de cauză sint, de obicei, precedate de prepoziția *de*, iar cele de scop sint precedate de prepozițiile *pentru* sau *spre*.

2. *Cauza* unei acțiuni precedă acțiunea, pe cînd scopul urmează acțiunii.

Exerciții

1. Găsiți complementele circumstanțiale de scop din textele de mai jos:

a) Mă lungii într-un cot pe iarba moale și spre sărbătorirea deplinei mele biruinți împotriva stăvililor de tot felul, pe care codrul și muntele mi le ridicase în cale, aprinsei o țigară....

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

b) ...puse să-i ascută limba și dinții pentru a-și subția glasul.

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

c) Pentru a nu răzleți feciorii de pe lângă sine, mai dură încă două case alăture...

(I. Creangă — *Soacra cu trei nurori*)

d) Descălecai, dădui jos toată povara din spatele Pisicuței, îi luai frîul din cap și-o lăsaî slobodă, spre a-și căuta de suflet.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

e) Arma nu era furată, o luase la curățit mecanicul.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

2. Alcătuiți propoziții în care să folosiți următoarele complemente circumstanțiale de scop:

spre a apăra pacea, pentru a-și ajuta colegii, după hrană, la cules, la pescuit.

Complementul circumstanțial de mod

Complementul care arată *cum* sau (*în ce măsură*) se desfășoară o acțiune, se numește complement *circumstanțial de mod*.

Răspunde la întrebările: *cum? în ce fel?*
Complementul circumstanțial de mod determină:

1. *un verb:*

Cuconu Grigoriță se plecă și el, *privind cu luare-aminte*.

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului*)

2. *un adjectiv:*

Pe piciorușele lungi, *subțiri ca niște lăjere*, trupul lui se leagănă agale.

(Em. Girleanu — *Mărinimie*)

3. *un adverb:*

...amintiri
Țîrîiesc *încet ca greieri*
Printre negre, vechi zidiri.

(M. Eminescu — *Singurătate*)

Complementul circumstanțial de mod poate fi exprimat prin:

a. *substantiv* în cazul acuzativ precedat de prepozițiile: *cu, fără, pe, în*.

× — Nu spun nimica, *răspunse* cu prefăcută nepăsare Tomşa.

(M. Sadoveanu — *Necamul Şoimăreştilor*)

b. *numeral*:

× ...Ipate se *îmbogăţise* însutit şi înmiit de când a venit Chiriţă la dînsul

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pătitul*)

c. *verb la infinitiv*:

× Fără de-a zice o vorbă, el *apucă* pe Făt-Frumos şi-l azvîrli în norii cei negri şi plini de furtună ai cerului.

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

d. *verb la gerunziu*:

× **Țîrînd** și săltînd cîntărețele *duseră* cu alai pe stiglete în dumbrăvioara de aproape.

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

e. *adverb și locuțiuni adverbiale*:

× **Încet** ascultînd, ispitînd, *a ieșit* tiptil-tpitil din curătură¹...

(Em. Girleanu — *Fricosul*)

¹ *curătură* — loc deștelenit.

f. *interjecții:*

✓ Atunci lupul nostru începe a *mînca* hîlpav și *gogîlt-gogîlt-gogîlt* îi mergeau sarmalele întregi pe gît.

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

Exercițiu

d. 10 - ca. m. L - p. 282

Analizați complementele circumstanțiale de mod din textele de mai jos și arătați prin ce sint exprimate:

a) Incetul cu încetul îi veni inima la loc și îndrăzni de deschise ochisorii mai mult, mai tare, mai mari, îi deschise în sfîrșit bine-bine și privi în sus. Se făcuse parcă mai mititel decît fusese. Cu cîtă strălucire, ce adînc și albastru se dezvelea cerul!

(Em. Girleanu — *Gîndăcelul*)

b) Și nici una nici două, haț! pe ied de gît, îi rătează capul pe loc, și-l mîncă așa de iute și cu așa poftă, de-ți părea că nici pe-o măsca n-are ce pune. Apoi se linge frumușel pe bot și începe a se învîrți prin casă cu neastîmpăr.

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

c) Fagul sună mai tare, frasinul mai înăbușit. Un stejar găunos răsună ca un hîrb. Și ciocănașul bate mereu, se duce, se șterge din ochii mei. De-abia se mai aude, departe, cioc-cioc! cîoc!

(Em. Girleanu — *Cioc! Cioc! Cioc!*)

RECAPITULAREA COMPLEMENTULUI

I. Definiție: Complementul verbului, adjectivului sau adverbului.

II. Felurile complementului

1. *Direct*

Răspunde la întrebările: *ce? pe cine?*

Se exprimă prin:

- substantiv sau pronume cu sau fără prepoziție;
- verb la infinitiv, gerunziu sau supin.

2. *Indirect*

Răspunde la întrebările: *cui? de cine? de ce? la cine? la ce? despre cine? despre ce?* etc.

Se exprimă prin:

- substantiv sau pronume în cazul dativ;
- substantiv sau pronume în cazul acuzativ cu prepoziție.

3. *Circumstanțiale*

a. *De loc*

Răspunde la întrebările: *unde? de unde? pe unde? pînă unde? încotro?*

Se exprimă prin:

- substantiv (pronume, numeral) precedat de prepoziții simple, compuse sau de locuțiuni prepoziționale;
- adverbe sau locuțiuni adverbiale de loc.

b. *De timp*

Răspunde la întrebările: *cînd? de cînd? pînă cînd? cît timp?*

Se exprimă prin:

- substantiv precedat de prepoziție sau de locuțiuni prepoziționale;
- substantiv fără prepoziție;

— verb la infinitiv (precedat de prepoziție) sau la gerunziu;

— adverbe sau locuțiuni adverbiale de timp.

c. *De cauză*

Răspunde la întrebările: *din ce cauză? din ce pricină?*

Se exprimă prin:

— substantive precedate de prepoziție sau de locuțiuni prepoziționale;

— adjective precedate de prepoziție;

— pronume precedate de locuțiuni prepoziționale;

— verb la gerunziu.

d. *De scop*

Răspunde la întrebările: *cu ce scop? în ce scop?*

Se exprimă prin:

— substantiv precedat de prepoziție sau locuțiune prepozițională;

— verb la infinitiv precedat de prepozițiile *spre* sau *pentru*.

e. *De mod*

Răspunde la întrebările: *cum? în ce fel?*

Se exprimă prin:

— substantiv precedat de prepoziție;

— adjectiv;

— numeral;

— verb la infinitiv (precedat de prepoziție), participiu sau gerunziu;

— adverb și locuțiuni adverbiale de mod;

— interjecții.

Exercițiu

Scoateți complementele din textul următor; așezați-le într-un tablou de felul celui de mai jos:

Complementul	Felul lui	Pe cine determină	Întrebare	Prin ce este exprimat
în bucătărie	circumstanțial de loc	am intrat	unde?	substantiv cu prepoziție

Cum am intrat în bucătărioară, am fluierat ușurel. De pe-o pătură veche întinsă jos, în preajma cuptorului, a ridicat botul și a ciulit urechile puiul Vidrei. S-a scărpinat la ureche cu laba albă și a scheunat subțire, căscînd și alungînd printre dinții albi o limbă trandafirie.

— Colțun! l-am chemat eu, șoptit.

El a mișcat din ciotul de coadă și mi-a lins palma cu care îl mîngîiam. / Mă privea cu ochii punctați cu lumină și se bucura, ca și cum știa de la uncheșul Haralambie care vor fi raporturile noastre viitoare. /

Deodată s-a ascuțit ca un fierăstrău musttrarea țîțacăi Leona de pe coridor. Porunca de-acolo, nevăzută:

— Anghelină, stinge lampa și te culcă. Destul ai stat trează cît ne-a bătut capul cu poveștile acel cioban de la Păstrăveni.

— Nu-i de la crîng, ducă Leonă, precum se spune și în cîntecul lui.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

d. Vm - p 208 - ex. 3a

RECAPITULAREA PROPOZIȚIEI

Analiza sintactico-morfologică a propoziției

Analiza sintactico-morfologică a propoziției se face după procedeele de mai jos:

Procedeele I

1	2	3	4	5
După ei, patru prichindei cu bărbi cărunte				

6 7 8 9 10
 purtau un pătuț de mlajă, împodobit cu cicori și
 11
 sulcină.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

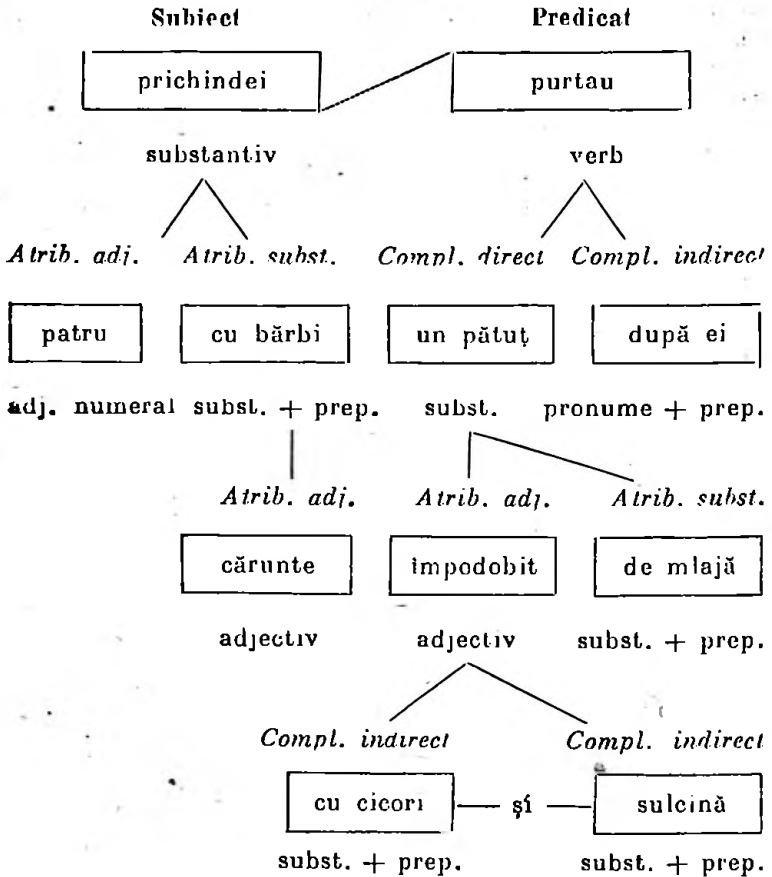
Se dau mai întâi *numere* fiecărei părți de *propoziție* în ordinea așezării lor în propoziție.

Procedeu I

Nr.	Partea de propoziție	Felul ei	Prin ce este exprimat
1	După ei	complement indirect	pronume personal precedat de propoziție (cazul acuzativ)
2	patru	atribut adjectival	adjectiv numeral (cardinal)
3	prichindei	subiect	substantiv comun, concret, masculin, plural, nominativ, nearticulat
4	cu bărbi	atribut substantival prepozițional	substantiv precedat de prepoziție (cazul acuzativ)
5	cărunte	atribut adjectival	adjectiv propriu-zis, care se acordă în gen, număr și caz cu substantivul <i>bărbi</i>

Nr.	<i>Partea de propoziție</i>	<i>Felul ei</i>	<i>Prin ce este exprimat</i>
6	purtau	predicat verbal	verb de conjugarea I, diateza activă, indicativ, imperfect, pers. a III-a plural
7	un pătuț	complement direct	substantiv comun, concret, neutru, singular, acuzativ, articulat cu articolul nehotărît un
8	de mlajă	atribut substantival prepozițional	substantiv precedat de prepoziție (cazul acuzativ)
9	împodobit	atribut adjectival	adjectiv (provenit din participiu); se acordă în gen, număr și caz cu substantivul <i>pătuț</i>
10	cu cicori	complement indirect	substantiv precedat de prepoziție (cazul acuzativ)
11	(cu) sulcină	complement indirect	substantiv precedat de prepoziție (cazul acuzativ)

Procedenul al II-lea

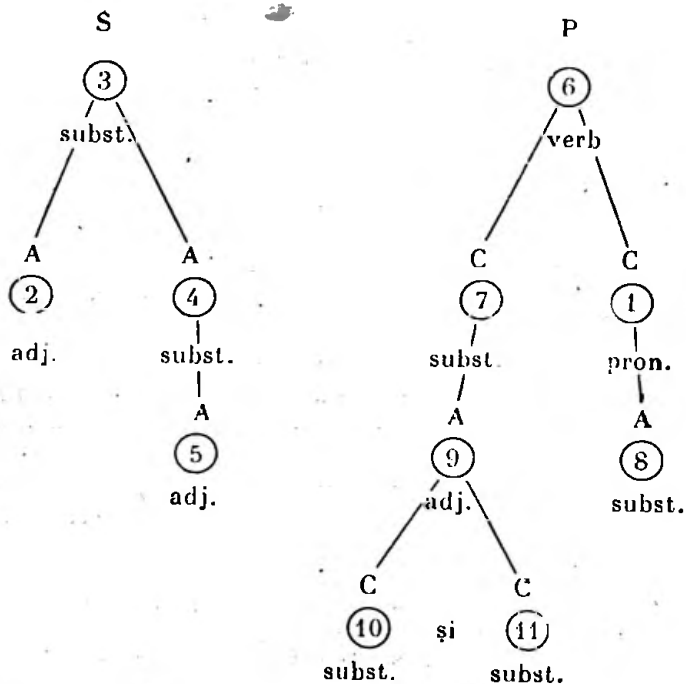
O b s e r v a Ț i i

1. Schema aceasta face să iasă în evidență raporturile dintre părțile de propoziție și cuvintele pe care le determină. Apar astfel clare raporturile de subordonare dintre

substantivul *prichindei* și atributele sale, *patru* și *cu bărbi*, și raportul de subordonare dintre substantivul *bărbi* și atributul său *cărunte*. Se văd apoi raporturile de subordonare dintre verbul *purtau* și complementele sale *un pătuș* și *după ei*, raportul de subordonare dintre substantivul *pătuș* și atributele sale *împodobit* și *de mlață*, precum și raporturile de subordonare dintre adjectivul *împodobit* și complementele sale (*cu*) *cicori* și (*cu*) *sulcină*.

Apare clar, în sfârșit, raportul de coordonare dintre cele două componente indirecte (*cu*) *cicori* și (*cu*) *sulcină*, care determină același cuvânt (*împodobit*) și răspund la aceeași întrebare (cu ce?).

2. Schema aceasta poate fi simplificată prin înlocuirea cuvintelor cu cifrele din primul tablou, astfel:

Exerciții

1. Faceți analiza sintactică și schema următoarelor propoziții:

a) Luînd în degetele-i fine o vîrguță albă, subțire ca o igliță, Domnița prichindeilor făcu un semn de amenințare spre pîrâu. Și deodată, Lizuca văzu în locul punții de lemn arcuindu-se peste malurile negre un podișor de argint cu parmaclîc în filigramă.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

b) Printre crengi pierdute-n ceață
Luna-ncet la geam apare
Aruncînd pe flori de gheață
Boabe de mîrgăritare.

(Șt. O. Iosif)

2. Faceți analiza sintactico-morfologică a propozițiilor de mai jos:

a) Dincolo de mal, într-un sîmrc, umbrau cu pași rari cocostîrci cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crîngului trecu cu zbor șuierător un cîrd de rațe. Veniră din susul rîului filfîind rar din aripile lor ascuțite și doi pescăruși albi.

(M. Sadoveanu — *Un om năcăjit*)

b) Iar în urmă-i, din tufișuri,
De prin tainice-ascunzișuri,
Se ivesc pe jumătate
Păsărele ciufulite,
Alarmate
Și-ngrozite:

(G. Topirceanu — *Acceleratul*)

c) Peste trei zile, toată preajma era îngropată în haina albă și rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducînd cu dînsul un ger aprig...

.....
La marginea lăstarului, un pui de prepeliță cu aripa ruptă stă zgribulit de frig
După durerile grozave de pînă adineauri urmează acum o piroteală plăcută.

(I.Al. Brătescu-Voinești — *Puiul*)

d) Numai afară, departe, departe, dincolo de marginea satului, sub cerul albastru de mai, se auzea motorul unui tractor ca bătăile unei inimi calde a cîmpilor.

(Cezar Petrescu — *Nepoata lui Moș Ursachi*)

e) Aproape orbit, cu penele pîrlite, sărac și gol, abia suffînd, stigletele se rostogoli îndărăt spre pămînt, cu puțînă viață, dar cu soarele în cioc.

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

f) A doua zi, orașul era plin de țărani. Nu se mai putea ieși din pricina lor. Umblau pe ulițe în bulucuri mari...

(P. Dumitriu — *Cronica de la cîmpie*)

FRAZA

O imbinare de două sau mai multe propoziții legate prin înțeles se numește *frază*.

Aveam mai puțin de șase ani¹//, mă che-
ma tot Băiețel²// și mă uitam mirat la lume
cu aceiași ochișori de gînsac³//.

(M. Sadoveanu — *În noaptea cînd grăiesc dobitoacele*)

Într-o frază se găsesc atîtea propoziții cîte pre-
dicatate sînt:

Se odihnese în pătîșorul¹// în care *crescuse*²//
și *dormise* odinioară și măicuța ei³//, care
acuma nu mai *este*⁴//.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

Fraza de mai sus are patru propoziții, deoarece
are patru predicatate: *se odihnese*, *crescuse*, *dormise*
și *este*.

PROPOZIȚIE PRINCIPALĂ ȘI PROPOZIȚIE SECUNDARĂ

Propozițiile care compun o frază pot fi de două
feluri: principale și secundare.

Propoziția care face parte dintr-o frază și ea e nu
depinde de altă propoziție, dar de care poate depinde
o altă propoziție se numește *propoziție principală*.

Într-o frază trebuie să existe cel puțin o propoziție principală.

(c) *Liniștită și blîndă se arăta marea//, cînd am plecat din Sulina//.*

(A. Vlahuță — *Romînia pitorească*)

Propoziția principală *Liniștită și blîndă se arăta marea* constituie *baza frazei*. În jurul ei se pot grupa una sau mai multe propoziții secundare.

Propoziția care face parte dintr-o frază și depinde de o altă propoziție se numește *propoziție secundară*.

Propoziții secundare nu pot exista decît în interiorul unei fraze.

Acum însă nu mai făcură împărțea¹lă fră-²tească//, ci luă³ pe apucate fiecare// ce-i cădea la-ndemînă//.

(I. Slavici — *Petrea Prostul*)

Propoziția *Ce-i cădea la-ndemînă* determină întelesul cuvîntului *luă* din propoziția *Ci luă pe apucate fiecare*. Ea este o propoziție secundară.

COORDONAREA ȘI SUBORDONAREA

Între propozițiile unei fraze pot exista două feluri de raporturi:

- *de coordonare* și
- *de subordonare*.

COORDONAREA

Propozițiile de același fel, fie principale, fie secundare, se află în *raport de coordonare*.

- ①. Imaginea copilului însă nu-mi dis-
1
părea dinaintea ochilor // și glasul lui trist
2
îmi suna neconținut în urechi//.

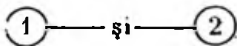
(M. Sadoveanu — *Un om năcăjit*)

- ②. Și// cum ajunge acasă// zice unei
1 2
babe din bucătărie// să ia cucoșul//, să-l
3
azvîrle într-un cuptor plin cu jeratic// și
4
să pue o lespede la gura cuptorului//.
5

(I. Creangă — *Punguța cu doi bani*)

Propozițiile de același fel, principale sau secundare, se află în raport de egalitate una față de alta, fiindcă nu depind una de alta. În schemă, raportul acesta se reprezintă printr-o linie *orizontală*.

Astfel, fraza nr. 1 este formată din două propoziții, ambele principale, în raport de coordonare. Schema ei este următoarea:

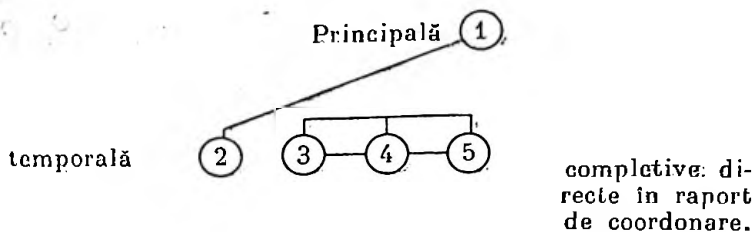
Fraza nr. 2 este formată dintr-o propoziție principală și patru secundare, dintre care trei sînt de același fel, completeive directe:

nr. 3: să ia cucoșul

nr. 4: să-l azvîrle într-un cuptior plin cu jeratic

nr. 5: să pue o lespede la ușa cuptiorului.

În schemă, acest lucru se reprezintă astfel:

Observație

Propozițiile secundare: *să ia cucoșul*, *să-l azvîrle într-un cuptior plin de jeratic* și *să pue o lespede la gura cuptiorului* determină toate același cuvînt (*zice*) și răspund la aceeași întrebare (*ce?*). Ele sînt *propoziții secundare în raport de coordonare*.

Raportul de coordonare între propoziții se exprimă fie cu ajutorul conjuncțiilor (sau locuțiunilor conjuncționale coordonatoare), fie prin simpla lor alăturare, fără conjuncții.

a) Mîncăți//, beți// și vă veseliți//, dar de fata împăratului Roș nici nu gîndiți//

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

b) Se desfăta în palaturile cele aurite//; trăia în pace și în liniște cu soția și cumnatele sale//;

se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului, ca un fericit//.

(P. Ispirescu — *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*)

Propozițiile primei fraze se află în raport de coordonare prin conjuncții (*și, dar*); propozițiile frazei a doua se află în raport de coordonare prin simpla lor alăturare.

Propozițiile de același fel — principale sau secundare — între care nu se află conjuncții coordonatoare se numesc propoziții *coordonate juxtapuse*.

Între ele se pune virgulă sau punct și virgulă.

SUBORDONAREA

Propozițiile secundare se află în *raport de subordonare* față de propozițiile pe care le determină.

Propoziția determinată se numește propoziție *regentă*, iar aceea care o determină se numește propoziție *subordonată*. Propozițiile principale *pot fi regente sau nu*, după cum au sau nu au propoziții subordonate lor.

În schemă, raportul de subordonare se exprimă prin linie verticală sau oblică, pornită de la regentă în jos, spre propoziția subordonată care o determină.

Exemplu

Cînd mama nu mai putea de obosită¹// și se
lăsa cîte olecă zina²// să se odihnească,³// noi,
băieții, tocmai atunci ridicam casa în slavă⁴//.

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

În fraza de mai sus sînt patru propoziții. Propoziția principală este ultima (nr. 4): *noi, băieții, tocmai atunci ridicam casa în slavă*.

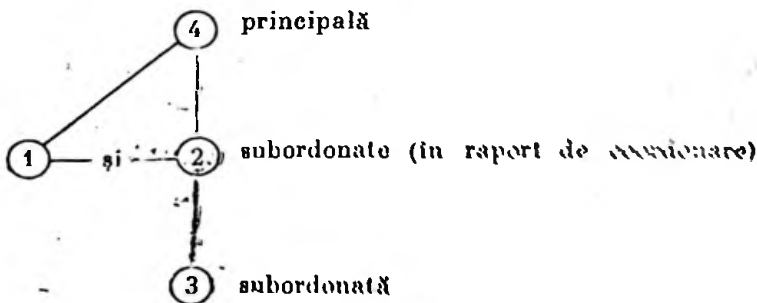
Propozițiile nr. 1 și nr. 2 sînt subordonate propoziției nr. 4, iar propoziția nr. 3 este subordonată propoziției nr. 2.

Observație

Propoziția secundară nr. 3 (*să se odihnească*) este subordonată față de propoziția nr. 2 (*și se lăsa cîte olecă zina*), care este, de asemenea, o propoziție secundară.

Prin urmare, o propoziție secundară poate fi subordonată altei propoziții.

Schema acestei fraze:

el nr. 259 - c. a.

Raportul de subordonare între propoziții se exprimă cu ajutorul *conjunțiilor* sau *locuțiunilor conjuncționale subordonatoare*, cu ajutorul *adverbelor relative* sau al *pronumelor relative și nehotărâte*; atît adverbele, cît și pronumele relative au, în aceste situații, *funcțiunea de conjuncții*.

Exercițiu

Despărțiți în propoziții frazele de mai jos. Arătați care sînt propozițiile în raport de coordonare și care sînt cele în raport de subordonare. Arătați, de asemenea, prin ce cuvinte sau semne de punctuație se exprimă raporturile de coordonare sau de subordonare.

a) Patrocle ciuli o clipă urechile, mîrîi ușor, apoi rămase cuminte lîngă Lizuca.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

b) Calul de-abia putu să prindă scînteierea țintelor de argint în care erau bătute hamurile.

Trecerea celor doi telegari îi dădu și mai mare putere. Apoi lîrgul se arătă din ce în ce și calul, care mai venise o dată, întrezări parcă grajdul mîc unde-l așteptase atuncea ieslele cu fînul proaspăt. Era răcoare, nu se gasea măcar o ferestruică prin care să străbată căldura cît de cît.

(Em. Gîrleanu — *Calul*)

c) Și pînă să mă apropiu eu, moșneagul înfipse... în pămînt, scoase culea din tioc și începuse să-și ascută coasa pe palmă.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

d) Anghel, Pascu și Mitrică stăteau în biroul secretarului și răsfoiau registrele și tabelele de colectare.

(M. Preda — *Desfășurarea*)

e) Dar cînd trupul obosește
Cînd puterea se sfîrșește,
Inima la ce-ți slujește!

(Badiu — *folclor*)

C. V. p. 295. w. 39.

FELURILE COORDONATELOR

Propozițiile coordonate legate prin conjuncții sînt de patru feluri:

1. copulative
2. adversative
3. disjunctive
4. conclusive.

1. PROPOZIȚIILE COPULATIVE

Propozițiile coordonate care exprimă acțiuni care se alătură una alteia se numesc *coordonate copulative*.

Gavril Panciuc își șterse cu mînica mantălii broboanele de sudoare de pe frunte// și rămase uitîndu-se lung, fără de nici un cuvînt, la prietenul scăpat de moarte//.

(M. Sadoveanu — *Panciuc*)

În fraza de mai sus, propoziția a doua continuă acțiunea celei dintâi

Ele sînt *coordonate copulative*.

O b s e r v a ț i i

1. Propozițiile coordonate copulative se leagă prin conjuncțiile coordonatoare copulative *și, nici*.

2. Înaintea conjuncției *și* nu se pune virgulă. Cînd se întreprinde însă conjuncțiile duble *și...și* sau cînd *și* are înțeles de *iar*, atunci propozițiile copulative se despart prin virgulă.

3. Propozițiile coordonate copulative pot fi legate și prin locuțiuni conjuncționale: *nu numai...ci (dar) și: cu cît...cu atît*.

2. PROPOZIȚIILE ADVERSATIVE

Propozițiile coordonate care exprimă acțiuni care se opun una alteia se numesc *coordonate adversative*.

Vîntu-i liniștit acum//,
Dar *năvalnic* vuet vine
De pe drum//.

(G. Coșbuc — *Iarna pe uliță*)

În versurile citate, propoziția a doua *Dar năvalnic vuet vine de pe drum* este opusă ca înțeles primei propoziții. Aceste două propoziții sînt *coordonate adversative*.

Propozițiile coordonate adversative se leagă prin conjuncțiile coordonatoare: *dar, iar, însă, ci, ba*, înaintea cărora se pune virgulă.

3. PROPOZIȚIILE DISJUNCTIVE

Propozițiile coordonate care exprimă acțiuni care se exclud una pe alta se numesc *coordonate disjunctive*.

— Ori pleci//, ori rămâi!//

Fraza de mai sus este formată din două propoziții: *ori pleci* și *ori rămâi*. Acțiunile exprimate de verbele celor două propoziții *pleci* și *rămâi* nu se pot realiza împreună, ci ele se exclud; dacă are loc una, nu mai poate avea loc cealaltă.

Aceste două propoziții sînt *coordonate disjunctive*.

Propozițiile coordonate disjunctive se leagă prin conjuncțiile coordonatoare disjunctive *ori*, *sau*.

4. PROPOZIȚIILE CONCLUSIVE

Propozițiile coordonate dintre care cea de-a doua exprimă concluzia celei dintîi se numesc *coordonate conclusive*.

Ai învățat cu seriozitate//, deci, vei trece cu succes examenele//.

Deci vei trece cu succes examenele este concluzia necesară a acțiunii exprimate de prima propoziție. Ele sînt *coordonate conclusive*.

Propozițiile coordonate conclusive se leagă între ele prin conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale: *deci*, *așadar*, *prin urmare*, *de aceea*, *așa că*,

Înaintea căroră se pune virgulă sau punct și virgulă.

RECAPITULAREA COORDONATELOR

Felul coordonatelor	Ce exprimă ele	Conjuncțiile coordonatoare
1. Copulative	Exprimă acțiuni care se alătură una alteia	și, nici șiși, nici...nici cu cit... cu atit nu numai...ci și
2. Adversative	Exprimă acțiuni care se opun una alteia	dar, iar, însă, ci, ba
3. Disjunctive	Exprimă acțiuni care se exclud	sau, ori, sau ... sau ori ... ori
4. Conlusive	Propoziția a doua exprimă concluzia celei dintîi	deci, așadar, prin urmare, de aceea, așa că

Exercițiu

Arătați felul coordonatelor din textele următoare:

- a) E liniște-n chilia bătrînei și-nserează...
 Sub vatră țîrîiește un greier nestatornic,
 Își leagă-n perete tic-tacul vechiul ornic—
 Se-ntunecă chilia și iar se luminează,
 Și-aleargă fusul spornic.

(Șt. O. Iosif — *Fusul*)

cf. V. M. - p. 35
 Vechele f. m.

b) Cu tine două fete stau
Și toce în rînd cu tine;
Sînt încă mici și tată n-au
Și George nu mai vine.

Un basm cu pajuri și cu zmei
Începe-acum o fată,
Tu taci și-ascuți povestea ei
Și stai îngîndurată.

(G. Coșbuc — *Mama*)

c) Ei, oameni buni, vedeți? S-a dus moș
Ion și n-a putut face singur treaba; dar cînd
v-ați dus cîtiva într-ajutor, treaba s-a făcut
cu mare ușurință.

(I. Creangă — *Moș Ion Roată și Unirea*)

d) Vezeteul se dă iute jos din capră, ia
pungața din clonțul cucosuului și-o dă boieru-
lui. Boierul o ia fără pă sare, o pune în buzunar
și pornește cu trăsura. Cucosuul, supărat de
asta, nu se lasă, ci se ia după trăsură, spuind
neîncetat...

(I. Creangă — *Pungața cu doi bani*)

e) Dacă ar fi pretutindeni asemenea jude-
cători, ce nu iubesc a li cînta cucul din față...
cei ce n-au dreptate n-ar mai năzui în veci
și-n pururea la judecată.

Corciogarii, porecliți și apărători, nemai-
avînd chip de trai numai din minciuni, sau
s-ar apuca de muncă, sau ar trebui, în toată
viața lor, să tragă pe dracul de coadă.

(I. Creangă — *Cinci pîini*)

f) Bedros se luminează la față, le făcu semu,
și le spuse chiar ceva, dar bîlbîiala lui nici
nu se auzi în hărmălaia de pe stradă.

(P. Dumitriu — *Cronica de la cîmpie*)

g) Eu? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, rîul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
Dușmănit vei fi de toate, fără-a prinde chiar de
veste.

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

d. v. t. 297 - ca. 1.

FELURILE SUBORDONATELOR

Propozițiile subordonate îndeplinesc, în frază,
pe lângă propoziția regentă, funcțiunea pe care o
îndeplinesc în propoziție părțile de propoziție.

Propozițiile subordonate pot fi: *subiective*, *pre-*
dicative, *atributive*, *completive* și *circumstanțiale*.

Propozițiile subordonate dintr-o frază pot fi
identificate folosind *întrebarea*. Aceasta se pune
unui cuvînt din propoziția regentă, sau întregii
propoziții regente.

Întrebările la care răspund propozițiile subor-
donate sînt întrebările la care răspund părțile res-
pective de propoziție.

SUBORDONATA SUBIECTIVĂ

Propoziția subordonată care îndeplinește funcțiu-
nea de subiect pe lângă predicatul din propoziția regentă
se numește *subordonată subiectivă*.

Subordonata subiectivă poate să joace rolul de subiect:

1. *Pe lângă predicatul verbul din regentă.*

În acest caz, ea este introdusă prin *pronume relative* și *nehotărâte*:

a. Cine nu muncește // nu mănîncă.//

b. Oricine-n cale ne-întîlnea
Cîntînd în gura mare//

Stătea pe loc//...

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanu!*)

Propoziția *Cine nu muncește* îndeplinește pe lângă predicatul din care este alcătuită regenta *nu mănîncă* rolul de subiect (*cine nu mănîncă?* — *cine nu muncește*). La fel, propoziția *Oricine-n cale ne-întîlnea Cîntînd în gura mare* joacă rolul de subiect pe lângă propoziția *stătea pe loc*.

2. *Pe lângă verbe și expresii verbale impersonale (e bine, e rău, e ușor, e potrivit etc.):*

O nu! *Nu-i drept să te-ndoiești!*

(G. Coșbuc — *Mama*)

Propoziția *să te-ndoiești* joacă rolul de subiect pe lângă expresia verbală impersonală *nu-i drept*. Propoziția poate fi înlocuită cu subiectul *a te îndoii*. Ea este o subordonată subiectivă.

3. *Pe lângă verbe reflexive cu sens impersonal ca: se zice, se spune, se cade, se cuvine etc.:*

...se vede// că ți-ai urît zilele!//

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

Propoziția *că ți-ai urît zilele* joacă rolul de subiect pe lângă verbul reflexiv cu sens impersonal *se vede*. Ea poate fi înlocuită prin subiectul *deznădejdea* (*se vede deznădejdea ta*). Ea este deci *subiectivă*.

④ Pe lângă verbe reflexive cu înțeles pasiv:
...ce nu se vinde|| se mănîncă.||

(C. Negruzzi — *Istoria unei plăcinte*)

Propoziția *ce nu se vinde* joacă rolul de subiect pe lângă verbul reflexiv cu înțeles pasiv *se mănîncă* (este mîncat...). Ea poate fi înlocuită prin subiectul *restul* (*restul se mănîncă*); este, deci, *subiectivă*.

5. Pe lângă propoziții cu predicat nominal:

Cine este disciplinat|| este și bun la învățătură.

⑥ Pe lângă adverbe predicative:
Fără îndoială|| că vei reuși||.

Propoziția *că vei reuși* servește drept subiect adverbului predicativ *fără îndoială* = *Este sigur|| că vei reuși||*.

Subordonata subiectivă poate fi introdusă și prin:

— adverbe relative: *unde, cînd, cum*:

✓ *Se știe|| unde vor pleca.||*

— conjuncții: *dacă și de* (cu înțeles de *dacă*), *că, să, cum că...*

✓ *Nu se știe|| dacă va reuși.||*

Observații

1. În analiza gramaticală nu trebuie confundate pozițiile subiective care răspund la întrebarea *ce?* cu pozițiile complementive directe răspunzând la aceeași întrebare.

Deosebirea se face ținându-se seama de felul verbului din regentă, la care se pune întrebarea *ce?* Dacă verbul din regentă face parte din una din categoriile înșirate mai sus, subordonata care îi urmează este o *subordonată subiectivă*, răspunzând la întrebarea *ce?*

2. Între subordonata subiectivă și regenta ei nu se pune virgulă.

Exercițiu

Găsiți subordonatele subiective din textele de mai jos:

a) ...cine-a răcut-o n-a avut cap, domnișorul.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

b) Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată, ca aceea are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

c) S-a aflat că rezerviștii și milițienii n-au vrut să tragă în oameni.

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*)

d) Dar ceea ce a ridicat omul cu pricepere și munca lui din pustie, din mlaștină și din nimic îmi pare mai presus.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

S. VIII 13

col. nr. 4 - p. 231.

e) Nu se poate ști cine a tras manivela.

(I. L. Caragiale — *D-l Goe*)

f) Ar fi mai bine să limpezim lucrurile
— chiar în seara asta, ca mâine înscrierile în
gospodărie să meargă mai bine ca astăzi.

(M. Preda — *Desfășurarea*)

SUBORDONATA PREDICATIVĂ

Propoziția subordonată care îndeplinește funcțiu-
nea de nume predicativ pe lângă un verb copulativ
din regentă se numește *subordonată predicativă*.

Subordonata predicativă urmează ca și numele
predicativ din propoziție — după cele mai între-
buințate verbe copulative: *a fi*, *a părea*, *a rămîne*,
a se alege, *a se numi*, *a însemna*, *a deveni* etc.

x *El a devenit ceea ce doreau părinții lui.*

Propoziția *ceea ce doreau părinții lui* îndepli-
nește rolul de nume predicativ pe lângă verbul co-
pulativ *a devenit* din regentă.

Subordonata predicativă se deosebește de toate
celelalte subordonate printr-o trăsătură care îi este
caracteristică. Ea *formează împreună cu regenta ei*
— din punct de vedere logic — *o unitate*, așa cum
în propoziție *verbul copulativ și numele predicativ*
formează o unitate: *predicatul nominal*.

Numai din punct de vedere strict gramatical
sînt două propoziții, deoarece există două verbe

la mod personal: *verbul copulativ din regentă și verbul subordonatei predicative.*

Subordonatele predicative se introduc prin:

a) *Pronume relative și nehotărâte: cine, ce, oricine...*

✓ *Lectura este// ce-i place lui mai mult.//*

Subordonata predicativă *ce-i place lui mai mult* poate fi înlocuită prin numele predicativ *plăcerea*: *Lectura este plăcerea lui cea mai mare.*

b. *Adverbe relative și de comparație: cum, oricât, precum.*

× *Ea a rămas// precum o știi//.*

Subordonata predicativă *precum o știi* poate fi înlocuită prin *numele predicativ neschimbata*. = *Ea a rămas neschimbata.*

c. *Conjunții: că, să etc.*

✓ *Dorința noastră este să devenim cetățeni folositori patriei.*

O b s e r v a ț i e

Între subordonata predicativă și regenta ei nu se pune virgulă.

Exercițiu

Gasiți subordonatele predicative din textele de mai jos:

a) „Acum doarme? ce fel? pentru-ntîia dată

După prinz să doarmă! obiceiul lui

Era să nu șază ziua niciodată:
Ăst somn nu prea-mi place și o să i-o spui”.

(Gr. Alexandrescu — *Boul și vițetul*)

b) Dar Ipate acum nici de treabă nu-și
mai căuta, nici mîncarea nu se mai prindea
de dînsul, nici somnul nu-l fura, era cum e
mai rău.

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pățitul*)

c) Și dacă am eu, tată, vreo durere
E că nu poți nici tu, nici toți străbunii
Măcar să vă uitați așa-n tăcere,
Cîte rodiră, hei, pașii furtunii.

(M. Beniuc — *În mine, tată, tu mergi mai departe*)

d. n. p. 222. cu m 3.

SUBORDONATA ATRIBUTIVĂ

Propoziția subordonată care îndeplinește rolul de
atribut al unui substantiv sau pronume din regentă se
numește *subordonată atributivă*.

Subordonata atributivă răspunde la întrebările:
care? ce fel?

Subordonatele atributive se pot introduce prin:

a. *pronume relative: care, ce, cine, cel ce:*

! Treceam pe sub *podul* de lemn // *ce* leagă
cele două maluri.

(A. Vlahuță. — *România pitorească*)

Propoziția *ce leagă cele două maluri* joacă rolul de atribut pe lângă substantivul *podul* din regentă (*care pod?...*). Ea este *atributivă*.

b. *adverbe relative: unde, când, cum:*

// Mă gîndeam la *vremea*// *cînd* am *cutreierat* cu tine aceste locuri.

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandafir*)

Propoziția *cînd am cutreierat cu tine aceste locuri* joacă rolul de atribut pe lângă substantivul *vremea* din regentă (*care vreme?...*). Este o *propoziție atributivă*.

c. *conjunții: că, să, dacă:*

// *Vestea*// *că* *direcția* *refuză* să pună lui *Bozan* *picioarul*// s-a *întîlnit* vertiginos în uzină.

(Al. Sahia — *Uzina vie*)

Propoziția *că direcția refuză să pună lui Bozan piciorul* îndeplinește funcțiunea de atribut pe lângă substantivul *vestea* din regentă (*care veste?...*). Ea este *atributivă*.

neisolate - determinative

O b s e r v a Ț i i

1. În limba literară contemporană, felul cel mai răspîndit de subordonată atributivă este cel introdus prin pronumele relativ *care* (precedat de prepoziții sau de articolul posesiv: *pe care, al cărui* etc.). În aceste situații, pronumele *care* se acordă în gen și număr cu substantivul determinat de propoziția atributivă.

Mergem o bucată bună pe marginea Motrului//ale
cărui unde verziu pripito se sparg de bolovani.//

(A. Vlahuță — România pitorească)

Pronumele *ale cărui* este de genul neutru, numărul singular, ca și substantivul *Motrului* din regentă, pe care îl determină.

2. Nu trebuie confundate subordonatele atributive introduse prin *unde*, *cînd*, *cum* cu subordonatele circumstanțiale de loc, timp sau mod, introduse cu aceleași adverbe relative.

Trebuie ținut seama de faptul că subordonatele atributive determină un substantiv din regentă, iar adverbele relative *unde*, *cînd*, *cum* au valoare de pronume relative, putînd fi înlocuite prin pronume relative simple sau precedate de o prepoziție.

Pămîntul era o nimica toată //cînd neamul lor
creșterea își ridica osanale lui însuși.//

(Em. Gîrleanu — Cîntărețul)

E un ceas //cînd toată munca de dimineață a satului
s-a alinat.//

(M. Sadoveanu — Nicoră Potcovă)

Propoziția *cînd toată munca de dimineață a satului s-a alinat* este o *subordonată atributivă*, pe cînd prima propoziție, introdusă tot prin adverbul relativ *cînd*, este circumstanțială de timp.

Exercițiu

Găsiți subordonatele atributive din textele de mai jos:

a) În lungul cîmpiei arse, pustii, se înalță doar un singur pîlc de sălcii, ce ocrotesc sub umbra deasă a crengilor despletite

un izvor/din care și ele își sug viața. Izvorul curge subțire, întinzînd în față, ca pe o năframă, o boltă mică/pe care uneori o împinge, ca un ac de aur, cîte o rază de soare.

(Em. Girleanu — *Musafirul*)

b) ...se iscase pesemne o tulburare grabnică la vestea iscoadelor cum că fugarii apucaseră alt drum.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

c) Cînd să adoarmă de tot, auzi foarte limpede un glas care parcă venea din depărtare:...

(M. Preda — *Desfășurarea*)

loc. a-p. 224- cl. VII
d) Tăcerea și pustietatea/în care ne aflăm/văile prăpăstioase,/prin care am trecut, priveliștile uimitoare și atît de felurite/ce ne-au lunecat pe dinaintea ochilor,/fac să ni se pară foarte depărtată lumea/din care am plecat./A un sentiment de neliniște, de grijă, pare că învăluie dorul și nerăbdarea noastră de a ne vedea mai curînd în Novaci.

(A. Vlahuță — *Romina pitorească*)

COMPLETIVA DIRECTĂ

Propoziția subordonată care îndeplinește rolul de complement direct pe lângă un verb tranzitiv din regentă se numește *completivă directă*.

Completiva directă răspunde la întrebările *ce?* *pe cine?* Ea se poate introduce prin:

(a) *pronume relative sau nehotărâte (care, cine, ce, oricare, fiecare etc.) în acuzativ fără prepoziție sau cu prepoziția pe:*

...Rămîne-acum// să știm//
Cine este mai tare//i...

(Gr. Alexandrescu — *Dreptatea leului*)

Propoziția *Cine este mai tare* îndeplinește pe lângă regenta *să știm* rolul de complement direct, răspunzînd la întrebarea *ce?* Ea este o *completivă directă*

(b) *adverbele: unde, cînd, cum:*
relativ-interog.

Cei doi moldoveni *ascultau// cum* le povestește Cantemir despre tainicele seraiuri din Crîm.//

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

(c) *conjunțiile: dacă, de (cu sensul lui dacă), că, și:*

Ghiță *înțelese// că* necazurile nu i s-au isprăvit//.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

Completivele directe urmează, de obicei, după următoarele verbe tranzitive: *a spune, a cere, a simți, a înțelege, a auzi, a ști* etc.

Șimțeau și ei// a cui e dreptatea//.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

Dar eu unul știu//să prețuiesc omul.//

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

Observații

cl. V - p. 203 - ex. nr. 1.

1. În analiza gramaticală nu trebuie confundate completivele directe cu subiectivele care răspund la întrebarea *ce?* Deosebirea dintre ele se face ținându-se seama de felul verbului determinat din regentă.

Nu se poate ști //cine a tras manivela.//

(I.L. Caragiale — *D-l Goe*)

Dar eu unul știu //să prețuiesc omul.//

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

Propoziția *cine a tras manivela* este o subordonată subiectivă, cerută de verbul reflexiv cu sens impersonal *nu se poate ști (nu se știe)*.

Propoziția *să prețuiesc omul* este o completivă directă pe lângă verbul tranzitiv *știu*.

2. Ca și complementul direct, completivele directe nu se despart prin virgulă de regenta lor.

Exerciții

1. Găsiți completivele directe din textele de mai jos:

a) Pentru ce îl judeca și-l osîndea Mitrea înțelesese ușor.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

p. 226. ex. nr. 4.

301

b) Apoi am auzit că Tomşa-vodă cheamă oaste și-am venit și eu. I-am spus cine sînt și unde am slujit și m-a bătut pe umăr... Eu la toate stăpînirile am slujit cu credință.. Am să-l slujesc și pe el. Dar Tomşa vodă nu știe de ce m-am tras eu întra-coace.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

c) Atunci a înțeles că ceva îl amenință, că cineva vrea să-i țarmurească libertatea, s-a strîns ghem, apoi s-a destins repede și a pornit ca o săgeată. Mîncea pămîntul sub copitele lui, simțea că i se aprinde ceva înăuntru, că ochii îi ard și că limba îl frige.

(Em. Girleanu — *Calul*)

d) Se întinse la loc pe bancă și... simți că somnul îi dă din nou tîrcoale.

(M. Preda — *Desfășurarea*)

2. Copiați textele de mai jos; subliniați cu o linie completele directe și cu două linii cuvintele care le leagă de regentă.

a) Nu știe de-i vis, ori aieve-i,
El vede cum zboară flăcării Sucevei,
El vede că Bogdan e suflet de vînt
Și-n față-i puterile turcilor sînt
Tăriile plevei.

(G. Coșbuc — *Pașa Hassan*)

b) Vedeți cu ce morți grele
Se săvârșesc din lume
Și cum lasă rău nume
Acei care fac rele.

(Gr. Alexandrescu — *Lupul moralist*)

c) N-aș putea spune tocmai hotărît,
dacă în timp de vreo două ceasuri lungi, am
stat deștept și am visat sau dacă am dormit
și am cugetat, după cum iarăși n-aș putea
lămuri, cum ce hotar ar putea fi între vis
și aieve; atîta știu, că, la deșteptare, mă
trezii cu sîntul soare agățat de vîrfurile
plopului.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

d) În nopțile cu lună asculți privighe-
toarea, — te încîntă; ajungi să crezi că pen-
tru tine își varsă în gîlgiiri ploaia de măr-
găritare. Nici nu bănuiești că-și plînge nu-
mai dragostea ei.

(Em. Girleanu — *Cioc! cioc! cioc!*)

COMPLETIVA INDIRECTĂ

Subordonata care îndeplinește pe lîngă un verb sau adjectiv din regentă rolul de complement indirect se numește *completivă indirectă*.

Completiva indirectă răspunde la întrebările:
cui? la cine? la ce? de cine? etc.

...își dădea seama// că lumea se îmbulzea
în fugă.//

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

Completiva indirectă *că lumea se îmbulzea în fugă* răspunde la întrebarea *despre ce?* pusă verbului *își dădea seama* din regentă și este introdusă prin conjuncția subordonatoare *ca*.

Completivele indirecte determină, de obicei, verbe la diateza reflexivă (din regentă) ca: *a se mira, a se teme, a se gândi, a se îndoi, a se hotări, a se încredința* etc..

Cu prilejul acesta, *mă încredințai// că nu eram tocmai lipsit de oarecare talente culinare.//*

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

Ele determină, de asemenea, verbe ca: *a da, a lua, a cere, a vorbi, a destăinui* etc.

O b s e r v a Ț i i

1. În analiza gramaticală nu trebuie confundate completivele indirecte cu cele directe.

Deosebirea se poate face ușor prin reducerea lor la complementele respective (direct sau indirect):

✕ Șoimaru căuta //să pătrundă depărtarea// și se gîndea //că pentru el vestea nu poate fi bună.//

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

Propoziția *Să pătrundă depărtarea* din textul de mai sus este o *completivă directă*. Ea poate fi înlocuită cu complementul direct respectiv (ce căuta? — *pătrunderea depărtării*); propoziția *că pentru el vestea nu poate fi bună* este

o completivă indirectă, care poate fi înlocuită cu *complementul indirect* respectiv (la ce se gîndea? — la o veste nu tocmai bună).

2. Cînd completiva indirectă urmează imediat după verbul sau adjectivul pe care îl determină, nu se desparte de acestea prin virgulă.

Exerciții

Subiect. m. 1 a - p. 228

Cl. cu - ex. m. 4 - p. 305

1. Găsiți completivele indirecte din textele următoare:

a) ...arborii rari de pe marginea drumului în neclintita lor însufletire, trimeteau parcă din înălțime, cu șoapte de frunze și de vînt, ultimul „rămas bun” celui ce călca pentru ultima oară hotarele așezate între cele două lumi.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

b) Ca să vadă-un chip se uită
Cum aleargă apa-n cercuri.

(M. Eminescu — *Crătasa din povești*)

c) ...mă așteptam ca fiorii reglementari de groază ai pustinului și ai singurătății să-mi străpungă inima ca un fier aprins.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

d) Și se gîndi împăratul ce să facă, ce să dreagă, ca merii să facă mere. Unii îl sfătuiau ca să-i ude mereu: și i-a udat mereu:...

(B. Șt. Delavrancea — *Bunica*)

2. Copiați textele de mai jos; subliniați cu o linișă propozițiile complementive indirecte și cu două cuvintele prin care se leagă de regentă:

a) Mă gîndi' să-l aduc aici la învățătură,
să iasă din el un plugar priceput...

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

b) Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai
val-virtej
Oștile leite-n zale de-împărați și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?
.....

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

c) Din cînd în cînd se plînge cîntul
Că prea-l apasă ritmul, rima,
Că-l vatămă în mers pămîntul,
Că-i aspră lupta, aspră clima.
Că bine-ar fi să fie pace,
Centura să ți-o poți desface,
Să lași grenada, baioneta,
Și slobod să colinzi planeta.

(M. Beniuc — *Va rămîncea un rînd*,

SUBORDONATA CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC

Subordonata care îndeplinește pe lîngă un verb din regentă rolul complementului circumstanțial de loc se numește *circumstanția'ă de loc*.

Subordonata circumstanțială de loc răspunde la întrebările: *unde? de unde? pe unde? pînă unde? încotro?*

Ea se poate introduce prin:

a. *adverbele relative: unde, încotro, de unde, de pe unde, oriunde, dincotro etc.:*

— Apoi dă, bade Ipate, // *unde-i vorbă* // *nu-i mînie.*

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pătitul*)

— Rămîi de-acu, sănătos // *că eu mă duc* // *de unde-am venit.* //

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pătitul*)

Propozițiile *unde-i vorbă* și *de unde-am venit* joacă rol de complemente circumstanțiale de loc pe lîngă propozițiile *nu-i mînie* (unde nu-i mînie?...) și *eu mă duc* (unde mă duc?...). Ele sînt *subordonate circumstanțiale de loc*.

b. *pronumele relative: ce, cine*, cu prepoziție: *către ce, către cine, spre ce, spre cine:*

Atenția noastră se îndreaptă // *către ceea ce este nou.* //

Exercițiu

Arătați subordonatele circumstanțiale de loc din textele de mai jos.

a). Și pe-a degetelor vîrfuri în ietacul tăinuit
Intră — unde zidul negru într-un arc a-ncremenit....

.....

Unde-ajung par văruițe zid, podele, ca de cridă,
Pe-unde nu-părea că umbra cu cărbune-i zugră-
vită.

(M. Eminescu — *Călin*)

b) Am mers de-a lungul văii pînă unde
apele Dunării pătrund în strîmtoarea cazanelor.

(A. Vlahuță — *Romînia pitorească*)

c) Pe unde n-a fost pînă-acum nimic,
O lume nouă eu am să ridic.

(M. Beniuc — *Cu sanie fără clopoței*)

c) Și bietul viețuitor se topea, amețit
de căldură; o luă într-un noroc înainte, în-
cotro l-o duce soarta.

(Em. Gîrleanu — *Musașirul*)

d) Unde-s doi, puterea crește
Și dușmanul nu sporește.

(V. Alecsandri — *Hora Unirii*)

e) Și din două vorbe, fiul craiului îl
tocmește și după aceea pornesc împreună
să iasă la drum, pe unde arată spînul.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

SUBORDONATA CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP (TEMPORALĂ)

Subordonata care îndeplinește pe lîngă un verb
din regentă rolul complementului circumstanțial de timp
se numește *circumstanțială de timp* sau *temporală*.

Subordonata circumstanțială de timp răspunde la întrebările: *cînd? de cînd? pînă cînd? cît timp?*

Propozițiile temporale pot să exprime trei feluri de acțiuni:

1. *Acțiuni simultane* (acțiunea din temporală se petrece *în același timp* cu cea din regentă).

Aceste temporale se introduc prin:

— *adverbe relative: cînd, pe cînd, cum;*

— *locuțiuni conjuncționale: în timp ce, în vreme ce, atunci cînd, cîtă vreme etc.:*

Cînd zîmbea// se arătau sub mustața tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc.//

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandafir*)

...iar în timp ce eu, după baie, ușuram desagii de ultimele merinde// Pisicuța scoțoca și ea, pe ici, pe colea, iarba rămasă prin îndoiturile mai adîncate și mai umede ale poienii.//

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

2. *Acțiuni anterioare* (acțiunea din temporală se petrece *înaintea* celei din regentă).

Aceste temporale se introduc prin:

— *adverbe relative: cînd, cum, cît;*

— *locuțiuni conjuncționale: după ce, îndată ce, cît ce etc.:*

Cînd au auzit tropot// au pus piciorul în scară.// *Îndată ce s-a arătat Agapie//, Nicoară* s-a încălărat// și a strîns zăbala murgului.//

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

Acțiunile din cele două *temporale* din textul de mai sus *Cînd au auzit tropot și Îndată ce s-a arătat Agapie* se petrec înaintea celor exprimate de verbele din propozițiile regente: *au pus și s-a încălărat*.

3. *Acțiuni posterioare* (acțiunea din *temporală* se petrece *după* cea din regentă).

Aceste *temporale* se introduc prin:

— *locuțiuni conjuncționale*: *înainte ca, mai înainte ca, înainte să, pînă să, pînă ce, pînă cînd*:

...*a întîrziat*// *pînă ce s-a îmbrăcat ca pentru o vizită*.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

Acțiunea din subordonata *temporală pînă ce s-a îmbrăcat ca pentru o vizită* se petrece în urma celei exprimate de verbul din regentă *a întîrziat*.

cl. 7. p. 309 - ex. nr. 1

Exerciții

1. Găsiți subordonatele *temporale* din textele următoare:

a) *Și-au mîncat, și-au băut, și-au cîntat, pînă au adormit cu toatele pe loc.*

Cînd se scoală baba în zori de ziuă, ia nurori, dacă ai de unde. Iese afară spăriată, dă încolo, dă pe dincolo, și cînd intră în bordei, ce să vadă? bietele nurori jăleau pe soacră-sa.

(I. Creangă — *Soacra cu trei nurori*)

b) Cînd ajungeam la Puțul Boilor, simteam adiind dinspre Dropii mireasmă de grîu copt.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

c) Pe cînd prefectul ieșea prin înghesuială, rupîndu-și nasturii de la palton... Nelă al lui moș Ion Lepădat, cazangiul, cu șapca pe ceafă, vorbea la telefon:....

(P. Dumitriu — *Cronica de la cîmpie*)

d) Cucoșul, cum scăpă din mîinile meșneagului fugi de-acasă și umblă pe drumuri, bezmetec. Și cum mergea el pe un drum, numai iaca găsește o punguță cu doi bani. Și cum o găsește, o și ia în clonț și se întoarnă cu dînsa înapoi, spre casa moșneagului.

(I. Creangă — *Punguța cu doi bani*)

2. Copiați textele de mai jos și faceți analiza după schema dată:

Propoziția subordonată	Verbul pe care îl determină	Ce fel de acțiune arată			Prin ce este introdusă
		Simultană	Anterioară	Posterioară	
Cînd ochii am închis	am zis	simultană	—	—	adv. relat. <i>cînd</i>

a) Și eu cînd ochii am închis,

Cînd mi-am luat osînda:

„Alr! Pot să mor de-acum — am zis —

A noastră e izbînda!
Apoi, cînd iarăși m-am trezit
Din noaptea cea amară,
Colea pe răni eu am găsit.
Virtutea militară!

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanul*)

b) După ce ajunseră a doua zi la tabăra nohailor, căzură la hodină; dar mai înainte avusese grijă beiu să trimeată poruncă în toate părțile la culele războinicilor.

Și-ndată ce se strînseră călăreții tătari, Șoimaru fu de față la vînătoarea cea mare de toamnă a lor, după care-și pregătesc la fum pastrama tare de cal.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

SUBORDONATA CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ

Subordonata care îndeplinește pe lîngă un verb din regentă rolul complementului circumstanțial de cauză se numește *circumstanțială de cauză*.

Subordonata circumstanțială de cauză răspunde la întrebările: *din ce cauză? din ce pricină?*

Ea se introduce prin:

a. *conjunții: fiindcă, pentru că, deoarece, întrucît, că;*

b. *locuțiuni conjuncționale: de vreme ce, din moment ce, din cauză că, din pricină că, o dată ce:*

Și amîndoi bătrînii aceștia erau albi ca
iarna și posomorîți ca vremea cea rea, // din
× pricină că n-aveau copii. //

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

Propoziția *din pricină că n-aveau copii* arată
din ce cauză erau posomorîți cei doi bătrîni.

O b s e r v a ț i i

1. În analiza gramaticală nu trebuie confundată subor-
donata circumstanțială de cauză cu completiva indirectă,
din pricina întrebării *de ce?*, puse mecanic, fără a înțelege
sensul propoziției analizate.

2. Nu trebuie folosită conjuncția *căci* (specifică pro-
pozițiilor cauzale) în locul conjuncției *că* în introducerea
unei completetive directe.

Astfel este greșit să se spună:

Zice căci este bolnavă în loc de
zice că este bolnavă.

Exerciții

1. Arătați care sînt subordonatele circumstanțiale de
cauză din textele de mai jos:

(a) Tocmai se bucura că dăduse norocul
peste dînsa.

(Em. Girleanu — *Cioc! cioc! cioc!*)

(b) La moară nu-l putem primi, căci sîn-
tem prea mulți. Aci nu-l putem lăsa, căci o
să ne mutăm noi.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

c) Sînt poetul vremurilor ce vin
Nu pentru că vor grăi de mine,
Ci pentru că le-am cîntat din plin
Cît m-am priceput, mai rău, mai bine.

(M. Beniuc — *Veac*)

d) Și fiindcă pildele bune trebuie normale, îmi lepădai și eu hainele, mă vîrîi în apă și, apoi, fiindcă din anumite împrejurări, nu puteam împărtăși cu Pisicuța fragedul ei prînz, desfăcui desagii și mă pusei în cale să-mi astîmpăr și eu foamea.

(C. Hogaș — *În Munții Neamtului*)

2. Copiați textele de mai jos și subliniați propozițiile circumstanțiale de cauză:

a) Ne bucuram că tu n-o să cunoști,
Încrîncenate-n jocul morții, oști,
Ne bucuram că numai în muzee
Cătușele și armele-o să steie,
Și că lumina din hidrocentrale
S-o-ntrece, soare, cu razele tale,
Că nu lumina sta-va sub obroc,
Ci bezna, boala, strînse la un loc,
Pecetea nimicirii o s-o poarte
Și poate n-o mai fi pe lume moarte.

(M. Beniuc — *Vîitor*)

b) Nu-mi era drag, pentru că avea o figură răutăcioasă și pentru că, de cîte ori se uita la mine, se strîmha, ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine, cînd

am văzut pe domnu Udrea c-o dată mi-l înșfacă de urechi și-l toarnă „la bancă”.

(A. Vlahuță — *Mogilda*)

c) Să te iert pentru cuvîntul tău prost, căci odată în viață, mi-ai făcut un bine...

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

d) Povestea aceasta nu are sfîrșit, căci ea însăși nu e decît un început al altor povești.

(P. Dumitriu — *Cronica de la cîmpie*)

SUBORDONATA CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP SAU FINALĂ

Subordonata care îndeplinește pe lîngă un verb din regentă rolul complementului circumstanțial de scop se numește *circumstanțială de scop* sau *finală*.

Subordonata circumstanțială de scop răspunde la întrebările: *cu ce scop?* *în ce scop?*

Ea se poate introduce prin:

a. *conjunțiile*: *să, de, ca să*;

b. *locuțiunea conjuncțională*: *pentru ca să*.

Uimit se uită prin bordei în toate părțile //să vadă// de unde a ieșit acel glas.//

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

Propoziția *să vadă* arată scopul acțiunii exprimate de verbul *se uită* din regentă. Ea este o propoziție circumstanțială de scop.

Exerciții

1. Arătați subordonatele circumstanțiale de scop din textele următoare:

a) Atunci Făt-Frumos își luă ziua bună de la părinți, ca să se ducă să se bată el singur cu oștile împăratului ce-l dușmănea pe tatăl său...

Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-
arunca să spintece norii, de cădea de-
parte tot cale de-o zi.

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

b) Apoi, se zice că i-ar fi dat pe sama unuia dintre boieri să le ție cuvînt, ca să-i facă a înțelege scopul chemării lor la Iași.

(I. Creangă — *Moș Ion Roată și Unirea*)

2. Copiați textele de mai jos; subliniați propozițiile subordonate finale:

a) ...tătuca nu mai are cu ce veni: i-am furat ciubotele lui ca să pot răzbate pînă aici.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

b) Ca să poată împăratul lesne să
biruiască,

Trebuie să jertfească

Pe acel ce în oaste e decît toți mai tare.

(Gr. Alexandrescu — *Dreptatea leului*)

c) Talpa iadului, cum aude despre această minunăție, trimite slujnica degrabă să-i cheme femeia cea străină la palat.

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

(d) Pe drum, băiatul a cercat în câteva rînduri să împungă pe tovarăşul lui, doar l-o face să răsufle ceva.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

e) Se întoarseră să vadă ce se întîmplă:...

(P. Dumitriu — *Cronica de la cîmpie*)

SUBORDONATA CIRCUMSTANŢIALĂ DE MOD

Subordonata care îndeplineşte pe lângă un verb, un adjectiv sau un adverb din regentă rolul de complement circumstanţial de mod se numeşte *circumstanţială de mod*.

Subordonata circumstanţială de mod răspunde la întrebările: *cum? în ce fel? cît de?*

Ea poate fi introdusă prin:

a. *adverbe: cum, precum, cît:*

...*se întoarnă ei sara acasă // tot cum s-au dus.*//

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Păţitul*)

Propoziţia *Tot cum s-au dus* arată felul în care se petrece acţiunea exprimată de verbul *se întoarnă* din regentă. Ea este o circumstanţială de mod.

b. *conjunctii şi locuţiuni conjuncţionale: parcă, de parcă, după cum, așa cum, ca şi cum, ca şi cînd, fără să:*

Ca şi cum i-ar fi venit o înfiorare de spaimă şi de putere//, căprioara se ridică// şi intră iar în apă.//

(M. Sadoveanu — *În pădurea Petrişorului*)

Adeseori, propozițiile circumstanțiale de mod arată, cu ajutorul *unei comparații*, felul cum se face lucrarea din regentă:

Din zori în zori și turci și noi
Zvirleam în aer plumbii//
× Cum zvîrli grăunți de păpușoi//
Ca să hrănești porumbii.//

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanul*)

Exercițiu

cl. VIII - p. 311 - ex.

Găsiți subordonatele circumstanțiale de mod din textele următoare:

a) Se priviră apoi cu voie bună, ca și cum s-ar fi întâmplat ceva mare și deosebit, ca și cum lumina lui Cireșar se datora prieteniei lor legate într-o clipă.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

b) Ii simțea fără să-i vadă și să-i cunoască.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

c) Colo, sub tufișul cela de agrise, sînt cloștile. Înfoiate, gata să sară în capul oricui s-ar apropia, ele scurmă mereu ca și cînd ar căuta o comoară.

(Em. Girleanu — *În curtea mea*)

d) Fără să stea de loc în cumpănă și fără să-i pese de nobila adunare, Lizuca păși ușor, însă hotărît spre măsuta cu dulceață și, înfigîndu-și două degete în chisea, le scoase împodobite cu o bucată nestatornică de șerbet.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

e) Și paserea parcă auzi chemarea tovarășei de altădată; veni, dar se opri puțin, pe o altă ramură, ca și când n-ar fi cunoscut locul obișnuit în care cîntase; apoi își luă zborul și, în trecerea grăbită, fără să întoarcă măcar capul, lovi cu vârful aripei frunza...

(Em. Girleanu — *Frunza*)

f) Ca o fiară sprintenă stătu o clipă la pîndă, ațintind obrazul stacojiu al dușmanului, parcă în el voia să lovească cu vârful de sînge al suliții lui.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

g) Anghel arată că a făcut întocmai cum i-a spus tovarășul secretar Turlea la telefon.

(P. Dumitriu — *Cronica de la cîmpie*)

SUBORDONATA CONSECUTIVĂ

Subordonata care arată felul în care se face acțiunea din regentă, indicînd și urmarea — consecința — acestei acțiuni se numește *subordonată (de mod) consecutivă*.

Subordonata consecutivă se introduce prin conjuncțiile: încît, că, de:

↳ Așa îl urîse cle de tare acum, // că... s-ar fi lepădat de spîn.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

Propoziția *că s-ar fi lepădat de spîn* arată nu numai felul în care letele împăratului Verde îl

urau pe spîn, ci și urmarea (consecința) acestei puternice uri și anume: *că... s-ar fi lepădat de spîn*. Propoziția aceasta este o *subordonată consecutivă*.

O b s e r v a ț i e

De cele mai multe ori, subordonatele consecutive urmează după o regentă în care au fost întrebuințate cuvintele: *alăt de, așa de*. Conjunția introductivă *de* se poate înlocui prin *încît*.

*Așa vorbește de blind, // de ți-e mai mare dragul :
să te duci la el! //*

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

Exerciții

1. Găsiți subordonatele consecutive din textele de mai jos:

a) Apoi îl piaptănă și-l grijește așa de bine, că, peste cîteva zile, îl scoate din boală; și cu tărîțe, cu cojițe, purcelul începe a se înfiripa și a crește văzînd cu ochii, de-ți era mai mare dragul să te uiți la el.

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

b) Se zguduiau unul pe altul de se cutremura pămîntul. Și strînse zmeul pe Greuceanu o dată, dar acesta, băgînd de seamă ce are de gînd zmeul, se umflă și se încordă în vine și nu păți nimic, apoi și Greuceanu strînse o dată pe zmeu, tocmai cînd el nu se aștepta, de-i pîrîi oasele. }

(P. Ispirescu — *Greuceanu*)

c) Astfel gerul e de tare,
Cît îngheață-n orice loc

Și a gurii răsuflare,
Și cenușa de sub foc.

(V. Alecsandri — *Noaptea albă*)

d) Cînd am răzbit cu Tomșa într-acoace,
erau niște ploii de credeam că au să ne înecă
puhoaietele și glodurile.

(M. Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*)

e) Piciorul lui e acum așa de aproape de
el, încît văd cum i se urcă o furnică pe
carîmbul cizmei.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Puiul*)

f) ... Potecile se taie și se încrucișează
între ele, de nu le mai dai la capăt.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

2. Copiați textele de mai jos și subliniați subordona-
tele consecutive:

a) Îi eram așa de drag, că nu mai știa
ce să-mi facă.

(M. Sadoveanu — *Sfaturi vechi*)

b) Dar lucrează așa de tainic și de iute,
încît oamenii nu-i văd niciodată.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

(c) Și era un pui de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele.

(I. Creangă — *Aminții din copilărie*)

d) E un ciripit, un piuit, spre seară, de te crezi în rai.

(Em. Girleanu — *Musafirul*)

SUBORDONATA CONCESIVĂ

de VIII - p. 236 - ex. nr. 3.

Propoziția subordonată care exprimă o piedică ce nu reușește totuși să oprească desfășurarea acțiunii din regentă se numește *subordonată concesivă*.

Deși era bătrîn și alb, // tovarășul meu
y *umbla sprinten încă...*

(M. Sadoveanu — *Într-o poiană*)

Propoziția *Deși era bătrîn și alb* arată o împrejurare (bătrînețea) care ar fi fost de așteptat să-l facă pe tovarășul de drum al autorului să umble încet și greoi. Totuși, bătrînețea nu-l împiedică pe acesta să *umblă sprinten încă*.

Această propoziție este o *subordonată concesivă*.

Subordonatele concesive se introduc de cele mai multe ori prin:

a. *conjuncții*: *deși, de, că, să, dacă*:

Nu știu de ce *mi-era frică* de el, *deși*,
y *era mai mic decât mine*.

(A. Vlașuță — *Mogildea*)

b. *locuțiuni conjuncționale: chiar de, chiar dacă,*
| *cu toate că, măcar că etc.:*

Y ...*măcar că nu era vreo apă prin apropiere*// *nu sufereau de sete,*// *că beau dimineața picături de rouă de pe firele de iarbă.*

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Puiul*)

O b s e r v a Ț i e

Subordonatele concesive exprimă de foarte multe ori o îngăduință făcută cuiva:

Deși era mic, l-am luat cu noi în excursie.

Exercițiu

Găsiți subordonatele concesive din textele de mai jos:

Y a) Cît era el de înalt și de spătos Mănuilă Ursachi la vârsta lui de peste șaptezeci de ani, cît fusese el de temut pe vremuri și cît îi mersese lui faima odinioară în șapte sate, de data asta, tresări ca un prune vinovat și prins asupra faptului...

(Cezar Petrescu — *Nepoata lui moș Ursachi*)

Y b) Și, deși în împrejurări grele filozofia nu m-a părăsit, cu aite cuvinte deși eram incredințat că și potecile, ca orice lucru în lumea asta, trebuiau să aibă mai la urmă un capăt și un sfârșit, totuși o nemărginită și neputincioasă ciudă mă cuprindea, cînd vreuna din ele... mă purta după voie și de nas pînă la hotarele murelor sau ale ciuper-cilor.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

c) ...deși aș fi putut ieși din încurcatură într-un chip oarecare, mă hotărâi totuși să mă folosesc de adăpostul hărăzit mie de pronia întâmplării.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

o. m. p. 240 - ex 26

SUBORDONATA CONDIȚIONALĂ

Propoziția subordonată care exprimă o acțiune de a cărei realizare depinde îndeplinirea acțiunii exprimate de propoziția regentă se numește *subordonată condițională*.

Răspunde la întrebarea *cu ce condiție?* pusă predicatului regentei.

Astfel, în exemplul următor:

Dacă arăți cele de cuviință//, scapi ușor.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

Propoziția *Dacă arăți cele de cuviință* arată condiția de realizare a acțiunii exprimate de propoziția regentă: *scapi ușor*. Dacă această condiție nu se realizează, nu se realizează nici acțiunea exprimată de propoziția regentă. Propoziția *Dacă arăți cele de cuviință* este o *subordonată condițională*. Ea răspunde la întrebarea *cu ce condiție?* pusă predicatului regentei.

Propozițiile subordonate condiționale se pot introduce prin:

a. *conjunctii: dacă, de, să:*

— Dacă nu aduceți o fărîmă de foc//,
✓ *pierim...*

(M. Sadoveanu — *Stigletele*)

— De mi-i duce ca gîndul//, tu mi-i pră-
✓ *pădi.*

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

— Să fi făcut eu școala lor//, ehei, aș fi
✓ *ajuns departe!*

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

b. *locuțiuni conjuncționale: numai dacă, numai să, în ipoteza că, în caz că, cu condiția să etc.*

În caz că plouă//, nu mă mai aștepta.

c. *adverbul relativ: cînd, cu funcțiunea de con-*
junctie:

— Apoi dă, cumătră, cînd ar ști omul
✓ *ce-ar păși, dinainte s-ar păși.*

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

O b s e r v a ț i

1. Nu trebuie confundate subordonata *condițională* cu cea *temporală*. Ele se pot deosebi astfel: propoziția subordonată *temporală* arată o acțiune *sigură*, pe cînd *condiționala* arată o acțiune *eventuală*.

○ a. Cînd au auzit tropot, au pus piciorul în scară.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Poicoacă*)

b. ...mai bucueros eram, cînd m-ai fi chemat la nuntă.

(I. Creangă — Capra cu trei iezi)

În primul exemplu, propoziția *Cînd au auzit tropot* exprimă o acțiune sigură, care arată timpul cînd s-a săvîrșit acțiunea din propoziția regentă. Este, deci, o *subordonată temporală*.

În exemplul al doilea, propoziția *cînd m-ai fi chemat la nunta* exprimă numai o *condiție* de a cărei posibilă realizare depinde acțiunea exprimată de propoziția regentă. Este, deci, o subordonată *condițională*.

2. De asemenea, nu trebuie confundată subordonata *condițională* cu cea *cauzală*. Asemănarea dintre aceste două subordonate constă în faptul că amîndouă arată acțiuni petrecute sau realizabile *înaintea* celei din regentă.

Deosebirea dintre aceste două subordonate constă în faptul că subordonata *cauzală* arată o acțiune *sigură*, pe cînd subordonata *condițională* arată o acțiune *realizabilă*, o *eventualitate*.

E x e m p l u :

a. *Nu-mi era drag, pentru că avea o figură răutăcioasă.*

(A. Vlahuță — *Mogilda*)

b. *Dacă mărturisești, scapi cu mai puțină pedeapsă.*

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

În primul exemplu, propoziția *pentru că avea o figură răutăcioasă* arată cauza *sigură* a acțiunii exprimate de propoziția regentă. Este o subordonată *cauzală*.

În exemplul al doilea, propoziția *Dacă mărturisești* exprimă numai o condiție de a cărei posibilă îndeplinire depinde acțiunea exprimată de propoziția regentă *scapi cu mai puțină pedeapsă*.

Este, deci o subordonată condițională.

Exercițiu

Scoateți subordonatele condiționale din textele de mai jos: așezați-le apoi într-un tablou de felul acesta:

Subordonata condițională	Propoziția regentă	Prin ce este introdusă subordonata
Dacă vei avea cîndva nevoie de mine	și să știi	conjunția <i>dacă</i>

a) Și dacă vei avea cîndva nevoie de mine, atunci să știi că mă cheamă Făt-Frumos și să mă cauți...

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

b) Dar de e stea, să fie stea polară
Ce-arată drum spre căutatul port,
De-i fulger, să topească-n foc și pară
Tot ce e putred și uscat și mort.

(M. Beniuc — *Fulgere și stele*)

c) Mă duc și eu într-un noroc, și, de-oi putea face ceva, bine-de-bine, iară de nu, mi-i crede și dumneata, că știi cum se fac trebile acestea și rar le scoatem la capăt.

— Crede și dumneata, mătușă, că de-i face pe treabă n-are să-ți fie degeaba.

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pățitul*)

d) ...moșneagul ar mai fi spus ceva dacă privirea aprigă a lui Șoimaru nu i-ar fi înghețat vorba pe buze.

(M. Sadoveanu — *Necamul Șoimăreștilor*)

e) Vorba cecea: și piatra prinde mușchi, dacă șede mult într-un loc.

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pățitul*)

RECAPITULAREA SUBORDONATELOR

Determinarea subordonatelor introduse prin aceleași cuvinte

Pentru determinarea felului unei subordonate, trebuie să se țină seama în primul rând: de întelesul ei și de întrebarea la care răspunde, și numai în al doilea rând de cuvântul cu care este introdusă.

Nu mai astfel se poate evita confuzia între subordonatele introduse cu aceleași conjuncții, locuțiuni conjuncționale sau adverbe relative.

În limba română, cele mai folosite cuvinte introductive ale subordonatelor sînt: *să, că, de, dacă, unde, cînd, cum*.

Tabloul de mai jos cuprinde o serie de subordonate introduse cu același cuvînt, precum și modul de determinare a felului lor:

Subordonate introduse prin conjuncția *că*

Fraza în care se află subordonata (cea subliniată)	Determinarea felului ei
<p>Și¹ nu știu // cum s-a intimplat // că² nici unul dintre tovarăși n-avea clopot.³// (I. Creangă — Amintiri din copilărie)</p>	<p>Propoziția nr. 3 este o <i>subordonată subiectivă</i>, fiindcă determină verbul cu înțeles impersonal <i>s-a intimplat</i> din propoziția nr. 2 și răspunde la întrebarea <i>ce?</i> avînd rolul de <i>subiect</i> al propoziției nr. 2.</p>
<p>Convingerea oamenilor cinstiți este // că¹ pacca poate fi păstrată.²//</p>	<p>Propoziția nr. 2 este o <i>subordonată predicativă</i>, fiindcă îndeplinește rolul de nume predicativ pe lingă verbul copulativ <i>este</i> din propoziția nr. 1.</p>
<p>Vestea¹ // că² direcția refuză // să pună lui Bozan piciorul // s-a întins vertiginos în uzină.³// (Al. Sahia — Uzina vie)</p>	<p>Propoziția nr. 2 este o <i>subordonată atributivă</i>, fiindcă determină substantivul <i>vestea</i> din propoziția nr. 1 și răspunde la întrebarea <i>care?</i> (<i>care veste?</i> — că direcția refuză), îndeplinind rolul de <i>atribut</i> al propoziției nr. 1.</p>
<p>Tata nu voia // și¹ zicea // că² sînt ale mele, rămase de la mama.³// (M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)</p>	<p>Propoziția nr. 3 este o <i>subordonată completivă directă</i>, fiindcă determină verbul tranzitiv <i>zicea</i> din propoziția nr. 2 și răspunde la întrebarea <i>ce?</i> (<i>ce zicea?</i> — că sînt...), îndeplinind rolul de <i>complement direct</i> al propoziției nr. 2.</p>

b) S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi.

(Gr. Alexandrescu — *Boul și vițelul*)

c) Se află o priveliște încântată cum nu e alta pe lume.

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*)

d) Le privea cu sfială și le asculta cum oftează și cum șoptesc.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

e) Duduia Lizuca se minuna cum o ființă așa de închisă și așa de ursuză ca bursucul poate să joace și să fie veselă.

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

f) Și împăratul, cum a auzit aceasta, pe loc a tresărit.

(I. Creangă — *Povestea porcului*)

g) ...cum... eram silit de răcoarea și umezeala dimineții, îmi aruncasem peste umeri mantaua mea imensă.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

h) Du-te în pădurca Cerbului, cum îi ști tu.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

TABLOUL SUBORDONATELOR

Felul subordonatei	Pe cine determină (un cuvint din regentă sau toată regenta)	Prin ce este introdusă
<i>Subiectiva</i>	<p>— Este cerută de următoarele <i>verbe-predicate</i> din regentă, pe lângă care îndeplinește funcțiunea de <i>subiect</i>:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. de un <i>predicat verbal propriu-zis</i>. 2. de <i>expresii verbale impersonate</i> ca: <i>e bine, e rău, e potrivit, e ușor</i> etc. 3. de <i>verbe reflexive cu înțeles impersonal</i> ca: <i>se zice, se spune, se crede, se cuvine, se aude</i> etc. 4. de <i>verbe reflexive cu înțeles pasiv</i> ca: <i>s-a spus că... s-a văzut că...</i> 5. de <i>expresii proprii limbii romine</i> ca: <i>mi place să...</i> 6. de <i>predicat nominal</i> 7. de <i>adverbe predicative: fără îndoială că... negreșit că... etc.</i> 	<p>Subordonatele <i>subiectivă, predicativă, atributivă</i>, precum și <i>completivele directă și indirectă</i> sînt introduse cam în același chip și anume:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) prin pronume și adjective <i>interogativ-relative</i> și <i>nehotărîte</i> b) prin <i>adverbe interogativ-relative</i> c) prin <i>conjuncții</i>
<i>Predicativa</i>	<p>— Este cerută de un <i>verb copulativ</i></p> <p>— la mod personal — din regentă pe lângă care îndeplinește funcțiunea de nume <i>predicativ</i>.</p>	

Felul subordonatei	Pe care determină (un cuvânt din regentă sau toată regenta)	Prin ce este introdusă
<i>Atributiva</i>	— Determină un <i>substantiv</i> sau <i>pronume</i> din regentă pe lângă care îndeplinește funcțiunea de <i>atribut</i> .	
<i>Completiva directă</i>	— Determină un <i>verb tranzitiv</i> din regentă pe lângă care îndeplinește funcțiunea de <i>complement direct</i> .	
<i>Completiva indirectă</i>	— Determină un <i>verb</i> din regentă la <i>orice diateză</i> , fiind cerută în special de verbele la <i>diateza reflexivă</i> pe lângă care îndeplinește funcțiunea de <i>complement indirect</i> .	
<i>Circumstanțiale</i> a. <i>De loc</i>	— Îndeplinește pe lângă un <i>verb</i> din regentă funcțiunea <i>complementului circumstanțial de loc</i> .	— <i>adverbe relative</i> — <i>pronume relative</i> cu prepoziție
b. <i>De timp</i>	— Îndeplinește pe lângă un <i>verb</i> din regentă funcțiunea <i>complementului circumstanțial de timp</i> — Poate arăta trei feluri de acțiuni: <i>simultane</i> , <i>anterioare</i> și <i>posteroare</i> .	— <i>adverbe relative</i> — <i>locuțiuni conjuncționale</i>

Felul subordonatei	Pe cine determină (un cuvânt din regentă sau toată regenta)	Prin ce este introdusă
c. <i>De cauză</i>	— Îndeplinește pe lângă un verb din regentă funcțiunea complementului circumstanțial de cauză.	— <i>conjunții și locuțiuni conjuncționale de cauză</i>
d. <i>De scop</i>	— Îndeplinește pe lângă un verb din regentă funcțiunea complementului circumstanțial de scop.	— <i>conjunții și locuțiuni conjuncționale de scop</i>
e. <i>De mod</i>	— Îndeplinește pe lângă un verb, adjectiv sau adverb din regentă funcțiunea complementului circumstanțial de mod.	— <i>adverbe relative, conjunții și locuțiuni conjuncționale</i>
f. <i>De mod</i> <i>'Consecutivă</i>	— Arată nu numai felul cum se îndeplinește acțiunea de regentă, ci și urmarea pe care aceasta o are.	— <i>conjunțiile: încît, că, de</i>
g. <i>Concesivă</i>	— Arată o piedică ce nu reușește să oprească acțiunea exprimată de regentă.	— <i>conjunțiile și locuțiunile conjuncționale: deși, măcar că, cu toate că...</i>
h. <i>Condițională</i>	— Arată o condiție de realizarea căreia depinde îndeplinirea acțiunii din regentă.	— <i>conjunțiile: dacă, de</i>

CONTRAGEREA SUBORDONATELOR

Procedul de transformare a unei propoziții secundare într-o parte de propoziție se numește *contragere*.

...Începe *a ne poști* pe fiecare la Bălan și *a ne mîngîia* cu sfîntul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari...

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

În propoziția de mai sus, complementele directe *a ne poști* și *a ne mîngîia* sînt prescurtări ale propozițiilor secundare complete directe *Să ne poștească* (pe fiecare la Bălan) și *Să ne mîngîie* (cu sfîntul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari...). Contragerea s-a făcut prin înlocuirea verbelor la mod personal *să ne poștească* și *să ne mîngîie* prin verbele la mod nepersonal *a ne poști* și *a ne mîngîia*. Prin contragere se obține o exprimare mai concentrată și mai vioaic.

Contragerea se poate face cu ajutorul modurilor *infinitiv*, *gerunziu*, *participiu* și *supin*.

CONTRAGEREA PRIN INFINITIV

(Construcțiile infinitivale)

Pot fi contrase prin *infinitiv* următoarele propoziții subordonate: *subiectivele*, *predicativele*, *atributivele* și *completele directe* sau *indirecte* introduse prin conjuncțiile *să*, *ca...* *să...*

— *Contragerea unei subordonate atributive:*

Orice încercare de a o răpi (ca să o răpească) a fost zadarnică.

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

— *Contragerea unei completeive indirecte:*

Și satul Broșteni fiind împrăștiat, mai ca toate satele de la munte, nu se rușina lupul și ursul a se arăta (să se arate) ziua meaza-mare prin el;

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

— *Contragerea unei circumstanțiale de timp sau de scop:*

Auzind acestea, lupul se duse la un fierar și puse să-i ascută limba și dinții pentru a-și subția glasul... (ca să-și subțieze glasul).

(I. Creangă — *Capra cu trei iezi*)

CONTRAGEREA PRIN GERUNZIU

(Construcțiile gerunziale)

Pot fi contrase prin gerunziu mai cu seamă *subordonatele atributive, circumstanțiale de timp, de mod, de cauză, concesivele și condiționalele.*

D e e x e m p l u :

— *Contragerea unei subordonate atributive:*

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind (care au sosit) acum cer voie să se înfățișeze la măria-ta.

(C. Negruzzi — *Alexandru Lăpușcanul*)

— *Contragerea unei subordonate cauzale:*

Oamenii **văzîndu-l** (deoarece l-au văzut) blajin, că nu împunge și nu zvirle, l-au lăsat.

(M. Sadoveanu — *Cocostîrcul albasiru*)

— *Contragerea unei subordonate temporale:*

La **sfîrșirea liceului** (după ce a sfîrșit liceul) s-ar fi înscris la altă facultate decît la drept.

(I. Al. Brătescu-Voinești — *In lumea dreptății*)

CONTRAGEREA PRIN PARTICIPIU ȘI SUPIN

(Construcțiunile participiale)

Prin *participiu* sau *supin* se contrag, de obicei, subordonatele atributive, dar uneori și subordonatele *temporale*, *cauzale*, *concesive* sau *finale*.

— *Contragerea unei subordonate atributive (prin supin):*

Într-una din zile... scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă **de dres** (care să dreagă drumul).

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

— *Contragerea unei subordonate circumstanțiale de cauză:*

Cînd zbura a opta oară
De oștenit (pentru că era oștenit) era să moară.

(Gruia din *Țarigrad*)

O b s e r v a Ț i i

1. Dintre propozițiile subordonate, cea mai des supusă contragerii este subordonata *atributivă*.

2. Prin contragerie se obține o exprimare mai simplă, mai concisă, și, adeseori, mai frumoasă și mai corectă.

VORBIREA DIRECTĂ ȘI INDIRECTĂ

Adeseori, în cursul unei expunerii, vorbitorul trebuie să redea spusele unei persoane. În acest scop, el poate utiliza două procedee: *vorbirea directă* și *vorbirea indirectă*.

VORBIREA DIRECTĂ

...iar bravul colonel

Se-nchină la drumețul, s-apropie de el

Și-i zice cu blîndețe: — „*De unde vii, străine?*”

— „*Vin tocmai de la Plevna!*”

(V. Alecsandri — *Sergentul*)

Întrebarea: „*De unde vii, străine?*” și răspunsul: „*Vin tocmai de la Plevna!*” reprezintă cuvintele rostite de colonel și de sergent. Ele fac parte din *vorbirea directă*.

VORBIREA INDIRECTĂ

Bravul colonel se-nchină la drumeț, s-apropie de el și-l întreabă cu blîndețe, *de unde vine*.

Străinul îi răspunde că *vine tocmai de la Plevna*.

Altf vorbirea directă, cît și cea indirectă urmează după verbe (exprimate sau subînțelese) cu sensul de: *a spune, a zice, a gândi* etc., care se numesc *verbe de declarație*.

Deosebirea principală dintre cele două procedee (vorbirea directă și indirectă) constă în faptul că *propozițiile principale* din vorbirea directă: *De unde vii, străine... și Vin tocmai de la Plevna!...* devin *secundare* (completive directe) în vorbirea indirectă. (Sergentul îi răspunde că *vine tocmai de la Plevna* — ce îi răspunde? că...).

O b s e r v a Ț i i

1. În vorbirea directă, verbul de declarație (*a zice, a spune, a gândi* etc.) se poate afla *înaintea, în mijlocul sau la sfîrșitul comunicării redată*.

2. În redarea unui dialog sau pentru a evita repetarea verbelor *a zice, a spune* etc., scriitorii folosesc vorbirea directă fără verb de declarație.

D e e x e m p l u :

- Ce vrei să faci aici, măi omule?
- Da nu vezi?
- Stăi, măl nu te-apuca de năzbitii. Iazul, locul și pădurea de pe-aici sint ale noastre.
- Poate-i zice că și rățile de pe apă sint ale noastre...

(I. Creangă — *Dănilă Prepelenc*)

Scriitorii folosesc vorbirea directă — dialogul — pentru a da mai multă viuiciune povestirii și pentru a caracteriza personajele prin vorbirea lor proprie.

Dialogul este întrebuințat în piesele de teatru, dar el apare și în schițe, nuvele, romane etc.

Exercițiu

Transformați în vorbire indirectă cele spuse în textele următoare:

a) Străinii se apropie.

— Bună ziua!

— Mulțumim dumnilor voastre!

Domnu' Trandafir se uită la străini; străinii se uită la Domnu' Trandafir.

— Mă rog, ce doriți dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e... dacă ești bun... am vrea să vedem școala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fînul ista. Mario! Ia vezi de ceva răcoreală! Dulceți, cafea! Ia ședeți vă rog coala, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflați...

— Nu, că sîntem cam grăbiți...

— Uite, îndată, cît ai bate în palme...

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandafir*)

b) — Dar aste decorații, cum, cine ți le-au dat?

— Chiar domnitorul nostru și-al vostru împărat.

— Dar pentru care fapte? — Știu eu?... Cică drept plată

Că am luat eu steagul redutei... și pe dată

Cu el, străpunși de glonțuri, ne-am prăbușit în șanț...

— Dar ce rang ai, voinice? — Am rang de dorobanț!

(V. Alecsandri — *Sergentul*)

3. *Ordinea propozițiilor disjunctive* poate fi schimbată, fără ca înțelesul frazei să sufere.

4. *Propoziția conclusivă* stă întotdeauna după coordonata sa, a cărei concluzie o exprimă:

Tu-n leagăn tot cu mîna stîngă
Mi-ai dat să sug, *de-aceea sînt nătîngă!*

(G. Coșbuc — *Dușmancele*)

LOCUL PROPOZIȚIILOR SUBORDONATE

În general, propozițiile subordonate ocupă în frază locul pe care-l ocupă în propoziție părțile corespunzătoare de propoziție. De aceea, *ordinea propozițiilor subordonate este mult mai liberă* decît aceea a propozițiilor coordonate.

1. SUBORDONATA SUBIECTIVĂ

Cînd este introdusă prin pronume, subordonata subiectivă precedă de cele mai multe ori regentă:

¹
Și||*cine apuca a se duce pe atunci într-o*
²
parte a lumii|| adeseori dus rămîncea pînă
¹
la moarte.||

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

Propoziția subiectivă care urmează după o regentă al cărei predicat este un verb impersonal

1

Observă apoi// că bursucul se așezase cu
botul pe labe, cuminte și blind, sclipind din
2
cînd în cînd din ochii lui de jeratic.//

(M. Sadoveanu — *Dumbrava minunată*)

5. SUBORDONATELE CIRCUMSTANȚIALE

Majoritatea propozițiilor circumstanțiale stau după regentă. În această categorie intră mai cu seamă subordonatele *cauzale*, *finale* și *modale*:

1

Și-adormi tîrziu cu mine-n gînd//
2
Ca să visezi de mine.//

(G. Coșbuc — *Mama*)

Aceste propoziții circumstanțiale apar înaintea regentei numai atunci cînd vorbitorul insistă asupra conținutului lor:

1 2

Ca să vad-un chip// se uită//
3
Cum aleargă apa-n cercuri.//

(M. Eminescu — *Crăiasa din povești*)

Subordonata *consecutivă* apare, în mod firesc, totdeauna după regenta ei, deoarece exprimă o consecință a acțiunii din regentă:

...și toate-mi mergeau după plan, fără
1
Iacac de supărare, // de parcă era toată lumea
2
a. mea. //

(I. Creangă — *Aminiri din copilărie*)

Subordonatele *condiționale* și *concesive* preced de cele mai multe ori regenta, deoarece condiția și piedica preced faptul exprimat în regentă:

Dacă ¹privirea slăbește o singură dată, //
2
dacă ³tigrii simt // că dresorul se gîndește în
4
altă parte // sau că îl prinde frica, // atunci
5
toți se năpustesc // și...

(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

Rareori, subordonatele *concesive* sau *condiționale* sînt așezate după regentă.

Subordonatele *circumstanțiale de loc* sau *de timp* pot sta fie înaintea, fie în urma regentei, fără ca așezarea lor înaintea regentei să arate că accentul ar cădea în mod special asupra lor:

Pe cînd ¹oastea se așază, // ²iată soarele apune... //

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

Inversarea celor două propoziții nu schimbă cu nimic înțelesul frazei din versurile de mai sus.

PROPOZIȚIILE INCIDENTE SAU INTERCALATE

Propoziția sau propozițiile așezate între părțile altei propoziții se numesc propoziții *intercalate* sau *incidente*.

Toată răspunderea și neliniștea// ¹ care
mă pîndeau de trei ani încoace// ² au pierit
deodată.// ¹

(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

Propoziția atributivă *care mă pîndeau de trei ani încoace* este așezată în interiorul propoziției *Toată răspunderea și neliniștea au pierit deodată*, imediat după cuvintele determinate (*răspunderea și neliniștea*). Ea este, ca așezare, o propoziție *incidentă* sau *intercalată*.

Propozițiile atributive sînt de cele mai multe ori incidente.

Propoziția incidentă poate apărea și după conjuncția prin care este introdusă propoziția în mijlocul căreia este intercalată.

Și// ¹ cînd se credea pierdut, // ² zări cu ochii
lui mici, roșii, fără de gene... pîlcul ade-
menitor de salcii.// ¹

(Em. Girleanu — *Musafirul*)

Propoziția incidentă nr. 2 *cum aude aceasta* este o subordonată *temporală*.

O b s e r v a ț i e

Propozițiile incidente se așază totdeauna între virgule sau între linii de despărțire.

Exercițiu

Despărțiți în propoziții frazele de mai jos; arătați raportul dintre ele și ordinea lor în frază. Subliniați propozițiile incidente:

a) Tăcerea și pustietatea în care ne aflăm, văile prăpăstioase prin care am trecut, priveliștile uimitoare și atât de felurite, ce ne-au lunecat pe dinaintea ochilor, fac să ni se pară foarte depărtată lumea din care am plecat, și un sentiment de neliniște, de grijă, pare că învăluie dorul și nerăbdarea noastră de a ne vedea mai curînd în Novaci.

(A. Vlahuță — *Romînia pitorească*)

b) Cînd cel tînăr ieșea înșăuat, bătrînul necheza înăbușit, nu-și găsea astîmpăr, și pleca încet-încet prin ogradă după el pînă îl aduceau soldații în grajd.

(Em. Girleanu — *Calul*)

RECAPITULAREA FRAZEI

ANALIZA SINTACTICĂ A UNEI FRAZE

1

2

3

Nu știu// alții cum sînt, // dar eu, // cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stîlpul hor-

⁴
 nului// unde lega mama o șfară cu motocei
⁵
 la capăt, // de crăpau mîțele jucîndu-se cu
⁶ ⁴
 ei, // la prichiciul vetrei cel humuit // de
⁷
 care mă țineam // cînd începusem a merge
⁸ ⁴
 copăcel, // la cuptiorul // pe care mă ascun-
⁹
 deam, // cînd ne jucam noi, băieții, de-a
¹⁰
 mijoarca // și la alte jocuri și jucării pline
⁴
 de hazul și farmecul copilăresc, // parcă-mi
³
 saltă și acum inima de bucurie. //

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

Mai întîi se face *despărțirea și numerotarea propozițiilor* pe textul dat, în ordinea așezării lor în frază.

Părțile propoziției nr. 4 sînt răspîndite de-a lungul întregii fraze (de aceea nr. 4 apare de mai multe ori). Între părțile propoziției nr. 4 sînt intercalate propozițiile nr. 5, nr. 7 și nr. 9, toate trei subordonate atributive determinînd substantivele *stîlpul*, *prichiciul* și *cuptiorul*.

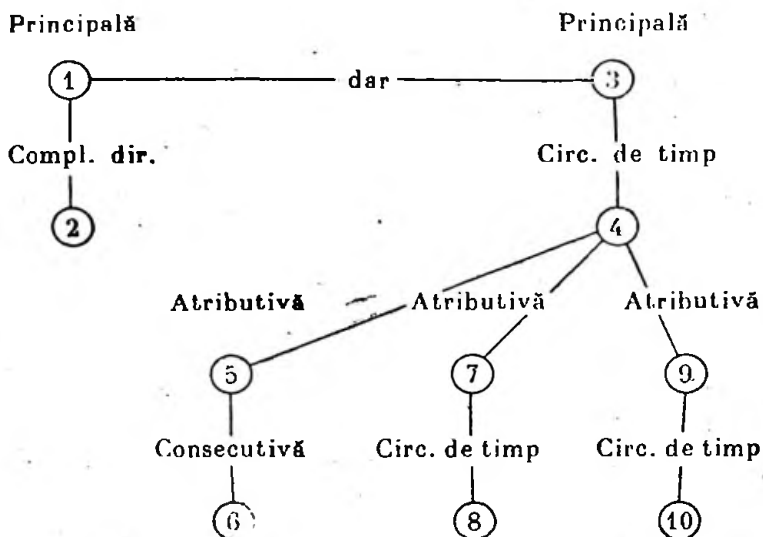
Tot în interiorul propoziției nr. 4 sînt intercalate și subordonatele atributivelor de mai sus și anume: propoziția nr. 6 (subordonată față de nr. 5), propoziția nr. 8 (subordonată față de nr. 7) și propoziția nr. 10 (subordonată față de nr. 9).

PROCEDEUL I

Nr.	<i>Propoziția</i>	<i>Felul ei. Raportul cu alte propoziții</i>
1.	Nu știu	<i>principală</i> — coordonată cu prop. nr. 3
2.	alții cum sint	<i>completivă directă</i> — subordonată față de prop. nr. 1
3.	dar eu, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie	<i>principală</i> — coordonată prop. nr. 1
4.	cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stîlpul hornului, la prichiciul vetrei cel humuit, la cuptorul și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc	<i>circumstanțială de timp</i> — subordonată față de prop. nr. 3
5.	unde lega mama o șfără cu motocei la capăt	<i>subordonată atributivă</i> — subordonată față de prop. nr. 4
6.	de crăpau mițele jucîndu-se cu ei	<i>subordonată consecutivă</i> — subordonată față de prop. nr. 5
7.	de care mă țineam	<i>subordonată atributivă</i> — subordonată față de prop. nr. 4
8.	cînd începusem a merge copăcel	<i>circumstanțială de timp</i> — subordonată față de prop. nr. 7
9.	pe care mă ascundeam	<i>subordonată atributivă</i> — subordonată față de prop. nr. 4
10.	cînd ne jucam noi băieții, de-a mijoarca	<i>circumstanțială de timp</i> — subordonată față de prop. nr. 9

PROCEDUREUL AL II-LEA

Pe baza numerelor date fiecăreia din propozițiile frazei de mai sus, precum și pe baza raporturilor de coordonare și subordonare dintre aceste propoziții, se va face următoarea schemă:

Observații

1. În schema de mai sus apar raportul de coordonare dintre propozițiile principale nr. 1 și nr. 3, și raporturile de subordonare dintre prop. nr. 1 cu nr. 2 și dintre prop. nr. 3 cu nr. 4; dintre nr. 4 cu nr. 5, 7 și 9; dintre nr. 5, cu nr. 6; dintre nr. 7 cu nr. 8 și dintre nr. 9 cu nr. 10.

2. Schema arată importanța pe care o au, în fraza studiată a lui I. Creangă, propozițiile subordonate.

3. Schema arată că propoziția nr. 4, care este *subordonată* față de nr. 3, este, la rîndul ei, *regentă* față de nr. 5, 7 și 9, *subordonate* care sînt, la rîndul lor, regente față de subordonatele respective: nr. 6, 8 și 10.

4. Deși propozițiile nr. 5, 7 și 9 sînt atributive depinzînd de aceeași propoziție (nr. 4), nu sînt coordonate între ele, deoarece fiecare din ele determină un alt substantiv din propoziția nr. 4.

Exerciții recapitulative

Faceți analiza sintactică și schema frazelor următoare:

a) Iară fata împăratului Roș, în vâl-mășagul acesta, repede pune capul lui Harap Alb la loc, îl înconjură de trei ori cu cele trei smicele de măr dulce, toarnă apă moartă, să steie sîngele și să se prindă pielea, apoi îl stropesște cu apă vie, și atunci Harap Alb îndată învie și, ștergîndu-se cu mîna pe la ochi, zice suspinînd:

— Ei, da' din greu mai adormisem!

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

(b) A poruncit să se sune goarna și să strige să iasă oamenii în uliți cu femei, cu copii, că el iartă pe toată lumea, că vrea numai să se adune satul la primăric, să spună el, colonelul, cîteva cuvinte.

(Z. Stancu — *Descult*)

c) Și ne întrebam cu toții dacă o fi adevărat că toate viețuitoarele de pe pămînt se trag dintr-o tulpină și că s-au deosebit

unele de altele numai silite de împrejurările deosebite prin care au trecut, ce fel de împrejurări au fost alea, — care au putut sili privighetoarea să ajungă să cînte așa, iar cîrsteiul bunăoară să hîrîie ca un ceasornic de buzunar cînd îl întorci?

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Privighetoarea*)

d) Cînd te-i sătura de strujit pene, vei pisa mălai și cînd a veni bărbatu-tău de la drum vom face o plachie de costițe de porc de cele afumate, din pod, și, doamne, bine vom mînce! Acum deodată, pînă te vei mai odihni, ie furca în brîu și pînă mîni dimineața să gătești fuioarele aceste de tors...

(I. Creangă — *Soacra cu trei nurori*)

e) Toate ca toate, dar încotro apuci cîna poteca se desface înaintea ta ca o caracatiță cu picioarele împrăștiate pretutindeni sub desîșul pădurii, și, mai cu seamă, ce te faci cînd soarele, prea grăbit parcă, se pleacă la vale, dincolo de piscurile munților dimpotrivă și te lasă în voia umbrelor, care dau chiar așa peste tine?... Nu înnoptase încă de tot, cînd întîmplarea mă scoase mai la limpezis.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

f) Și cînd îmi aruncam ochii spre negurile munților din miazăzi și cînd închipui-

rea mea străbătea în taina lor adîncă și liniștită, mi se părea că ceva mă soarbe, că întreaga mea ființă se subție, ca suptă de o gură nevăzută, și că nu rămînea din ea decît ceva sec și neînsuflețit. Niciodată n-am simțit mai aievea îndoita alcătuire a făpturii mele, decît atunci cînd am privit din depărtare taina ademenitoare a pustiului și a singurătății.

(C. Hogaș — *În Munții Neamțului*)

g) De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesăț frumusețile acestea, care curg și nu se mai sfîrșesc, și ne pare rău că nu le putem lua, să le ducem cu noi și să le arătăm lumii, așa cum le vedem acum, în lumina, în măreția și liniștea asta și să spunem celor care nu le cunosc și nu le știu: — Iată țara noastră!

(A. Vlahuță — *Romînia pitorească*)

SEMNELE DE PUNCTUAȚIE ȘI ORTOGRAFIE

SEMNELE DE PUNCTUAȚIE

Semnele prin care se arată pauzele și intonația din vorbire și prin care se separă frazele, propozițiile sau părțile de propoziție se numesc *semne de punctuație*.

Semnele de punctuație sînt strins legate de problemele de sintaxă ale propoziției și ale frazei.

În scriere se folosesc următoarele semne de punctuație: *punctul, semnul întrebării, semnul exclamării, virgula, punct și virgulă, două puncte, semnele citării* (sau ghilimelele), *linia de dialog și de despărțire, parantezele și punctele de suspensie.*

PUNCTUL (.)

Punctul se pune la sfîrșitul unei propoziții sau al unei fraze alcătuite din propoziții enunțiative.

...Pe loc tot regimentul

x Se-nșiră, poartă arma, salută cu onor
Romînul care pleacă trăgînd al lui picior.

(V. Alecsandri — *Sergentul*)

O b s e r v a ț i e

Punctul este folosit și ca semn ortografic în prescurtări. Astfel se scriu: R.P.R., P.M.R., I. Creangă etc.

Unele prescurtări se scriu fără punct: S (sud), m (metru), l (litru) etc.

SEMNUȚ ÎNTREBĂRII (?)

Semnul întrebării se pune după *cuvinte* (sau grupuri de cuvinte) *interogative* sau la sfîrșitul unei *propoziții interogative*:

✓ Aşa?...zice mamiţa.

(I.L. Caragiale — *D-l Goe*)

— Ştii ungureşte?

— Nu ştiu.

✓ (I. Slavici — *Budulea Taichii*)

SEMNUL EXCLAMĂRII (1)

Semnul exclamării se foloseşte în următoarele situaţii:

— La sfârşitul unei *propoziţii exclamative* sau al unor cuvinte cu valoare de propoziţie exclamativă:

x Tu călăuz ne eşti si carte,
Învaţă-ne, iubit părinte,
Şi cum să facem mai departe,
Şi cum să mergem înainte!

(M. Beniuc — *Partidul*)

— La sfârşitul unei *propoziţii imperative* sau al unei fraze formate din propoziţii imperative:

✓ Zdrobiţi orînduiala cea crudă şi nedreaptă,
Ce lumca o împarte în mizeri şi bogaţi!

(M. Eminescu — *Împărat şi proletar*)

— După unele *vocative* care exprimă o simţire puternică sau o poruncă:

✓ N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid,
Care nu se-nfiorează de-a ta spaimă, *Baiazid!*

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

— După unele *interjecții*:

Ah! de cîte ori voit-am
Ca să spînzur lira-n cui
Și un capăt poeziei
Și pustiului să pui!

(M. Eminescu — *Singurătate*)

VIRGULA (,)

Virgula se folosește pentru a arăta pauzele scurte dintre cuvintele unei propoziții sau dintre propozițiile unei fraze.

1. *În propoziție, se despart, prin virgulă:*

a. *Părți de propoziție de același fel* (subiecte, nume predicative, atribute sau complemente) cînd nu sînt legate prin conjuncția *și*.

— *Subiecte:*

Ⓚ Dar *plug, grapă, teleagă, sanie, car, tînjeală, cîrceie, coasă...* nici că se aflau în casa acestui om nesocotit.

(I. Creangă — *Dănilă Prepeleac*)

— *Nume predicative:*

Ⓚ Fata moșneagului înșă era *frumoasă, harnică, ascultătoare și bună* la inimă.

(I. Creangă — *Fata babei și fata moșneagului*)

— *Atribute:*

Ⓚ Abia apărca, de sub nămeți, mușchiul verde căptușind stîncile; și pe alocuri, cîte

o floare firavă, mărunță, chircită, fără par-
fum.

(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

— *Complemente:*

(X) *Departe, înainte, răsar din neguri de
brădet Pictrele Doamnei...*

(A. Vlahuță — *România pitorească*)

b. *Vocativul*, indiferent de locul lui în propo-
ziție (la începutul, la mijlocul sau la sfârșitul ei):

(Y) — *Oameni buni, dați-mi voie să vă spun
cu o poveste.*

(M. Sadoveanu — *Cheia*)

(V) — Hai, *bădie!*... Vezi că ne iau alții îna-
inte!

(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

(V) — De-alei, *Toma Alimoș,*
Haiduc din țara de jos
Nalt la stat
Mare la sfat,
Pe la mine ce-ai călat?

(*Folclor*)

c. Se despart prin *virgulă adverbale de afirmație*
sau de *negație* de restul propoziției:

(X) — *Da, sigur că da, lupta cea mare va
veni.*

(Al. Sahia — *Revoltă în port*)

— *Nu*, copila n-a uitat lacul limpede,
✓ nici luntrea de pe luciu, nici cîntecul.

(M. Sadoveanu — *Șoimii*)

d. Se despart prin virgulă de restul propoziției și unele *interjecții*:

— *Ei*, Petruș, ai ajuns la pol sau încă nu?

✓ (Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

2. În frază, se despart prin virgulă:

a. Propozițiile coordonate prin juxtapunere:

Un haiduc trecea prin crîng,

1

Singur-singurel cu dorul.//

2

Păsările ciripeau,//

3

Vesel murmura izvorul. //

(Șt. O. Iosif — *Cîntecul*)

b. Propozițiile coordonate, legate prin conjuncții, în afară de conjuncțiile și ori sau:

1

Trece prin pădurea verde,//

2

3

✓ Dar ea pare// că n-o vede...//

(Folclor)

c. *Cele mai multe propoziții subordonate de regenta lor.*

De exemplu :

— *Concesivele:*

X
← — Da, e¹ urît.// O plîns² Petrus,// mă-
car cî³ el nu stătuse niciodată în pat,// ca
să știe⁴// cît e de urît.//⁵

(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

— *Consecutivele:*

(V)
...și cuprins de amețeală, pe loc cade
jos și adoarme mort, de puteai să tai lemne
pe dînsul.

(I. Creangă — *Povestea lui Harap Alb*)

— *Condiționalele*, atunci cînd sînt așezate înaintea regentei:

X
De treci¹ codrii de aramă,// de departe vezi
albind²//
Și-auzi mîndra glăsuire a pădurii de
argint.//

(M. Eminescu — *Călin*)

— *Circumstanțialele de cauză:*

Intervențiile făcute în atâtea rînduri la
căpitănie n-au fost ascultate, // ¹ deoarece o
²
punte rezistentă costă mult. //

(Al. Sahia — *Revoltă în port*)

— *Completivele directe sau indirecte, așezate înaintea regentei:*

¹ *Ce ție nu-ți place, // altuia* ² *nu face //.*
De ce ți-e frică, // nu scapi //.

(*Folclor*)

✓ — *Propozițiile incidente de orice fel:*

— Dar, // ¹ *întrerup eu, // pentru cîc ați*
poruncit cafea, madam Popescu? //

(I.L. Caragiale — *Vizită*)

O b s e r v a ție

Nu se despart prin virgulă:

1. În propoziție:

a. subiectul de predicat:

✓ *În ziua dîntii, doi vînători pieriră.*

(C. Negruzzi — *Sobiești și romnii*)

b. *Substantivul de atributul său:*

Acum tu stringi în suflet înțelepciunea vieții...

(D. Deșliu — *Celor ce vin*)

c. *Complementul direct sau indirect de verbul determinat:*

Cițiva dorobanți... îi smuciră copila din mâini.

(V. Alecsandri — *Istoria unui galbîn și a unei parale*)

2. În frază:

a. *Propozițiile subiective și predicative de regenta lor:*

1
...Cine-i Curcan//

2
Să fie șoim de munte!

(V. Alecsandri — *Peneș Curcanul*)

1 2
...Era//cum e mai rău.//

(I. Creangă — *Povestea lui Stan Pătitul*)

b. *Completele directe sau indirecte, cînd stau după regenta lor:*

1
— Ghiță înțelese// că neccazurile lui s-au
2
isprăvit.//

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

1
— Gîndiți-vă// că poate veți da cuvînt o dată
(Gr. Alexandrescu — *Lupul moralist*)

1950. es. 1.

363

PUNCT ȘI VIRGULĂ (;)

Semnul *punct și virgulă* se folosește în interiorul unei fraze pentru a despărți propoziții sau grupe de propoziții, între care se află o pauză ceva mai mare decât virgula:

Ⓞ Au jupuit apoi blana, împărțindu-și hăl-cile de carne; iar măruntaiele, care abureau încă de căldura vieții, le-au zvîrlit cîinilor.
(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

DOUĂ PUNCTE (:)

Două puncte se întrebuintează în următoarele situații:

a. *Cînd urmează vorbire directă:*

x, Înșă în cursul zilei, roaba babei s-apropie de el și-i zise încet strîngîndu-l de mîină:
„Eu știu că tu ești *Făt-Frumos*“:

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

b. *Înaintea unei enumerări sau explicații (de obicei înaintea cuvintelor care preced explicațiile sau enumerările: adică, anume, astfel, de pildă, de exemplu):*

x Cucoanele arată biletele dumnealor, explicînd domnului conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru: *fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, și, dacă a zburat*

pălăria, jirește că a zburat cu pamblică și cu bilet cu tot.

(I. L. Caragiale — *D-l Goe*)

SEMNELE CITĂRII („.....“)

Semnele citării se folosesc:

a. Pentru a arăta că se reproduce întocmai vorbirea directă, un citat, un titlu etc.:

„Ce ai, de ești astfel?“ o întrebară toate.

(Gr. Alexandrescu — *Vulpea liberală*)

b. Pentru a arăta că un cuvânt este întrebuințat cu alt înțeles decât cel obișnuit:

Comandamentele oștilor germane se lăudau cu războiul „științific“, pentru că puseseră în slujba morții și a distrugerii toate născocirile științei.

(M. Sadoveanu — *Mitrea Cocor*)

LINIA DE DIALOG SAU DE DESPĂRȚIRE (—)

a. *Linia de dialog* se întrebuințează la începutul vorbirii fiecăreia din persoanele care iau parte la dialog:

— Ei, ia spune, cum a fost...

— Păi dumneata nu văzuși?

(I.L. Caragiale — *Arendașul român*)

b. *Linia de despărțire* se întrebuintează în interiorul propoziției sau al frazei, în locul virgulei sau al parantezei pentru a despărți *propozițiile incidente*:

Y Fratele cel sărac — sărac să fie de păcate! — tot avea și el o păreche de boi...

(I. Creangă — *Dănilă Prepeleac*)

PARANTEZELE ()

Parantezele se întrebuintează în următoarele situații:

a. Pentru a *despărți* de restul propoziției o *explicație*:

Metafora (*una din cele mai expresive figuri de stil*) este mult întrebuintată în literatura noastră populară.

b. Pentru a da, *în piesele de teatru*, explicații privitoare la gesturi, la felul vorbirii etc.:

Y Efimița (*stă un minut la îndoială, apoi se hotărăște și, dînd în lături baricada, deschide, și cu glasul alterat*):

— Haide, intră!

(I.L. Caragiale — *Conu Leonida față cu reacțiunea*)

PUNCTELE DE SUSPENSIE (...)

Se întrebuintează pentru a arăta o întrerupere de vorbire:

— Nene, zic, te-i supăra, nu te-i supăra, cu în politică nu m-amestec, pentru că...

— Pentru că?

— Pentru că... mi-e frică...

(I.L. Caragiale — *Atmosferă încărcată*)

SEMNELE ORTOGRAFICE

Linioara de unire și apostroful sînt semne care se folosesc pentru scrierea corectă a unor cuvinte. De aceea, ele se numesc *semne ortografice*.

LINIOARA DE UNIRE

Linioara de unire se folosește pentru a marca rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte, fie cînd lipsesc sunete (*v-am ascultat*), fie cînd nu lipsesc sunete (*te-ai gîndit, l-a ascultat*).

1. Linioara de unire arată că primul cuvînt formează o unitate cu cel următor:

a. *Formete scurte ale pronumelor personale sau reflexive* se unesc adeseori cu alte cuvinte — în special verbe — formînd corp comun cu ele:

- *dă-mi, fă-ți*
- *să-mi spui, și-mu spune...*
- *mi-a dat, s-a lăudat, și-au spus...*
- *văzîndu-l, lăudîndu-l, gîndindu-se*
- *văzutu-l-ai, auzitu-l-ai...*

Ia-mă de mă du pînă-n pădure, că *ți-oi* prinde și eu bine.

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

Ți-ai găsit pe cine să-nșeli!...

(I.L. Caragiale — *D-l Goe*)

— Apoi cu *ți-i* dau, *ție să-i* crești, măi
Ioane?

(I.L. Caragiale — *Arendașul român*)

(b) *Formele scurte ale verbului a fi: i (este) și s (sînt) se unesc și ele cu alte cuvinte:*

- Nu *i-i* bine (nu-i este bine).
- Nu *i-s* boii acasă (e cam bolnav).
- Nu știu *dacă-i* bine ceea ce faci.
- Unde *nu-i* cap, vai de picioare.

(c) *Adjectivele posesive: mea, ta, sa; meu, tău, său formează corp cu alt cuvînt, în special în vorbirea populară:*

- *mamă-mea, mamă-ta, mamă-sa*
- *frate-meu, frate-tău, frate-său:*

...cînd a veni *bărbatu-tău* de la drum,
vom face plachie de costițe de porc de cele
afumate, din pod...

(I. Creangă — *Soacra cu trei nurori*)

(d) *Formele scurte ale pronumelui personal cu valoare de adjectiv posesiv: mi, ți, i, ne, vă, le se unesc, de asemenea, cu alte cuvinte:*

din <i>parte-mi</i>	— din <i>parte-ne</i>
din <i>parte-ți</i>	— din <i>parte-vă</i>
din <i>parte-i</i>	— din <i>parte-le</i>

Și cu *doru-mi* singurel
De mă-ngîn numai cu el.

(M. Eminescu — *Ce te legeni...*)

2. Linioara de unire servește și la legarea părților componente ale unor cuvinte compuse:

a. *Substantive: floarea-soarelui, Statu-Palmă-Barbă-Cot.*

Sînt, pașă, neam de beduin
Și de la *Bab-el-Mandeb* vin
Să-l vînd pe *El-Zorab*.

(G. Coșbuc — *El-Zorab*)

b. *Adjective: galben-auriu, roșu-portocaliu:*

Florile erau în straturi verzi și erau albastre, *roșu-închis* și albe...

(M. Eminescu — *Făt-Frumos din lacrimă*)

c. *Locuțiuni adverbiale: de-a dura, de-a berbeleacul, de-a dragul:*

Umblai *de-a dragul*, șuierînd, te păleau
spicele peste nas de strănutai și era o mirozună ca prin preajma raiului.

(M. Sadoveanu — *Prisaca de altădată*)

3. Linioara de unire se întrebuițează și la despărțirea cuvintelor în silabe, la capătul unui rînd, atunci cînd nu încapă cuvîntul întreg:

— con-clu-zi-e; i-de-al etc.

APOSTROFUL

Apostroful este semnul ortografic care se folosește pentru a arăta lipsa întîmplătoare a unuia sau mai multor sunete de la începutul, mijlocul sau de la sfîrșitul unui cuvînt: *dom'le, niciodat'*.

În vorbirea populară ca și, în general, într-o vorbire nesupravegheată, se întîlnesc forme neliterare care reprezintă, de obicei, o pronunțare grăbită a cuvintelor. Faptul acesta se redă în scris prin *apostrof*:

- + *dom'le* (domnule)
- *las'că* (lasă că) etc.
- *pîn'la, făr'de* (pînă la. fără de) etc.

Scriitorii reproduc aceste forme neliterare în operele lor, pentru a caracteriza unele personaje prin propria lor vorbire. Procedeu acesta a fost utilizat cu o deosebită pricepere de scriitorul I. L. Caragiale.

- Așa? zice mamîța. Lasă!... și-și acopere ochii cu mîinile și se face că plînge.
- *Las'că* știu eu că te prefaci, zice Goe.
- Ți-ai găsit pe cine să-nșeli! zice *mam'mare*.

(I.L. Caragiale — *D-1 Goe*)

2. În versuri, pentru realizarea măsurii și a ritmului, sau pentru a reda vorbirea personajelor, poezii își permit, uneori, anumite scurtări ale cu-

vintelor. Faptul acesta se redă în scris tot prin apostrof:

Da' dincotro și unde
Alergi tu așa iute?
Bursucu-nfîlnind pe vulpe-a întrebat:
(Al. Donici — *Vulpea și bursucul*)

O b s e r v a Ț i e

Nu se pune apostrof ori de câte ori lipsește un sunet de la sfîrșitul unui cuvînt, ci numai atunci cînd cuvîntul respectiv nu se contopește cu cuvîntul următor:

Lucra tremurînd
Zi lungă de vară
Ziua *pîn-in* seară;

(*Meșterul Manole*)

El mergea, frate, mergea
Pîn'ce-n codru ajungea

(*Folclor*)

În versurile de mai sus, cuvîntului *pînă* îi lipsește sunetul *ă* de la sfîrșit.

În exemplul întîii, se scrie *pîn-in*, deci cu linioară, fiindcă prepoziția formează corp comun cu cuvîntul *in*, care începe cu o vocală.

În exemplul al doilea însă, se scrie *pîn'ce* cu apostrof, deoarece cuvintele nu se mai contopesc.

Exercițiu

Explicați întrebuintarea semnelor de punctuație din textele de mai jos:

a) Cașavencu (cu tonul înțepător): Stimabile, nu știu pentru ce d-ta mă prigonești

de la o vreme... Ce ai cu mine! Sîntem în fața alegătorilor, stimabile: or, nu încape pică; să luptăm: d-ta o să-ți pui candidatura o știm; eu ți-o declar că mi-o pui pe a mea... lupta electorală și știm că lupta electorală este viața popoarelor... De ce te revolți contra adevărului? în contra dreptului?

(I.L. Caragiale — *O scrisoare pierdută*)

b) Bătrînul îl liniște:

— Haide, Petruș! Nu mai fi necăjit, că nu m-am supărat. Mai supărată e Lilica, nepoata mea. Dar o vom împăca și pe dînsa. Mi-a părut rău numai că ai pierdut o ocazie. Avem o carte nouă.

— O carte nouă? se însufleți Petruș.

— Da! O carte nouă...

— Despre urși albi și despre expedițiile polare?

— Da. Despre urși albi și despre expedițiile polare.

(Cezar Petrescu — *Fram ursul polar*)

c) Nu, Domnu' nostru nu ne-a învățat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne învețe, și parcă eram copiii lui — asta am simțit-o totdeauna, cît am fost sub privegherea lui.

Se supăra rar și nu spunea decît două vorbe.

Asta-i era mînia cea mai mare: „Măi domnule!”

Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea: „Măi domnule!“ și se uita urît la noi. Imi aduc aminte ce zarvă a fost, cînd într-un rînd, s-a zvonit că pe Domnu' nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret.

Dar Domnu' nu s-a dus nicăieri; a rămas acolo, pe pământul nostru; și în pământul nostru l-au și îngropat.

(M. Sadoveanu — *Domnu' Trandafir*)

cl. VII - p. 250 - an. nr. 1.

CUPRINSUL

Introducere	5
Vocabularul	
Componența vocabularului	8
Fondul principal de cuvinte.....	8
Restul vocabularului.....	9
Formarea cuvintelor	10
<i>Rădăcina cuvintelor</i>	10
Alternanțe fonetice.....	11
<i>Mijloace de formare a cuvintelor</i>	12
Derivarea	12
Derivarea cu ajutorul sufixelor.....	13
Derivarea cu ajutorul prefixelor.....	16
Trecerea de la o categorie gramaticală la alta.....	18
Compunerea	19
Familia de cuvinte.....	22
<i>Sensul cuvintelor</i>	24
— Sinonime	24
— Antonime	25
— Omonime	26
Fonetica	
Sunetele	29
<i>Vocale și consoane</i>	30
Litere. Alfabet	31
Litere împrumutate din alte limbi	32
<i>Vocale și semivocale</i>	33
Diftongi, triftongi	34
Hiatul	36
<i>Silaba</i>	36
Despărțirea cuvintelor în silabe.....	37
<i>Accentul</i>	39

Rolul accentului	40
<i>Ortoepie și ortografie</i>	41

Morfologia

Substantivul	46
Substantive comune și proprii.....	47
Substantive proprii compuse.....	48
<i>Genul substantivelor</i>	49
Substantive mobile.....	49
Substantive epicene.....	50
<i>Numărul substantivelor</i>	51
Substantive defective de număr.....	52
Substantive cu forme multiple de plural.....	53
Substantive colective.....	54
<i>Cazurile substantivului</i>	55
Funcțiunile substantivului în propoziție după cazuri	55
Declinarea substantivelor	58
Tabloul declinării substantivelor cu articolul nehotărît ..	59
Tabloul declinării substantivelor cu articolul hotărît..	59
Declinarea numelor proprii.....	61
Tabloul declinării numelor proprii de persoane....	61
Tabloul declinării numelor proprii geografice.....	63
Articolul	64
<i>Articolul nehotărît</i>	65
Declinarea articolului nehotărît.....	66
<i>Articolul hotărît</i>	66
Declinarea articolului hotărît	66
<i>Articolul posesiv sau genitival</i>	67
<i>Articolul adjectival</i>	68
Declinarea articolului adjectival.....	69
<i>Tabloul recapitulativ al articolului</i>	69
Adjectivul	71
<i>Felurile adjectivelor după înțeles</i>	71
<i>Felurile adjectivelor după terminație</i>	73
Acordul adjectivului cu substantivul.....	73
Declinarea adjectivului.....	74
1. Adjectivul care însoțește un substantiv cu înțeles hotărît.....	74

2. Adjectivul care însoțește un substantiv cu în- teles nehotărit.....	75
Articularea adjectivului cu articolul adjectival.....	77
Gradele de comparație	77
Gradul pozitiv	78
Gradul comparativ.....	78
Gradul superlativ	79
Funcțiunile sintactice ale adjectivului.....	81
Pronumele	83
<i>Felurile pronumelor</i>	83
Pronumele personal.....	84
Declinarea pronumelui personal.....	85
Formele accentuate și neaccentuate ale pronume- lui personal	86
Funcțiunile pronumelui personal în propoziție.....	87
Alte pronume personale.....	88
Pronumele personal de politețe.....	88
Declinarea pronumelui de politețe	89
Pronumele de întărire	92
Declinarea pronumelui de întărire.....	93
Pronumele reflexiv.....	94
Pronumele posesiv	96
Formele pronumelui posesiv.....	97
Acordul pronumelui posesiv.....	98
Adjectivul posesiv	98
Acordul adjectivului posesiv	101
Pronumele demonstrativ	102
Declinarea pronumelui demonstrativ.....	103
Adjectivul demonstrativ	104
Declinarea adjectivului demonstrativ	105
Pronumele interogativ-relativ.....	108
Pronumele relativ	108
Adjectivele interogative.....	109
Declinarea pronumelor interogativ-relative....	109
Pronumele nehotărit	112
Adjectivul nehotărit	113
Declinarea pronumelor și adjectivelor nehotărite	113
Numerajul	118

<i>Felurile numeralilor</i>	118
Numeralele cardinale.....	118
Numeralele cardinale hotărâte.....	119
Declinarea numeralului <i>unu</i>	119
Numeralele nehotărâte.....	120
Numeralele colective.....	120
Numeralele distributive.....	121
Numeralele multiplicative.....	122
Numeralele adverbiale.....	122
Numeralele ordinale.....	123
Declinarea numeralului ordinal.....	124
Verbul	127
<i>Locuțiuni verbale</i>	128
<i>Verbe tranzitive și verbe intransitive</i>	131
<i>Verbe predicative</i>	133
<i>Verbe nepredicative sau copulative</i>	133
<i>Verbe auxiliare</i>	135
Flexiunea verbului	137
Diateza.....	137
Persoana.....	140
Verbele impersonale.....	140
Numărul.....	142
Modul.....	142
Funcțiunile verbelor în propoziție.....	143
Timpul.....	145
Tabloul modurilor și timpurilor.....	146
Moduri și timpuri simple și compuse.....	150
Forme inverse.....	151
Conjugările	153
Verbe regulate și neregulate.....	153
Conjugarea verbelor auxiliare	154
Conjugarea verbului <i>a fi</i>	154
Conjugarea verbului <i>a avea</i>	156
Conjugarea verbului <i>a vrea (a voi)</i>	157
Conjugarea verbelor regulate	160
Diateza activă.....	160
Conjugarea I: <i>a învăța-are</i>	160
Conjugarea a II-a: <i>a vedea-ere</i>	161

Conjugarea a III-a: <i>a scrie-ere</i>	163
Conjugarea a IV-a: <i>a porni-ire</i>	164
Conjugarea a IV-a: <i>a hotări-ire</i>	165
Diateza pasivă.....	167
Conjugarea I: <i>a fi chemat (ă)</i>	167
Conjugarea a III-a: <i>a fi înscris (ă)</i>	169
Diateza reflexivă.....	171
Conjugarea a III-a: <i>a se duce</i>	171
Conjugarea a IV-a: <i>a-și dori</i>	172
Conjugarea verbelor neregulate	174
Verbul <i>a usca</i>	174
Conjugarea verbelor impersonale.....	175
Verbul <i>a fulgera</i>	175
Adverbul	176
<i>Felurile adverbelor</i>	176
<i>Locuțiunile adverbiale</i>	178
Gradele de comparație ale adverbelor.....	178
Prepoziția	181
<i>Felurile prepozițiilor</i>	182
<i>Locuțiunile prepoziționale</i>	183
Conjuncția	185
<i>Locuțiunile conjuncționale</i>	187
<i>Felurile conjuncțiilor</i>	187
Interjecția	191
<i>Felurile interjecțiilor</i>	191

Sintaxa

Propoziția	197
1. Felurile propozițiilor după înțeles.....	197
2. Felurile propozițiilor după formă.....	199
3. Felurile propozițiilor după alcătuire (structură)..	200
Raporturile dintre părțile propoziției.....	201
Raporturi de coordonare	201
Raporturi de subordonare.....	202
Exemple de scheme.....	203
Propoziții eliptice	205
Părțile principale ale propoziției.....	206

Subiectul	206
Subiect subînțeles	209
Propoziții fără subiect	209
Subiect multiplu	210
Recapitularea subiectului	210
Predicatul	213
Predicatul verbal	214
Predicatul nominal	217
Verbele copulative	218
Numele predicativ	219
Acordul predicatului cu subiectul	223
Recapitularea predicatului	226
Atributul	227
Atributul adjectival	228
Atributul substantival	231
Atributul pronominal	236
Atributul verbal	239
Atributul adverbial	242
Recapitularea atributului	243
Complementul	246
Complementul direct	247
Complementul indirect	251
Complementul circumstanțial	254
Complementul circumstanțial de loc	254
Complementul circumstanțial de timp	257
Complementul circumstanțial de cauză	261
Complementul circumstanțial de scop	264
Complementul circumstanțial de mod	266
Recapitularea complementului	269
<i>Recapitularea propoziției</i>	271
Analiza sintactico-morfologică a propoziției	271
Procedeul I	271
Procedeul al II-lea	274
Fraza	277
<i>Propoziție principală și propoziție secundară</i>	278
<i>Coordonarea și subordonarea</i>	279
Coordonarea	280
Subordonarea	282

<i>Felurile coordonatelor</i>	285
1. Propozițiile copulative.....	285
2. Propozițiile adversative.....	286
3. Propozițiile disjunctive	287
4. Propozițiile conclusive.....	287
<i>Recapitularea coordonatelor</i>	288
<i>Felurile subordonatelor</i>	290
Subordonata subiectivă	290
Subordonata predicativă	294
Subordonata atributivă	296
Completiva directă	299
Completiva indirectă	303
Subordonata circumstanțială de loc.....	307
Subordonata circumstanțială de timp (temporală)	309
Subordonata circumstanțială de cauză.....	313
Subordonata circumstanțială de scop (finală).....	316
Subordonata circumstanțială de mod.....	318
Subordonata consecutivă	320
Subordonata concesivă	323
Subordonata condițională.....	325
<i>Recapitularea subordonatelor</i>	329
Determinarea subordonatelor introduse prin aceleași cuvinte	329
Tabloul subordonatelor	333
<i>Contragerea subordonatelor</i>	336
Contragerea prin infinitiv.....	336
Contragerea prin gerunziu.....	337
Contragerea prin participiu și supin.....	338
<i>Vorbirea directă și indirectă</i>	339
Vorbirea directă	339
Vorbirea indirectă	339
<i>Ordinea propozițiilor în frază</i>	342
Ordinea propozițiilor coordonate.....	342
Locul propozițiilor subordonate	343
1. Subordonata subiectivă	343
2. Subordonata predicativă	344
3. Subordonata atributivă.....	344
4. Completiva directă și indirectă.....	344
5. Subordonatele circumstanțiale.....	345
Propozițiile incidente sau intercalate.....	347
	381

<i>Recapitularea frazei</i>	349
Analiza sintactică a unei fraze.....	349
Procedeul I	351
Procedeul al II-lea.....	352
<i>Semnele de punctuație și ortografie</i>	355
Semnele de punctuație	355
Punctul	356
Semnul întrebării.....	356
Semnul exclamării	357
Virgula	358
Punct și virgulă	364
Două puncte.....	364
Semnele citării.....	365
Linia de dialog sau de despărțire.....	365
Parantezele	366
Punctele de suspensie.....	366
Semnele ortografice.....	367
Linioara de unire	367
Apostroful	370